

JALMARI FINNE
KOHTALON
KÄSI

OTAVA

JALNAKIJINNE

KOHTALON KÄSI

EDMAANI

KOHTALON KÄSI

WILHELMINEN

KUUSIKKUNNAN KIRJASTO OY

JALMARI FINNE

KOHTALON KÄSI

ROMAANI

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

JALMAKI FINNI

KOHTALON KÄSI

ROMAANI

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1929

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA
HELSINKI

ENSIMMÄINEN LUKU.

Heikkilän vanha emäntä Leena seiso i tuvan ison pöydän ääressä. Hän valmistautui leipomaan. Hän oli jo sirottanut jauhoja pöydälle, mutta ei kumartanutkaan ottamaan taikinaa, joka hänen vieressään olevassa tiinussa jo oli noussut. Hän pysähtyi katselemaan ikkunasta pihalle. Pihamaan toisella puolella näkyi uusi rakennus. Hän tiesi poikansa, talon isännän, Heikin, siellä viimeistelevän työtä, sillä syksy oli jo lähellä ja rakennuksen täytyi tulla talveksi valmiiksi. Ja Leena muisteli vanhaa rakennusta, joka oli ollut tämän uuden paikalla. Satakunta vuotta se oli siinä ollut. Kerran oli nuori isäntä senkin rakentanut ja siinä onnellisena elänyt. Vastenmielisesti Leena oli suostunut sen purkamiseen, sillä oli tuntunut aivan siltä, kuin hän olisi rakennuksen hävittämisen kautta pyyhkinyt ajasta pois ne ihmiset, jotka sen olivat valmistaneet ja joiden ahkeruuden kautta talo oli voimistunut. Kun rakennusta oli purettu, niin oli kurkihirrestä löytynyt paperi, joka oli sinne kokoonkäärittynä naulattu hirteen kiinni. Pyö-

reällä käsialallaan oli silloinen isäntä kirjoittanut siihen, että hän omisti talon ja että hän oli uuden rakennuksen valmistanut. Siinä oli vuosi 1814, ja nuori isäntä oli lisännyt, että venäläiset olivat pitäneet maassa valtaa jo kuusi vuotta. Tuolla rakennuksen toisessa päässä, emännän omassa kamarissa, kaapissa vanhan virsikirjan välissä se nyt oli. Ja monta kertaa oli emäntä iltaisin ottanut sen käteensä ja sitä hellästi hyväillyt. Tuntui aivan siltä, kuin hän tuon paperin kautta olisi tullut lähemmäksi tuota esi-isäänsä, joka sen kerran oli laatinut. Hän olisi tahtonut tietää enemmän noista ihmisistä, mutta oli ujostellut mennä pappilaan tiedustelemaan sitä. Mutta kerran ollessaan ilmoittautumassa ripille hän oli vanhalle rovastille tullut maininneeksi paperista. Rovasti oli silloin avannut kirkonkirjat ja niistä lukenut sekä isännän nimen että syntymä- ja kuolinajan sekä sanonut, milloin isäntä oli vihitty ja mistä hänen vaimonsa Leena oli kotoisin. Tiesihän emäntä, että tuon silloin uuteen rakennukseen muuttaneen emännän nimi oli ollut Leena, sillä hänen poikansa tuli sitten isännäksi taloon, ja tämä poika oli vanhan emännän isä. Ja nyt hän vain odotti sitä, että rovasti selvittäisi hänelle tarkalleen kaikkien talon entisten omistajien vaiheet.

Ja siinä seisoessaan pöydän ääressä emäntä muisti, miten hän rovastin antamien tietojen perusteella ymmärsi, että muuan vanha ryijy,

johon oli kudottu L. M. T. sekä vuosiluku 1814, oli ollut hänen isoäitinsä hääryijy, koska nuo kirjaimet eivät voineet tarkoittaa mitään muuta kuin Leena Matintytärtä. Silloin hän ei enää surrut sitä, että vanha rakennus purettiin, koska hänelle oli jäänyt noista entisistä omistajista sittenkin varmoja tietoja ja nuo esineet, jotka heistä muistuttivat. Talo oli aivan kuin puu, siitä täytyi paljon kadota, kun uudet vuosirenkkaat tulivat entisten päälle.

Nyt emännän ainoa poika Heikki rakensi tuolle paikalle uutta rakennusta jättääkseen tämän vanhan rakennuksen kokonaan äidilleen asuttavaksi.

Hän katseli syyspäivän kirkkaassa valossa kullankeltaisina loistavia hirsiiä. Takamailta oli Heikki käynyt ne etsimässä, valinnut metsästä, jota oli vaalittu pitkät ajat. Hän oli tuonut sellaiset hirret, että pääty voitiin niistä tehdä jatkamattomina, vaikka se olikin neljätoista metriä pitkä. Vaikka Leena olikin iloinnut uudesta rakennuksesta, niin samalla kuitenkin jonkinmoinen alakuloisuus täytti hänen mielensä uutta rakennusta katsellessaan. Juuri nyt osui pilvi auringon eteen, ja tumma varjo kulki pitkin uuden rakennuksen seinää.

Äkkiä hän tunsi aivan kuin sydäntään kouristavan. Kääntämättä katsettaan ikkunasta pois hän sanoi poikansa vaimolle, joka leivinuunin luona kohenteli tulta:

— Hanna, kuule, etkö kuullut mitään?

— Mitä sitten? kysyi nuori emäntä rauhallisesti.

— Minä kuulin aivan kuin huutoa uudelta rakennukselta.

— En minä kuullut mitään.

— Ehkä Heikki kutsui sinua sinne. Mennään katsomaan.

Hanna lasi hiilihangon kädestään, meni tuvasta eteiseen ja sieltä kuistille. Leena kuuli miniänsä huutavan:

— Heikki!

Emäntä katseli yhä ikkunasta rakennukselle päin. Mitään vastausta ei kuulunut.

— Heikki, Heikki! huusi Hanna uudestaan. Oli aivan hiljaista.

Leena näki ikkunasta, miten Hanna asteli pihan poikki rakennukselle. Hän astui ovi-aukosta sisään. Vähän ajan päästä kuului sieltä sydäntävihlaiseva huuto.

Kiireesti Leena pyyhki jauhoiset kätensä esi-liinaansa ja riensi tuvasta. Hän juoksi pihan poikki, juoksi yhä kovemmin kuullessaan rakennukselta miniänsä äänen:

— Jumalan nimessä, tulkaa auttamaan!

Leena näki poikansa makaavan maassa, ja rinta oli lävistetty rautakangella.

— Heikki kuolee! vaikeroi Hanna.

Leena tunsu kylmän väristyksen käyvän kautta ruumiinsa, mutta samalla hänessä heräsi

tuo suuri tyyneys, joka maalaisnaisen kaikissa olosuhteissa saattaa toimimaan oikealla tavalla.

— Meidän täytyy ottaa kanki pois, sanoi hän.

Varovasti hän tarttui kankeen ja veti sen hiljalleen rinnasta. Maassa makaavan miehen silmät aukenivat. Hän katsoi vaimoonsa ja äitiinsä. Veri tulvehti suusta ja ammottavasta haavasta rinnassa. Sitten silmät jälleen sulkeutuivat.

— Minä menen soittamaan tohtorille, sanoi Leena. — Koeta tukkia haava.

— Millä minä sen tukin? sanoi Hanna hätäntyneenä.

— Mene ottamaan puhtaita pyyheliinoja, sanoi Leena. — Minä odotan täällä sen aikaa.

Hanna poistui rakennukselta. Leena katseli maassa viruvaa poikaansa. Vaikka lääkäri tulisi-kin heti, niin hän varsin hyvin ymmärsi, että mikään voima ei enää voisi pelastaa nuorta isäntää. Talo oli nyt vailla vakituista omistajaa. Kaikki kuului nyt Heikin pojalle, nuorelle Heikille, joka oli vasta kymmenvuotias. Äskeinen ajatuskuva puusta, jonka vuosirenkaat peittävät toisensa, johtui Leenan mieleen.

Hanna palasi kädessään pyyheliinoja. Leena auttoi häntä peittämään niillä haavan ja lähti sitten puhelimitse ilmoittamaan asiasta lääkärille. Kuinka raskasta olikaan astuminen. Jalat eivät millään tahtoneet kannattaa.

— Sinun täytyy kävellä, sanoi Leena itse-

seen, — sinun täytyy astua eteenpäin, sinä et saa nyt kaatua.

Hän pääsi tuvan kuistille ja lepäsi hetkisen nojaten seinää vastaan. Sitten hän meni väentupaa vastapäätä olevaan saliin, jonka ovenpielessä oli puhelin.

— Yhdistäkää tohtorille, sanoi Leena.

Vähän ajan päästä kuului naisääni puhelimessa.

— Tohtorilla.

Leena tunsu tohtorin vanhan palvelijattaren äänen.

— Onko tohtori kotona? kysyi Leena.

— Ei ole. Hän lähti vähän aikaa sitten autollaan kylään. Mistä puhutaan?

— Tämä on Heikkilästä. Täällä on tapahtunut onnettomuus ja tarvittaisiin tohtoria.

— Tohtori sanoi, että hän tulee jonkin ajan päästä sinne, sanoi palvelijatar.

— Kiitos, sanoi Leena ja sulki puhelimen.

Hän palasi rakennukselle. Mennessään ovi-
aukosta sisään hän huusi:

— Maria, Maria!

Vähän ajan päästä tuli talon palvelijatar Maria navetasta.

— Tule tänne auttamaan, sanoi Leena. — Isännälle on tapahtunut onnettomuus. Meidän täytyy auttaa hänet sisään. Missä on Matti?

— Isäntä lähetti hänet jo tunti sitten kylään ostamaan lisää rautanauvoja, sanoi Maria, joka oli tullut juosten emännän luo.

He menivät yhdessä rakennukseen.

— Sinä, Hanna, saat kantaa jalkopäistä, Maria ja minä kannamme pääpuolesta, sanoi Leena.

Kun vanha emäntä kumartui nostamaan poikaansa maasta, juolahti hänen mieleensä vanha lause, jonka muuan emäntä oli hänelle sanonut:

— Sen vielä kestää, kun poika polkee rintaa, mutta sitä ei kestä, kun hän polkee sydäntä.

Kuinka hyvä olikaan Heikki hänelle aina ollut. Hänellä ei koskaan ollut mitään surua pojastaan. Kaikki pitäjässä olivat häntä kunnioittaneet. Viime talvena oli hänet valittu lautamiehksikin nuoresta iästään huolimatta. Vanha tuomari oli silloin sanonut emännälle:

— Hänen isänsä oli myös lautamies, ja herastuomarin arvonimen annoin hänelle mielelläni, sillä hän oli sen hyvin ansainnut. Nyt saa poika astua isänsä jälkiä.

Sanomattoman suuri hellyydenlaine nousi Leenan sydämeen, kun hänen nostaessaan poikaansa maasta tämän pää lepäsi hänen rintaansa vastaan. Hiljaa poika siinä lepäsi, lepäsi aivan samoin kuin lapsena oli levännyt äitinsä rinnoille nukuessaan.

Verkalleen naiset astuivat asuinrakennusta kohti kantaen raskasta taakkaa. He veivät nuoren isännän salin perällä olevaan huoneeseen, missä laskivat hänet vuoteelle.

— Tuleeko tohtori? kysyi Hanna.

— Minä soitin hänelle, vastasi Leena. — Hän oli muutenkin tulossa tänne.

— Hän tulee liian myöhään, valitti Hanna.

— Kaikki on Jumalan tahdon mukaan, sanoi Leena.

Ulkoa kuului auton ääni.

Leena katsoi ikkunasta.

— Siellä tohtori jo onkin, sanoi hän.

Hän lähti huoneesta ja meni kuistille. Pitäjän vanha lääkäri, harvasanainen ja juro mies, käänsi juuri autoaan pihassa.

— Tulkaa pian sisään, sanoi Leena. — Isännälle on tapahtunut onnettomuus.

Sanaakaan sanomatta tohtori otti autosta laukkunsa ja tuli emännän luo. Leena astui edellä, ja tohtori seurasi häntä. Tultuaan huoneeseen, missä nuori isäntä makasi, sanoi hän:

— Vettä!

Leena meni pesutelineiden luo, kaatoi vettä vatiin ja asetti vadin tuolille vuoteen viereen. Hän näki, miten tohtori siirsi pois veriset pyyheliinat. Vanha emäntä tunsu itsensä tavattoman väsyneeksi. Hän lähti hiljalleen huoneesta, istui salissa poikansa kirjoituspöydän ääreen, pani kätensä ristiin ja odotti. Hän kuuli, miten tohtori kastoi vaatteen veteen, kuuli veden hiljaisen lirinän, kun se vaatteesta valui vatiin. Hän kuuli, miten vaatetta uudelleen kastettiin. Hän ei ajatellut mitään. Hän vain odotti. Hän kuuli, miten Maria tuli kamarista ja meni salin poikki sulkien

eteiseen vievän oven. Leena odotti. Hän tiesi, että poika oli kuollut, mutta sittenkin hän odotti.

Vähän ajan päästä tuli tohtori kamarista sulkien oven jälkeensä. Emäntä kohotti katseensa häneen päin.

— Mikään lääketiede ei voi häntä enää auttaa, sanoi tohtori.

— Heikki on kuollut!} sanoi Leena hiljaa.

— Niin on.

Leena istui paikallaan aivan liikkumattomana. Tohtori otti tuolin ja meni istumaan pöydän toiselle puolelle vastapäätä emäntää.

— Miten tämä on tapahtunut? kysyi hän.

— Heikki oli tuolla rakennuksella, sanoi Leena. — Minä olin leipomassa, kun kuulin valitusta. Hanna meni katsomaan ja huusi vähän ajan päästä minua avuksi. Poikani makasi siellä, ja rautakanki oli lävistänyt hänen rintansa. Hän avasi silmänsä vain kerran ja oli sitten aivan hiljaa.

— Oliko hän rakennuksella yksin? kysyi tohtori.

— Tavallisesti siellä on hänen apunaan ollut meidän renkimme, Matti, mutta Heikki oli lähettänyt hänet tuntia aikaisemmin kylään asialle. Hän oli silloin aivan yksin.

— Isäntä on varmasti pudonnut.

— Hän oli siellä parhaillaan laittamassa välikattoa, sanoi Leena. — Ehkä hänen jalkansa on silloin horjahtanut.

— Se on siis ollut selvä tapaturma, sanoi tohtori.

— Eihän se voi mikään muu olla, sanoi Leena.

— Minä tässä ajattelin, olisiko siinä ehkä rikos, sanoi tohtori. — Oliko hänellä vihamiehiä?

— Kai niitä jokaisella on? sanoi Leena. — Mutta ei kai hänellä ollut ketään sellaista, joka olisi hänet sentään murhannut.

— Minä olen ollut tässä pitäjässä siksi kauan, että olen ennättänyt kuulla yhtä ja toista, sanoi tohtori. — Muistatteko Janne Kosken?

— Muistan kyllä, sanoi Leena. — Hän oli aikoinaan mieltynyt Hannaan, ennenkuin tämä meni Heikin kanssa naimisiin. Mutta kun mies joi, niin ei Hanna välittänyt hänestä koskaan. Janne kyllä uhkaili Heikkiä, ja kuulin heidän kerran joutuneen käsikähmäänkin, mutta sitä on jo pitkä aika. Janne meni sitten Helsinkiin, ja olen kuullut, että hän on ollut muurarina.

— Minä näin hänet eilen kylässä, sanoi tohtori.

— Mutta täällä häntä ei ole näkynyt, sanoi Leena. — Minä tunsin Jannen pienestä pitäen, ja tunsin hyvin hänen äitinsäkin, joka oli hyvä ja jumalaapelkääväinen nainen. Janne oli kyllä kiivas, mutta hän ei koskaan olisi voinut tehdä murhaa. Ja kun ajattelen, että Heikki oli häntä paljon vahvempi, niin ei hän koskaan olisi voinut poikaani voittaa. Ja millä tavalla hän olisi voinut iskeä kangen poikani rintaan?

— Minä koetan kylässä tiedustaa, missä tuo nuori mies on ollut tänään, sanoi tohtori. — Voin olla aivan väärässä, mutta onhan tämä tapaturma siksi kummallinen, että väkisinkin tulee ajatelleeksi yhtä ja toista.

— En minä tahtoisi, että mitään poliisitutkintoa pidetään poikani kuoleman tähden, sanoi Leena.

— Minä hoidan tämän asian kaikessa hiljaisuudessa, sanoi tohtori. — Jos en mitään epäilyttävää kuule, jos tuo nuori mies on ollut muualla, niin sittenhän asia saa jäädä sikseen. Nuori emäntä näyttää olevan aivan masentunut. Minä määrään hänelle rauhoittavia pillereitä. Jätän reseptin apteekkiin, ja kun olen saanut asiasta selkoa, palaan tänne ja tuon lääkkeet. Teidänkin, emäntä, tulee nauttia niitä.

— Minä en ole koskaan mitään lääkkeitä tarvinnut, sanoi Leena. — En minä nytkään tarvitse.

— Onko mitään, jolla voisin auttaa teitä? kysyi tohtori.

— En minä nyt tiedä, sanoi Leena. — Voin ottaa auton kylästä ja mennä kaupunkiin arkkua hakemaan. Parasta on sekin asia hoitaa heti.

— Jos vain on jotakin, millä voin teitä auttaa, niin teen sen mielelläni, sanoi tohtori.

— Kiitoksia, sanoi Leena.

Tohtori nousi.

— Minä lähden nyt kylään ja toivon voivani

pian palata. — Taloon on nyt siis tullut uusi isäntä.

— Niin, pikku Heikkihän se tulee isännäksi, sanoi Leena.

— Te, emäntä, kai tulette hänen holhoojaksi.

— Mitä minusta enää. Minähän olen luovuttanut aikoinani talon pojalleni. Hänen vaimonsa tietysti omistaa nyt talon. Ei siinä mitään holhoojaa tarvita.

— Ellen muista väärin, niin oli emännällä tytärsikin, sanoi tohtori.

— Niin on. Miina on naapuripitäjässä naimissa. Minun täytyy ilmoittaa hänelle tästä tapauksesta.

He olivat tulleet kuistille. Tohtori hyvästeli emäntää ja meni autoonsa, kun pihaan ajoi hevosellaan Esa Mikkola, muuan saman pitäjän isäntä.

— No, johan tohtori on ennättänyt toimittaa asiat ja on jo menossakin, sanoi Mikkola. — Minä sain nyt vasta valjaat kuntoon.

Hän astui rattailta ja sanoi emännälle iloisesti:

— Rattaat ja hevonen on muka varma kuljetusväline, mutta tapahtuu siinäkin onnettomuuksia. Olin lähellä taloa, kun valjaat menivät vialle, ja sain siinä niitä paikkailla. Minä näin, että tohtori oli vahingoniloinen ajaessaan autolaan ohitse.

Tohtori pani autonsa liikkeelle ja sanoi emännälle:

— Minä palaan sitten jonkin ajan päästä.

Mikkola heilutti kättään tohtorille ja kääntyi sitten Leenan puoleen.

— Onko isäntä kotona?

— Isäntä kuoli äsken.

Mikkola aivan hätkähti.

— Onko hän kuollut! Mutta siitähän on lyhyt aika, kun minä näin hänet.

— Hänelle tapahtui onnettomuus tuolla rakennuksella. Tohtori ei voinut enää auttaa. Henki oli mennyt.

— Minä en sitten voi muuta sanoa, kuin että otan osaa suruun, sanoi Mikkola.

— Kiitoksia, vastasi emäntä.

— Minulla olisi ollut hiukan raha-asioita Heikin kanssa.

— Kyllä ne täytyy nyt jättää toiseen kertaan.

— Niin, tietysti, tietysti ne täytyy jättää. Minä ymmärrän kyllä, kuinka vaikeata tämä on emännälle.

Leena jäykistyi hiukan. Hän ei tahtonut ryhtyä puhelemaan surustaan toisten kanssa.

— Jokaisen kohdalle tulee surunsa, sanoi hän.

Mikkola epäröi hetkisen. Hän olisi tahtonut sanoa jotakin, mutta kun emäntä näytti haluavan päästä mahdollisimman pian hänestä, niin hän

sanoi hyvästi ja nousi rattailleen. Leena palasi taloon.

Mikkola oli ennättänyt päästä talon pihasta maantielle, kun tien varrella olevan ladon luota astui Heikkilän palvelijatar Maria hänen luokseen.

— Minulla olisi isännälle asiaa, sanoi Maria.

— Mitä se on? kysyi Mikkola.

— Isäntä kai kuuli, että meidän talossa on tapahtunut onnettomuus?

— Vanha emäntä kertoi sen.

— Heikki-isäntä oli uudella rakennuksella, ja me löysimme hänet sieltä rautakanki rinnassa.

— Sillä tavallako hän kuoli? sanoi Mikkola.

— Se joko oli tapaturma tai ei ollut.

— Tietysti se oli tapaturma. Oliko sitä kukaan näkemässä?

— Ei ollut.

— Isäntä oli siis rakennuksella yksin?

— Oli silloin, kun hänet löydettiin, mutta ei ollut vähän sitä ennen.

— Mitä sinä sillä tarkoitat? kysyi Mikkola kalveten.

Hän katsoi Marian silmiin, jotka terävinä olivat suuntautuneet häneen. Hän näki tytön ohuiden huulien tiukasti puristuvan yhteen.

— Sinne rakennukselle meni vähän ennen eräs mies, jonka minä tunnen, sanoi Maria.

— Mitä sillä tarkoitat?

— Minä näin isännän menevän sinne.

— Niin, minä olin siellä, mutta tulin sieltä pois, ennenkuin mikään onnettomuus oli tapahtunut.

— Sitä ei kukaan ole nähnyt.

— Mitä sinä tarkoitat tuolla kaikella?

— Sitä, että te, isäntä, olette varsin hyvin voinut olla siellä onnettomuuden aikana.

— Mutta minähän olin maantiellä, jossa valjaat olivat menneet epäkuuntoon.

— Ne voi laittaa epäkuuntoon.

— Tohtori näki minut tiellä.

— Hän tuli siksi paljon myöhemmin, että rakennuksesta ennätti varsin hyvin takatietä mennä maantielle.

Mikkola tuijotti Mariaan.

— Minä kuulin, että isäntä selitti tohtorille valjaitten menneen epäkuuntoon. Ja miksi isäntä palasi tänne taloon?

— Minä unohdin erään asian ja aioin siitä puhua Heikille.

— Tai tahdoitte peittää jälkenne.

— Mitkä jälkeni?

— Ne, että olitte rakennuksella vähän ennen.

— Väitätkö sinä, onneton ihminen, että minä murhasin isännän?

— Minä en väitä mitään, minä sanon, että isäntä oli siellä vähän ennen tapaturmaa.

— Niin, sehän oli tapaturma.

— Oliko se tapaturma?

— Emäntä sanoi isännän pudonneen telineiltä.

— Minä näin tuon kangen, joka oli mennyt hänen rintaansa. Se oli pistetty kärki edellä.

— Mitä sinä nyt tarkoitat?

— Sitä, että jos isäntä olisi pudonnut telineiltä pystyssä olevaan kankeeseen, niin ei kai kärki olisi mennyt hänen rintaansa, vaan kangen pää. Ainahan kanki pannaan pystyyn siten, että kärki on maassa.

— Mutta minä sanon, että en ole isäntää murhannut.

— Jos minä kerron kaiken, mitä tiedän, oikeudessa, niin minä luulen, että asia näyttää toiselta.

— Eihän minulla ole ollut mitään syytä sellaiseen tekoon.

— On kyllä.

— Mikä syy minulla olisi?

— Te olette kärkkynyt meidän isännältämme sitä takamaan palstaa, joka tulee omien maittenne keskeen. Isäntä ei ole tahtonut sitä myydä mistään hinnasta. Jos nyt Heikki-isäntä on kuollut, niin voi leski ehkä sen myydä.

— Mutta en kai minä yhden maa-alueen tähden mene toista murhaamaan.

— Sen saatte selittää nimismiehelle, kun menen hänelle kertomaan kaiken, mitä tiedän. Mikkola katsoi pitkään Mariaan.

— Paljonko sinä tahdot?

— Minä tahdon, että isäntä nimellisesti myy meidän talon Matille sen Peltosarka-nimisen lohkotilan, joka erotettiin talosta.

— Sinä olet ihan hullu, sanoi Mikkola. — Sehän on kahdenkymmenen tuhannen arvoinen. Siinä on sen lisäksi vielä hyvät rakennuksetkin, kun se on ollut ennen talon eläketorppana.

— Minä tiedän sen, sanoi Maria. — Matti ja minä menemme naimisiin ja tarvitsemme asunnon ja maata. Jos se annetaan meille, niin minä lupaan, etten puhu mitään kaikesta siitä, mitä tiedän.

Mikkola otti lakin päästään ja kuivasi otsaansa.

— Tule tänä iltana meille, niin puhutaan siellä asiasta.

Hän löi piiskalla hevosta ja odottamatta Marian vastausta lähti ajamaan pois.

Maria seiso i maantiellä paikallaan katsellen isännän jälkeen, ja hymy leikki hänen kapeilla huulillaan. Sitten hän lähti taloon päin.

Leena oli isännästä erottuaan mennyt huoneeseen, missä hänen poikansa makasi kuolleena. Hanna istui vuoteen vieressä pidellen kuolleen kättä ja tuijottaen eteensä.

— Rakas lapsi, sanoi Leena, — älä istu siinä, vaan tule pois täältä.

Hanna nousi sanaakaan sanomatta ja siirsi kuolleen käden rinnalle.[¶] Leena meni huoneessa olevan kaapin luo, otti sieltä lakanan ja levitti sen vainajan yli. Verkalleen hän laski vaatteen vainajan kasvoille. Sitten hän tarttui miniänsä käteen ja vei hänet saliin ja asetti tuolille istumaan. He eivät olleet tottuneet osoittamaan

hellyyksiä toisilleen. Mutta nyt vanha emäntä silitti hiljaa Hannan päätä.

— Meidän täytyy antaa tieto Heikille, ennenkuin hän saa sen kuulla vierailta, sanoi Leena.

— Lapsiparka, sanoi Hanna ja purskahti itkuun.

Leena meni puhelimen luo ja pyysi yhdistämään kansakouluun. Kului kotvanen, ennenkuin kukaan vastasi. Vihdoin hän tunsu koulun opettajattaren äänen.

— Minä olen Heikkilän vanha emäntä, sanoi Leena. — Pyytäisin, että se meidän pikku Heikki saisi tulla kotiin nyt heti. Hänen isänsä on kuollut tapaturmaisesti, ja minä tahtoisin ilmoittaa asian pojalle, ennenkuin hän sen kuulee vierailta.

— Menen heti sanomaan hänelle, että hän saa lähteä kotiin, sanoi opettajatar.

— Mutta ei saa sanoa hänelle siellä mitään.

— Tietysti en sano.

— Jos opettajatar käskisi hänen tulla sitä oikotietä kotiin, niin minä tulen vastaan. Siten hän ei tapaa maantiellä ketään, joka puhuisi hänelle asiasta.

— Kyllä sanon.

Leena otti päällystakin ylleen ja huivin päähänsä.

— Minä menen Heikkiä vastaan, sanoi hän.

Hanna ei vastannut mitään.

— Sinä et saa istua tuolla tavalla tahdottomana, sanoi Leena. — Me emme voi asiaa millään

tavalla enää muuttaa. Ryhdy johonkin työhön, niin se auttaa. Leipominen jäi kesken. Mene lopettamaan se. Käske Maria avuksesi.

Hanna nousi hitaasti paikaltaan ja meni sanaakaan sanomatta väentupaan.

Leena lähti pihalle, sieltä hän tallin takaa poikkesi kapealle polulle, joka ensin vainioitten ja sitten metsän halki vei kirkonkylään. Hän asteli verkalleen eteenpäin.

Tultuaan eräälle pienelle mäentöyrylle, josta tie näkyi kauaksi aivan suorana viivana, hän istahti kivelle odottamaan. Hän katseli tietä pitkin ja odotti. Vähän ajan päästä ilmestyi tien mutkan takaa pieni poika, joka reippaasti asteli eteenpäin. Leena tunsu hänet pojanpojaksi. Poika ei katsellut eteenpäin eikä senvuoksi pitkään aikaan huomannut tien vieressä istuvaa isoäitiään. Tien sivusta tuli tielle jänis, ja poika alkoi juosta sen jäljestä. Jänis juoksi tietä pitkin ja poikkosi sitten jälleen metsään. Silloin Heikki sattui katsomaan eteenpäin ja näki isoäitinsä. Hän heilutti kättään ja alkoi nopeasti juosta.

Aivan hengästyneenä hän tuli emännän luo ja sanoi:

— Opettaja lähetti minut kotiin aikaisemmin. Ja hän sanoi, että minun tuli tulla oikotietä, vaikka ainahan minä tätä tietä kuljen, kun se on lyhyempi.

— Minä pyysin hänen lähettämään sinut aikaisemmin kotiin, kun minulla on sinulle asiaa.

Heikki kuuli isoäitinsä alakuloisen äänen. Hän ei sanonut mitään, vaan seiso i aivan liikkumattomana, ja hänen punakoilta poskiltaan alkoi veri vähitellen paeta.

— Te olette itkenyt, isoäiti, sanoi hän viimein hiljaa.

— Minua on kohdannut suuri suru, lapsi. Minua ja sinua. Isäsi on kuollut.

Heikki katsoi ensin kuin hän ei olisi asiaa oikein ymmärtänyt. Sitten hän meni polvilleen maahan isoäitinsä viereen ja painoi kasvonsa tämän syliin. Leena taputteli hiljalleen pojan hartioita ja odotti siksi, kunnes pojan itkuntyrske oli tauonnut.

— Isäsi loukkaantui rakennuksella ja kuoli aivan heti, sanoi Leena. — Minä en tahtonut, että vieras olisi asian sinulle ilmoittanut, ja siksi soitin opettajattarelle.

Poika kietoi kätensä vanhan vaimon vyötäisille ja painoi kasvonsa syvempään hänen helmaansa.

— Sinulla oli hyvin hyvä isä, sanoi Leena.

— Kyllä minä sen tiesin, vastasi Heikki.

— Hän rakasti sinua paljon.

— Kyllä minä sen tiesin.

— Sinä et koskaan tuottanut hänelle mitään surua.

— Onko hän sen sanonut? kysyi poika kohottaen kasvojaan.

— Monta kertaa. Hän tiesi sinusta tulevan

hyvän isännän taloon. Mutta hän ei odottanut sen tapahtuvan näin pian.

— Minä rakastin isää paljon, vaikka en sitä hänelle koskaan sanonut.

— Ei sellaisia asioita sanotakaan.

— Mutta kai hän tiesi.

— Rakas lapsi, kyllä isä sellaisen aina tietää. Heikki katsoi pitkään isoäitiinsä.

— Onko se väärin, että minä rakastan teitä enemmän kuin omaa äitiäni?

Leena hymähti.

— Se on luonnon laki. Lapset rakastavat aina enemmän isoäitiään.

Heikki nousi.

— Mennään kotiin, sanoi hän.

Leena nousi, ja käsi kädessä he verkalleen astuivat eteenpäin.

— Ennen isää oli isoisä isäntänä meillä, sanoi Heikki. — Ja kuka oli ennen häntä?

— Minun isäni, sillä isoisäsi tuli meille kotivävyksi, sanoi Leena.

— Ja kuka oli ennen sitä?

— Minun isäni isä.

— Mikä oli hänen nimensä?

— Heikki.

— Niinkuin minunkin nimeni.

— Juuri niin, niinkuin sinunkin nimesi.

— Ja kuka oli sitä ennen isäntänä?

— Minä en tiedä, mutta kirkkoherra on luvannut sen selvittää. Minä olen sitä häneltä

pyytänyt. Menen huomenna pappilaan ja, jos selvitys on valmiina, niin tuon sen sieltä.

— Ja minusta tulee meille kerran isäntä, sanoi Heikki hiljaa.

— Sinä olet nyt jo isäntä, sanoi Leena. — Ei ikä sitä määrää, vaan se, että talo kuuluu vanhimmalle pojalle.

Kun he olivat saapuneet taloon, meni Heikki isoäitinsä kehoituksesta äitinsä luo tupaan. Hanna seiso pöydän luona leipomassa. Hän nyökkäsi pojalleen, mutta ei sanonut mitään. Heikki odotti. Hän hiipi tuvasta isoäitinsä turviin.

— Äiti ei sanonut minulle mitään, sanoi hän salissa Leenalle.

— Hänen surunsa on niin suuri, että hän ei vielä voi puhua sinulle mitään. Odota, odota. Hän tarvitsee sinua vielä.

Vähän ajan päästä ajoi tohtori autollaan pihaan. Leena käski Heikin poistua huoneesta. Poika meni eteiseen. Hän ei tohtinut mennä tupaan, missä äiti oli. Hetkisen seisottuaan epäröiden paikallaan hän meni talliin ja rupesi hevosta syöttämään.

Tohtori antoi emännälle lääkerasian sanoen:

— Tässä ovat pillerit. Kehoitakaa miniäänne nauttimaan niitä pari tänä iltana ennen levolle menoaan.

— Kiitoksia vaivannäöstä, sanoi Leena. — Mitä minä olen tästä velkaa?

— Kyllä me ennätämme sen asian vielä

järjestää, sanoi tohtori. — Olen ottanut selkoa tuosta miehestä, josta puhuimme. Hän oli eilen kylässä, sillä hän oli kanttorilla muuraamassa uutta uunia. Hän sai sen valmiiksi. Kanttori itse sanoo saattaneensa hänet tänä aamuna asemalle hevosellaan. Hän näki miehen nousevan junaan juuri samoihin aikoihin, kun onnettomuus täällä tapahtui. Hän ei siis voi mitenkään olla syyllinen. Toistaiseksi ei ole siis mitään muuta selitystä, kuin että tapahtuma on selvä onnettomuus. Olen kirjoittanut kuolintodistuksen sen mukaiseksi. Tehän tarvitsette sen, ennenkuin ruumis saadaan haudata.

Hän ojensi emännälle todistuksen. Leena laski paperin poikansa kirjoituspöydälle.

— Te lähdette siis tänään vielä arkkua hakemaan? kysyi tohtori.

— Niin on aikomukseni, vastasi Leena.

— Ottakaa Osuuskaupan kuorma-auto, niin voitte tuoda arkun samalla tänne. Kaupanhoitaja luovuttaa sen varmasti. Ennätätte kaupunkiin ennen liikkeiden sulkemista. Onko teillä rahaa kylliksi ostoksia varten? Minä voisin lainata.

— Minä voin kirkolla poiketa säästöpankkiin ja ottaa sieltä, sanoi Leena.

— Kun palaan täältä kirkonkylään, niin voin viedä emännän samalla kertaa sinne.

— Kiitos avuliaisuudesta, sanoi vanha emäntä. — Minä olen pian valmis.

Hän meni omaan huoneeseensa, muutti mustan puvun ylleen ja sanottuaan muutaman sanan Hannalle lähti tohtorin seurassa ajamaan kirkolle päin.

TOINEN LUKU.

Palattuaan kaupungista iltahämärässä tuoden ruumisarkun mukanaan nostatti Leena sen siihen huoneeseen, missä ruumis lepäsi. Ennenkuin hän ryhtyi pesemään ruumista, soitti hän puhelimitse tyttärelleen Miinalle ilmoittaen asiasta. Miina sanoi heti seuraavana päivänä tulevansa taloon auttamaan. Leena sanoi siihen:

— Kyllä me tulemme täällä varsin hyvin toimeen.

— Ette te saa nyt väsyttää itseänne, sanoi siihen Miina. — Minä joudan täältä varsin hyvin.

Leena ei ollut koskaan sopinut hyvin yhteen tyttärensä kanssa. Ilmeistä riitaa ei heillä koskaan ollut, mutta Miina oli niin täydellisesti toisenlainen kuin äitinsä. Hän tahtoi aina touhuta, ja Leena pelkäsi sitä levottomuutta, joka tyttären tulon kautta syntyisi talossa. Jyrkästi hän ei tahtonut kieltää tätä tulemasta, sillä sellainen kielto olisi synnyttänyt vain riitaa. Vastenmielisesti hänen täytyi siis taipua siihen, että Miina tulisi.

Ja nyt hän jäi viimeisen kerran kahden poikansa kanssa ryhtyessään pesemään ruumista. Tuo täysikasvuinen mies oli jälleen hänelle kuin pieni lapsi, joka on nukkunut äitinsä syliin ja jonka tämä riisuu ja vie vuoteelle. Verkalleen hän riisui miehen, pesi ruumiin ja puki sitten puhtaan paidan hänen ylleen. Sitten hän kutsui Hannan ja Matin avukseen nostaakseen ruumiin arkkuun. Hanna ei voinut hillitä itseään, vaan nähdessään miehensä kuolinvaatteissa alkoi katkerasti itkeä. Emäntä viittasi silloin Matille, ja he nostivat kahden ruumiin vuoteen viereen asetettuun arkkuun. Sitten Leena peitti hellästi ruumiin ja asetti arkussa olleen vaateen kasvoille. Hän kokosi vuoteessa olleet veriset vuodevaatteet, kääri ne kokoon ja kantoi eteiseen. Sitten hän tikapuita myöten nousi ylisille ja käski Mattia ojentamaan vaatteet hänelle. Ylisille hän sitten asetti vuodevaatteet ja palasi jälleen kamariin, missä ruumis makasi.

Hellästi, mitään sanomatta hän talutti miniänsä sieltä pois ja vei hänet omaan kamariinsa, joka oli salin ja tuvan välissä.

— Parasta on, että nukut täällä nyt nämä yöt, sanoi hän. — Heikki saa nukkua tuossa sohvalla, jotta et tunne itseäsi aivan yksinäiseksi. Tohtori toi sinulle lääkkeitä. On parasta, että nautit niitä, jotta pääset unesta kiinni.

— Minä en tarvitse mitään lääkkeitä, sanoi Hanna.

— Sinä tarvitset ennen kaikkea unta, sanoi Leena.

Hän meni noutamaan tohtorin tuoman rasian ja katseli siinä olevia pillereitä. Ne olivat kaikki samanlaisia. Päälläpäin oli kyllä pari hiukan isompaa ja tummempaa. Hän siirsi ne syrjään ja valikoi kaksi sellaista, jotka olivat aivan harmaita. Ne hän antoi Hannalle, joka otti ne suuhunsa ja nielaisi. Vähän ajan kuluttua tämä tuli raukeaksi. Leena auttoi häntä riisuutumaan ja menemään vuoteeseen. Pian tasainen hengitys todisti lääkkeiden vaikutusta. Leena seiso i vuoteen vieressä katsellen miniäänsä. Miten olikaan uni samanlainen kuin kuolema. Hän ei koskaan sitä ennen ollut nähnyt miniäänsä nukkuvana, ja ensimmäisen kerran hän nyt tarkasti tätä. Kun silmien ilme oli poissa, niin oli nukkuva aivan kuin vieras olento. Ja Leena tuns i selvästi, että hän ei koskaan ollut päässyt selvyyteen siitä, mikä hänen miniänsä oikeastaan oli. Vieras olento, joka oli ollut talossa synnyttääkseen uuden isännän. Tyttärestään, jonka äiti on synnyttänyt, hän ties i naisen aina tietävän jotakin. Miniä oli vieras.

Hän lähti etsimään Heikkiä. Hän tapasi tämän väentuvassa lukemassa. Huoneessa oli vastaleivotun leivän tuoksu.

— Missä Maria ja Matti ovat? kysyi hän katsellen ympärilleen.

— He sanoivat menevänsä Mikkolaan, vas-

tasi Heikki. — He sanoivat tulevansa kyllä aikanaan kotiin.

Leena istui tuvan penkille.

— Isäsi on nyt arkussaan, sanoi hän. — Äitisi nukkuu minun huoneessani. Sinä saat mennä sinne sohvalle yöksi nukkumaan, että äitisi ei tunne itseään yksinäiseksi.

— Missä te, isoäiti, sitten nukutte? kysyi Heikki.

— Minä olen vanhankansan ihminen, vastasi Leena. — Minä en nuku ensi yönä. Jonkun täytyy valvoa ruumiin luona. Mutta meillä kahdella on vielä yksi toimitus toimitettavana. Tule minun kanssani.

Leena otti seinällä olevan lyhdyn ja sytytti sen. Hän meni pihalle, jossa jo vallitsi täysi syyspimeys. Ikkunoissa valo vain loi viirunsa maahan. Leena asteli edellä, ja Heikki seurasi häntä. He sivuuttivat tallin ja menivät ulompana olevaa vanhaa riittä kohti. Leena otti taskustaan avaimen ja asetti sen riihen matalassa ovelsa olevaan lukkoon. Hän koetti vääntää, mutta ovi ei auennut.

— Minun käteni eivät enää jaksa avata tätä vanhaa lukkoa, sanoi Leena, — Väännä sinä.

Heikki tarttui avaimeen ja sai ponnistaa kaikesta voimansa, ennenkuin kuului helähdys vanhan lukon auetessa. Heikki oli aina nähnyt tämän vanhan riihen oven olevan lukossa. Hän ei koskaan sitä ennen ollut tullut ajatelleeksikaan, miksi tätä rakennusta vielä säilytettiin, vaikka

kaikki muut rakennukset olivat uusia ja vaikka jonkin matkan päässä oli talon iso, kaikilla uuden-aikaisilla koneilla varustettu riihi.

Leena astui lyhty kädessään korkean kynnyksen yli riiehen, ja Heikki seurasi häntä. Heikki näki, että riihi oli aivan siistiksi laastu. Lyhdyn valo valaisi mustia seiniä ja lattian rajassa olevia viiruja, jotka olivat syntyneet petkeleistä.

— Tämä riihi on niin vanha, että kukaan ei enää muista sen ikää, sanoi Leena. — Olen kuulut kerrottavan, että se on rakennettu hirsistä, jotka on kaadettu samalta paikalta kuin missä riihi nyt on. Täällä on aina pidetty ruumiit ennen hautajaisia.

Leena vei pojan erään hirren luo.

— Tähän hirteen on merkitty jokaisen isännän puumerkki, sanoi hän. — Tuossa toisessa hirressä ovat ne, jotka eivät ole isäntiä. Aina on se, joka uudeksi isännäksi on tuleva, veistänyt edellisen isännän puumerkin tähän. Kun isäni kuoli, niin minä, joka en silloin vielä ollut naimisissa, veistin hänen puumerkkinsä.

Hän osoitti erästä merkkiä.

— Tämän olen minä tehnyt. Nyt on sinun vuorosi veistää hirteen isäsi puumerkki.

— Mutta isähän kirjoitti aina nimensä, sanoi Heikki.

— Ja kuitenkin hänellä oli oma puumerkkinsä, talon puumerkki. Se, joka on hänen

suksiansa sompaan veistetty. Se on rekien aisoissa.

— Nyt minä tiedän, sanoi Heikki.

— Onko sinulla puukkosi? kysyi Leena.

— On, vastasi Heikki.

Hän otti puukon tupesta, ja alkoi isoäitinsä osoittamaan paikkaan tehdä merkkiä. Hän painoi voimakkaasti puukkonsa mustaan hirteen, ja lyhdyn valossa hän näki, miten alta alkoi kuultaa tummanruskea puu.

— Onko se nyt oikein? kysyi hän Leenalta.

— On, mutta siitä puuttuu vielä yksi viiva. Tähän viisikantaan on aina liitetty oikeaan sivuun yksi viiva osoittamaan isäntäsarjaa. Tämä on nyt yhdeksäs isäntä näiden puumerkkien mukaan. Viillä siis yhdeksän viivaa puumerkin sivuun, merkistä oikealle päin.

Heikki painoi puukonsa hirteen ja veti tasaisesti viivat.

Leena seiso i hetkisen katsellen merkkiä. Sitten hän hiljaa kuljetti lyhtyä valaisten hirressä olevia merkkejä. Lähellä olevat olivat vielä vaaleita, mutta sitten alkoivat merkkien uurteet jo tulla harmaiksi, ja mitä pitemmälle tultiin, sitä tummempia ne olivat, syvennys ainoastaan osoitti, että puuhun oli uurre tehty, muuten ne olivat aivan mustuneet.

Leena laski lyhdyn lattialle ja painoi pojan itseään vastaan. Heikki tunki, miten vanhan emännän sydän löi kiivaasti ja miten koko hänen

ruumiinsa vapisi. Verkalleen emäntä päästi pojan syleilystään, otti lyhdyn ja lähti riihestä Heikin häntä seuratessa.

— Älä koskaan puhu muille tästä asiasta, sanoi Leena. — Muut eivät sitä ymmärrä, sillä pitkiin aikoihin ei ole enää tätä tapaa noudatettu. Mutta minä olen sen tahtonut säilyttää, koska minusta tuntuu, että talo muuten liukuisi meidän käsistämme.

He palasivat taloon. Leena vei Heikin kamarinsa nukkumaan. Hanna nukkui aivan rauhallisesti. Leena suojasi kädellään lyhtyä niin, että sen valo ei osunut nukkuvaan, ja odotti siksi, kunnes poika oli riisuutunut. Sitten hän asetti lyhdyn lattialle, avasi sohvan, otti siitä vuodevaatteet ja valmisti pojalle tilan. Kun poika oli mennyt vuoteeseen, veti hän peitteen tämän päälle. Silloin Heikki ojensi kätensä ja kietoi ne isoäitinsä kaulaan.

Leena poistui hiljaa. Hän katsoi tupaan, joko Matti ja Maria olivat palanneet. Kun ei näitä vielä näkynyt, meni hän saliin ja jätti oven hiukan raolleen kuullakseen, milloin nämä tulisivat. Kamarin oven hän myös jätti raolleen, istui pöydän ääreen, sytytti kaksi kynttilää, otti raamatun ja alkoi hiljaisella äänellä lukea. Hän taukosi, kun kuuli eteisestä liikettä. Hän kuuli ulkoeteisen oven sulkeutuvan. Silloin hän meni sulkemaan salin oven, palasi paikoilleen ja ryhtyi jälleen lukemaan.

Aamu tapasi hänet pää raamatun päällä. Hän suki tukkansa ja meni askareilleen. Aamiaisen syötyään hän käski valjastaa hevosen, nousi rattaille ja ajoi pappilaan.

Vanha rovasti ei sanonut hänelle ainoatakaan lohdutuksen sanaa. Leena oli siitä hänelle kiitollinen. Rovasti tunsu jo seurakuntansa ja tiesi, että näillä ihmisillä oli surun häveliäisyys. He eivät tahtoneet alentaa suruaan sillä, että siitä puhuttiin.

— Minä olen tullut ilmoittamaan siitä poikani kuolemasta, sanoi Leena.

— Minä sain siitä kuulla eilen, sanoi rovasti. — Milloin on ajateltu pitää hautajaiset?

— Meillä on nyt keskiviikko, sanoi Leena. — Ensi sunnuntaina minä olen ajatellut. Tuleeko rovasti itse siunaamaan?

— Tulen. Minulla on ensi sunnuntaina juuri saarnavuoro.

Kirkkoherra avasi kirkonkirjan ja teki siihen merkinnän isännän kuolemasta.

— Minulla on täällä se tohtorin todistus, sanoi Leena ojentaen sen kirkkoherralle.

Rovasti ei sanonut mitään. Hän otti todistuksen ja pani sen pöytänsä laatikkoon. Kun emäntä ei tehnyt lähtöä, niin rovasti tiesi tällä olevan vielä jotakin asiaa. Hän odotti.

— Kun meille nyt tulee uusi isäntä, sanoi Leena, — niin minä tahtoisin kysyä, onko rovasti joutunut selvittämään sitä, miten kauan se meidän talo on ollut meidän suvulla.

— Minä olen aivan unohtanut antaa sen, sanoi rovasti. — Olen jo aikoja sitten valmistanut sen.

Hän etsi laatikostaan ja löydettyään paperin sanoi:

— Sen mukaan, mitä kirkonkirjoista voidaan päättää, on talonne aina ollut samalla suvulla.

Leena hengähti syvään, mutta ei sanonut mitään.

— Seitsemän polvea on kirjoissa, mutta voihan olla mahdollista, että sama suku on hallinnut siellä kauemminkin.

— Mitä minä olen tästä velkaa? kysyi Leena saatuaan paperin.

— Ette mitään, ette yhtään mitään, sanoi rovasti.

Leena hypisteli paperia kädessään.

— Minä olen tahtonut saada tämän paperin pikku Heikkiä varten, jotta talo tulisi hänelle rakkaammaksi. Olisi niin ikävää ajatella, että vieras voisi tulla taloon. Tämä paperi voi vahvistaa poikaa heikkoina hetkinä.

— Varmasti, sanoi rovasti.

Emäntä nousi paikaltaan, kätтели rovastia, nousi rattailleen ja ajoi pois. Hän pysähdytti hevosen hautausmaan kohdalla. Hän meni miehensä haudalle. Siellä hän vasta avasi paperin ja luki sen verkalleen. Sitten hän katseli, mihin paikkaan käskisi kaivaa haudan. Hän meni

kirkonvartijan luo, tilasi kuolinkellot ja sopi haudan kaivamisesta.

Kun emäntä oli mennyt, niin kirkonvartija, joka oli toiselta paikkakunnalta tullut pari vuotta sitten, meni vaimonsa luo ja sanoi:

— Heikkilän emäntä kävi tilaamassa haudan pojalleen, joka eilen tapaturmaisesti kuoli. Ne ovat merkillisiä, ne tämän puolen ihmiset. Niin hän puhui kuin olisi kysymyksessä ollut aivan vieras ihminen.

Hänen vaimonsa, joka tahtoi olla hiukan herraskainen, sanoi siihen:

— Niillä raukoilla on niin vähän tunteita, siitä se johtuu.

Kotiin tultuaan pisti emäntä paperin Heikin käteen ja sanoi:

— Tässä on luettelo isännistä. Minä sain sen rovastilta. Älä näytä sitä muille ja säilytä se hyvin.

Heikki pisti paperin nopeasti taskuunsa.

Emäntä oli talousaskareissa, kun hänen tyttärensä Miina, Koivuniemen rehevä emäntä, ajoi autolla pihaan. Hän tinki ajajan kanssa hinnasta. Haukuttuaan häntä nylkemisestä ja alennettuaan maksua hän antoi jalomielisesti viisi markkaa lisää. Leena oli tullut portaille vastaan ja oli kiusaantunut kuullessaan tämän keskustelun.

Miina tuli äitinsä luo ja sulki hänet rajusti syliinsä.

— Äiti parka! sanoi hän. — Mikä kamala isku teille!

Leena otti syleilyn aivan välinpitämättömänä vastaan. Miina astui saliin, riisui yltään ja sanoi:

— Kun minä eilen sen kuulin, niin olin ihan onneton. Kaikeksi onneksi oli minulla hyvä musta puku, jonka laitatin viime vuonna, kun Jaakon äiti kuoli.

Leenan teki mieli huomauttaa tyttärelleen siitä, että suru ei ole ulkonaista, vaan sisäistä, mutta eihän tytär ollut enää hänen hoteissaan, vaan hänen miehensä sai jo vastata kaikesta. Leena ihmetteli sitä, miten sellainen pintapuolinen olento kuin Miina saattoi olla hänen tyttärensä. Ja hän näki Miinan elämän aivan yhtenä jaksona. Lapsena vilkas ja kaikkien hupi hauskojen puheittensa vuoksi. Tyttönä ahkera, mutta aina huvituksia kaipaava. Hän ei nähnyt tyttäressään koskaan mitään suoranaista pahaa. Tämä oli aina totellut äitiään, ja vaikka ei olisikaan sitä mielellään tehnyt, niin ei koskaan kuitenkaan harannut vastaan. Miina luki mielellään, mutta ei koskaan löytänyt luettavastaan mitään muuta kuin sen, joka liittyi tapahtumiin. Elämä oli hänelle vain sarja tapahtumia, jotka liittyivät toisiinsa, mutta hän ei koskaan nähnyt niiden yhteenkuuluvaisuutta. Leena ei koskaan ollut kaivannut toista naista puhekumppanikseen, siksi hän ei koskaan tyttärensäkään kanssa varsinais-

sesti keskustellut. Tämän tähden he aina jäivät toisilleen vieraiksi. Leena istui ja kuunteli välinpitämättömänä tyttärensä selityksiä.

— Kun te, äiti, soittitte Heikin kuolemasta, niin minä olin ihan onneton, kun Jaakkokaan ei ollut kotona. Hän tuli illalla myöhään ja oli jo matkalla saanut tiedon Heikin kuolemasta. Kyllähän sen ymmärtää, että sellainen tieto leviää. Ja se kuolemakin oli niin merkillinen. Jaakko oli ollut asioillaan eräässä talossa, ellei se vain ollut meidän pitäjän Rintamäessä, kun hänelle se tieto tuli. Nyt minä muistankin. Se oli sillä lailla, että tästä pitäjästä se Esa Mikkola, joka oli Heikin hyvä tuttava, sattui tulemaan tänne juuri vähän sen jälkeen, kuin se onnettomuus tapahtui. Hän se sitten soitti sinne Rintamäkeen, ja kun meidän Jaakko tuli sinne, niin siellä hän sen sitten sai kuulla. Niin se oli. Jaakko, vaikka onkin hyvin miehekäs mies, pelkää kovasti kuolemaa. Hän pelkää kuolleitakin. Minä en koskaan ole saanut häntä tulemaan ruumiita katsomaan. Kun sanoin lähteväni tänne, niin hän ei tullut, vaan sanoi tulevansa vasta sitten hautajaisiin. Eihän oikein sovi puhua pahaa omasta miehestään, mutta minä melkein luulen, että hänelle sittenkin monet liikeasiansa ovat rakkaammat kuin lankonsa. Ja mitä se lanko sitten oikeastaan on. Eiväthän Heikki ja Jaakko ole koskaan riidelleet, mutta kyllä Jaakko sitä valitti, että Heikki ei koskaan ollut halukas ryhtymään

hänen kanssaan liikeasioihin. Heikki teki siinä tyhmästi, sillä kyllä meidän Jaakko aina asiois-
saan onnistuu. Ei hän oikeastaan mikään maan-
viljelijä olekaan. Ei hän ole huvitettu sellaisesta,
kun siitä saa niin kovin pienen voiton. Minähän
siellä saan oikeastaan koko talon hoitaa.

Keskellä tätä puhetulvaa hän muisti äkkiä
Hannan, jota hän ei vielä ollut tavannut.

— Missä Hanna on? kysyi hän. — Ja missä
pikku Heikki?

— Heikki meni äitiään kyytiin kirkolle, vas-
tasi Leena. — Hannallakin on hommia suru-
pukunsa kanssa.

— Hanna-parka, huokasi Miina. — Talo jää
nyt hänelle, sillä kun Heikki kerran osti talon
osuuden minulta, niin perihän Hanna nyt mie-
hensä. Jos minä olisin Hannan sijassa, niin
myisin talon ja sijoittaisin rahat pankkiin. Ei
sellaisesta talosta tule mitään, jossa ei ole isäntää.
Vaikka meidän Jaakko ei varsinaisesti hoidakaan
taloa, niin en minä kaikkia asioita osaisi järjes-
tää sittenkään ilman häntä.

— Minä jäin varhain leskeksi, niinkuin tiedät,
mutta osasinhan minä hoitaa talon, sanoi Leena.

— Kyllä, kyllä, mutta te, äiti, olitte silloin
vielä nuori ja olitte talossa aina kasvanut. Toisin
on Hannan laita, joka on vain itsellisen tytär,
joka orpona sai elää sukulaistensa luona. Ei
taloa osaa hoitaa kunnollisesti, ellei lapsuudestaan
asti ole siihen tottunut.

— Minä voin vielä hoitaa taloa, sanoi Leena. — Minä odotan siksi, kunnes Heikistä kasvaa isäntä.

— Mutta Heikkihän on vasta kymmenvuotias.

— Velvollisuudentunnossa mies kasvaa hyvin pian tehtävänsä, sanoi Leena.

Miina ei tällaista lausetta laisinkaan ymmärtänyt. Senvuoksi hän jatkoi:

— Meidän Jaakko sanoi, että hän voisi vallan hyvin ostaa tämän talon, ja sillä tavalla se ei joutuisi vieraisiin käsiin. Te, äiti, ja Heikki voisitte jäädä tänne taloon asumaan. Me voisimme tuon uuden rakennuksen panna kuntoon ja asua sitten siellä, ja te jäisitte tähän rakennukseen. Kun myyntirahat olisivat pankissa, niin ne kasvaisivat kymmenessä vuodessa kaksinkertaisiksi. Kun Heikki olisi täysi-ikäinen, niin hän voisi ostaa itselleen oikein suuren kartanon.

— Mutta se ei olisi silloin tämä talo, sanoi Leena. — Ja mitä miehesi tekisi teidän omalla talollanne?

— Hän myisi sen veljelleen, sille tuomarille.

— Mutta eihän hän ole mikään maanviljelijä.

— Ei olekaan, sanoi Miina. — Mutta hän on tehnyt suuria tonttikauppoja Helsingissä ja on rikastunut niillä. Hän tahtoisi itselleen maatilan ja ottaisi mieluummin oman kotitilansa, vaikka ei nuorena siitä yhtään välittänyt. Jaakko saisi siitä oikein hyvän hinnan, sillä kyllä Jaakko kauppoja osaa tehdä. Me voisimme silloin maksaa tästä talosta käteisellä.

— Kyllä minä olen ajatellut niin, että taloa ei myydä, sanoi Leena.

— Mutta kun Heikille jäisi sellaisen myynnin kautta niin paljon suurempi omaisuus.

— Ei raha ole pääasia, sanoi Leena. — Minä olen päättänyt, että taloa ei myydä. Ei siis puhuta siitä sen enempää.

Miina muisti varsin hyvin, kuinka turhaa oli jatkaa, jos äiti tuolla tavalla tiukasti vastasi. Hän siirtyi senvuoksi puhumaan hautajaisista ja niiden valmisteluista.

Miina oli jo ryhtynyt auttamaan talon töissä muutettuaan ylleen arkipuvun, joka hänellä oli matkalaukussaan, kun Hanna palasi kirkolta kotiin.

Kun kälyt tapasivat toisensa, niin he itkivät kauan toisiaan syleillen. Jos kysymyksessä olisi ollut ainoastaan Miina, niin olisi vanha emäntä tiukasti kieltänyt sellaisen tunteilemisen, mutta hän ei tahtonut sanoa mitään nyt, kun Hanna valitti suruaan. Leena tunsu aivan kuin pistosta siitä, että ei ollut voinut miniälleen sanoa niitä sanoja, joita tämä oli kaivannut. Hanna oli niin toisenlainen kuin hän oli. Kuinka usein olikaan Leena ihmetellyt sitä, että Hanna syysiltoina istuessaan saattoi vuodattaa kyyneliä lukiessaan romaaneja. Olihan Leenakin joskus lukenut sellaisen kirjan, jota Hanna hänelle oli tarjonnut, mutta hän ei koskaan ollut minkään kirjan ääressä itkenyt. Nyt hän katseli, miten nuo kaksi naista

toisilleen lausuivat sanoja, joilla vain kiihoittivat omaa liikutustaan. Leena ei voinut välttää ajatusta, että he molemmat tunsivat itsensä tavallaan tärkeiksi sen kautta, että osasivat suruaan julkisesti levittää. Hän sattui silmäilemään nuoreen Heikkiin, joka oli jäänyt ovelle kuuntelemaan äitinsä ja tätinsä tunteenpurkauksia, ja pojan kasvoilla oli ilme, joka selvästi osoitti, miten tämä tällainen häntä kiusasi ja vaivasi. Leena meni pojan luo ja vei hänet keralaan huoneesta pois.

— Että ne viitsivät! sanoi Heikki oven sulkeuduttua heidän jälkeensä.

Kun Miina oli saanut purkaa tunteensa, niin hän tuli jälleen käytännölliseksi ja ryhtyi puhumaan talosta ja sen myymisestä Hannalle. Tähän vaikuttivat kaikki Miinan lauseet aivan toisin. Hän ymmärsi varsin hyvin, minkä huolettoman elämän hän saisi sen kautta, että hänellä olisi rahoja pankissa ja saisi elää koroillaan.

— Heikki-vainajalle tehtiin jo monta tarjousta tästä talosta, sanoi Hanna, — mutta hän ei suostunut. Mikkolan isäntä tästä kylästä oikein vainosi Heikkiä ja tahtoi kaikin mokomin ostaa sieltä takamaalta lohkon.

— Mutta siellähän on juuri talon parasta metsää, sanoi Miina.

— Ei hän metsän tähden sitä halunnut, sanoi Hanna, — vaan hän tahtoi saada ne suuret niityt. Mikkola osti tässä takavuosina itselleen

talon, jonka metsäpalstat olivat meidän rinnalla, Kun meidän palsta nyt on niiden ja Mikkolan maiden välissä, niin ei voi laittaa niitä yhteiseksi viljelykseksi, kun ei voi päästä, kuin pitkien kiertoteiden kautta palstalta toiselle. Mutta Heikki sanoi, että hän ei myy tynnyrinalaakaan maata.

— Mutta voithan sinä myydä vaikka koko talon, kun se kerran on sinun, sanoi Miina.

— Äiti ei suostu siihen koskaan, sanoi Hanna.— Ja minä pelkään häntä.

— Sinä voisit pyytää Heikille holhoojan, sanoi Miina. — Silloin on meidän Jaakko lähinnä siihen kelvollinen, ja hän kyllä järjestää asiat oikein sopivasti. Mutta älä puhu mitään tästä äidille.

Kun arkku oli kannettu riiheen odottamaan hautajaispäivää, niin järjesti Miina salin takana olevan huoneen uudelleen ja sanoi tulevansa nukkumaan sinne yöksi Hannan kanssa. Mutta Hanna ei tahtonut nukkua samassa huoneessa, missä ruumis oli ollut, jonka vuoksi heille molemmille järjestettiin vuoteet sen vieressä olevaan toiseen kamariin, missä pikku Heikki oli saanut asua.

Kun Heikki tämän kuuli, meni hän valittamaan asiaa isoäidilleen.

— Nyt ne naiset ajavat minutkin jo pois huoneestani, sanoi hän vihaisena.

— Anna niiden olla, sanoi Leena. — Sinä saat nukkua minun huoneessani tämän ajan hautajaisiin asti.

— Mutta minähän olen nyt talon nuori isäntä.

— Ja isäntä antaa vieraalleen vaikka oman paikkansa, sanoi Leena. — Tätisi on nyt talossa vieras.

Heikki katsoi pitkään isoäitiinsä, tarttui ujosti tämän käteen, puristi sitä ja meni pihalle.

Seuraavana päivänä puuhaili Miina talossa järjestellen hautajaisia. Vaikka hän olikin valmis tunteilemaan Hannan kanssa, niin tämän läsnäolo alkoi sittenkin häntä kiusata. Tämän vuoksi hän järjesti niin, että Hanna meni rantaan pesemään vaatteita, koska hän sillä tavalla olisi työssä eikä siis saisi suruaan yhtä mittaa hautoa. Miina meni itse Hannan keralla kotaan, joka oli rannassa, ja auttoi häntä valkean sytyttämässä ja veden kantamisessa. Sitten hän jätti Hannan sinne ja meni takaisin taloon askareilleen.

Oli kulunut jo useita tunteja, kun Miina lähetti talon palvelijattaren Marian rantaan emäntää auttamaan.

— Me veimme sinne vaatteet kärryillä, sanoi hän Marialle. — Tuokaa vaatteet tänne kuivumaan. Ei niitä voi jättää sinne rantaan. Nykyjään ei tiedä, missä on varkaita.

Maria lähti, mutta vähän ajan päästä hän tuli juosten takaisin huutaen jo pihalla:

— Tulkaa pian rantaan, emäntä on hukkunut!

Miina jätti heti työnsä ja lähti juoksemaan sinne yhdessä Marian kanssa. Leena seisoi hetkisen aivan tyrmistyneenä paikallaan, sitten

hän lähti rantaan päin, mutta hänen jalkansa eivät tahtoneet kannattaa.

Kun Leena saapui perille, makasi hänen miniänsä rannalla. Miina koetti tekohengityksen avulla herättää häntä eloon.

— Viekää hänet taloon, sanoi Leena. — Otta-
kaa lautoja ja pankaa ne kärryille, jotta siitä
tulee parit. Minä menen ilmoittamaan tohto-
rille.

Miina ja Maria jäivät tekemään emännän käs-
kyn mukaan, ja Leena palasi taloon. Nyt, kun
onnettomuus oli hänelle selvä, oli hän jälleen
rauhallinen. Hän astui nopeasti eteenpäin. Toh-
tori sattui olemaan kotona ja saapui samalla kuin
kärrytkin pihalle. Hannan ruumis vietiin saliin,
jossa se laskettiin lattialle, ja tohtori ryhtyi
yhdessä Miinan kanssa antamaan tekohengi-
tystä. Leena istui vieressä katsellen. Hän ei
tuntenut mitään surua, ei mitään tuskaa. Tuo
makaava olento oli hänelle vieras. Kun hän kuuli
pikku Heikin äänen eteisestä, niin meni hän
nopeasti huoneesta, tarttui pojan käteen ja vei
hänet omaan huoneeseensa.

— Nyt on uusi suru tullut taloon, sanoi
Leena. — Sinun äitisi on hukkunut.

Heikki ei sanonut mitään. Hän meni istu-
maan isoäitinsä viereen sohvalle. Ujosti hän siirsi
kätensä vanhan emännän helmassa olevien käsien
päälle. Näin he istuivat sanaakaan sanomatta.

Miina avasi oven ja sanoi:

— Äiti, tulkaa tänne. Tohtori tahtoo puhua kanssanne.

Leena sanoi Heikille:

— Istu täällä ja odota!

Leena tuli saliin. Miina kantoi yhdessä Marian kanssa vainajan ruumiin salin peräkamariin.

— Kaikki henkiin herättämiskeinot ovat turhia, sanoi tohtori. — Huomasin nyt vasta, että hänen selkänikamansa on sijoiltaan. Hän on ollut kuollut jo veteen joutuessaan. Mitä te tiedätte tästä tapauksesta?

— Minä en tiedä mitään, sanoi Leena. — Minä tulin rantaan vasta sitten, kun ruumis oli jo rannalla.

— Kuka hänet löysi?

— Maria, meidän palvelijattaremme.

— Kuka senjälkeen joutui sinne?

— Tyttäreni Miina, joka eilen tuli tänne.

— Kutsukaa heidät tänne.

Leena avasi oven kamariin ja viittasi Miinaa ja Mariaa tulemaan saliin.

— Minun täytyy saada tietää, miten tämä kaikki on tapahtunut, sanoi tohtori.

— Se on sillä lailla, aloitti Miina, — että minä lähetin Hannan rantaan pesemään vaatteita, jotta hän ei saisi hautoa suruaan.

— Menikö hän sinne yksin?

— Minä menin sinne hänen kanssaan, sanoi Miina. — Me veimme vaatteet kärryillä. Olin

siellä siksi, kunnes vesi oli kannettu kodassa olevaan pataan ja tuli oli hyvästi syttynyt.

— Ja sitten palasitte taloon, niinkö?

— Niin.

— Huomasitteko lähtiessänne mitään erikoista hänessä, pahoinvointia tai muuta sellaista?

— En minä huomannut mitään. Hän nosteli siellä pesuastioita aivan niinkuin tavallinen terve ihminen tekee.

Tohtori kääntyi Marian puoleen.

— Miten pitkän ajan päästä te tulitte sinne?

— En voi sitä niin tarkalleen sanoa, en tullut katsoneeksi kelloa silloin, kun hän meni, vastasi Miina.

— Hanna oli siellä ainakin kolme tuntia, sanoi Leena.

— Kun tulitte rantaan, niin mitä näitte? kysyi tohtori Marialta.

— Minä näin emännän makaavan vedessä aivan pesulaiturin vieressä, vastasi Maria.

— Mitä teitte silloin?

— Minä menin veteen ja nostin hänet laiturille ja sitten juoksin taloon ilmoittamaan.

— Miten syvää vesi on siinä paikassa?

— Sen näkee minun hameistani, sanoi Maria. — Polviin asti vesi ulottuu siinä.

Tohtori katsoi Mariaan ja huomasi, että hänen hameensa olivat polviin asti vielä märkinä.

Miina ryhtyi sitten selittämään.

— Minä juoksin heti sinne, ja Marian kanssa

nostimme ruumiin rannalle, ja minä ryhdyin antamaan tekohengitystä.

— Miten kauan annoitte sitä?

— En minä ennättänyt pitkäkään aikaa, kun äitini tuli rantaan, käski panemaan laudat rat-taille, jotta siitä syntyi parit, ja tuomaan taloon. Äitini meni edeltäkäs in soittamaan teille, tohtori. Kun tulitte pihalle, niin . . .

Tohtori keskeytti hänet.

— Huomasitteko mitään erikoista rannassa? kysyi hän. — Näyttikö siltä, kuin siellä olisi ollut tappelua vainajan ja jonkun toisen kanssa?

— En minä huomannut mitään muuta, kuin että laiturilla oleva tiinu, jossa vaatteita oli, oli kaatunut, sanoi Miina. — Minä tulin ajatelleeksi, että hän on saanut halvauksen ja kaatunut ensin tiinua vastaan ja sitten pudonnut veteen.

— Niin, niin, sanoi tohtori verkalleen, — sellainen selitys tuntuu kaikkein otaksuttavimmalta. Minulla ei sitten enää ole mitään tiedusteltavaa. Olen kysellyt kaiken vain sen vuoksi, että vois in kirjoittaa oikean kuolintodistuksen.

Maria niiasi tohtorille ja meni eteiseen johta-vasta ovesta. Miina näytti haluavan vielä jota-kin sanoa, mutta tohtori lausui:

— Teillä on tietysti kaikenlaista hoidettavaa vainajan suhteen.

Miina epäröi hetkisen, mutta poistui sitten.

— Minä tahtoisin puhella teidän kanssanne hiukan kahdenkesken, sanoi tohtori Leenalle.

— Mehän voimme tehdä sen täällä, sanoi Leena.

— Kukaan ei kai kuuntele meitä?

— Jos menemme tuonne ikkunan luo, niin ääni ei sieltä kulje minnekään, sanoi Leena. — Tyttäreni ei kuule puhettamme kamariin, kun ovi on kiinni, ja eteiseen ei kuulu puhe, kun ovi on siksi vahva.

He menivät huoneen toiselle puolelle ja istuivat ikkunan ääreen.

— Minä en pidä kahdesta tällaisesta kuolemantapauksesta, sanoi tohtori. — En voi vapautua siitä ajatuksesta, että tässä on tapahtunut rikos. Molemmissa tapauksissa rikos.

— Mutta kuka olisi tahtonut tappaa poikani ja hänen vaimonsa? kysyi Leena.

— Sellainen, jolla siitä olisi hyötyä tai etua.

— Ei ole ketään sellaista, sanoi Leena.

— Minä epäilin tuota Janne Koskea, mutta hän ei se voi olla, koska hän todistettavasti oli paikkakunnalta poissa sinä hetkenä, jona poikanne kuoli. Hän olisi voinut tehdä teon kosta.

— Vaikka hän olisikin tahtonut kostaa Heikille, niin eihän hänellä ollut mitään syytä surmata Hannaa.

— Aivan oikein, lausui tohtori. — Ellei hän nuoren isännän kuoltua olisi halunnut leskeä omakseen, ja tämä on kieltäytynyt, ja mies on silloin vihapäissään surmannut naisen.

— Mutta silloinhan Jannen on täytynyt jäädä paikkakunnalle eikä mennäkään Helsinkiin, niin kuin kanttori väittää.

— Aivan niin, ja sen me saamme kai jotenkin tietää, onko hän palannut tänne. Mutta jos hän olisikin syypää emännän kuolemaan, niin todistettavasti hän ei ole surmannut isäntää. Minä en pääse siitä ajatuksesta, että, jos tässä on rikos kysymyksessä, molemmat on tehnyt sama henkilö. Vielä on se mahdollisuus jäljellä, että joku on tahtonut päästä käsiksi tähän maatilaan. Onko sellaisia?

— Tämä on hyvin haluttu maatila, kun se on erittäin hyvässä kunnossa, sanoi Leena.

— Tiedättekö, ketkä kaikki ovat siinä suhteessa tehneet tarjouksiaan? kysyi tohtori.

— Sellaisia on kovin monta. Mikkolan isäntä on tahtonut ostaa erään takamaapalstan, kun sen liittäminen tekisi hänen tiluksensa siellä yhtenäiseksi.

— Minä ajoin hänen ohitsean maantiellä juuri silloin, kun tulin tänne toissapäivänä isännän kuoltua. Hän oli siis lähettyvillä ainakin. Hän on voinut olla rakennuksella, on tehnyt tekonsa ja sitten jälkiään peittääkseen keksi tuon valjaitten särkymisen. Keitä muita on ollut, jotka ovat halunneet taloa?

— Pankinjohtaja Kallioniemi tiedusteli keran pojaltani taloa, vastasi Leena. — Hän ei sitä tehnyt omaan laskuunsa, vaan jonkun toisen.

Heikki ei sanonut minulle, kuka tuo toinen oli ollut. Tiedän vain sen, että sellaisia puheita on ollut, mutta ne jäivät siihen, kun poikani kieltäytyi jyrkästi myymästä.

— Kuka muu on asiasta puhunut?

— Apteekkari sanoi kerran minulle, että hän olisi valmis maksamaan talosta hyvin suuren summan, kun talon alueella on jotakin sellaista kiveä, jota tarvitaan lasiteollisuudessa.

— Sanoiko hän sen nimen? kysyi tohtori.

— Sanoi kyllä, mutta kun se oli minulle vieras sana, niin en nyt muista sitä.

— Oliko se maasälpää?

— Oli, sitä se oli. Siellä takamaalla on oikein vuori sellaista valkoista kiveä.

— Se on siis sieltä, josta on tuotettu eräitä hautakiviäkin?

— Onhan sitä annettu tuttaville oikeus ottaa sieltä kiveä tarvitessaan.

— Onko vielä muita, jotka ovat halunneet taloa itselleen?

— Tyttärenihän sitä tahtoi, vastasi Leena. — Oikeastaan kai hänen miehensä, joka tekee kaikenlaisia kauppoja ja jättää talonsa hoidon vaimolleen. Miina puhui siitä asiasta taas eilen, kun hän arveli, että olisi edullisempaa, jos talo myytäisiin ja pikku Heikin osaksi tulevat rahat pantaisiin pankkiin. Minä olin sitä vastaan. Miina sitä touhuaakin kai eniten. Hänen miehensä Jaakko ei ole minulle siitä koskaan puhunut.

Ei Miina ole sitä koskaan suoraan sanonut, mutta minä luulen, että hän ei oikein viihdy naapuripitäjässä. Miina on hiukan irtonainen suustaan. Ja jos tässä nyt kaikki puhutaan, niin voinhan sen sanoa, että hän on joutunut siellä pahoihin väleihin pastorin rouvan kanssa. Miina tahtoi aina olla ensimmäinen kaikkialla. Kun toinenkin sitä tahtoo, niin ymmärtäähän, että me naiset silloin sanomme yhtä ja toista pahaa, josta sitten saamme vastata. Minä soitin Miinalle heti Heikin kuoltua, ja hän oli kotonaan. Hänen miehensä tuli samana iltana liikematkoiltaan eikä siis ole mitenkään voinut käydä täällä. Hannan kuollessa oli Miina kaiken aikaa täällä talossa minun silmiäni alla. Ei ole oikein epäillä ketään, ellei sitä voi todistaa. En minä olisi näitä kaikkia asioita kertonut, ellei tohtori olisi kysynyt. Ja tämän kaiken täytyy jäädä meidän kahden välille.

— Tietysti se jää, sanoi tohtori. — Minä en voi virkanikaan puolesta ryhtyä lausumaan epäilyksiä, koska nämä kuolemantapaukset, vaikkakin näyttävät aivan salaperäisiltä, voidaan selittää aivan luonnollisella tavalla. Minä olen tästä kaikesta puhunut teille, emäntä, sen vuoksi, että jos jotakin uutta ilmestyy, voitte tehdä huomioita.

— Mitä uutta vielä voisi ilmestyä? kysyi Leena.

— Voihan sattua niin, että vaara uhkaa teitä tai pojanpoikaanne.

— Pikku Heikkiäkö? sanoi Leena kauhuisaan.

— Niin, juuri häntä. Etupäässä juuri häntä, sillä talohan kuuluu nyt hänelle, koska hän perii sekä isänsä että äitinsä ja on ainoa lapsi. Jos hän kuolee, niin tulee talo silloin teille, ja kun te olette jo vanha, niin täytyy teidän myydä talo.

— Tätä taloa ei koskaan myydä, vaikka minun pitäisi se lahjoittaa, sanoi emäntä tiukasti.

— Jos Heikki ja te molemmat kuolette, niin tyttärenne perii kaiken.

— Hän on talosta saanut osuutensa. Minä voin antaa talon kenelle tahdon.

— Minä olen huomannut teidät hyvin viisaaksi ja harkitsevaksi naiseksi, sanoi tohtori. — Olen tästä kaikesta puhunut ainoastaan sen vuoksi, että pitämällä silmänne auki voitte kerran päästä selville siitä, onko näinä päivinä täällä tapahtunut rikoksia vai ei. Siihen voi kulua ehkä vuosiakin, mutta rikollinen ilmaisee aina itsensä viimein.

— On vaikeata elää siinä ajatuksessa, että lähimmäiset vainoavat meidän henkeämme, sanoi emäntä.

— Maailma on nykyjään paha, ja meidän täytyy aina muistaa se, sanoi tohtori.

Hän nousi ja sanoi emännälle hyvästi. Leena istui jonkin aikaa mietteissään paikallaan. Sitten hän meni omaan huoneeseensa, missä hänen pojanpoikansa odotti häntä. Yhdessä hän tämän kanssa meni salin perällä olevaan huoneeseen,

missä Hanna lepäsi kuolleena vuoteella. Heikki seiso i äitinsä vuoteen ääressä. Leena tuns i vain, miten pojan käsi, joka lepäsi hänen kädessään, vapisi.

Kun Leena illalla oli mennyt vuoteeseen ja vielä valvoi, kuuli hän, miten Heikki nousi vuoteeltaan ja tuli hänen vuoteensa ääreen.

— Isoäiti, sanoi Heikki hiljaa.

— Niin, lapseni, vastasi Leena.

Poika istui vuoteen reunalle ja painoi päänsä Leenan povea vastaan.

— Nyt me olemme kahden, sanoi hän hiljaa.

— Niin olemme.

— Ja minä olen niin pikkuinen poika ja minun täytyy vastata kaikesta, eikö niin?

— Me vastaamme kaikesta yhdessä siihen asti, kunnes tulet mieheksi.

— Minulle tulee kai nyt holhooja, niinkuin Viertolan Kallellekin tuli, kun hänen isänsä ja äitinsä kuolivat.

— Niin, tulee tietysti.

— Minä en tahdo Jaakko-setää.

— Sinun on otettava se, jonka holhouslautakunta määrää.

— Mutta tähän voitte pyytää jonkun toisen.

— He kai sen asian ymmärtävät paremmin kuin minä.

— Minä tahtoisin saada Juholan vanhan isännän.

— Miksi juuri hänet tahtoisit? kysyi Leena lempeällä äänellä.

— Kun hän on aina ollut minulle niin hyvä. Luuletteko, että hän tulee?

— Jos minä pyydän, niin hän tulee.

— Ja tietysti te silloin pyydätte häntä.

— Kun sinä sitä toivot, niin minä pyydän.

— Nyt on minun mieleni hyvä, sanoi Heikki.

— Meillä on vielä monta päivää, ennenkuin siitä asiasta on päätettävä. Mene nyt nukkumaan.

— Miksi on Juholan vanha isäntä minulle ystävällisempi kuin muut?

Leena ei vastannut mitään.

— Miksi hän on minulle ollut yhtä hyvä kuin isäni oli?

Leena oli jälleen vaiti.

— Ihmiset eivät ole toisilleen tavallisesti ystävällisiä.

— Sinä olet vielä lapsi etkä kaikkia ymmärrä, mutta ehkä tämän ymmärrät, sanoi Leena. — Kun minä olin nuori, niin me tahdoimme mennä naimisiin, mutta äitini oli sitä vastaan. Ja minä tottelin silloin äitiäni. Siksi hän on sinulle ystävällinen, kun sinä olet minun pojanpoikani.

— Me emme olekaan niin yksinämme, kuin ensin luulin, sanoi Heikki.

— Meillä on aina ystäviä, kun vain osaamme ne löytää ja ne luonamme pitää. Nyt sinun pitää mennä nukkumaan. Huomenna menet taas kouluun.

Seuraavana aamuna Leena toimitti Miinan kaupunkiin arkkua ostamaan. Hän ei enää tahtonut lähteä talosta hetkeksikään pois.

Kun Heikkiä ei kuulunutkaan koulusta tavalliseen aikaan, tuli hän levottomaksi ja soitti koululle. Opettajatar kertoi, että poika oli lähtenyt tavalliseen aikaan. Tohtorin lausumat epäilykset alkoivat hänessä saada yhä suuremman vallan.

Heikki oli heti koulun loputtua tehnyt päätöksen. Hän meni itse puhuttelemaan Juholan vanhaa isäntää.

Erkki Juhola istui omassa vanhanisännän rakennuksessaan sanomalehteä lukemassa Heikin tullessa sisään. Nähdessään, kuka tulija oli, hän ilahtui, lasi silmälasinsa syrjään ja kutsui pojan luokseen.

— Sinuahan on kohdannut suuret koettelemukset, sanoi hän ystävällisesti sivellen pojan päätä.

— Niin, isä ja äiti ovat kuolleet, sanoi Heikki hiljaa.

— Ja miten isoäitisi on tämän kaiken kestänyt?

— Isoäiti on viisas nainen. Minulla on hyvä isoäiti.

— Hän on paras ihminen koko avarassa maailmassa. Lähettikö hän sinut tänne asialle?

— Ei, minä tulin hänen tietämättään, mutta kyllä hän tietää asian, jonka tähden tulin.

— Ja mikä se asia on? kysyi vanha isäntä.

Heikki joutui hetkeksi hämilleen. Oli niin vaikea sanoa sitä.

— Kun minä nyt olen aivan orpo, sanoi hän hiljaa ja katsoen maahan, — niin minulle kai määrätään holhoojat.

— Tietysti, tietysti. Minähän olen holhouslautakunnan puheenjohtaja, ja jos sinulla ja isoäidilläsi on toivomuksia, niin koetan ajaa ne läpi. Siitäkö sinä tahdot puhua?

— Siitä juuri.

— Ja ketä sinä toivoisit?

Heikki kohotti katseensa suoraan vanhaan isäntään.

— Jos te tulette minulle holhoojaksi, niin kaikki on hyvin.

Vanha Juhola oli vähän aikaa vaiti, ja Heikki näki hänen silmiensä tulevan kosteiksi.

— Toivooko isoäitisikin sitä? kysyi Juhola hiljaa.

— Toivoo, hän toivoo, ja minä toivon.

— Silloin se asia on päätetty, sanoi isäntä.

Hän puristi pojan kättä, nousi paikaltaan, meni ikkunan luo ja katseli pitkän aikaa ulos. Kun hän kääntyi, oli hän jälleen aivan rauhallinen ja asiallinen.

— Saat nyt mennä kotiisi ja sanoa isoäidillesi, että asia on minun puolestani selvä.

Hän hymähti.

— Kun olin nuori, olin pitäjän köyhimpiä. Nyt, kun olen vanha, olen pitäjän varakkaimpia,

niin sanotaan. Ja jos minulla vain ikää riittää, niin kyllä hoidan asiasi niin, että olet tyytyväinen. Ja nyt sinun on aika mennä kotiisi, ettei sinua kaivata siellä.

Juhola saattoi pojan ulko-ovelle asti ja seisoi siinä katsellen hänen jälkeensä. Heikki huomasi portista kääntyessään, että isäntä ei vielä ollut mennyt sisään. Hän epäröi hetkisen. Sitten hän otti lakin päästään ja kumarsi vielä kerran Juholalle ja lähti juoksemaan.

Kun hän saapui hengästyneenä kotiin, seisoi Leena kuistilla ja odotti poikaa.

— Missä sinä olet näin kauan viipynyt? kysyi hän.

— Minä kävin itse pyytämässä Juholaa hoojakseni, ja hän sanoi suostuvansa.

— Voi sinua lasta! sanoi Leena ja taputti poikaa hymyillen olalle. — Olen unohtanut sanoa sinulle, että tästä lähtien et saa tulla kotiin oikotietä, koska se on niin yksinäinen, vaan maantietä pitkin.

— Minkätähden? Sehän on paljon pitempi.

Leena etsi selitystä mielessään. Hän ei mitenkään tahtonut ilmaista pojalle pelkoaan.

— Sinä joudut sillä tavalla kulkemaan aina hautausmaan ohitse, sanoi hän. — Ei saa unohtaa kuolleita. On ikävää maata haudassa, jos kukaan ei meitä muista.

Heikistä tällainen selitys ei tuntunut oikein hyvältä, mutta hän ei sanonut mitään. Olihan

hänelle yhdentekevä, vaikka tulikin maantietä pitkin, sillä silloin hänellä oli aina toveriensa seuraa kilometrin päähän kotoa, jonne erään torpan poika jäi.

— Minun on nälkä, sanoi hän.

— Joudu siis syömään. Ruoka on tuvan pöydällä.

KOLMAS LUKU.

Hautajaiset olivat ohitse. Vieraat, jotka kirkolta olivat tulleet Heikkilään, olivat jo menneet. Tuvassa Maria ja kaksi Juholan lähettämää naista pesivät astioita ja korjailivat päivällisen jätteitä pois.

Leena istui salissa yhdessä tyttärensä Miinan ja tämän miehen, Jaakon, kanssa. Jaakko Koivuniemi oli kookas, nelikymmenvuotias mies. Hautajaisvieraitten aikana hän oli ollut puhelias ja keskustellut isäntien kanssa tukkimetsien myynnistä, koska tukit alkoivat jälleen hinnoissa nousta. Kun hän nyt oli anoppinsa seurassa, oli hän hiljainen, ja hänen muuten kovaääninen puheensa oli talttunut. Hän oli aina hiukan pelännyt tuota vanhaa vaimoa. Hän ei ollut koskaan varma siitä, mitä tämä ajatteli hänestä. Aina siitä hetkestä asti, jolloin hän sovittuaan asiasta Miinan kanssa tuli esittämään kosintansa vanhalle emännälle, oli hän ollut epäröivä, sillä hän tiesi jo silloin, että Leena ei häntä hyväksynyt. Ellei Miina olisi kiven kovaan tahtonut mennä hänen kanssaan naimisiin ja ellei hän olisi

tietänyt saavansa hyvät perinnöt, olisi hän varmasti livistänyt. Hän oli aina katunut, että ei lykännyt häitään vuotta eteenpäin. Tukkimetsät olivat hänen häittensä aikana olleet huokeassa hinnassa, ja Heikkilänkin arvo oli siis pienempi, mutta seuraavana vuonna oli tullut tavattoman suuri metsien nousukausi. Jos hän olisi lykännyt häitään, olisi hän varmasti saanut myötäjäisiä satatuhatta enemmän. Ja vasta myöhemmin hän oli saanut tietää, että tuo valkoista kiveä oleva vuori merkitsi suurta omaisuutta kaiken muun lisäksi. Kun vanha emäntä luovutti omaisuutensa molemmille lapsilleen, niin sai poika Jaakon mielestä aivan liian paljon. Seuraavana vuonnahan Heikki-vainaja myi yhden ainoan lohkon ja sai siitä niin paljon rahaa, että saattoi maksaa langolleen koko tälle tulevan osuuden.

— Mitenkä anoppi nyt aikoo täällä elämän järjestää? kysyi hän ystävällisesti.

— Eihän tässä mitään erikoista järjestämistä ole, sanoi Leena. — Kuukauden päästä pidän perunkirjoituksen, jotta Heikin omaisuus tulee määrättyksi. Ja sitten kai elämää jatketaan parhaan kykyni mukaan.

— Pikku Heikistä tulee rikas mies, sanoi Jaakko.

— Jäähän sitä hänelle, mutta parasta on, jos hän osaa sitä hoitaa, sillä suurikin rikkaus katoaa pian huolimattoman käsissä, sen minä olen monta kertaa saanut nähdä.

Leena nousi paikaltaan ja sanoi:

— Minun täytyy mennä tupaan järjestämään kauppiaalta lainatut astiat erilleen. Siellähän on vieraita ihmisiä, eivät he tiedä, mikä taloon kuuluu. Jätte kai vielä tänne ensi yöksi?

— Kyllä minun täytyy vielä tänään lähteä, sanoi Jaakko. — Huomenna on arkipäivä, ja minun täytyy taas autollani kulkea asioilla. Minä teen parhaillaan eräitä suuria tukkiostoja. Sopisi tämänkin talon metsistä myydä nyt, kun hinnat ovat korkeat.

— En minä ole aikonut myydä metsää, sanoi Leena ja poistui huoneesta.

— On se vahinko, etten minä pääse ostelemaan ja myymään tämän talon metsiä, sanoi Jaakko Leenan mentyä. — Kun sopuhinnalla saisi, niin tulisi siitä oikein kaunis voitto. Metsä aivan lauttausreitien varrella, ja hyvää metsää sen lisäksi.

— No, kun odotat, niin voit tulla veljeni-pojan holhoojaksi, sanoi Miina. — Silloin voit hoitaa asiat tälle talolle ja itsellesi eduksi.

— Minähän se lähin olen holhoojaksi, sanoi Jaakko. — Mutta kuka tietää, mitä äitisi siihen sanoo. Hänellä on aina ja kaikessa oma päänsä.

— Jos hän ei ota sinua holhoojaksi, niin kaikkihan nauravat sellaiselle, sanoi Miina.

— Oletko sinä puhunut hänelle siitä, että voisin ostaa tämän talon?

— Olen, mutta hän ei kallista sille korvaan-

sakaan. Minä puhuin siitä heti Heikin kuoltua. Ehkä hän nyt, kun Hannakin on kuollut, ajattelee toisella tavalla. Eihän hän voi ryhtyä hoitamaan taloa, vanha ihminen. Eihän siitä tule yhtään mitään. Hänellä on kaikki entisajan ihmisten tavat maanviljelyksessä, ja Heikki oli aivan uudenaikainen. Piloillehan kaikki menee, jos taloa hoidetaan samalla tavalla kuin hänen nuoruudessaan.

— Jos sinä koettaisit vielä puhua hänelle, sanoi Jaakko.

— Asia siitä vain pahenee, sanoi Miina. — Kyllä minä äidin tunnen. Hänen pitää ensin saada koettaa. Vasta sitten voidaan asia ottaa taas esille. Hän on tavattoman itsepäinen ihminen. Mitä hän on kerran saanut päähänsä, siitä hän ei hevillä luovu. Minä melkein luulen, että on viisainta odottaa. Hän on jo vanha ihminen, ja nämä kuolemantapaukset ovat häntä järkyttäneet. Ei sellaista enää hänen ikäisensä kestä. On rumaa puhua pahaa äidistään, mutta sen minä sanon, kun olen täällä muutaman päivän taas ollut hänen seurassaan, että minä en jaksaisi enää hänen kanssaan olla ja asua samassa talossa. En sittenkään, vaikka eläisimme eri taloudessa. Se on ihan syntistä, sen tiedän, mutta ei sitä voi olla ajattelematta, että jos Heikki ja Hanna olisivat kuolleet perillisittä, niin olisi kaikki tullut minulle. Ihan se on kuin kiusausta, kun ajattelee, että tällä tavalla suuret rikkaudet

ovat ihan meidän edessämme eivätkä sittenkään ole.

— Mikähän sille Hannallekin niin äkkiä tuli? sanoi Jaakko.

— Halvaus se oli, ihan selvästi halvaus, sanoi Miina. — Minä siitä puhuin tohtorillekin, joka heti tuli tänne. Ja hän ymmärsi sen vallan hyvin. Minähän tulin tänne edellisenä päivänä, ja Hanna oli silloin melkein sekaisin. Me nukuimme samassa huoneessa, ja hän valvoi melkein kaiken yötä ja itki vain. Eihän sillä muutenkaan ollut mikään vahva sydän, koska sitä oli hoidettu ennenkin. Hän oli sellainen tunteellinen ihminen, joka rasittuu jokaisesta mielenliikutuksesta. Niin hän on kuin se meidän pitäjän pastorska, joka suututtuaan aina pyörtyy. Minä olen aivan varma siitä, että hän saa kerran halvauksen, hänkin. Ja sen minä sanon, etten minä sitä sure.

— Joko sinä olet valmis lähtemään täältä? kysyi Jaakko.

— Vaikka heti paikalla, johan minä olen muuttanut toisen puvunkin ylleni siltä varalta, sanoi Miina. — Minä olen täällä ollut siksi monta päivää, että pitää mennä kotiin jo lapsiakin hoitamaan.

— Jos minä sen holhooja-asian vuoksi menisin holhouslautakunnan puheenjohtajan puheille, sanoi Jaakko. — Sehän on se Juholan vanha isäntä.

— Älä sinä itse mene, sanoi Miina, — voivat

vielä epäillä mitä tahansa. Puhu sinä asiasta pankinjohtajan kanssa. Hänen sanansa painaa enemmän, ja sinähän olet hänen kanssaan hyvä ystävä.

— Ehkä se on viisainta, sanoi Jaakko. — Minä tulen tänne kuitenkin muutaman päivän päästä ja voin silloin ottaa senkin asian hänen kanssaan puheeksi.

Kun Leena palasi saliin, niin Miina ja Jaakko selittivät, että heidän täytyi jo lähteä, jotta joutuisivat yöksi kotiin. Leena ei enää heitä pidätellyt. Miina tahtoi sanoa hyvästi Heikille, mutta poikaa ei löytynyt.

Kun auto oli ajanut pihasta, tuli Heikki ylisiltä.

— Mitä sinä siellä teit? kysyi Leena.

— Minä en tahtonut enää nähdä tättä ja setää, sanoi Heikki itsepäisesti. — Minä en pidä ollenkaan tädistä. Ja setä oli niin pilkallinen, kun hän toisten kuullen sanoi minua isännäksi. Monet nauroivat sille. Minä olin niin vihainen, että olisin lyönyt, ellei olisi ollut hautajaiset.

— Meidän täytyy aina hillitä itseämme, sanoi Leena. — Mene nyt huoneeseeni ja pane levolle. Minä tulen kohta sinne.

Heikki meni isoäitinsä huoneeseen. Leena palasi tupaan. Apulaisnaiset olivat jo pukeneet päällysvaatteet ylleen ja olivat valmiita lähtemään. Leena maksoi heille ja kiitti heitä avusta ja lähetti terveisiä Juholaan.

— Sinä, Matti, sanoi hän rengille, — saat huomisaamuna viedä tavarat kauppiaille.

— Kyllä viedään, sanoi Matti.

Leena aikoi lähteä, kun Maria sanoi:

— Meillä olisi emännälle vielä asiaa.

— Mitä se on? kysyi Leena.

— Me sanoisimme itsemme ylös tästä paikasta.

— Ketkä me?

— Matti ja minä.

— Ettekö ole tyytyväisiä palkkaan ja oloon?

— Kyllä me tyytyväisiä olemme. Ei se ole syynä. Mutta Mikkolan isäntä on luvannut myydä meille sen Peltosaran, joka viime maanmittauksessa lohkaistiin. Kun siinä on huoneetkin ja kun talvella on saatavana metsätöitä, niin olisi se meille edullisempaa.

Leena oli hetkisen vaiti.

— Ja milloin te olette aikoneet lähteä?

— Jos sopisi, niin menisimme kahden viikon päästä.

— Vai niin.

— Ei kai emäntä tahdo estää sitä, että me saamme maata jalkojemme alle.

— En minä sitä estä, sanoi Leena. — Maa on uskollinen aina hyvälle ihmisille. Minä ajattelin ainoastaan, mistä saan tähän aikaan uusia palkkollisia.

— Eiköhän niitä saa nyt, kun kaikki syystyöt on jo suoritettu. Ainahan niitä näin syksyllä on vapaina, sanoi Maria.

— Kai tässä jollakin tavalla tullaan toimeen, sanoi Leena. — Asia on siis selvä. Te muutatte kahden viikon päästä tästä päivästä laskien.

Hän meni huoneeseensa, riisui yltään, sanoi lyhyesti hyvää yötä Heikille, sammutti valon ja vaipui syvään uneen. Hän oli liian väsynyt ajatellakseen enää tätä uutta vaikeutta, joka oli tullut hänen tielleen.

Seuraavina päivinä Leena kuulusteli itselleen uusia palvelijoita. Niiden saaminen tuotti tavattoman suuria vaikeuksia. Ei missään ollut sellaisia, jotka olisivat olleet halukkaita tulemaan Heikkilään. Jos joku torpan poika tai tytär sattuikin olemaan työttömänä, niin odottivat pojat talvella alkavia tukkitöitä eivätkä senvuoksi halunneet sitoutua paljon huonompipalkkaiseen renginvirkaan. Tyttöjä, jotka olisivat osanneet hoitaa karjaa ja joiden vastuulle olisi siis voinut navetan jättää, ei ollut missään saatavissa.

Tämä tuntui Leenasta oudolta. Kuinka usein ennen olikaan hänen taloonsa tullut nuoria ihmisiä työtä etsimään. Nyt oli aivan kuin jokainen olisi pelännyt hänen taloan. Erään torpan tytön, joka oli mennyt kaupunkiin palvelusta etsimään mutta ei siellä viihtynytäkään ja oli senvuoksi palannut kotiseudulleen takaisin, Leena kohtasi ja pyysi häntä tulemaan hänelle palvelukseen.

— Kyllähän minä tulisin, mutta minä en uskalla, vastasi tyttö.

— Et uskalla, sanoi Leena. — Mitä sinä pelkää? Vaadinko minä liikoja töitä? Vai mikä siihen on syynä?

— Kerrotaan, että sen uuden rakennuksen katolle, jossa nuori isäntä kuoli, oli edellisenä päivänä lentänyt tuulessa kaksi keppiä ristiin, vastasi tyttö.

— Mutta sehän on aivan järjetöntä, sanoi Leena. — Minä olen talossa ollut enkä ole kuulutkaan tähän asti sellaisesta. Kuka sellaisen jutun on pannut alkuun?

— En minä tiedä, kuka sen on pannut alkuun, vastasi tyttö, — mutta kaikki puhuvat siitä. Ja sitten sanotaan, että siellä kummittelee, kun sekä isäntä että emäntä ovat niin kummallisella tavalla kuolleet.

— Tapaturma ei ole mikään kummallinen tapa, sanoi Leena. — Heidän elinaikansa oli mitattu loppuneeksi, ja heidän oli siis mentävä. Emme me saa valita, millä tavalla meidän on elämästä lähdettävä.

Nyt hän ei enää koettanutkaan saada nuoria ihmisiä taloonsa työhön, vaan alkoi etsiä keskiikäisiä, joiden ei uskonut panevan mitään painoa mokomille jutuille. Mikkolan mailla asui muuan mäkitupalainen, joka oikeastaan oli puuseppä, ja hänen vaimonsa kävi taloissa töissä. He olivat lapsettomia ja olivat siis joutilaita tulemaan.

Näiden kanssa Leena sopi, ja mies lupasi tulla muonamieheksi Heikkilään. Hän sanoi puhuvansa asiasta vaimolleen.

Leena ei ollut oikein tyytyväinen tähän järjestelyyn, sillä nämä molemmat eivät olleet enää aivan nuoria eivätkä siis voineet työssä kestää sitä, minkä nuori kestää. Mutta hänellä ei ollut nyt mitään muuta neuvoa. Kun oli päästy ajassa hiukan eteenpäin, niin ehkä hän jostakin saisi palkollisia, ellei muualta, niin naapuripitäjistä, minne tuo järjetön tarina kummituksesta ei ollut levinnyt.

Oli lauantai-ilta, kun oli mennyt umpeen ne kaksi viikkoa, jotka Matin ja Marian piti talossa vielä viipyä. Molemmat olivat viimeiset päivät tehneet työnsä aivan vaiti. He olivat hyvin lyhyesti vastanneet Leenan kysymyksiin. Leenasta tuntui, että nämä molemmat ihmiset olivat hänelle vihaisia, aivan kuin heille olisi tehty vääryyttä. Emäntä maksoi heille lauantai-iltana palkkansa, he kokosivat tavaransa kärryille, jotka Mikkolasta oli lähetetty heitä noutamaan. Samana iltana piti uusien palkollisten tulla.

Pari tuntia Matin ja Marian lähdön jälkeen ilmestyi mäkitupalainen taloon.

— Tervetuloa taloon, sanoi Leena ystävällisesti.

Mies ei vastannut mitään, seisoi vain ovella hypistellen kädessään lakkia.

— Missä vaimonne on? kysyi Leena.

— Minä olen oikeastaan tullut ilmoittamaan emännälle, että me emme voi ollenkaan tulla tänne.

— Miksi ette voi? kysyi Leena. — Mitä esteitä teille on tullut?

— Minun on hiukan vaikea sitä sanoa, selitti mies hämillään.

— Minä olen nyt kahden viikon ajan koettanut hankkia tänne palkollisia, sanoi Leena, — mutta olen huomannut, että taloani pelätään. Toiset sanovat täällä kummittelevan, mutta eihän sellainen syy voi teitä, täysi-ikäistä miestä, peloittaa, ettekä te kai usko sellaisia juttuja.

— Voi, hyvä emäntä, mielellänihän minä tulisin, ja vaimonikin on ihan onneton tästä asiasta, sillä ymmärrämmehän me, kuinka vaikeata on näin suurta taloa hoitaa ilman palkollisia, kun emäntäkin on jo vanha, mutta me emme uskalla tulla.

Leena puristi huulensa yhteen ja sanoi varmasti:

— Miksi ette voi olla mies ja puhua suutanne puhtaaksi?

— Jos emäntä ei vain ilmoita kenellekään mitään siitä, mitä sanon, niin ilmoitanhan minä syyn, sanoi mies.

— Ellette rehellisenä ihmisenä voi sanoa syytä siihen, miksi rikotte lupauksenne, jonka olette minulle antanut, niin en minä voi sille mitään.

Mies epäröi hetkisen ja sanoi sitten:

— Olkoon miten tahansa, mutta minä sanon kaikki aivan suoraan. Minä asun Mikkolan maalla, niinkuin emäntä tietää. Isäntä on ilmoittanut meille, että jos me tulemme tänne palvelukseen, niin hän ajaa meidät pois maaltaan. Meidän vuokratontrahtimme loppuu ensi keväänä, ja me olemme siis hänen armoillaan. Me olemme jo vanhoja ihmisiä ja olemme saaneet itsellemme mökkipahasen ja tahtoisimme siihen jäädä.

Leena oli hetkisen vaiti.

— Tiedättekö, minkätähden Mikkola tahtoo teitä estää tulemasta tänne?

— Kai hänellä jotakin kaunaa on, koska hän niin tekee. Ja hän se pitäjällä on estänyt monia muitakin tulemasta tänne. Ja ellei aina hän, niin hänen ystävänsä.

— Kiitos siitä, mitä olette minulle ilmoittanut, sanoi Leena. — Kun tiedän, miten asiat ovat, niin voin ainakin silloin järjestää yhtä ja toista.

— Minä pyydän anteeksi sitä, että olen syönyt sanani, lausui mies.

— Jos sananne syömisen voitte antaa itsellenne anteeksi, niin se on pääasia, sanoi Leena.

Mies sanoi hyvästi ja poistui.

Miehen mentyä tuli Heikki, joka oli tuvassa istunut ja kuullut kaiken, isoäitinsä luo.

— Mitä me nyt teemme? sanoi hän.

— Me teemme työtä, sanoi Leena. — On kai tässä talossa kaikkien entistenkin isäntien aikana ollut yhtä vaikeata, ellei vaikeampaa. Ihan

minä häpeäisin heidän edessään, ellen tästä suoriutuisi.

— Mutta miksi Mikkola tahtoo meille pahaa?

— Hän tahtoo pakottaa minut myymään hänelle tuon ulkopalstan, jota hän on vuosikautia havitellut. Mutta minä en sitä nyt myy hänelle koskaan. Meillä kahdella on nyt ympärillämme vihamiesten lauma, mutta totta kai minulla on ystäviäkin.

Hän meni saliin ja soitti Juholan vanhalle isännälle ja pyysi tätä tulemaan vielä samana iltana hänen luokseen. Pyytämättä mitään selitystä tähän outoon ja myöhäiseen kutsuun, lupasi isäntä saapua niin pian kuin mahdollista.

— Soititteko jollekulle? kysyi Heikki Leenan palattua tupaan.

— Minä pyysin Juholan Erkkiä tänne, vastasi Leena. — Me olemme elämässä kauan kulkeneet erillämme, mutta nyt me astumme rinnatusten. Ja minä tiedän, että hän, jos kukaan, on uskollinen. Siivoa tuota pöytää, minä rupean laittamaan hänelle kahvia.

Leena meni tuvan lieden luo ja sytytti tulen ja pani pannun tulelle.

Leena ja Heikki eivät puhuneet mitään. He odottivat. Oli kulunut puoli tuntia, kun pihalta kuului rattaitten ääni. Leena meni ovelle.

— Sinäkö se olet, Erkki? kysyi hän pimeään.

— Minä se olen, kuului vastaus.

Juholan isäntä satoi hevosen tikapuihin, heitti sille heiniä ja tuli sisään.

— Minä soitin sinulle kovin myöhään, sanoi Leena ystävällisesti.

— Vaikka olisit keskellä yötä soittanut, niin tiedäthän, että olisin tullut, vastasi Juhola koruttomasti. — Ja lyhythän on meidän vanhojen uni.

Leena vei hänet tupaan ja tarjosi hänelle kahvia, ja sitä juotaessa hän selitti, mihin pulaan oli joutunut.

Juhola taputti Leenan kättä ja sanoi:

— Tämä on asia, joka tuottaa minulle iloa. Sinä ihmettelet sitä. Mutta ajattelehan itseäsi, joka saat talossa pitää ohjaksia. Minä en sitä saa. Kun sain nuorena kärsiä siitä, että isäni ei tahtonut jättää minulle isännyyttä, niin vannon itselleni, että kun oma poikani on kolmikymmenvuotias, täytyy hänen saada koettaa voimiaan. Ja minä annoin hänelle isännyyden, vaikkakin sydäntäni kirveli. Ja nyt tulee tämä siunattu asia. Minä saan taas ryhtyä työhön. Ei maalainen voi vähillä jättää työtä, johon hän on tottunut.

Juhola naurahti tyytyväisenä.

— Se minun poikani on niin kovin ylpeä niistä kaikista uudistuksistaan, jatkoi hän. — Hyviähän ne ovat, kyllä minä sen ymmärrän, mutta minä en saa niitä enää edes koettaa. Se minun poikani on ihan yhtä itsepäinen kuin isänikin oli. Ei se päästä minua talonsa töihin milään. Hän sanoo, että vanhan isännän olo työssä

näyttää siltä, kuin talo olisi köyhä. Ja kotirauhan vuoksi minä olenkin sitten saanut taipua hänen tahtoonsa. Ja nyt minä pääsen taloon, jossa on vielä uudemmat koneet kuin meillä onkaan. Minä saan käyttää kaikkia uusia koneita, saan katsella niiden mahtia.

— Ihan sinä olet kuin ennenkin, sanoi Leena, — naurat kaikki vaikeudet tiehensä. Kyllähän sinä olet täällä apuna, mutta ymmärrät kai, ettet sinä vielä riitä. Enemmän minä tarvitsen väkeä. Eihän meitä silloin olisi muuta kuin kaksi vanhaa ihmistä ja tuo poika. Ja sillä voimalla ei näin suuri talo pysy pystyssä.

— Mutta onhan minulla se Heta, sanoi Juhola.

— Sinä tarkoitat sitä palvelijatartasi, sitä yksisilmäistä, sanoi Leena.

— Niin, häntä minä tarkoitan. Se ihminen on ihan työhullu. Minä olen varma siitä, että hän toivoisi minun likaavankin huoneita, jotta saisi niitä puhdistaa joka päivä. Eihän hänellä ole minun, yksinäisen ihmisen, taloudessani kyliksi työtä. Sitä se ruikuttaakin toisinaan ja on poikani piikojen suoranaishana kauhuna, kun se aina toruu ja pärmänttää niitä. Minä tuon sen mukanani tänne.

— Mutta jos hän on taikauskoinen ja pelkää, niinkuin muutkin? sanoi Leena.

— Heta on täynnä taikauskoa, sen minä tiedän, mutta hän ei kai eläessään ole kaivannut mitään muuta kuin päästä sellaiseen taloon, jossa

on kummituksia. Kun hän toisinaan saa katsoa säikähtyneenä taakseen tai nurkissa pimeässä tuntea kauhun väreitä, niin hän on onnellinen. Hän tekee varmasti navetassa yhtä päätä taikoja, mutta sille ei tarvitse panna mitään painoa. Heta on monessa suhteessa kummallinen ihminen. Hän ei voi nukkua missään muualla kuin omassa vuoteessaan. Hän ei ole koskaan nukkunut vieraassa vuoteessa, sillä hänelle on ennustettu, että hän kuolee kerran sellaiseen. Mikä lienee ollut mustalaisakka, joka niin ennusti. Hänen tähtensä täytyy meidän järjestää sillä tavalla, että me tulemme aamulla varhain ja menemme illalla. Mutta hän nousee jo viideltä aamulla, niin että me olemme täällä kyllä aikanaan.

— Kyllähän minä pelastun tällä tavalla pulasta, sanoi Leena, — mutta ymmärräthän sinä, ettei tätä voi jatkua siksi, kunnes Heikki tulee täysi-ikäiseksi. En minä voi pitää sinua täällä renkinä.

— Ei minulla itselläni olisi mitään sitä vastaan, sanoi Juhola. — Hyvä paikkahan tämä olisi. Mutta minä en jaksaisi enää tehdä työtä sillä tavalla kuin talo vaatii. Pääsemme tästä muutamia viikkoja eteenpäin, niin kyllä aina löydämme jostakin palkollisia. Sinä kerroit, että tuo Maria ja Matti saivat lohkotilan Mikkolasta. Jos he sen velaksi ostavat, niin kyllä palkollisena olo olisi ollut aina edullisempaa.

— En minä sitä tahtonut heille ruveta selittä-

mään, sanoi Leena. — Kun he nyt tahtoivat saada oman maan, niin saakoot. Ymmärränhän minä sellaisen.

— Mutta miksi he lähtivät näin äkkiä ja juuri tällaisena aikana, jolloin heitä olisi talossa tarvittu? kysyi Juhola. — Kuinka kauan tuo Maria on talossa ollut?

— Viisitoista vuotta, vastasi Leena. — Hän tuli tänne rippikoulusta päästyään. Alussa hän oli kylläkin oikein hauska ja iloinen, mutta noin kaksitoista vuotta sitten hän tuli hiljaiseksi. Minä huomasin sen ja kysyin siihen syytäkin, mutta hän ei sanonut. Taisi rakastua sellaiseen, joka ei hänestä välittänyt. Viime syksynä tuli tämä Matti taloon rengiksi, kun se edellinen joutui sotaväkeen. Ja sitten Maria ja Matti rakastuivat toisiinsa, jos sitä voi rakkaudeksi sanoakaan, molemmat kun ovat sellaisia synkkiä ihmisiä. Työtä he tekivät kyllä molemmat, mutta tuntui aina siltä, kuin he eivät olisi olleet mihinkään tyytyväisiä.

— Niin, minä muistan tuon ajan kaksitoista vuotta sitten, sanoi Juhola. — Se minun poikani juoksi silloin kaikissa tanssiaisissa, ja kertoihan hän Heikkilän villistä Maria-piiastakin. Minä jo pelkäsin, että se nulikka toisi sen taloon emännäksi. Eihän kukaan tiedä, mitä nykyajan nuoret tekevät. Mutta kaikeksi onneksi olivatkin pojan ajatukset aivan toisaalla.

— Tämä Matti on paljon nuorempi kuin

Maria, sanoi Leena. — Mutta eihän sitä sellaista nykymaailman aikaan enää ajatella.

Juhola nousi.

— Nyt minun täytyy jo mennä, sanoi hän. — Heta valvoo siellä ja odottaa. Hän kuvittelee, että meille tulee rosvoja ja murhamiehiä joka yö, vaikka asumme ihan keskellä kirkonkylää. Kun hän nyt saa tietää, että pääsee sellaiseen taloon, joka on syrjässä ja jossa vielä kummittelee, niin tuskin hän malttaa nukkua koko yönä paljaasta ilosta.

Leena ja Juholan Erkki seisoivat hetkisen kätellen toisiaan.

— Sinä osaat ottaa kaiken iloiselta kannalta, sanoi Leena. — Se tuntuu niin hyvältä. Minä olen paljon synkempi.

— Kyllä sinäkin vielä tulet iloiseksi, kun olet minun seurassani, sanoi Juhola. — Hyvästi, pikku Heikki!

Juhola meni, ja vähän ajan päästä kuului pihalta hänen poistuvien kärryjensä ääni.

Leena korjasi kahvipannun pöydältä, laski kupit kasaan ja sanoi:

— Nyt, Heikki, pian nukkumaan. Meillä on paljon työtä huomenna.

Leena sulki eteisen ulko-oven huolellisesti. Entisinä aikoina, jolloin vielä oli syytä pelätä yöllisiä rauhanhäiritsijöitä, oli ulko-ovi teljetty sisäpuolelta puisella tangolla, joka laskettiin molemmissa ovenpuoliskoissa vieläkin jäljellä ole-

vien isojen määrlyntapaisten rautojen päälle. Tanko oli vielä eteisen nurkassa jäljellä, vaikka ei sitä enää oltu käytetty vuosikymmeniin. Tämän Leena nyt otti esiin ja asetti vanhalle paikalleen. Nukkuminen tuntui turvallisemmalta, kun tiesi ulko-oven taatusti teljetyksi.

Aamulla varhain tuli Juhola taloon Heta vieressään rattailla. Leena oli noussut varhain ja keittänyt heille kahvin valmiiksi. Sen juotuaan sanoi Heta:

— Minä lähden nyt vähän katsomaan talon paikkoja, jotta tiedän, mitä täällä pitää tehdä.

— Ei nyt ole vielä mitään kiirettä, sanoi Leena. — Me olemme aloittaneet lypsyn vasta tunnin päästä.

— Sittenhän minä joudan katselemaan ympärilleni, sanoi Heta.

Hän kietoi huivin päähänsä ja lähti.

— Anna hänen rauhassa rehkiä, sanoi Juhola. — se on sinulle edullisinta. Hän tekee mielellään työtä ja on onnellinen, jos ei häntä liikoja komeneta. Jos jotakin jää tekemättä, niin ennätäthän sinä sen suorittaa.

Samassa Heikki tuli sisään silmät vielä uni-sina.

— Mitä sinä nyt jo nousit, sanoi Leena. — Mene maata.

— Minä tahdon olla ylhäällä, kun isäntä on jo tullut, sanoi Heikki.

Hän katsoi ympärilleen.

— Eikö se Heta tullutkaan?

— Kyllä hän tuli, vastasi Juhola. — Miksi sitä kysyt?

— Isoäiti, onko hän sellainen kummallinen ihminen?

— Kaikki ihmiset ovat kummallisia, sanoi Juhola hymyillen. — Emme me sitä ole omasta mielestämme, mutta vieraat meitä aina pitävät hyvin merkillisinä.

— Minä menen katsomaan sitä Hetaa, sanoi Heikki.

Ja ennenkuin kukaan oli ennättänyt häntä estää, oli hän jo juossut tuvasta pois.

— Nyt sinä olet jutuillasi saanut pojan näkemään Hetan hyvin merkillisessä valossa, sanoi Leena. — Jos hän kertoo sinun juttujasi, niin Heta voi siitä suuttua.

— Se ihminen ei ole koskaan suuttunut minulle, sanoi Juhola.

Heikki löysi Hetan navetasta. Aamuhämärässä hän käveli siellä lyhty kädessään tarkastellen karjaa. Lehmät olivat makuulla, mutta monet nousivat Hetan lähestyessä.

Kun Heikki ilmestyi hänen viereensä, käänsi Heta ainoan silmänsä hänen puoleensa ja kysyi:

— Kuka sinä olet?

— Minä olen tämän talon nuori isäntä, sanoi Heikki.

— Jaha, kyllä minä nyt jo tunnenkin sinut,

sanoi Heta. — Ja olisihan minun pitänyt se arvatakin. Täällä on hyvä karja.

— Niin on, sanoi Heikki. — Tuo Mansikka niminen on saanut karjanäyttelyssä palkinnonkin.

— Siltä se näyttääkin, sanoi Heta.

Hän lähestyi lehmää, joka tempoili paikallaan kahletta, jolla oli kiinnitetty karjapöytään.

— Älkää menkö sinne, se on vihainen, sanoi Heikki.

— Sitten sitä on ärsytetty, sanoi Heta. — Ei mikään elukka ole vihainen syyttä suotta. Ja luontokappale tietää aina, kuka on paha ihminen.

— Se vihasi Maria niin, että ei antanut hänen ollenkaan lypsää, vaan isoäiti sai aina tehdä sen.

— Vai niin, sanoi Heta.

Hän lähestyi lehmää, joka koetti väistää. Mutta Heta laski kätensä sen niskalle ja alkoi erikoisella tavalla sitä silittää.

— Ei täällä ole pahoja ihmisiä, ei ollenkaan, sanoi hän hellällä äänellä.

Eläin vapisi ensin hetken, mutta tuli sitten rauhalliseksi. Heta otti tukon heiniä, ja lehmä söi niitä hänen kädestään. Kun Heta tuli jälleen käytävälle, niin lehmä söi aivan rauhallisena.

— Täällä on liikkunut kiukkuisia ihmisiä, sanoi Heta. — Lehmät tulevat sellaisten lähellä kovin levottomiksi.

— Teittekö te taikoja? kysyi Heikki.

— Miksi sitä kysyt?

— Kun se vanha isäntä sanoi sellaista, että . . .

Heta nauroi käheätä naurua.

— No, se Erkki-isäntä laskee aina sitä leikkiään. Eläin kaipaa ystävällisyyttä, siinä kaikki. Ihminen tulee pahaksi, ellei se saa hyvyyttä osakseen. Vielä pahemmaksi tulee eläin.

— Kai te lehmät saatte lauhkeiksi, sanoi Heikki. — Mutta mennäänhän talliin, niin saatte nähdä oikein vihaisen eläimen. Meidän ori on niin paha, että jokainen saa pelätä, milloin se potkaisee.

Navettarakennuksen toisessa päässä oli talli. Sinne Heikki vei Hetan. Kun he lyhtyineen ilmestyivät ovelle, niin kuului tallin perältä ankaraa kavionkapsetta.

— Kuuletteko, siellä se Hirmu jo metakoi, sanoi Heikki.

He menivät tallin perälle, jossa erikoisessa korkeaseinäisessä karsinassa oli komea ori. Se liikkui levottomana ja kuopi kavioillaan, se nosti huultaan ja näytti hampaitaan. Heta kohotti kädessään olevaa lyhtyä niin, että se valaisi hyvin hänen kasvonsa. Siinä hän seiso i aivan liikkumattomana vihaisen hevosen edessä. Vanha nainen ja eläin katsoivat tiukasti toisiinsa. Ori viskoi päätään ja hirnui ensin vihaisena. Vähitellen se talttui.

— Kyllä meistä vielä ystävät tulee, sanoi Heta. — Täällähän on kaikki elukat säilytetty pahanpäiväisesti.

— Ne tulivat sellaisiksi samana päivänä, kuin isä kuoli, sanoi Heikki.

— Eläimet pelkäävät aina kuolemaa, lausui Heta. — Ne tietävät, milloin se on lähellä. Ne näkevätkin kuoleman, kun se liikkuu talon lähetyvillä.

— Pelkäättekö tekin kummituksia? kysyi Heikki.

— En minä niitä pelkää, sanoi Heta.

Heikki ei sanonut mitään. Hän käsitti, että vanha Juhola oli leikillisellä tavalla kertonut siitä, että Hetalla oli toisenlaiset käsitykset kaikesta kuin muilla ihmisillä.

Kun he tulivat pihalle, niin osoitti Heta uutta rakennusta, joka nyt aamun koittaessa aukinaine ikkuna-aukkoineen oli heidän edessään.

— Tuolla rakennuksellahan sinun isäsi kuoli, sanoi Heta.

— Niin, siellä hän putosi telineiltä rautakankeen, sanoi Heikki.

— Jätetäänkö se sellaiseksi?

— Kai se valmiiksi tehdään, mutta ei sitä nyt enää ennätetä, kun syksy on jo näin pitkällä.

— Pitäisi edes tukkia ikkunat, ettei sade pääse turmelemaan.

— Minun pitää siitä sanoa vanhalle isännälle.

— Ei hänelle tarvitse mitään sanoa, lausui Heta. — Hän ymmärtää kaiken aina parhaiten.

He palasivat tupaan, ja vähän ajan päästä kaikki lähtivät talon töihin. Leena ja Heta menivät navettaan lypsämään, ja Juhola lähti Heikin seurassa syöttämään hevosia.

NELJÄS LUKU.

Ilta oli jo pitkälle kulunut. Juhola oli lähtenyt Hetan seurassa pois. Leena oli toimittanut Heikin nukkumaan. Itse hän tuvassa vielä askarteli. Hän oli menossa telkeämään ovea, kun kuistin portailta kuului askelia. Leenan sydän alkoi kiivaasti sykkiä. Tohtorin lausumat ennustukset johtuivat hänen mieleensä. Vihamies saattoi olla tulossa.

Leena seisoivatuvan pöydän ääressä, kun ovi aukeni ja noin kolmikymmenvuotias, hyvin puettu mies astui sisään.

— Päivää, sanoi tulija. — Tunteeko emäntä minua vielä?

— Sinä olet kai Janne Koski, sanoi Leena.

— Niin olen. Onko isäntä kotona?

— Isäntä kuoli vähän päälle kaksi viikkoa sitten, sanoi Leena.

— Onko hän kuollut? sanoi mies hiljaa.

Hän oli pitkän aikaa vaiti.

— Mihin tautiin hän kuoli? kysyi Janne.

— Hän kuoli tapaturmaisesti.

— Onko emäntä kotona, minä tarkoitan Hanna-emäntää?

— Hänkin on kuollut. Hän kuoli kaksi päivää miehensä jälkeen.

— Kuoliko hänkin ehkä tapaturmaisesti?

— Hän sai halvauksen ja hukkui.

Mies meni hitaasti oven luona olevalle penkille ja painui kumaraan. Siinä hän istui pitkän aikaa liikkumattomana. Leena seisoi paikallaan katsoen mieheen.

— Etkö sinä tietänyt mitään näistä asioista? kysyi Leena viimein.

— Jos olisin tietänyt, niin en kai olisi täällä.

— Mutta kun olet täältä kotoisin, niin totta kai tänne tullessasi olet tavannut jonkun, joka olisi sen sinulle kertonut.

— Minä tulin kävellen asemalta, vastasi Janne.

— Siellä ei ollut ketään, jonka rattailta olisin päässyt. Ja minä tulin oikoteitä tänne. Minulla oli kiire.

— Minne?

— Tänne.

— Mitä varten?

— Onhan siitä enää tarpeetonta puhua.

— Tahtoisin sen tietää, sillä ei sinua mielellään olisi täällä nähty, jos poikani olisi elänyt.

— Kyllä minä sen arvaan ja juuri sentähden minä tulinkin. Siitä on jo monta vuotta, kun minä kerran humalapäissäni tappelin Heikin kanssa ja sanoin hänelle pahoja sanoja. Minä

olen tarvinnut monta vuotta, ennenkuin olen huomannut, että tein väärin. Minä päätin tulla sanomaan sen hänelle. Minä lähdin äkkiä kaupungista ja koko matkan hokemalla hoin itselleni, että minun oli se hänelle sanottava. Ja minä tulinkin liian myöhään.

— Siellä ulkona on jo viileä, ja sinä olet kävellyt pitkän matkan, sanoi Leena ystävällisesti. — Istu tänne pöydän ääreen, niin minä annan sinulle ruokaa. Pannussa on vielä kahviakin, minä lämmitän sen.

Janne nousi, laski hattunsa naulaan ja siirtyi oven luota pitkän pöydän ääreen istumaan. Leenan valmistaessa hänelle aterialla hän alkoi kysellä.

— Emäntä on siis saanut uudelleen ryhtyä puuhiin?

— Niin olen saanut.

— Jäikö Hannalta lapsia?

— Jäi yksi poika, Heikki, joka nyt on kymmenen vuoden vanha.

— Hänestä tulee siis isäntä taloon.

— Niin tulee, ja hyvä isäntä tuleekin, sillä hän on terve ja viisas poika.

— Emäntä saa siis nyt palkollisten avulla hoitaa taloa.

— Ei minulla ole palkollisia, sanoi Leena.

— Mutta eihän näin suurta taloa ilman niitä hoideta.

— Minulla oli renki ja piika, mutta ne saivat itselleen Mikkolasta lohkotilan, enkä minä tahto-

nut estää heitä, kun he halusivat mennä. Olen koettanut löytää uusia palkollisia, mutta tähän aikaan ei se ole onnistunut, kun kaikki ovat vielä paikoissaan.

— Millä täällä sitten tullaan toimeen?

— Näyttihän kaikki vähän harmaalta ensin, mutta Juholan vanha isäntä tulee tänne joka aamu palvelijattarensa kanssa minua auttamaan. Heta on hyvin toimielias nainen.

— Vai elää se yksisilmäinen Heta vielä, sanoi Janne. — Hän on hyvin mukava ihminen. Hänhän on pohjalainen, eikö olekin?

— Sieltäpäinhän tuo taitaa olla kotoisin.

— Vieläkö hän polttaa piippua ja tekee kaikkia miestenkin töitä, kyntää ja hakkaa halkoja?

— Taitaa hänellä se nysänsä olla, vaikka ei hän tänään täällä sitä vielä käyttänyt. Juholan Erkki ja hän olivat tänään vasta ensimmäistä päivää täällä.

Janne oli pitkän aikaa vaiti.

— Olisiko emännällä mitään sitä vastaan, jos minä jäisin tänne rengiksi?

— Sinä olet muurarina tottunut toisenlaisiin palkkoihin kuin mitä maalla rengille maksetaan.

— En minä nyt palkkaa ajattele, vaan sitä, että tahtoisin jäädä nyt tänne. Se on sillä lailla, että muurarien työaika on nyt loppumassa, kun ei talvella juuri rakennuksia tehdä. Mitä vielä on kesken, niin pidetään aina perheelliset töissä. Kyllä minulla olisi nyt aikaa jäädä.

— En minä voi siihen sanoa nyt vielä mitään, vastasi Leena. — minun täytyy ajatella ensin asiaa.

— Minä näin pihalla, että tänne on ruvettu rakentamaan uutta päärakennusta, sanoi Janne. — Näytti siltä, kuin se olisi vielä kesken.

— Keskenhän se jäi. Heikki oli juuri välikattoa panemassa paikalleen, kun se onnettomuus tapahtui.

— Vai jo oltiin niin pitkällä. Eihän siinä sitten ole enää paljoakaan tehtävää.

— Muurit on vielä muuraamatta, sanoi Leena.

— Minähän voisin jäädä tänne niitä tekemään. Vaikka olenkin vakinaisesti rakennusmuurari, niin olen vuosien aikana oppinut yhtä ja toista muutakin. Minä olin vuoden ajan tekemässä muureja toisen hyvin taitavan muurarin kanssa. Se oli sellaisessa vanhassa yhtiötalossa, jossa uusittiin kaikki uunit, kun ne olivat olleet paikallaan jo kaksikymmentä vuotta. Nythän on vielä siksi leudot ilmat, että sen voi varsin hyvin tehdä, jos vain kaakelit on paikallaan.

— Johan ne on tuotu, sanoi Leena.

— Joko ikkunoissa on ruudut?

— Ei ole.

— Onko täällä lasinleikkaajaa pitäjässä?

— Se vanha Vinberg niitä on laitellut.

— Tähän vuodenaikaan hänellä varmasti on aikaa tulla tänne.

— Jos tulee.

— Miksi ei tulisi, kun hänelle maksetaan palkka.

— Ei se ole sanottu, että hän tulee, lausui Leena. — Minä olen saanut tietää, että eräät ihmiset koettavat estää minua tulemasta täällä toimeen. Vinberg voi tulla peloitelluksi.

— Mutta hänet voi ottaa tänne työhön, ennenkuin kukaan siitä mitään tietääkään. Jos minä autan häntä, niin yhdessä päivässä se työ suoritetaan. Puhukoot sitten mitä tahtovat ukolle, kun ikkunat jo ovat paikallaan.

Leena oli vaiti. Hän toi kahvipannun pöytään ja seisossaan siinä Jannen edessä kysyi:

— Miksi sinä oikeastaan tahdot tänne jäädä?

— Tehän tiedätte, että minä rakastin kerran Hannaa.

— Tiedän kyllä.

— Minä en ole oikeastaan ketään sen jälkeen rakastanut.

— Hanna ei rakastanut sinua koskaan.

— Tiesinhän minä sen. Mutta kun hän on kuollut, niin ei kukaan voi enää kieltää minua häntä ajattelemasta. Häneltä on jäänyt poika, jolle tämä talo kuuluu. Minulla ei ole ketään omaista. Ja täytyyhän minunkin saada jotakuta rakastaa. Miksi en minä tahtoisi palvella tuota lasta?

Hänen äänensä värisi hiukan, mutta sitten hän tahtoi sen peittää ja jatkoi nauraen:

— Eihän mikään iso talo tule toimeen, ellei

siellä ole setämiestä. Ja vaikka minä en olekaan aivan oikea sellainen, niin kyllä minä tapojeni kautta voin olla ihan samanlainen kuin muutkin sellaiset.

— Jää nyt sitten ainakin toistaiseksi ja tee rakennus valmiiksi sen mukaan kuin osaat ja taidat, sanoi Leena. — Mutta juo nyt, ettei kahvi jäähdy. Minä kaasin jo kuppiin.

Tällä asia oli päätetty. Emäntä lähti eteeseen ja asetti puukangen oven eteen. Kun hän palasi tupaan, kysyi Janne:

— Te taidatte pelätä täällä, koska kuulin teidän panevan oven telkeen?

— Varovaisuus on aina hyvä asia, sanoi Leena. — Talo on hiukan syrjässä, ja meitähän on täällä ainoastaan kaksi heikkoa olentoa, Heikki ja minä.

— Kun minä olen täällä, niin ei ole hyvä kenenkään tulla häiritsemään, sanoi Janne. — Jos joku tulee rähjäämään, niin minä annan sille vain pienen sysäyksen leukaan, niin maassa hän makaa. Te ette tiedä, että minä olen hyvä nyrkkeilijä.

Hän nauroi makeasti jatkaessaan:

— Niillä työmailla, missä minä olen, ei kukaan saa rähjätä, sillä minä pidän kyllä kaikki kurissa.

Jannen sanat toivat Leenaan sellaisen turvaintunteen, ettei hänkään voinut olla hiljaa nauramatta.

Kun Leena oli mennyt, riisuutui Janne ja

sammutettuaan valon meni vuoteeseen. Hän oikaisi ruumiinsa, ja suloinen raukeus täytti hänen olemuksensa. Hän oli saanut tehtävän, ja hänellä oli nyt koti.

Aamulla Janne tiedusteli emännältä, miten Heikkiä kohdannut onnettomuus oli tapahtunut. Saatuaan selityksen hän meni rakennukselle.

Juhola oli saapunut, ja Heta oli kiiruhtanut navettaan lypsämään. Leena selitti isännälle Jannen eiliset puheet.

— Janne on aina ollut kiivas mies, sanoi Juhola. — Hän tulee isäänsä, joka tappelun vuoksi joutui vankilaan ja siellä kuoli. Mutta ei kiivaus ole aina vahingoksi ihmiselle. Hevonenkin vetää auraa kiivaudessaan paremmin. Antaa hänen nyt purkaa täällä sisuaan työhön, niin se tekee hänelle hyvää. Ajan mittaan nähdään, onko tuo hänen katumuksensa oikeata vai satunnaista. Ihminen katuu toisinaan mielellään tunteakseen sen kautta itsensä muka paremmaksi. Mutta vähän ajan päästä vanha paha luonto saa vallan. Mitään vaaraa ei ole Jannesta, sillä kiivas mies ei ole koskaan tehnyt pahaa vaimolle ja lapselle. Jos hän täällä kiivaaksi käy, niin voi hän tehdä sen niiden harmiksi, jotka sinua koettavat vahingoittaa. Anna miehen rehkiä ja purkaa sisuaan työhön. Teille molemmille on siitä hyötyä.

Samassa Janne saapui äkkiä tupaan. Hän oli aivan kalpea ja vapisi. Vaikka hän näki vieraan

tuvassa, niin ei hän edes tervehtinyt tätä, vaan kääntyi suoraan emännän puoleen ja sanoi:

— Minä olen nyt tarkastanut kaiken tuolla rakennuksella. Heikki ei mitenkään kuollut tapaturmaisesti, vaan siinä on aivan ilmeinen rikos tapahtunut.

— Hiljaa, hiljaa, sanoi Leena, — ettei lapsi kuule toiseen huoneeseen.

— Mistä sinä sellaista päätät? kysyi Juhola vakavasti.

— Heikkihän putosi muka telineiltä rautakankeen, eikö niin? kysyi Janne.

— Niin putosi, vastasi Leena.

— Minä tarkastin telineet. Jos hän olisi pudonnut, niin olisi kai joku lauta keikahtanut, kun se olisi hänen jalkojensa alla antanut myöten. Sellaista lautaa ei siellä ole. Vai onko siellä siivottu sen jälkeen?

— Siellä ei ole kukaan sen jälkeen käynyt, sanoi Leena.

— Ja jos kanki lyödään maahan, niin ei sitä koskaan lyödä muulla tavalla kuin kärki maata vastaan, sanoi Janne. — Kanki on vielä siellä, sen kärki on verinen. Lattialla olevista lastuista näkee, että siellä on ensin tapeltu. Kun ei huoneessa vielä ollut lattiaa, niin on multa noussut miesten siinä tapellessa, ja lastut ovat lentäneet sinne ja tänne. Multaa on roiskunut pitkälle. Sitä on lastujen päällä. Niin ei koskaan kävisi muuten, sillä kun kattoa on laitettu, niin totta kai lastut olisivat

aivan puhtaita, paitsi mitä kulkijan saappaista tulee likaa. Onko teillä aavistustakaan siitä, kuka isännän murhasi?

— Tohtori, joka ei käynyt siellä paikan päällä ollenkaan, selitti minulle myös, että siinä voi olla murha kysymyksessä, sanoi Leena. — Mutta kun me emme voineet ajatella, kuka sen olisi tehnyt, niin en minä tahtonut, että sitä tutkittaisiin. Ja tohtorikin sanoi, että rikollinen tulee kyllä aikanaan esiin.

— Kuka hän on? kysyi Janne.

— Minulla ei ole siitä aavistustakaan, vastasi Leena.

— Mutta jollakulla täytyi olla syytä vihaan Heikkiä kohtaan.

— Tohtori ajatteli jo sinuakin.

— Mutta sehän on mahdotonta! lausui Janne kiivaasti. — Minä voin tapella, mutta minä en mene kylmäverisesti toista murhaamaan.

— Sinä olit samana päivänä ollut muuramassa kanttorilla, sanoi Leena. — Tohtori otti selkoa asiasta ja ilmoitti, että sinä olit juuri siihen aikaan, jolloin Heikki kuoli, ollut asemalla, jonne kanttori oli sinut saattanut.

— Jos minä en siis olisi silloin ollut siellä, vaan ehkä jossakin omilla matkoillani, niin minua olisi syytetty? sanoi Janne.

— Minä en olisi syyttänyt, sanoi Leena. — Vaikka oletkin kiivas, niin minä en olisi sinusta sittenkään sitä uskonut.

Janne retkahti penkille istumaan ja hengitti raskaasti.

— Minä otan tästä selon, minä teen sen, vaikka mikä olisi! sanoi hän. — Ja vaikka koko maailma tahtois minua estää, niin minä haen tuon murhamiehen sittenkin esille.

— Murhamies on susi, sanoi Juhola verkaan. — Sitä on vaanittava. Pidä, nuori mies, suusi kiinni kaikesta, mitä nyt tiedät. Aika selvittää kyllä kaiken. Minä olen ollut herastuomarina pitkät ajat ja olen nähnyt monta rikosta tehtävän. Rikos selviää aina viimein.

— Mutta jos Heikin kuolema on rikos, niin voi Hannan kuolema olla myöskin, sanoi Janne. — Kaksi ihmistä ei kuole sillä tavalla perätysten toisten sitä tekemättä. Ja nyt minä menen kylään ja tuon ensiksi tänne Vinbergin, vaikka minun pitäisi tuo äijän kääkkä harvasta tukastaan laahata tänne.

Hän otti päällystakin ylleen ja riensi ovesta. Leena juoksi hänen jälkeensä.

— Janne, sanoi hän, — sillä ei ole kiirettä. Odota siksi, kunnes pikku Heikki on noussut, niin saatat hänet samalla hevosella kouluun.

— Minä menen rakennukselle, sanoi Janne. — Huutakaa minut sitten, kun poika menee kouluun.

Kun Leena oli palannut tupaan, kysyi Juhola:

— Minne hän sitä Vinbergiä tarvitsee?

— Hän tahtoo panna lasit paikalleen uuteen rakennukseen.

— Vai niin. Hän tahtoo tehdä valmista. Sellainen mies on aina hyvä olemassa. Ehkä hän tekee muussakin valmista, kun malttaa ensin mielensä. Jahtikoira hiipii, se ei juokse, kun riista on lähellä.

— Janne tahtoi tulla tänne pyytämään anteeksi, sanoi Leena. — Nyt hän tahtoo sovitaa jotakin. Kun hän sanoi menevänsä rakennukselle, niin kuulin hänen äänestään, että hän oli purskahtamaisillaan itkuun.

Juhola oli pitkän aikaa vaiti.

— Heta sanoi minulle eilen kotimatalla, että kaikki elukat olivat levottomia, sanoi hän. — Hän väitti, että joku ihminen oli ollut niille paha.

— Eihän se Maria karjalle koskaan hyvä ollut, sen minä tiedän, sanoi Leena. — Siksi minä aina olinkin lypsämässä mukana. Muutamat lehmät eivät päästäneet häntä lähellekään.

— Millainen mies se Matti oli? kysyi Juhola.

— En minä koskaan päässyt hänestä selville, vastasi Leena. — Hän oli omalla tavallaan rakastunut Mariaan. Sen minä vain huomasin.

— Oliko hän talossa silloin, kun Heikki kuoli?

— Yhdessähän he olivat työssä rakennuksella, mutta juuri sinä päivänä Heikki oli lähettänyt hänet hakemaan nauvoja kylästä.

— Toiko hän niitä? Kävikö hän kylässä?

— Sitä minä en tiedä, sanoi Leena. — Taisi tuoda.

— Kauppiaalta se saadaan kuulla. Kun sopii, niin minä vähän tiedustan.

— Siellä kauppiaalla on vastakirja, siitähän sen näkee, sanoi Leena.

Heikki tuli huoneeseen ja tervehti iloisesti Juholaa.

— Syö nyt pian, sanoi Leena. — Meille on tullut rakennukselle muurari, se Kosken Janne, jos tiedät hänestä. Sinä saat mennä hänen kanssaan kouluun, sillä hänellä on asiaa kirkolle.

— Isoäiti, sanoi Heikki kiiluvain silmin, — on eräs keskisarjan nyrkkeilijä, jonka nimi on myös Janne Koski. Koulussa sanottiin, että hän on täältä kotoisin. Onko hän se sama?

— Voi olla samakin, koska hän sanoi eilen olevansa nyrkkeilijä, selitti Leena. — Kysy häneltä itseltään.

— Missä hän on?

— Rakennuksella.

Heikki kiiruhti ovelle.

— Syö ensin, kyllä sinä vielä ennätät puhua hänen kanssaan, sanoi Leena.

— Minun ei ole nyt nälkä.

— Sinä syöt nyt, ja sillä hyvä.

Heikki meni pöydän ääreen ja hotkaisi ruoan suuhunsa. Sitten hän livahti ovesta.

Juoksujalkaa hän meni rakennukselle. Huoneesta, josta piti tulla sali, seisoi Janne mietteisään.

— Minä olen tämän talon Heikki, sanoi poika.

— Päivää, sanoi Janne ystävällisesti.

— Oletko sinä se keskisarjan Koski.

— Olen.

— Se sama, joka viime vuonna joutui nyrkkeilemään sen norjalaisen kanssa.

— Olen kyllä. Minä hävisin hänelle, sanoi Janne nauraen.

— Niin, mutta vasta kuudennessa erässä, selitti Heikki. — Ja se toinen oli sentään Norjan mestari. Opeta minutkin nyrkkeilemään.

— Saahan sinulle antaa eräitä neuvoja, sanoi Janne hymyillen.

— Jäätkö sinä tänne pitkäksi aikaa?

— Siihen asti, kunnes olen selvittänyt eräät asiat.

— Etkö pitemmäksi aikaa?

— Siihen asti, kunnes olen tämän talon valmistanut sinulle.

— Etkö pitemmäksi aikaa?

— Siihen asti, kunnes isoäitisi ajaa minut pois.

— Kyllä minä siksi sitten opin nyrkkeilemään. Isoäiti sanoi, että me menemme yhdessä kirkolle. Joko sinä heti lähdet?

— Pitikö minun mennä kirkolle? kysyi Janne, joka pojan seurassa oli unohtanut kaikki entiset tuumansa.

— Piti kai, koska isoäiti sanoi.

— Lähdetään sitten, lausui Janne.

He menivät talliin, ottivat hevosen, valjastivat rattaitten eteen ja lähtivät kirkolle.

Kun Janne palasi Heikkilään, oli hänen rat-
taillaan vanha ukko.

— Minä toin sen Vinbergin lasia leikkaamaan,
sanoi Janne Leenalle.

— Minulla ei olisi ollenkaan aikaa, sanoi
Vinberg. — Minun pitäisi mennä Mikkolaan.

— Sinne mennään sitten, kun ensin on oltu
täällä, sanoi Janne.

Hän vei itsekseen mutisevan ukon uudelle
rakennukselle. Täällä Janne etsi laatikon, missä
oli lasia ruutuja varten, ja ryhtyi ukon kanssa
asettamaan ikkunoita kuntoon.

— Oletko sinä täällä töissä? kysyi Vinberg
Jannelta.

— Olen.

— Viivytkö sinä kauankin?

— Niin kauan kuin minulla on täällä tehtävää.

Vinberg leikkasi lasia ja kysyi aivan kuin
ohimennen:

— Tiedätkö sinä, että tänne ei kukaan tule
mielellään palvelukseen?

— Jos tahdon jonkun tänne tulevan, niin
tuon hänet väkisin, sanoi Janne. — Aivan samalla
tavalla kuin teidät toin.

— Se Mikkola, jonka töihin minun piti mennä,
on varoittanut jokaista tänne tulemasta. Tie-
dätkö siitä?

— En tietänyt, mutta nyt tiedän.

— Älä herran nimessä sano hänelle, että
minä kerroin.

— En minä kai joudukaan hänen kanssaan juttusille. Miksi Mikkola vainoo tätä taloa?

— Mitä lienee vanhoja vihoja, vastasi Vinberg kierrellen.

— Mitä vihoja?

— Mikkola kuuluu haluavan erästä takamaan-palstaa itselleen tästä talosta. Heikki-vainaja ei suostunut myymään. Minä en koskaan ottaisi sitä palstaa, vaikka se minulle ilmaiseksi annettaisiin.

— Miksi ette?

— Kun siellä asuu se rajamies.

— Mikä rajamies?

— Etkö sinä tiedä, mikä on rajamies? Sehän on sellainen haltija, joka suojelee talon rajoja. Jos et kerro kellekään, niin minä sanon jotakin.

— En kerro.

— Tässä talossa oli kauan sitten isäntä, joka oli hyvä tuttava haltijoiden kanssa, kertoi Vinberg. — Hän asetti isonjaon aikana, siitä on kai sataviisikymmentä vuotta, vahdiksi sinne rajamiehen. Se kuuluu huutelevan siellä, jos joku tekee pahaa tämän talon osuudelle. Kerran Mikkolan lehmät olivat siellä metsässä laitumella ja sattuivat menemään Heikkilän rajan yli. Mutta rajamies oli silloin piessyt ne elukat niin pahanpäiväisesti, että niistä piti viisi lopettaa. Se oli Mikkolan nykyisen isännän isoisän aikana. Ja siitä ajasta asti on tahdottu ostaa tuo maan-kappale Heikkilältä pois, sillä rajamies kunnioit-

taa rehellistä kauppaa. Kerran tämä nykyinen Mikkolan isäntä meni sinne korpeen ja tietämättään astui rajan yli. Mutta kyllä hän pian lähti, kun kuului metsästä sellainen jumalaton huuto ja metakka ja käärmeitä tuli hänen jalkoihinsa.

— Onko kukaan sitä nähnyt? kysyi Janne huvitettuna.

— Ovathan marjamiehet nähneet, vastasi Vinberg. — Juholan Heta, joka on lähemmin tuttu kaikkien menninkäisten ja haltijoitten kanssa ja kuuluu itseksen niille puhelevankin, oli ollut siellä kerran mustikassa ja oli eräällä isolla niityllä nähnyt rajamiehen istuvan isolla kivellä. Heta olisi sinne korpeen eksynyt, mutta kun rajamies ei ollut hänelle vihainen, niin lähetti hän koiransa kuljettamaan Hetaa pois.

— Millaiset koirat?

— Ei niitä näe, mutta niiden kuulee haukkuvan ja juoksevan metsässä. Heta seurasi niitä ja tuli ihan ihmeekseen tutuille paikoille. Sanotaan, vaikka enhän minä sitä usko, että se rajamies on senjälkeen riiannut sitä Hetaa. Minä sanon vain mitä muut tietävät. Jos Heta tahoo, niin kuuluu rajamies tulevan vahtimaan sitä paikkaa, johon Heta sen kutsuu. Ja silloin ei ole hyvä kenenkään tulla sinne.

— Tiedättekö te, että Juholan isäntä käy täällä auttamassa emäntää ja että Heta on täällä joka päivä? sanoi Janne.

— Nyt sinä valehtelet, sillä Heta ei ole koskaan vielä nukkunut vieraassa vuoteessa.

— Jos ette usko, niin katsokaa tuonne, sanoi Janne osoittaen ikkunasta.

— Totisesti, Heta se on, sanoi Vinberg korjaillen silmälasejaan katsellessaan pihalle, missä Heta kulki tuparakennusta kohden. — Mitähän se Mikkola sanoo, kun kerron tämän hänelle?

— Sittenhän kuulette, kun ensin kerrotte. Minä annan teille viisikymmentä markkaa, jos sanotte kuulleenne rajamiehen huutelevan tämän talon nurkissa.

— En minä mene rahasta valehtelemaan, sanoi Vinberg.

— Voittehan sanoa, että mahdollisesti kuuluu.

— Sen minä aina voin sanoa, sillä se on todella mahdollista, kun Heta on täällä.

Päivällisiin ennätti Vinberg Juhon avulla saada ulkoikkunoihin ruudut, mutta hän ei mitenkään suostunut laittamaan sisäikkunoiden ruutuja sillä kertaa.

— Minun täytyy mennä Mikkolaan, koska lupasin sinne mennä tänään, sanoi hän. — Minä en sanonut, milloin, mutta minä lupasin mennä tänään. Ja kun minä edes tunnin ajan teen siellä tänään työtä, niin olen sentään pitänyt lupaukseni.

Janne oli nähnyt siksi monenlaisia ammattilaisia ja oppinut tuntemaan niiden saivartelut lupauksen täyttämässä, että hän hyväksyi Vinbergin selityksen. Koska Mikkola oli tehnyt

kaiken voitavansa estääkseen vanhaa emäntää saamasta palkollisia, niinkuin Vinberg oli ilmoittanut, niin olihan hyvä, että ukko kävi syöttämässä Mikkolalle peloitteluja ja kävi sitten vaikutuksista kertomassa viedäkseen uuden annoksen. Jotta ukko varmasti tulisi takaisin, sanoi Janne hänelle hyvin salaperäisesti:

— Minä koetan sopivalla tavalla onkia tietooni, onko Hetalla valtaa sen rajamiehen yli ja millainen se on. Kun tulette seuraavalla kerralla, niin ilmoitan kyllä kaikki.

Ukko Vinbergin silmät kiiluivat jännityksestä ja odotuksesta.

— Minä olen tutkinut salatieteitä, teosofiaa ja muuta sellaista, sanoi Vinberg, — vaikka minä silti olenkin ihan puhtaasti kirkollinen, mutta ihminen tahtoo aina tietää salattuja asioita.

Janne huomasi, että sopivalla tavalla käsittelemällä vanhusta hän voisi saada tältä erilaisia tietoja. Hän pisti ukon käteen viisikymmentä markkaa yli hänen työpalkkansa.

Janne oli päivän kuluessa kulkenut moneen kertaan Hetan ohi ja huomannut tämän kyllä tunteneen hänet, mutta ei ryhtynyt mihinkään puheisiin. Päivällisen jälkeen ja Vinbergin mentyä Janne teki töitä rakennuksella, kun huomasi yksisilmäisen Hetan katselevan häntä ikkunasta. Janne viittasi häntä tulemaan sisään.

— Se Vinbergin äijä, joka oli täällä tänään,

kertoi teidän aikanaan tunteneen Heikkilän rajamiehen, sanoi hän.

— Vai vielä se vanha juttu elää, vastasi Heta. — Kyllä minä muistan, millä tavalla se sai alkunsa. Olin eksynyt metsään, ja kun puhuttiin haltijoista kerran, niin sanoin, että kai ne hyviä ihmisiä auttavat, ja kerroin sitten, että minä olin löytänyt pois Heikkilän metsästä ihmeellisellä tavalla.

— Mikä se tapa oli? kysyi Janne.

— Minä haistelin ilmaa ja tunsin apilan tuoksun ja menin sitä kohden, sillä tiesin, että sielläpäin on aina kylvöniitty ja siis ihmisasuntoja. Mutta en minä sitä sanonut, millä tavalla olin löytänyt metsästä pois. Ja kun ihmiset sitten rupesivat puhumaan siitä rajamiehestä, niin annoin sen olla, koska minullakin täytyi olla sulhanen.

Janne nauroi oikein makeasti.

— Ja miksi te minulle tuon salaisuuden ilmoitatte?

— Minä tunnen ihmisen luonnonlaadun hänen silmistään, sanoi Heta. — Teillä on hyvän ihmisen silmät.

Janne punastui.

— Te olette tullut hädänalaisten avuksi.

— Minä olen toimittanut Mikkolalle sanan, että te olette täällä, sanoi Janne kääntääkseen keskustelun toiselle tolalle. — Sain kuulla, että hän oli estellyt ketään tulemasta tänne palve-

lukseen. Lähetin senkin tiedon, että tänne on muuttanut se rajamies. Nyt Mikkola lähettää tietysti jonkun ottamaan kaikesta selkoa.

— Kuka tänne tulisi? sanoi Heta. — Jos joku tulee, niin on se Maria, se tämän talon entinen piika, joka sai Mikkolan mailta lohkotilan. Se on ollut paha ihminen, ja lehmät ovat tulleet hänen hoidossaan aroiksi. Tulkoon vain, niin kyllä minä sitten selitän hänelle asioita. Hän on kiero ihminen, sen näkee jo hänen silmistäänkin.

— Siinä paha, missä panetellaan, sanoi Janne viitaten ikkunasta.

Heta meni nopeasti pihalle. Maria tuli häntä kohden, ja Janne jäi piiloon kuuntelemaan heidän puhettaan.

— Minä olen tullut tänne hakemaan tavaroitani, jotka unohtuivat aittaan, sanoi Maria.

— Minulla ei ole aitan avaimia, ne ovat emännällä, sanoi Heta.

— Minä olen jo ottanut tavarani sieltä, sanoi Maria.

— Ei siitä tarvitse minulle tiliä tehdä, en minä ole täällä mikään emäntä.

— Kyllä minä sen tiedän, sanoi Maria. — On kai Heta otettu tänne muutakin varten. Taitaa se entinen sulhanenkin, se rajamies, olla tullut tänne.

— Minulla on paljon sellaisia sulhasia, sanoi Heta. — Yksi on talon nurkissa, toinen navetassa, kolmas aitassa, neljäs riihessä, viides

tallissa ja kuudes juoksee ympäri pihamaata. Jos joku pihamaalla kaatuu kumoon, niin minun ystäväni siellä konnankoukun tekee.

— Te, senkin vanha noita, sanoi Maria kiukuisena.

— Pidä suusi kiinni, senkin elukoitten vainooja, sanoi Heta. — Jos et pian mene täältä pois, niin minä lähetän joukon männinkäisiä hameesi helmoissa uuteen kotiisi.

Maria sylkäisi ja meni tiehensä. Kun hän oli päässyt jonkin matkaa, kompastui hän maassa olevaan hirrenpätkään ja kaatui kumoon. Heta räjähti käheään nauruun. Maria nousi nopeasti, juoksi tuvan kuistille, otti sieltä nyytin ja katosi portista. Kun Heta sen näki, niin meni hän iloisena kättään heiluttaen navettaan.

VIIDES LUKU.

Lopetettuaan välikatot ryhtyi Janne muuraamaan uuneja. Heikki oli kaikkina niinä aikoina, jotka oli koulusta vapaana, hänen apunaan kanniskellen tiilejä ja kaakeleita. Oli kulunut useita päiviä, ja Janne odotti jo Vinbergin palaavan Mikkolan lähettämänä. Mutta ukkorähjää ei kuulunutkaan. Sensijaan ilmestyi eräänä päivänä Mikkola itse.

— Minä kuulin, että tänne oli tullut muurari, sanoi Mikkola. — joutaisittekohan ehkä käymään meilläkin?

— Minulla on täällä työtä siksi paljon, etten mitenkään voi tulla, vastasi Janne. — Kylmät päivät tulevat kohta, ja silloin ei enää kannata muurata uuneja.

— Minä maksan hyvin, sanoi Mikkola. — Onhan meillä tässä naapuripitäjässä muurari, mutta hän juo ainakin kaksi päivää viikossa. Ja hänellä on niin paljon työtä, ettei ennätä tulla meille laisinkaan. Ja hyvistä uunimuureista on kova puute. Meidän pitäjän uusi nimismieskin sai lykätä häitään viikosta toiseen, kun

hänen uuden asuntonsa uunit eivät tulleet kuntoon tuon juopon muurarin tähden. Nimismiehen teki mieli pistää muurari putkaan, mutta sitten hän ei olisi häistä tullut yhtään mitään.

— Sitä voi jo sanoa taisteluksi velvollisuuden ja tunteen välillä, sanoi Janne nauraen.

— Ei siitä tulosta ole siis toivoa?

— Ei ollenkaan, vastasi Janne. — Minä olen täällä tilapäisesti muurarina. Minä olen oikeastaan renkinä talossa. Minä muuraan tässä väli-töikseni.

— Vai on se sillä tavalla.

— On, vastasi Janne.

— Olisi minulla muutakin asiaa, sanoi Mikkola.

Janne odotti.

— Minä maksaisin teille hyvän hinnan, jos voisitte taivuttaa vanhan emännän myymään minulle takamaistaan erään kappaleen, jatkoi Mikkola. — Se on kovin pahasti minun maitteni välissä. Aikoinaan jaettiin kullekin talolle takamaista pitkä kaistale. Minun, Heikkilän ja Koiviston. Minä ostin Koiviston tilan itselleni. Aikoinaan ei näille takamaille annettu mitään arvoa, kun ne olivat kaukana, mutta sitten tuli rautatie vedetyksi juuri näiden alueitten halki, ja niiden arvo on noussut. Nyt voidaan siellä jo viljelläkin osia. Nyt on niin hullusti, että minä en pääse omalta alueeltani Koiviston alueelle muuta kuin pitkän kiertomatkan tekemällä. Ei

kannata noita maita silloin viljellä. Jos minä saisin Heikkilän osuuden siitä välistä, niin voisin lyödä kaikki maat yhteen.

— Mitenkä minä voisin siihen vaikuttaa, sanoi Janne.

— Isäntävainaja oli aivan mahdoton, sanoi Mikkola. -- Hän ei suostunut millään ehdolla myymään. Vanha emäntä ehkä nyt voisi suostua.

— Miksi ette sano suoraan, että pelkäätte sitä rajamiestä, sanoi Janne.

Mikkola punastui.

— Vai tiedätte te jo senkin, sanoi hän. — No, en ihmettele, kun se Heta on täällä. En minä tiedä, onko siinä jutussa mitään perää, mutta niin vain on ollut, että sen jälkeen, kuin olen tuota takamaata tarvinnut, on minulle tapahtunut kaikenlaisia onnettomuuksia. Ja nyt tuli viimeiseksi tämä Heikin kuolemakin.

— Mitä se tähän kuuluu?

— Ei sitä kukaan ole vielä suoraan ainakaan julkisesti sanonut, lausui Mikkola. — mutta ymmärtäähän sen jokainen, että sellainen kuolema kuin Heikin kuolema ei ole luonnollinen. Vaikka sen selittää kuinka tahansa tapaturmaksi, niin minä en sellaiseen usko. Jollakulla on ollut syytä tai ainakin halua tappaa Heikki ja on sitten tehnyt sen tällä tavalla. Minä ihmettelen, ettei nimismies ole ruvennut asiaa tutkimaan. Ja jos siihen ryhdytään, niin joudun vaikeaan tilaan.

— Kuinka niin?

— Tietysti sanotaan, kun minä sitä takamaata häneltä olen kärkkynyt, että minä tapoin hänet saadakseni sen. Jos joku hyvä ihminen voisi selittää, miten täällä kaikki oikeastaan on tapahtunut, niin minä olisin valmis maksamaan sille vaikka kuinka suuren summan tahansa.

— Onko teillä itsellänne mitään epäilyksiä murhan suhteen? kysyi Janne.

— Mitä minä osaan sellaisia asioita selvittää, joka olen tällainen yksinkertainen maalaisisäntä, sanoi Mikkola. — Jos te täällä saatte jotakin selville, niin vihjaiskaa minulle, kyllä minä autan, minkä suinkin voin.

— En minä tiedä, onko minustakaan sen asian selvittäjäksi, sanoi Janne.

Hän ei ollut aivan varma siitä, oliko Mikkola todella hyväntahtoinen isäntä, joka oli nyt hädisään, vai oliko hän erittäin ovela rikollinen, joka koetti peittää jälkijään.

— Minä tulen joskus tänne tiedustelemaan, oletteko päässyt selville asioista, sanoi Mikkola.

— Sopii tulla, sanoi Janne.

Mikkola sanoi hyvästi ja poistui.

Janne keskeytti työnsä ja vaipui mietteisiinsä. Jotakin Mikkola tiesi sellaista, jota hän ei nyt ilmoittanut. Etsikö hän itselleen apulaista, joka peittäisi rikoksen jäljet, vai pyrkikö hän todella totuuden perille.

Illalla, kun Juhola ja Heta olivat jo menneet pois ja Heikki oli nukkumassa, ryhtyi Juho asiasta keskustelemaan Leenan kanssa.

— Minä olen koettanut tänään ajatella sitä Heikin kuolemaa, mutta en pääse alkuunkaan, sanoi Janne. — Jos siinä on rikos, niin on Han-nankin kuolema rikos, siitä olen varma.

— Hannalla oli ollut sydän heikko, ja hän oli rasittunut tietysti miehensä kuoleman vuoksi lisää, sanoi Leena. — Tohtori määräsi hänelle pillereitä, jotta hän voisi rauhallisesti nukkua.

— Missä ne pillerit ovat?

— Rasia on huoneessani, minä menen noutamaan.

Leena toi rasian. Janne koetti lukea rohtomääräystä.

— Näistä lääkesanoista ei tavallinen ihminen koskaan ymmärrä mitään, valitti hän. — Ottiko Hanna näistä montakin?

— Minä annoin hänelle ensimmäisenä iltana kaksi määräyksen mukaan, ja hän nukkui hyvin.

— Annoitteko sitten toisenakin iltana?

— En antanut. Minä en muistanut. Tyttäreni Miina oli tullut, ja minä vähän harmistuin hänen puheistaan ja unohdin aivan lääkkeet.

— Montako pilleriä rasiassa oli?

— Eiköhän niitä ollut sata, vastasi Leena. — Sen määränhän ne tohtorit tavallisesti antavat kerrallaan.

Janne avasi rasian.

— Täällä on kaksi, jotka ovat eriväriset ja erikokoiset, sanoi hän.

— Niin on, sanoi Leena, — huomasin minäkin sen.

— Minä lasken nyt nämä, sanoi Janne.

Hän kaasi pillerit pöydälle sanomalehden päälle ja alkoi laskea niitä siirrellen aina kymmenen yhteen kasaan. Lopetettuaan laskemisen hän sanoi:

— Täällä on jäljellä vielä sata. Nuo kaksi pilleriä on varmasti pantu rasiaan myöhemmin. Kuka kävi näitä noutamassa?

— Tohtori nouti ne itse ja toi tänne.

— Tohtoriko itse?

— Niin.

— Minä en voi olla ajattelematta sitä, että nämä kaksi pilleriä voivat olla siellä määrättyä tarkoitusta varten, sanoi Janne.

— Ettäkö niissä olisi myrkkyä?

— Sitä minä ajattelen.

— Mutta kun tohtori ne toi, niin tietäisi hän siitä.

— Tai apteekissa on jollakulla ollut tilaisuus pistää ne rasiaan.

— Tohtori voi kai antaa siihen selityksensä.

— Me emme nyt kysy häneltä vielä mitään, ennenkuin olemme aivan selvillä siitä, että ne ovat vaarallisia. Minä voin mennä kaupunkiin ja tutkituttaa ne. Siellä on kyllä sellaisia miehiä, jotka sanovat, mitä noissa kahdessa pillerissä on.

— Mutta eihän Hanna nauttinut niitä, ja rasiassa ei ollut muuta kuin nuo kaksi isompaa pilleriä, sanoi Leena.

— Jos ne on pantu sinne jotakin tarkoittaen, niin on, sitten kun tämä keino ei ole tepsinyt, ryhdytty toisiin. Oliko Hannassa mitään väkivallan merkkejä?

— Luultiin ensin, että hän oli hukkunut, kun hänet löydettiin vedestä, selitti Leena. — Tohtori sanoi sitten minulle, että hänen niskanikamansa oli mennyt sijoiltaan.

— Millä ihmeellä se olisi voinut mennä? huudahti Janne.

— Hän oli kai saanut halvauksen ja kaatunut tiinua vastaan, koska se oli laiturilla kaatuneena, ja siinä oli kaula osunut tiinun laitaan.

— Se olisi ihan merkillinen sattuma, sanoi Janne. — Siellä Helsingissä on laitos, jota sanotaan anatoomiseksi laitokseksi. Minä olin siellä muuraamassa. Jos minä menen sen laitoksen professorilta kysymään, niin totta kai se mies tietää sanoa jotakin varmaa siitäkin. Ja minä menen kaupunkiin vielä tänä iltana. Minä ennätän vallan hyvin vielä sille junalle, joka saapuu puoliyön aikaan Helsinkiin. Minulla on kaksi tuntia aikaa joutuakseni asemalle.

— Jätä se huomiseen.

— Mitä tänään voi tehdä, ei pidä jättää huomiseen. Minä tarvitsen kaupungista tavaroitani ja voin tuoda ne samalla tänne, koska jään taloon.

Hän siivosi itsensä ja sanoi emännälle hyvästi.

— Ota hevonen, sanoi Leena, — voithan sen jättää jonnekin siellä aseman lähellä.

— Minä olen tottunut kävelemään.

— Älä mene oikotietä, kun on niin pimeä.

— En menekään. Maantiellä pääsen näin pimeässä nopeammin. Voihan sitäpaitsi sattua, että matkalla saan jostakin kyydin. Sulkekaa ovi huolellisesti. Huomenna tulen takaisin, ja silloin kai tiedämme jotakin varmemmin.

Janne lähti reippaasti astumaan maantietä pitkin. Hän oli tullut Mikkolan kohdalle, kun näki maantiellä rattailla miehen, joka Jannen aikoessa mennä ohitse huusi hänelle:

— Minne sinulla, Janne, on sellainen kiire?

— Kas Mikkohan se on, sanoi Janne.

Rattailla-istuja oli nuori isäntä, joka oli kansakoulussa istunut Jannen vieressä.

— Oletko sinä täälläpäin oikein asumassa? kysyi isäntä.

— Minä olen tuolla Heikkilässä muuramassa siihen uuteen rakennukseen uuneja, vastasi Janne.

— Ja minne sinä nyt mennä hihkaiset?

— Pitäisi ennättää vielä asemalle. Menen Helsinkiin asioille.

— No, sitten pääset ainakin kirkonkylään asti minun rattaillani, sanoi isäntä. — Veisin sinut asemalle asti, mutta kun minä olen äskettäin mennyt naimisiin, niin se vaimo on alussa aina

niin pelko, etten uskalla viipyä kauan poissa. Nouse rattaille!

Isäntä sanoi hyvästit maantiellä oleville miehille ja lähti Jannen seurassa ajamaan tietä eteenpäin.

Leena istui kauan mietteissään. Nuo entiset kauheat ajatukset rikoksesta palasivat uudelleen hänen mieleensä, ja hän tunsu itsensä jälleen rauhattomaksi. Teki mieli soittaa Juholan Erkille ja pyytää häntä tulemaan yöksi taloon. Mutta häntä hävetti sellainen pelkuruus. Oven hän oli huolellisesti teljennyt, sen hän tiesi. Ehkä ei mikään vaara uhannutkaan häntä juuri tänä yönä, jona Janne oli poissa.

Hän sammutti valon tuvasta ja meni kamaariinsa, missä Heikki nukkui rauhallisena vuoteellaan. Emäntä seiso kauan katsellen poikaa. Kuinka tarpeeton olisikaan elämä hänelle ollut, ellei tuota lasta olisi ollut.

Hän oli nukkunut jo kauan, kun hän unissaan oli kuulevinaan outoa rapinaa. Hän heräsi ja kuunteli. Hiiret ehkä lattian alla rapistelivat.

Ei, se ei ollut sitä. Se tuli eteisestä. Hän raotti huoneensa ovea ja kuunteli.

Nyt hän kuuli aivan selvästi, että joku koetti avata ovea.

Avaimen reikään oli pistetty rauta, ja sillä väännettiin. Nyt putosi avain helähtäen eteisen lattialle. Sitten oli pitkän aikaa aivan hiljaista.

Joku tarttui nyt ovenripaan ja koetti avata

ovea. Tanko otti vastaan. Se natisi ovilautoja vastaan.

Oven toisella puolella painettiin lujemmin. Ovi rutisi, mutta ei antanut myöten, kun se oli vankoista laudoista tehty.

Nyt ryskytettiin ovea, ei kovasti, vaan ainoastaan tunnustellen, mikä esti sitä aukeamasta.

Tulija, kuka hän lieneekin ollut, oli nyt päässyt selville siitä, että puukanki oli tiellä.

Leena kuuli, miten jotakin lykättiin oven rakoon ja koetettiin sitten nostaa kankea. Se liikahteli hiljalleen.

Silloin Leena meni nopeasti oven luo ja tarttui molemmin käsin puukankeen ja koko ruumiinsa voimalla painoi sitä alas.

Hän kuuli, miten oven takana oleva vimmatusti ponnisti saadakseen kangen nousemaan. Leena tunsu sen vavahtelevan käsissään.

Leena kuuli askelia. Tuo tuntematon lähti varovaisesti kuistilta pois. Mutta Leena ei uskaltanut poistua, koska hän voisi palata milloin tahansa.

Kului aika, joka Leenan mielestä oli tavattoman pitkä, sitten askelet jälleen lähestyivät ovea. Oven raosta pistettiin jotakin sisään ja vedettiin jälleen ulospäin. Leena tunsu sahan äänen. Tulija oli noutanut sahan ja oli ryhtynyt sen avulla katkaisemaan kankea.

Leena tiesi, että ellei hän voi tätä sahaamista pidättää, niin ei kestä kauaakaan, ennenkuin

puinen tanko on sahattu poikki. Hän hapuili ympärilleen ja löysi seinästä vanhan tämmiraudan. Sillä hän nyt painoi sivultapäin sahanterää. Norja terä taipui. Oven toisella puolella oleva veti lujasti. Kuului kirous. Uudelleen lykättiin sahaa eteenpäin. Nyt Leena sovitti tämmiraudan siten, että se osui juuri sahan hampaitten kohdalle. Kuului napsahduksia, kun sahan terän hampaat katkeilivat.

Tätä taistelua jatkui kauan. Leena tiesi tällä tavalla voivansa viivyttää tulijaa mutta ei voivansa häntä lopulta sittenkään estää.

Äkkiä taukosi sahaaminen. Kuului kiireisten askelten ääni. Sitten oli hiljaista. Nyt kuului taas askelten ääni. Leena tarttui jälleen molemmin käsin tankoon ja painoi sitä alas.

Ovea kolkutettiin. Sitten oli hiljaista. Kolkutettiin uudelleen. Ja viimein kuului oven takaa ääni:

— Emäntä, tulkaa avaamaan! Se olen minä, Janne!

— Kuka siellä on? kysyi Leena voimatta uskoa korviaan.

— Minä se olen, Janne. Minä en matkustanutkaan.

Vapisevin käsin Leena nosti kangen pois. Kun Janne astui sisään, niin hän ennätti juuri ottaa syliinsä emännän, ennenkuin tämä pyörtyi.

Voimakkailla käsillään Janne vei emännän tupaan ja laski hänet pitkälleen penkille. Rau-

hallisesti hän sitten otti kylmää vettä ja pirskoitti sitä Leenan kasvoille. Olihan hän niin monta kertaa nyrkkeilylavalla herätellyt tainnoksiin menneitä tovereitaan.

Kun emäntä avasi silmänsä, nosti Janne hänet hellästi istumaan, nouti vuoteeltaan peitteensä ja verhosi sillä alusvaatteillaan olevan vaimon.

— No, mikä täällä on ollut hätänä? kysyi hän hellästi.

— Ennenkuin sinä tulit, kuulin minä rapinaa eteisen ovelta, sanoi Leena. — Minä kuuntelin ja huomasin, että siellä joku yritti tulla väkisin sisään. Hän sai avaimen pudotetuksi sisäpuolelle ja oven avatuksi. Mutta kun puukanki oli tiellä, niin hän kävi noutamassa sahan ja koetti sahata sen poikki. Jos sinä olisit viipynyt kauemmin, en minä olisi enää voinut estää häntä.

Janne meni eteiseen ja toi tupaan kangen.

— Siinä ei todellakaan ollut enää pitkää aikaa, sanoi hän.

— Mutta miten sinä olet täällä? kysyi Leena.

— Oman huolimattomuuteni tähden, vastasi Janne.

— Etkö ennättänyt junalle?

— Minä sain vielä kyydinkin ja tulin asemalle hyvin aikaisin. Matkalippukin on taskussani. Mutta kun siellä asemasillalla kävellessäni tarkastin taskujani, niin näin, että olin unohtanut rasian pillereineen tänne. Ei siinä silloin auttanut

mikään muu kuin palata. Jos olisin tullut hiljaa, niin olisin saanut kiinni tuon, joka pyrki tänne. Mutta minulla on paha tapa maantiellä kulkiesani laulaa, ja se kai säikäytti tunkeilijan.

— Jos sinä et olisi tullut, niin olisimme nyt Heikki ja minä ruumiina. Minä tiedän sen, minä tiedän sen, sanoi Leena.

— Mutta on kai niin määrätty, että ne eivät pääse teihin sittenkään käsiksi, sanoi Janne. — Mutta miten ihmeessä kukaan voi tietää, että minä olin poissa talosta, kun vasta tänä iltana päätin matkani?

— Tapasit ehkä tiellä jonkun.

— Tapasinhan minä vanhan kansakoulutoverini, joka vei minut kirkolle asti, mutta se mies ei voisi koskaan tehdä mitään pahaa toiselle, sillä hän pyörtyy, kun vain näkeekin verta, minä tiedän sen.

— Mutta jos joku muu näki sinut matkalla.

— Minut näki hyvin moni, sillä näin illalla oli ihmisiä vielä kirkonkylän raitilla. Mutta kyllä minä vielä tästä asiasta selon saan, sen tiedän. Ei tulla toisen asuntoon väkivalloin keskiyöllä, ellei ole määrättyä tarkoitusta, ja sen tarkoituksen minä kyllä otan selville.

— Ethän enää lähde täältä pois? sanoi Leena.

— En lähde, en millään ehdolla.

— Et edes kaupunkiin.

— Sen asian laita on hiukan toisin. Minun täytyy sinne päästä noiden pillereiden vuoksi.

Mutta mehän voimme tänne toimittaa jonkun toisen siksi aikaa.

· — Ei ole sellaisia kuin sinä olet.

— On niitä vaikka kuinka paljon. Minä tiedän jo. Minä kutsun tänne lisää väkeä. Siellä Helsingissä on eräs toverini, joka on uskollisista uskollisin. Minäpä kirjoitan vielä tänään hänelle. Heikki vie kirjeen huomenna postiin, ja ylih uomenna on mies täällä.

— Kuka hän on? kysyi Leena.

— Hänen nimensä on Kalle Nylund, ja hän on oikeastaan puuseppä, mutta minä olen tullut tuntemaan hänet nyrkkeilyssä, vaikka hän ei kuulukaan samaan sarjaan.

— Kuinka niin samaan sarjaan?

— Ne ovat nyt niitä siihen ammattiin kuuluvia luokituksia, joissa mies luokitetaan painon mukaan. Hänellä on aina mukanaan koira, josta Kalle ei koskaan eroa, vaan se istuu aina harjoituksissakin mukana ja osaa haukkua sopivilla kohdilla.

— Mutta ellei se mies tule?

— Hän tulee, kun minä sanon. Hän on tottunut siihen. Hän saa samalla tuoda minun tavarani asunnostani ja maksaa vuokrani sinne.

— Minun täytyy nyt mennä levolle, minua värisyttää, kun sain seisoa niin kauan siellä kylmässä eteisessä, sanoi Leena.

— Minä keitän väkevää kahvia teille, sanoi Janne.

— Et sinä osaa.

— Nykyajan nuoren miehen on pakko osata. Saatte nähdä. Nyt istutte siinä kauniisti peittoon kiedottuna, ja minä keitän.

Janne laittoi valkean takkaan ja ryhtyi keittopuuihin.

— Sillä aikaa kuin kahvi valmistuu, kirjoitan minä sen kirjeen. Onkohan täällä missään kirjepaperia, mustetta, kynää ja kirjekuoria?

— Salissa on kirjoituspöydällä.

— Minä menen noutamaan, sanoi Janne.

Hän toi kirjoitusvehkeet salista ja asetti tuvan pöydälle. Ja hän kirjoitti Kalle Nylundille kirjeen, jossa hän käski tämän saapua, tuoda koiransa ja Jannen tavarat.

Saatuaan kirjeen valmiiksi hän naureskeli ja puhui huolettomasti. Kun kahvi oli valmista, juotti hän sitä emännälle ja saattoi sitten hänet hänen huoneensa ovelle, missä peri peitteensä.

— Nukkukaa aivan rauhallisesti, sanoi Janne. — Minä panen oven eteen sellaiset telkeet, ettei niistä pääse kukaan sisään.

Leena sulki ovensa. Synkännäköisenä Janne tuli tupaan ja vei peitteen vuoteelleen. Sitten hän kävi rakennuksella, otti sieltä vasaran, vahvan naulan ja lyhyen hirren. Eteiseen tultuaan hän pani naulan lattiaan, pani vasaran sen päälle ja painoi sitten naulan syvälle puuhun. Hän ei tahtonut lyödä, jotta pikku Heikki ei heräisi.

Tätä naulaa vastaan hän sitten asetti hirren niin, että se painoi oven molempia puoliskoja.

— Tule nyt, jos pääset, sanoi hän hampaitensa välistä hiljaa.

Hän tuli tupaan ja käveli pitkän aikaa mietteissään. Nyt hän oli aivan varma siitä, että Heikki ja Hanna olivat tulleet murhatuiksi. Ja kostonhimo leimahti aivan tulisena hänen sielusaan. Hän päätti, että ei lepää, ennenkuin tämä asia on selvitetty.

Kesti kauan, ennenkuin hän sai unta. Ja vaikka hän olikin uneen vaipuneena, niin pieninkin risahdus herätti hänet. Monta kertaa hän pimeässä hiipi eteiseen ja tunnusteli, että hirsi oli paikallaan ja että siis hänen molemmat turvattinsa voivat rauhassa nukkua.

KUUDES LUKU.

Aamulla Janne tuumi, kuka yöllinen tungetelija oli ollut.

Ensiksi ajatteli hän luonnollisesti talon entistä renkiä, Mattia. Tämä oli ollut rakennuksella töissä ja tunsu siis ehdottomasti parhaiten siellä kaiken.

Toiseksi oli Mikkola siellä käynyt jo Heikkivainajan aikana ja oli ollut siellä Jannenkin työtä tehdessä. Hänkin siis tunsu aivan tarkoin talon paikat.

Mutta jos hän ryhtyi sillä perusteella etsimään syyllistä, niin saattoi hän epäillä melkein ketä tahansa. Tietysti rakennuksella oli käynyt vaikka kuinka paljon pitäjäläisiä tapaamassa Heikkiä. Tuolla yöllisellä vieraalla oli jokin muu syy tullakseen taloon. Mutta mikä se oli?

Mutta sitä ennen oli hänen, Jannen, päästävä selville siitä, kuka oli kuullut hänen äkillisestä lähdöstään Helsinkiin. Hän muisti puhuneensa siitä ainoastaan kerran, Mikkolan talon lähellä, tavatessaan entisen koulutoverinsa. Mutta maantiellä oli miehiä. Nämä kuulivat

sen samalla. Hän ajoi toverinsa rattailta kirkonkylään. Täällä hän tapasi useita, joille hän kylläkään ei puhunut mitään Helsinkiin-menostaan, mutta jotka saattoivat sen arvata, kun otti varteen ajan, jolloin hän oli liikkeellä ja minnepäin hän meni. Ja Janne muisti, että hänen toverinsa oli kirkonkylässä pyytännyt häntä kotiinsa juomaan teetä sanoen, että junalle ennättää vielä varsin hyvin. Senhän kuka tahansa saattoi kuulla.

Janne muisteli niitä aikoja, joina hän vielä nuorena oli pitäjässä elellyt. Kuinka pian saattoikaan levitä tieto siitä, kuka uusi henkilö oli ilmestynyt pitäjään ja mitä hän hommasi.

Jos Jannea toisinaan oli tyydyttänyt saavuttamansa nyrkkeilijän maine, jos oli tuntunut ruumiissa aivan kuin suloisen hivelevä tunne ihmisten katseiden kadullakin kiintyessä häneen, niin nyt hän selvästi ymmärsi tämän saman maineen tuottaneen hänelle hankaluutta. Hän oli tämän pitäjän poikia, hänen nimensä ja kuvansakin olivat olleet sanomalehdissä. Ja nyt hän oli tullut kotipitäjään, oli asettunut taloon, joka oli huomion esineenä, koska sieltä äskettäin isäntä ja emäntä olivat äkkiä kuolleet. Kun varsinkin syysiltoina ihmisillä on tavattoman vähän uutta nähtävänä ja kuultavana, niin pieninkin seikka kerrotaan. Hän oli ilmestynyt maantielle, hän oli mennyt asemalle. Totta kai sellainen tapaus kerrotaan, jotta olisi jotakin sanottavaa.

Ennen hänen tuloaan asemalle oli hyvin moni

pitäjässä jo tietänyt, ettei hän sinä iltana ollut Heikkilässä. Näiden joukossa oli tietysti se, joka tahtoi päästä Heikkilään.

Mitä tuo tuntematon yöllinen vieras oli halunnut?

Murhatako vanhan emännän ja pikku Heikin? Sellainen ajatuskin tuntui kamalalta. Mutta olihan hän sanomalehdistä lukenut tuollaisista asioista. Mutta miksi tuo tuntematon oli tahtonut tulla juuri sillä tavalla sisään? Jos hän kerran tunsu talon hyvin, koska oli osannut mennä etsimään sahaakin, niin olisihan hän aivan hyvin voinut lyödä rikki salin peräkamarin ikkunan. Monen seinän läpi ei se olisi kuulunut laisinkaan vanhan emännän huoneeseen, joka oli salin ja tuvan välissä.

Jos tuntematon kerran tunsu talon, niin tunsu hän mahdollisesti myös hyvin emännän. Miksi hän siis ei pyrkinyt sisään aivan kuin tavallinen vieras ja sitten tehnyt tekoaan, jos hän kerran tahtoi murhan suorittaa?

Teko oli taitavasti suunniteltu, sen Janne nyt ymmärsi. Jos ei tuntematon onnistuisikaan aikeissaan, vaan hänen olisi pakko paeta, niin avonaisesta ovesta hän pääsisi helpommin kuin rikotusta ikkunasta. Ja jos hän tahtoi peittää jälkensä, niin ei olisi mikään todistamassa hänen käynnistään siellä. Ainahan ovi on voinut jäädä avoimeksi.

Ja äkkiä Jannelle selvisi koko juonen suuri

pirullisuus. Tietysti pitäjällä tiedettiin, että Juhola ja Heta kävivät Heikkilässä töissä. Tuntematon saattoi myös saada tiedon siitä, että he aina yöksi poistuivat talosta. Ja olihan pitäjällä yleisenä tietona, että Heta ei uskaltanut nukkua missään muualla kuin omassa vuoteessaan. Kun he lähtivät talosta, niin jäi sinne silloin enää vain vanha emäntä pikku Heikin ja hänen kanssaan. Kun hänen nähtiin menevän talosta, niin jäi sinne vain emäntä ja poika. Jos tappoi emännän ja lapsen, niin kuka joutuisi silloin epäilyksenalaiseksi? Tietysti hän, Janne. Jos ovi oli avattu, niin oli kaikki selvää. Hän, Janne, oli murhan tehtyään lähtenyt pois, mennyt asemalle ja siis karannut paikkakunnalta. Aamulla vasta olisi Juhola tullessaan löytänyt emännän ja pojan ruumiit. Milloin teko oli tapahtunut, sitä ei kukaan voisi tarkalleen sanoa. Kaikki epäilykset kohdistuisivat vain yhteen, juuri häneen, Janneen.

Mutta kun jokaisella teolla täytyi olla syynsä, niin löydettiin se kyllä. Hän oli rakastanut Hannaa, ja vanha emäntä oli ollut sitä vastaan. Nyt hän tahtoi kostaa. Ja johdonmukaisesti alettaisiin häntä epäillä syylliseksi Heikin ja Hannankin kuolemaan. Miksi eivät ihmiset sitä tekisi, koska hän itsekin epäili heidän joutuneen rikoksen uhreiksi. Hän saattoi hankkia todistukset siihen, että hän isännän ja emännän kuollessa oli muualla, mutta hän ei millään olisi voinut

puhdistaa itseään siitä epäilyksestä, että olisi surmannut vanhan emännän ja pojan.

Mutta eihän ollut olemassa ketään, joka vihasi häntä siinä määrin, että tahtoi tällaisen onnettomuuden hänelle tuottaa. Mahdollisesti Helsingissä oli sellaisia, joita hän työpaikalla oli kurittanut. Mutta sellaisen tulohan huomattaisiin pitäjässä. Ja eihän sellainen voisi äkkiä päästä selville hänen lähdöstään Heikkilästä. Ei, tuo tuntematon oli ehdottomasti samassa pitäjässä asuva tai ainakin sellainen, joka tunsu pitäjän hyvin ja oli sattumalta siellä juuri illalla.

Samassa joutui salaman tavoin Jannen mieleen vanhan emännän kertomus siitä, että tohtori oli epäillyt häntä Heikin murhaajaksi. Hän oli kyllä sittemmin peruuttanut nuo lauseensa, kun kanttori oli kertonut olleensa asemalla häntä saattamassa juuri samaan aikaan kuin Heikki kuoli. Mutta tohtori oli jo rakennellut päätelmiä ja niistä puhunut. Miksi hän ei nyt olisi rakentanut tekoa, jolla oli kaikki todellisuuden mahdollisuudet?

Vielä oli jäljellä sekin mahdollisuus, että tuo tuntematon ei ollutkaan halunnut tehdä murhaa, vaan oli siellä etsimässä jotakin, jonka tahtoi anastaa kenenkään tietämättä. Mitä olisi tohtori voinut sellaista etsiä? Tuota pillerirasiaa. Jos nuo kaksi sinne lisäksipantua pilleriä olivat myrkkyyä, niin tahtoihan hän ne tietysti nyt saada takaisin, jos heräisi epäilyksiä Heikin ja Hannan murhasta.

Senkin ajatuksen Janne hylkäsi. Mikä olisi ollut sen luonnollisempaa kuin että tohtori olisi tullut taloon katsomaan vanhaa emäntää, olisi tiedustellut, miten paljon noita pillereitä Hanna ennätti käyttää, olisi saanut silloin rasia ja kenenkään huomaamatta sieltä poistanut nuo kaksi pilleriä. Mutta eihän sekään käynyt laatuun. Leena oli nähnyt mahdollisesti jo nuo kaksi isompaa pilleriä. Niiden katoaminen olisi siis herättänyt huomiota, ja tietysti olisi epäilty juuri tohtoria, koska hän oli rasiaa pidellyt. Mutta sekään selitys ei kelvannut. Jos kaksi pilleriä puuttui, niin voi sen aina selittää sillä, että Hanna oli viimeisenä iltana ottanut juuri ne. Ensimmäisenä iltana hän oli ottanut kaksi muuta, sen Leena muisti. Hannahan olisi varsin hyvin voinut ottaa nuo kaksi emännän tietämättä. Ainakin sellainen selitys olisi voitu antaa.

— Minun täytyy ensiksi saada tietää, onko noissa pillereissä myrkkyä, sanoi Janne itseksseen. — Jos niissä sitä on ollut, niin sitten on päästävä selville siitä, kuka ne sinne on pannut. Apteekkari, tohtori tai joku kolmas. Mitään muuta mahdollisuutta ei ole.

Hän koetti muurata ja onnistuikin siinä jonkin aikaa, mutta sitten ajatukset jälleen alkoivat häntä kiusata.

— Jos tohtori olisi syyllinen, niin miksi hän laisinkaan ryhtyi emännän kanssa puhumaan rikoksen mahdollisuudesta, kun hän virkansa

kautta saattoi helposti peittää kaiken. Antoi vain kuolintodistuksen, ja sillä hyvä. Ei kukaan sen jälkeen kyselisi enää mitään, kun kerran Leena ei mitään kyseltyt, jota asia lähimmin koski. Ja voihan hyvinkin olla mahdollista, että kaikki tohtorin lauseet vanhalle emännälle johtuivat samasta syystä, joka minutkin panee tätä asiaa pohtimaan. Hän voi epäillä monia aivan samoin kuin minäkin teen. Hän voi aivan rehellisesti pyrkiä rikollisen perille, niinkuin minäkin teen.

Janne olisi tahtonut jonkun kanssa näitä asioita pohtia. Mutta Leena ei mielellään puhunut näistä. Sen hän varsin hyvin ymmärsi. Heta ei osannut tällä tavalla järjestelmällisesti miettiä. Hän eli omaa maailmaansa aavistusten ja uskomusten välillä. Pitäjältä hän ei voinut ottaa ketään uskotukseen.

Näin tuumiessaan hän kuuli jonkun tulevan rakennukselle. Askelista hän saattoi tuntea vanhan Juholan.

— No, miten työ sujuu? kysyi Juhola.

— Ei oikein hyvin, vastasi Janne. — Pitäisi olla toinen apuna. Työ sujuu aina kahden paremmin. Kolme miestä alkaa jo keskustella. Minä olen kirjoittanut Helsinkiin eräälle toverilleni ja käskenyt hänen tulla tänne. Hän tulee varmasti huomisiltana.

— Leena puhui siitä minulle, sanoi Juhola. — Oletko sinä ajatellut pitää tuon miehen täällä pitemmänkin aikaa?

— Niin kauan kuin tarvitaan.

— Minä joudun tässä kuitenkin Heikin hoolhojaksi, sanoi Juhola, — ja saan siis järjestää täällä kaikenlaista. Heikki-vainaja oli hyvin haluton myymään metsää. Minun poikani hieroo parhaillaan kauppaa omasta metsästään. Kun Heikkilän metsät ovat aivan lähellä meidän talon metsiä, niin voisi samalla kertaa myydä täältäkin. Taloon tulisi sillä tavalla käteistä rahaa, joka on aina hyvä olemassa. Jos tuo sinun toverisi sattuisi olemaan sellainen, jonka voisi panna johtamaan hakkuuta, niin olisi hyvä. Mikä hänen nimensä on?

— Kalle Nylund.

— Mikä hän on ammatiltaan?

— Oikeastaan hän on puuseppä, minkä vuoksi minä hänet tänne kutsuinkin, jotta tämä rakennus saadaan valmiiksi.

— Olisiko hänestä tuollaiseksi hakkuutöiden johtajaksi?

— Ei hän tätä ennen ole sellaisessa hommassa kylläkään ollut, vastasi Janne, — mutta hän on kyllä työmailla johtanut puutöitä ja siis tottunut pitämään miehiä kurissa.

— Hakkuumiehiä on hiukan vaikea pitää kurissa.

— Kalle pitää kyllä millaiset tahansa peukalonsa alla, sanoi Janne. — Hän on hiukan yksinkertainen, mutta kun hän on asian saanut itselleen selväksi, niin hän hoitaa sen niin, ettei siinä

kukaan saa mukista. Hän on nyrkkeilijä niinkuin minäkin. Kun ei sana auta, niin auttaa nyrkki. Hän puhuu tavallisesti enemmän nyrkillään.

— Tuollaisen töidenjohtajan saaminen on täällä hyvin vaikeata, sanoi Juhola. — Jos metsästään tahtoo hyötyä, niin siinä merkitsee paljon se, miten saadaan kaikki talvella metsässä sujumaan. Meillä on nyt vielä aikaa talveen. Hän voisi täällä lopettaa työt ja sitten jatkaa metsässä. Kai hän on rehellinen?

— Hän on niin rehellinen, ettei varasta edes tulitikkulaatikoitakaan, sanoi Janne nauraen. — Tiedän, että hän kerran pisti erehdyksestä toisen miehen laatikon taskuunsa ja meni kesken työaikaa sitä viemään takaisin menettäen siten ansiostaan hyvin monen laatikon hinnan.

— Me voisimme, kun kaksi taloa on yhdessä, maksaa sellaiselle miehelle palkkaa niin runsaasti, että hänen täälläolonsa varsin hyvin kannattaa. Ei kai hän tähän aikaan vuodesta suuriakaan rakennuksilla ansaitse?

— Kyllä hänellä talvella aina työtä on, kun taloja sisustetaan, vastasi Janne. — Mutta kaihan tuo ansio yhteen menee.

— Puhu nyt hänelle asiasta hänen tänne tultuaan heti huomenna, niin voidaan sitten ne kaupat päättää. Minulla on tänään muutenkin holhouslautakunnan kokous, ja kun Leena tahtoo minua pojanpoikansa holhoojaksi, niin voidaan asia tänään päättää. Ylihuomenna minä voin

sitten sopia metsäkaupoista samalla kertaa kuin meidänkin talon metsistä sovitaan.

— Kyllä puhun.

— Koeta saada hänet suostumaan.

— Hän tekee, mitä minä tahdon. Hän muki-see aina vastaan, mutta tekee sittenkin tahtoni mukaan.

— Me saamme tällä tavalla asiat täällä kuntoon, sanoi Juhola. — Kun pyhänmiestenpäivä tulee, niin silloin koetan saada tänne palvelijattaren emännän avuksi, ehkä kaksikin.

— Silloin ei ole niistä puutetta ollenkaan, sanoi Janne.

— Kuinka niin?

— Kalle Nylund on tyttölapsille aivan samaa kuin valeriaana on kissoille, lausui Janne. — Kalle on kaunis poika, ja kun hän ei erikoisesti välitä tytöistä, niin nämä ovat aivan hulluja juoksemaan hänen perässään. Täällä on vielä kuin piikamarkkinat, sen takaan.

— Leenan täytyy saada levätä, sillä jos hän rasittaa itseään samalla lailla kuin näinä päivinä on tehnyt, niin riutuu hän kokonaan, sanoi Juhola. — Hän on päättänyt, ettei jätä taloa vieraisiin käsiin. Sellainen päätös on kyllä hyvä, mutta ihminen ei aina voi sellaisia pitää, kun voimat loppuvat. Hän on hyvä järjestämään töitä, mutta hänen ei pidä enää liian paljoa itse ottaa niihin osaa. Maalaisemännän työ ei ole mitään vanhojen työtä.

— Minä olen tullut tässä ajatelleeksi yhtä ja toista, sanoi Janne, — ja tuumineeksi sitäkin, että moni kai haluaa tätä taloa omakseen.

— Totta kai jokainen tällaista taloa haluaa, joka on erittäin hyvässä kunnossa, sanoi Juhola. — Mikkola ostaisi tämän kyllä. Pankinjohtaja on puhunut asiasta Heikille. Apteekkari on sitä hommannut. Ja onhan Miinan mies, Leenan vävy, myöskin havitellut taloa itselleen.

— Hän kai tahtoisii päästä holhoojaksikin, kyseli Janne varovaisesti.

— Se on selvää, mutta Heikki-poika kävi itse pyytämässä minua holhoojaksi, ja minä lupasin tulla.

— Vai on se poika niin hommaavainen?

— Isännän alku, isännän alku.

— Onko sillä Miinan miehellä . . . Mikä hänen nimensä taas olikaan?

— Jaakko Koivuniemi.

— Onko hänellä hyvät raha-asiat?

— Kuka niistä tietää, sanoi Juhola. — Suuret asiat hänellä on, sen minä tiedän. Hän on ottanut meidänkin säästöpankista lainoja. Ja onhan hän saanut, kun hänellä on hyvät takaajat. Mutta mies, joka levittää liikoja asioitaan, ei koskaan onnistu, ellei hän hoida kaikkea aivan kuin suurta liikettä ainakin. Koivuniemen Jaakko hosuu. Hän tekee isoja kauppoja. Toisinaan hän voittaa oikein runsaasti, ainakin hän kerskailee voitoistaan, mutta olen minä kuullut sellais-

takin, että hän on oikein roimasti hävinnyt. Niistä kaupoista hän ei koskaan puhu mitään. Jos hän olisi saanut Heikkilän ostetuksi, niin olisi hän tietysti laskenut metsät niin puhtaiksi kuin suinkin lait ja asetukset sallivat. Ja nehän saadaan aina venymään.

— Käykö hän usein tässä pitäjässä?

— Pianhan hän autollaan pääsee.

— Onko hänellä täällä hyviä tuttavias?

-- Kyllä Koivuniemi aina tuttavias saa. Pankinjohtajan kanssa hän on hyvissä väleissä. On kai oikein hyvissäkin, koska tuo kävi luonani puhumassa siitä, että Koivuniemi olisi tehtävä pikku Heikin holhoojaksi. Ei pankinjohtaja sitä olisi omasta aloitteestaan tehnyt. Kyllä siihen on annettu sysäys. Holhouslautakunnan puheenjohtajana minä otin ilmoituksen vastaan, mutta en sanonut mitään omasta kohdastani. Asian laita on sellainen, ettei meillä juuri ole otettu holhoojaa toisesta pitäjistä, ei ainakaan talollisten lapsille. Talon hoito on niin mutkallinen juttu, että siinä pitää olla lähellä antamassa neuvoja ja auttamassa. Olisi ihan sääli antaa Heikkilää vuokralle, koska Leena ei siten tuntisi enää olevansa emäntänä talossa. Kyllä se on sillä tavalla järjestettävä, että hän tuntee täällä hallitsevansa. Talohan on oikeastaan ollut hänen, sillä hänen miehensä tuli tänne kotivävyksi.

Janne aikoi tiedustella lisää, mutta Juhola kysäisikin äkkiä:

— Tiedätkö sinä, tuotiinko tänne sinä päivänä, jona Heikki kuoli, kirkonkylästä nauvoja?

Janne katsoi ihmeissään isäntään. Kysymys tehtiin niin terävästi, että sen takana piili varmasti jotakin.

— Eiköhän tuotu, vastasi Janne. — Tuolla on kolme pakettia kaksituumaisia nauvoja. Minä avasin niistä yhden, kun tarvitsin nauvoja.

— Jos menet kirkonkylään, niin poikkea osuuskauppaan, siellä on kirja. Katso siitä, onko tuona päivänä tuotu nauvoja. Jos on tuotu, niin onhan se sinne merkitty. Voit vaikka ostaa jotakin tänne ja antaa merkitä kirjaan.

— Kuka niitä kävi silloin noutamassa?

— Talon renki Matti oli asialla juuri samaan aikaan kuin Heikki kuoli.

— Jos hän ei olisi ollut siellä...?

— Niin hän on valehdellut ja ollut jossakin muualla.

— Millainen mies se Matti on?

— Mitä tuosta. Sellainen aivan tavallinen työmies. Tuli taloon kai sen vuoksi, että rakastui Mariaan, joka oli täällä piikana.

— Nehän muuttivat Mikkolan maalle.

— Niin muuttivat. Mistähän hekin rahoja saivat siihen ostoon, sillä Mikkola osaa kyllä pitää puoliaan eikä myy maata halvalla.

— Ottivat kai lainan, sanoi Juhola.

— En minä ole kuullut, että he olisivat niitä asutuslainojakaan pyytäneet, vastasi Juhola. —

Ja kai minä sen tietäisin, koska ne paperit käyvät minun käsieni kautta. Ei noilla kummallakaan pitäisi olla mitään rikkaita sukulaisia, eikä kukaan yksityinen lainaa maanlunastukseen rahoja, kun ei saa kunnollista korkoa. Mutta kai Mikkola on tehnyt entisistä tavoistaan poikkeuksen ja antanut palstan pitkällä luotolla.

— Mikä syy Mikkolalla olisi sellaiseen?

— Kuka niistä kaikista ihmisten syistä tietää.

Janne oli vähän aikaa vaiti. Hän tiesi, että Juhola vanhana ja varovaisena miehenä ei sanoisi suoraan mielipidettään, siksi täytyi kautta rantaan ottaa siitä selkoa.

— Mikkola kävi täällä, sanoi Janne.

— Vai kävi. No, mitä tuo tahtoi?

— Muuraamaan uunia.

— Minne siellä nyt muurataan?

— En kysynyt.

— Vastahan siellä viime suvena muurattiin.

— Ehkä on särkynyt.

— Siellä oli hyvä muurari, ei hänen työnsä säry.

— Ehkä teki asiaa, sanoi Janne. — Ehkä tahtoi kuulla uutisia.

— Ehkä tahtoi.

— Hän viittaili siihen, että Heikin kuolema ei ehkä ollutkaan luonnollinen.

— Vai viittaili sellaiseen.

— Ja Hannankin kuolemaa hän epäili murhaksi.

— Kai hän sanoi, ketä epäilikin?

— Ei sanonut.

— Kas, kun ei sanonut. Ei Mikkola tavallisesti sanojaan arkaile. Hän on ollut vastuussa herjauksesta oikeudessakin. Olisiko siitä oppinut?

Janne huomasi, ettei hän tätä tietä päässyt minnekään.

— Millainen täällä on nimismies?

— Sellainen aivan tavallinen. Istuu kaiket illat apteekissa.

— Vai niin. Onko hän ollut kauankin täällä?

— Eivät nimismiehet enää ole samalla tavalla kuin ennen pitkää aikaa samassa paikassa, sanoi Juhola. — Kyllähän minä sen ymmärrän, kun niille lykätään niitä töitä aivan puolettomasti. Jos nimismies tahtoo hoitaa kunnolla kaikki asiat, niin saa hän tehdä kaksikymmentä viisi tuntia vuorokaudessa työtä.

— Mimmainen hän on ottamaan selkoa rikoksista? kysyi Janne.

— Kyllä hän selville saa, jos joku näkee rikoksen ja sitten hänelle sen kertoo, lausui Juhola. — Tavallisesti rikokset tulevat täällä selville itsestään.

— Millä tavalla itsestään?

— Rikollinen on susi, se putoo tavallisesti kuoppaan. Varsinkin jos sattuu olemaan kuopan keskellä tangon päässä hyvä rakki haukkumassa.

Juhola nousi, ja vähän ennen kuin hän jätti talon, sanoi hän Jannelle:

— Hauku hyvin, rakki!

Janne ei voinut olla räjähtämättä ääneen nauramaan.

— Minussa on vähän jahtikoirankin vikaa, huusi hän Juholan jälkeen.

Janne ryhtyi innolla muuraustyöhön. Vaikka Juhola ei ollutkaan mitään suoraan sanonut, niin hänen viimeisistä sanoistaan Janne selvästi havaitsi, että isäntä odotti häneltä rikoksen selvittämistä. Ja kun hän nyt ajatuksissaan muisteli, mitä isäntä hänelle oli sanonut, niin selvisi hänelle, että vanha isäntä epäili rikoksen tapahtuneen. Hänen epäilyksensä olivat kohdistuneet kolmeen henkilöön. Jaakko Koivuniemellä oli etua siitä, että Heikki ja Hanna kuolivat, koska hän olisi voinut tulla Heikin holhoojaksi. Hän ei ollut vain ottanut varteen sitä mahdollisuutta, että joku toinen määrättäisiin siihen toimeen.

— Jos Koivuniemi on saanut tietää, että hän ei pääsekään holhoojaksi, tuumi Janne, — niin silloin hänellä on syytä syrjäyttää pikku Heikki, koska silloin hänen vaimonsa olisi lähin perijä taloon. Ei ole laisinkaan hullummin las-kettu. Ikävä vain, että minun tuloni teki sen hänelle mahdottomaksi.

Hän oli jo aivan varma tästä päätelmästä, kun hän huomasi siinä mutkan:

— Mutta oli aivan mahdotonta, että hän olisi saanut tietoonsa lähtöni, ellei hän sattunut ole-

maan tässä pitäjässä. Ja missä hän silloin oli, se kai saadaan selville.

Janne jatkoi muuraamista ja jäi vähän ajan päästä taas miettimään.

— Juhola näyttää epäilevän sitä Mattiakin, koska se näyttää tulleen rikkaaksi. Mutta eihän ole mitään rahoja kadonnut. Jos niin olisi ollut, kyllä vanha emäntä olisi siitä puhunut. Ja Mattihan oli Heikin kuollessa kirkolla tavaroita ostamassa. Oliko hän vai eikö ollut, sen Juhola tahtoi tietää. Minäpä menen ottamaan siitä selon.

Hän meni tupaan, ilmoitti emännälle menevänsä ostamaan saranoita sisäikkunoita varten. Emäntä käski hänen samalla tuoda pikku Heikki koulusta hevosella kotiin. Janne valjasti hevosen ja ajoi kirkolle.

Tultuaan osuuskauppaan hän pyysi saranoita ja valikoi niistä sopivat.

— Pankaa ne Heikkilän talon vastakirjaan, sanoi hän.

— Te taidatte olla se Janne Koski, joka sinne on tullut töihin? sanoi kauppias ystävällisesti.

— Sama mies olen.

— Hauskaa on nähdä sellainen tunnettu nyrkkeilijä pitäjässä, sanoi kauppias.

Janne nauroi.

— Minä olen vielä parempi muurari.

— Kaipa kai, lausui kauppias, — mutta muurareista ei koskaan kirjoiteta sanomalehdissä.

— Elleivät he hommaa lakkoja, vastasi Janne. — Näyttäkäähän tänne sitä vastakirjaa.

Kauppias ojensi sen hänelle.

— Minun pitäisi valvoa, että se uusi rakennus tulee valmiiksi, selitti Janne, — ja pitää katsoa, mitä tavaroita on tuotettu, jotta tietää niitä sitten kotinurkista hakea.

Hän näki, että Matti oli todella ostanut kaksituumaisia nauvoja kolme pakettia. Hän oli siis ollut kirkolla samaan aikaan kuin Heikki kuoli.

Hän puheli vielä hetken aikaa kauppiaan kanssa kaikenlaisista urheiluasioista, joista tämä oli innostunut. Ja kaiken aikaa Janne piti mielessään sen, että kauppias on aina pitäjässä se, joka eniten tietää ihmisistä, koska hän joutuu kuulemaan ja näkemään yhtä ja toista. Kauppias kehoitti Jannea käymään talossa, ja tämä lupasi noudattaa kutsua heti seuraavassa sopivassa tilaisuudessa.

Kauppiaan luota hän meni apteekkiin ja pyysi saada pienen pullollisen jodia ja sidekangasta. Apteekkari oli hyvin iloinen, nuorenpuoleinen herra. Kun samalla kertaa oli muuan nuori tyttö ostoksilla, niin hän puheli kaiken aikaa tämän kanssa eikä vähääkään kiinnittänyt huomiotaan Janneen.

Vielä päätti Janne ottaa selkoa säästöpankin johtajasta. Tultuaan pankkiin hän kysyi:

— Minulla on säästöjä Helsingissä Työväen

Säästöpankissa. Käykö se laatuun, että minä saan nostaa rahojani tämän pankin kautta?

— Onko teillä kirja mukanne?

— Kyllä se on minulla täällä, vaikka ei se nyt ole matkassani. En muistanut ottaa sitä ja tulinkin vain nyt ensin kuulustelemaan, voinko saada täältä nostaa rahoja.

— Kyllä se käy laatuun, sanoi pankinjohtaja. — Mutta kun emme tunne henkilöä, niin me tavallisesti emme anna, ellemme ensin ole tiedustaneet pankista, onko teillä siellä tiliä ja vastaako siellä oleva rahamäärä kirjaanne merkittyä.

— Minun nimeni on Janne Koski.

Pankinjohtaja kirjoitti nimen muistiin.

— Tietysti muistatte, miten paljon teillä on säästöjä.

— Kyllä. Kaksitoista tuhatta kuusisataa viisikymmentä markkaa.

Pankinjohtaja kirjoitti senkin muistiin.

— Jos voitte huomenna käydä tähän samaan aikaan täällä, niin ilmoitan asiasta. Hyvä on, jos otatte samalla kirjan mukaankin, jos nimitän tahdotte nostaa rahaa.

— Minä en tarvitse rahaa juuri nyt vielä, sanoi Janne, — mutta sopisiko se, että minä puhelimella kysyn?

— Kyllä se käy laatuun, sanoi pankinjohtaja. — Kyllä mekin voimme täältä soittaa. Missä te asutte?

-- Heikkilässä, vastasi Janne.

Pankinjohtaja kirjoitti sen muistiin. Janne odotti hänen ilmaisevan jotakin uteliaisuutta, mutta kun toinen ei sitä tehnytkään, niin arvasi hän siitä, että pankinjohtajan tietoon ei vielä ollut tullutkaan hänen saapumisensa pitäjään.

— Ja jos tahdotaan minusta lähempiä tietoja, lisäsi Janne, — niin Juholan vanha isäntä tuntee minut hyvin.

— Ei kai tässä mitään suosituksia tarvita, sanoi pankinjohtaja hymähtäen, — sillä eihän tämä ole mikään velka-asia. Jos teillä on tililänne rahaa Helsingissä ja jos hallussanne on vastakirja, niin se riittää minulle varsin hyvin.

Janne olisi halunnut jotenkin onkia tietoonsa, oliko Koivuniemi käynyt edellisenä päivänä pitäjässä, mutta ei löytänyt mitään keinoa tämän kysymyksen asettamiseksi. Hän oli jo ovella menossa, kun pankinjohtaja aivan kuin ohimennen kysyi:

— Missä hommissa te siellä Heikkilässä olette?

— Minä olen muuraamassa uuneja siihen uuteen rakennukseen.

— Vai panee vanha emäntä sen kuntoon?

— Totta kai, vastasi Janne, — sillä onhan talo jo melkein valmis, ja koko rakennus voisi mädäntyä, ellei sitä saateta lopulliseen kuntoon. Minä sain sinne jo ikkunatkin. Kun nyt tulee uunit, niin sitten voidaan lämmittää, ennenkuin kylmät tulevat.

— Sieltähän kuolivat isäntä ja emäntä aivan äskettäin, sanoi pankinjohtaja.

— Niinhän ne kuolivat. Se Heikki-poika perii nyt talon.

— Sehän on siinä kymmenen korvissa, eikö niin?

— Niinhän se on.

— Kuka sille tulee holhoojaksi?

— Enhän minä sitä tiedä, kenet holhouslautakunta määrää. Pojalla kuuluu olevan tädin mies, joku Koivuniemi niminen talollinen. Taitaa hyvin tulla hän. Sukulaisiahan kai sellaisissa tapauksissa otetaan holhoojiksi.

— Haluaako vanha emäntä sitä?

— Mistä minä sen tiedän, vastasi Janne rauhallisesti. — Pitäisi minunkin kai tavata se mies, jotta saisin kysellä, miten paljon siellä rakennuksella tehdään töitä. Onkohan tietoa, milloin hän tulee näille tienoille?

— Koivuniemi käy aina täällä meillä, sillä täällä hän tavallisesti oleskelee pitäjässä käydessään, sanoi pankinjohtaja. — Mutta en minä ainakaan lähiaikoina häntä odota, sillä hän on parhaillaan Pohjois-Hämeessä ostamassa metsiä. Hän on ollut siellä jo viikon päivät.

— Minä kyselin tuolla kaupassa, valehteli Janne, — mutta siellä sanoi joku mies nähneensä hänet eilen täällä pitäjällä autossaan.

— Se on aivan mahdotonta, sanoi pankinjohtaja, — siinä on varmasti nähty väärin. Hän

soitti minulle juuri eilisiltana Ruovedeltä siinä yhdeksän aikaan. Ja vaikka hänellä olisi kuinka hyvä auto tahansa, niin ei hän olisi tänne ennättänyt ennen aamua, kun tiet ovat syksyisin huonossa kunnossa.

— Eihän sillä minun asiallani niin kovaa kiirettä ole, sanoi Janne, — ennättäähän sen vielä. Kysyn vain, kun sattui olemaan tilaisuus. Ja kun hänestä tulee holhooja, niin kai hän silloin ilmestyy taloon asioita järjestämään.

Hän sanoi hyvästi ja poistui.

— Nyt olen päässyt niin pitkälle, ajatteli Janne, — että tiedän Koivuniemen olleen eilen poissa paikkakunnalta. Hän ei siis ole ainakaan viimeöiseen yritykseen syypää.

Kaikki oli taas yhtä hämärää kuin ennenkin. Mikkolaa hän vielä voi epäillä täydellä syyllä, mutta voihan sattua, että mies kaikesta huolimatta oli aivan viaton.

Hän katsoi kelloaan ja huomasi, että hänellä oli runsas puoli tuntia koulun loppumiseen. Hän vei hevosen kansakoulun pihalle ja meni kävelemään hautausmaalle, joka oli aivan lähellä. Vähän aikaa käveltyään hän tuli äskettäin täytetyn haudan ääreen. Vieressä oli Heikkilän vanhan isännän hautakivi. Janne otti lakin päästään ja seisoi pää kumarassa.

Miksikähän hänen elämänsä olisikaan muodostunut, jos hän olisi saanut Hannan omakseen. Silloin, toistakymmentä vuotta sitten, kajasti

se aika suurena ihanuutena. Nyt hän oli oppinut arvostelemaan ihmisiä. Vaikka Hanna ei ollutkaan mikään kevytmielinen nainen, niin hän oli siksi turhamainen ja pintapuolinen, että elämä hänen kanssaan olisi muodostunut epäilemättä ajan mittaan ikäväksi.

Seisoessaan nuoruutensa lemmityn haudan vieressä hän koetti tällaisia ajatuksia poistaa, mutta ne palasivat väkisinkin uudelleen mieleen. Vaikka hän koetti miten paljon tahansa ponnistaa muistiaan, niin tuosta menneisyydestä ei ollut jäänyt ainoatakaan lausetta, joka olisi polttavana pysynyt sielussa. Janne tunsi, että hänen elämässään oli ollut niin perin vähän sellaista, johon olisi voinut takertua kiinni, ja siksi hän oli pitänyt tuota nuoruudenrakkauttaan suurena unelmana, jota ei koskaan tähän asti ollut arvostellutkaan. Kun hän nyt seiso i haudan ääressä, niin tunsi hän selvästi olevansa entisestä tunteestaan aivan vapaa.

Hän pani lakin päähänsä ja katseli haudalle tuotujen seppeleitten nauhoja. Niissä oli paljon kaipauksen sanoja, mutta Janne tiesi varsin hyvin, että suurin osa niistä oli silkkaa valhetta. Ihmiset eivät yleensä sure vainajia, elleivät he ole aivan läheisiä. Eivätkä he aina läheisiäkään sure.

Äkkiä hänen katseensa kiintyi outoon seikkaan. Pitkin Heikkilän nuoren isännän ja emännän haudan reunaa oli pistetty maahan syviä reikiä jollakin kepillä. Hän ei muistanut koskaan näh-

neensä mitään sellaista. Mahdollisesti oli emäntä tilannut hautakiven ja sen valmistaja oli sillä tavalla tahtonut merkitä haudan leveyden ja pituuden.

Hän kuuli askelia takanaan ja kääntyi. Hänen edessään oli keski-ikäinen mies.

— Te katselette tuota hautaa, sanoi mies. — Se oli surullinen tapaus. Kaksi kunnollista ihmistä, isäntä ja emäntä, kuoli aivan perätysten, päivä vain oli välillä. Toinen kuoli tiistaina, toinen torstaina. Heidät haudattiin sitten samalla kertaa. Olivatko he ehkä tuttujanne?

— Eivät erikoisesti, vastasi Janne. — Satuin tässä odotellessani poikkeamaan hautausmaalle ja jouduin tänne. Te olette kai kirkonvartija?

— Niin olen.

— Minä tunsin sen entisen, vieläkö hän elää?

— Kyllä hän elää. Hän asuu tyttärensä luona tuossa pienessä mökissä.

Kirkonvartija osoitti lähellä olevaa pientä rakennusta. Janne sanoi hyvästi ja lähti mökkiin. Siellä hän tapasi harmaahapsisen ukon, jota oli lapsena sanonut Hauta-Mikoksi. Ukko ei ensin tuntenut Jannea, mutta kun tämä oli sanonut nimensä, niin ilahtui hän kovasti.

— Joku tulee sentään vielä minuakin katsomaan, sanoi hän. — Ennen tarvittiin minua aina, ja silloin kaikki kävivät luonani. Nyt he eivät tarvitse minua, vaan minä tarvitsen pian seuraajaani. Ne panivat minut pois viralta, kun en hoi-

tanut heidän mielestään hautojen kaivamista hyvin.

— Ja mitä he valittivat?

— Milloin mitäkin, vastasi ukko. — Kukaan ei ottanut varteen sitä, miten huonoa maata meidän kirkkomaa on haudoiksi. Selvää savimaata se on. Jos se olisi soraa tai hiekkaa, niin ainahan siihen haudan saa talvellakin, mutta toista on savi. Talvella ei tiedä, millä sitä lohkoisi. Kankea siinä on saanut käyttää, ja hiki hatussa minä olen hautoja noille rikkaille kaivanut, jotka nyt minut potkivat pellolle. Eivät sellaisessa maassa ruumiit edes tahdo mädätäkään, kun ei pääse ilmaa maan läpi.

Janne kalpeni. Hän muisti nuo reiät haudan ympärillä.

— Eivätkö mätäne? kysyi hän.

— Minun aikanani tehtiin täällä kerran murha, kertoi ukko. — Siitä ei saatu selkoa, ennenkuin vasta pitkien aikojen päästä. Muuan isäntä antoi vaimolleen ketunmyrkkyä. Kun mies niin kovin suri, niin ei kukaan osannut mitään epäilläkään. Vuoden päästä vaimon veli alkoi epäillä, että hänen sisarensa ei ollutkaan kuollut luonnollisella tavalla. Ruumis kaivettiin ylös, ja piirilääkäri tutki sen. Minä muistan sen vallan hyvin. Ruumis oli ihan sellainen kuin olisi ollut eilen haudattu. Se mies tuomittiin sitten elinkautiseen kuritus-huoneeseen. Jos se isäntä olisi ollut viisas, niin olisi hän vienyt vaimonsa ruumiin hänen kotipitäjäänsä, jossa maa on puhdasta soraa.

Jannen oli paha olla. Nyt hän ymmärsi, miksi hautausmaalla oli noita reikiä. Joku tahtoi joututtaa jotakin. Hän sanoi ukolle hyvästi luvaten tulla toisella kertaa pitemmäksi aikaa. Hän palasi hautausmaalle. Kirkonvartijaa ei näkynyt missään. Korollaan Janne painoi seipäällä tehdyt reiät tiiviisti umpeen.

Sitten hän meni kansakoululle ja odotti hetkisen. Heikki tuli iloisena juosten häntä kohden. Janne kokosi rattaansa aivan täyteen samaan suuntaan meneviä lapsia, ja kuunnellen näiden välitöntä puhelua hänen mielensä tuntui hiukan kepeämmältä.

SEITSEMÄS LUKU.

Janne meni asemalle Kalle Nylundia vastaan.

— No, tervetuloa, sanoi Janne toverilleen tämän astuessa junasta.

— Mitä ihmettä tämä komenteleminen tietää, sanoi Kalle vihaisena. — Sinä käsket minun tulla tänne keskellä parasta työaikaa selittämättä tuon taivaallista.

Janne oli tottunut toisen tämänlaatuisiin purkauksiin eikä siis vastannut siihen mitään.

— Toitko Hallin?

— Se on pakaasissa, koiraparka, sanoi Kalle ja riensi asemamiestä kohden, joka talutti koiraa ketjuista.

Hän antoi pakaasikuitin miehelle ja sai koiran haltuunsa.

— Toitko tavarani? kysyi Janne.

— Toin, vastasi Kalle. — Tässä on kuitti. Mene itse perimään ne. Minä en kannan niitä, sen minä sanon, sillä olen saanut rehkiä niiden kanssa siellä Helsingissä jo aivan kyllikseni. Kun tulin kadulle, niin ei ollut missään autoa, ja minä sain

rehkiä niiden kanssa pitkän matkaa. Nyt saat sinä hikoilla niiden kanssa.

Janne naurahti ja meni ottamaan tavaroitaan, jotka olivat jätetyt asemasillalle. Vieressä oleva asemamies oli ennättänyt jo lukea matkakoriin maalatun nimen ja kysyi kunnioittavasti:

— Oletteko te itse se Janne Koski?

— Olen, mikä hätänä?

— Ei mikään, mutta jos odotatte sen verran, että juna lähtee, niin minä tulen kyllä auttamaan.

Janne huomasi miehen ihailevan katseen ja päätti hänen avullaan lauhduttaa Kallea.

— Ja tuo mies tuolla, jolla on poliisikoira, on Kalle Nylund.

Miehen silmät lensivät aivan selälleen.

— Ihanko totta?

— Voitte kysyä häneltä itseltään.

Samassa asemapäällikkö viittasi miehelle, ja hänen täytyi lähteä. Janne viipyi tavaroihensa vieressä ja odotti. Junankuljettaja vihelsi pilliinsä, ja veturi alkoi puhkua. Kun se oli lähtenyt liikkeelle, niin asemamies, joka oli esimiehelleen varmasti ilmoittanut, mitä suuria herroja oli saapunut, koska tämä uteliaana vilkaisi sinnepäin, tuli kiireesti Jannen luo ja ryhtyi kantamaan tavaroita. Kun he saapuivat Kallen luo, niin ärähti tämä:

— Missä minun tavarani ovat?

— Kaikki on tässä, herra Nylund, sanoi asema-

mies kunnioittavasti. — Onko teillä hevosta vastassa, jotta saan auttaa tavarat rattaille?

— Minä tulin hakemaan tätä toveriani, sanoi Janne.

— Tuleeko täällä toimeenpantavaksi jokin nyrkkeilynäytös, koska kaksi sellaista kuuluisaa herraa saapuu pitäjäämme? sanoi asemamies.

— Tavallaan, mutta vain tavallaan, vastasi Janne. — Tämä toverini on viime aikoina rasittanut itseään, niinkuin hänen puheestaankin huomaatte. Hän on tullut pääasiassa lepäämään ja valmentamaan sitten itseään uusia kilpailuja varten. Hän on päättänyt nimittäin ottaa omassa sarjassaan ensimmäisen palkinnon jälleen tänä vuonna, vaikka ne toiset ovatkin hirmukunnossa.

Asemamies katsoi ihailen Kalleen ja sanoi:

— Minä olin viime talvena kilpailuja katsomassa siellä Helsingissä. Minä arvasin jo heti alussa, ettei teitä kukaan voittaisi.

Kalle hymyili tyytyväisenä osaamatta sanoa siihen mitään.

— Jos te molemmat annatte täällä näytännön, niin minä pyytäisin, että se olisi seitsemän ja yhdeksän välillä. Silloin ei ole junia, ja minäkin pääsisin katsomaan. Yhdeksän jälkeen tulee matkustajajuna, ja silloin ei pääse mihinkään, ellei ota etumiestä.

— En minä vielä tiedä, tuleeko mitään selaista näytäntöä, sanoi Janne. — Se riippuu

kokonaan tästä toveristani. Ja hänhän on tullut tänne lepäämään.

Miehet menivät tavaroita kantaen rattaitten luo, ja Kalle, joka oli vannonut, ettei hän mitenkään suostu kantamaan, oli valmis kaikin tavoin auttamaan palvelevaa asemamiestä ja näyttääkseen voimiaan kokosi sellaisen kuorman, että Jannen täytyi purra huuleensa, jotta ei olisi ääneen nauranut. Hyvästeltyään asemamiestä he ottivat Hallin rattaille ja lähtivät ajamaan.

— Täällä näyttää olevan ystävällisiä ihmisiä, sanoi Kalle.

— Olisit nähnyt tuon asemamiehen naaman, kun hän sai kuulla nimesi, sanoi Janne. — Minä en ollut silloin enää mitään sinun rinnallasi, sen huomasin.

— Ne eivät oikein ymmärrä sinun tekniikkaasi, sanoi Kalle, — siinä se vika on. Ja mitä varten sinä olet kutsunut minut tänne?

— Monestakin syystä, selitti Janne. — Ensiksin on täällä tapahtunut rikoksia, jotka minä otan selville, ja tarvitsen sinun apuasi. Minä olen aivan varma siitä, että saat enemmän seikkailuja, kuin koskaan Villin Lännen elokuvissa.

— Oikeinko totta? huudahti Kalle innoissaan.

— Voit vaikka kirjoittaa kirjan kaikesta.

— Siitä minä en välitä, kun vain saan olla mukana.

— Ja sitten tarvitsen sinun puusepäntaitoasi.

— Maalla maksetaan niin pienet palkat taita-

ville puusepille, sanoi Kalle. — Ei maalla kannata minunkaltaiseni miehen olla laisinkaan.

— Se on vain väliaikaista hommaa, selitti Janne. — Sinun ammattisi on vain peitteenä tuleville seikkailuille, jotta kukaan ei aavista, mitä varten sinä olet täällä.

— Se käy laatuun.

— Ja sitten joudut lumen tultua johtamaan suuria metsänhakkuita, jatkoi Janne. — Minulta tiedusteltiin sopivaa miestä ja pidin sinua parhaimpana.

— Mutta enhän minä ole koskaan ennen ollut niissä hommissa, sanoi Kalle.

— Siihen tarvitaankin käskijää ennen kaikkea.

— No, kyllä se sitten sopii.

— Mutta pääasia on sittenkin rikosten etsiminen. Toissa iltana minun piti tulla kaupunkiin ja olin jo asemalla, kun olinkin unohtanut erään tärkeän rasian kotiin ja sain palata takaisin. Tulin juuri parahiksi estääkseni murhamiehet pääsemästä sisään.

Kalle hengähti syvään voimatta sanoa sanaakaan.

— Kun sitten illalla kirjoitin, niin pyysin sinua samalla tuomaan Hallin, jotta meillä on kaikki välineet, sanoi Janne.

— Minulla on revolveri myöskin, sanoi Kalle. — Minä en jätä sitä koskaan kotiin.

— Minun täytyy huomisiltana lähteä kaupunkiin, ja sinä saat varjella talon väkeä sen yön.

— Ketä siihen väkeen kuuluu?

— Vanha emäntä ja pikkuinen, oikein mukava poika.

— Eikö muita?

— Aamulla tulee taloon muuan vanha, hyvin arvokas isäntä auttamaan, ja hänen mukanaan on piika.

— Tietysti on piika, sanoi Kalle surkealla äänellä. — Menee minne tahansa, niin aina on niitä tyttölapsia.

— Tämä on yksisilmäinen ja viidennelläkymmenellä. Ja hän lähtee sitäpaitsi aina yöksi vanhan isännän kanssa pois.

— No, se on edes hyvä. Päivällä niitä voi vielä paeta.

Mairittelemalla ystäväänsä Janne sai hänet aivan suopeaksi hänen tulonsa suhteen.

Heikkilään tultua ei Juhola ollut vielä lähtenyt, sillä hän halusi nähdä, millaisen apulaisen Janne oli tuottanut. Vaikka ei Juholan ja Jannen välillä ollutkaan mistään selvästi keskusteltu, niin arvasi vanha isäntä, että Janne oli kutsunut toverinsa aivan määrättyä tarkoitusta varten.

Janne satoi hevosen tikapuihin kiinni viedäkseen ensiksi Kallen sisään. He nostivat tavarat kuistille ja astuivat tupaan.

— Tässä on nyt Kalle Nylund, sanoi Janne ovella.

Kalle astui sisään sillä samalla varmuudella,

jolla hän oli tottunut tulemaan yleisön eteen nyrkkeilykehään, ja vaistomaisesti hän nosti hiukan liaksi toista jalkaansa kynnyksen yli mennessään aivan samoin kuin astuessaan kehään. Sirolla liikkeellä hän riisui päällystakkinsa ja asetti oven suussa olevaan naulaan, laski hatun toiseen naulaan ja meni sitten kättelemään. Halli kulki hänen rinnallaan epätietoisena siitä, minne asettuisi uudessa paikassa.

— Minä menen viemään hevosen talliin, sanoi Janne ja poistui tuvasta.

Kun hän palasi, näki hän Kallen jo tehneen täydellisen valloituksen. Vaikka tuolla nuorella miehellä ei ollut älyä muuta kuin sen verran, että se riitti hänen puusepänammattiinsa ja nyrkkeilyyn, niin hänen olemuksessaan oli sellainen viehättävyys, että jokainen hänen lähettyvillään lämpeni. Leenan huulilla oli ystävällinen hymy hänen kuullessaan Kallen arkipäiväisiä lauseita. Heta seisoi lieden luona ja katseli yhdellä silmällään ihmeissään miestä, joka oli hänelle aivan kuin ilmestys. Juholan huulilla leikki hymy. Hän yksinään oli nähnyt heti miehen läpi. Mutta vaikka hän ei antanutkaan suurta arvoa hänelle ajattelevana olentona, niin miehen sointuva ääni, vaivaton liikehtiminen, valoisa katse ja ystävällinen hymy vaikuttivat häneen miellyttävästi. Hän katseli Kallea aivan samalla tavalla kuin katsellaan nuorta varsaa, josta odotetaan hyvää ajokkia.

Heikki oli komennettu jo aikoja sitten vuo-

teeseensa, mutta kuultuaan puhetta hän oli pukeutunut ja tullut tupaan ja istui nyt Kallen vieressä hyväillen Hallia, jonka pää lepäsi hänen polvellaan. Janne tunsu hetkisen pientä kateutta. Hän oli itse aina ollut kulmikas eikä ollut koskaan herättänyt yleistä ihailua. Mutta ensimmäisen kerran elämässään hän selvästi huomasi, kuinka rikas hän sittenkin oli. Jokainen, joka joutui Kallen seuraan, mieltyi häneen, mutta kukaan ei jäänyt. Ja tuo nuorukainen, joka nyt paistatti itseään jälleen suosion auringossa, oli omalla koruttomalla tavallaan kiintynyt häneen, kulmikkaaseen mieheen, ja oli valmis vaaran hetkellä antamaan henkensä puolustaakseen häntä. Janne nosteli hiljalleen tavarat kuistilta sisään. Kun hän toi viimeistä kantamusta, sanoi Kalle:

— Miksi et sanonut minulle mitään? Eihän se sovi, että sinä kannat minunkin tavaroitani.

— Onhan se toverien välillä yhdentekevää.

Ja se vilpitön, kiitollinen katse, minkä Kalle silloin loi häneen, tuotti tyydytystä. Hän muisti hyvin, miten monta kertaa Kalle saatuaan kuulla palkintotuomareitten kiitoksia, ihailijoittensa kiitoksia, oli nyrkkeilyn jälkeen verisin kasvoin odottanut nälkäisenä vain yhtä tunnustusta, sitä, jonka Janne antaisi. Ja kun hän sen oli saanut, oli hän ollut tyytyväinen. Toverit olivat huomanneet tämän kaiken ja sanoivat Kallea pilkallisesti Kosken koiraksi, mutta kun se kerran sanottiin hänen kuullen, oli Kalle antanut äkkiä miehelle

sellaisen iskun, että tämä oli tuupertunut maahan. Ja senjälkeen pidettiin Kallea hyvin yksinkertaisena miehenä, mutta kunnan toverina.

Janne komensi pikku Heikin nukkumaan. Tämä tahtoi viedä Hallin huoneeseensa, mutta siihen hän ei saanut lupaa. Juhola sanoi hyvästit ja meni valjastamaan hevostaan. Janne lähti häntä auttamaan. Kun Heta nousi rattaille, kysyi Janne häneltä leikillisesti:

— Mitä Heta sanoo tästä uudesta talon rengistä, jonka minä olen tuottanut?

— Minä sanon, että herrajestas! vastasi Heta. Juhola nauroi vanhan miehen käheätä naurua ja löi hevostaan.

Hetan lyhyt vastaus oli selvittänyt Jannelle sen, minkä hän tiesi tulevan, että pitäjässä pian kaikki vapaina olevat nuoret tytöt pyrkivät Heikkilään palvelukseen. Heta tunsikin kyllä oman sukupuolensa ja kaikki sen heikkoudet.

Kun vanha emäntä oli mennyt nukkumaan, jäivät Janne ja Kalle keskustelemaan.

— Kun minä toissailtana menin asemalle, niin jollakin ihmeellisellä tavalla sen sai tietoonsa sellainen henkilö, joka tahtoo tälle talolle tuhoa, sanoi Janne. — Kun minä nyt taas lähden, niin voi aivan samalla tavalla tämä tulla hänen tietoonsa. Senvuoksi pitää sinun olla hyvin valpas.

— Kyllä minä ymmärrän, vastasi Kalle.

— Komenna Hallia niin, että se ei päästä

ketään sisään sen jälkeen, kuin eteisen ovet ovat suljetut.

— Halli ymmärtää kyllä sellaisen. Minä panen sen maata oven eteen.

— Eteisen oven lukon se tuntematon avasi toissayönä ja koetti sahata poikki puukankea, jolla ovi suljetaan sisäpuolelta. Minä panin eilisiltana oven tueksi hirrenpätkän. Sen me panemme sinne tänäänkin. Huomanna saat keksiä keinon, millä suljet oven paremmin.

— Keksitään, vastasi Kalle.

— Minä ajattelin ottaa sinut asemalle saattamaan minua, jatkoi Janne.

— Kyllä tullaan, vastasi Kalle.

— Sinä et tule. Minä menen Juholan seurassa kirkonkylään ja siitä sitten jalkaisin. Ylihuomenna tulet tälle samalle junalle, josta noudin sinut, minua vastaan. Saat ottaa Heikin mukaasi, kun hän tuntee paremmin tien. Juhola on silloin vielä täällä, eikä ole mitään vaaraa, kun ei ole yö. Koiran saat jättää tänne siksi aikaa kuin olet minua noutamassa. Halli kyllä suojaa talon asukkaita.

— Milloin sinä olet viimeksi ollut elokuvissa? kysyi Kalle. — Sinä varmasti nyt matkit jotakin sellaista hirmukuvaa, jossa lapsia ryöstetään ja tehdään muita sellaisia konsteja. Ei puutu muuta kuin että minä sitten saan ajaa hirmuista kyytiä hevosen selässä konnien jäljestä, ja kaiken lopuksi ilmestyy huikean typerä tyttö, joka aina laittaa

itsensä vaaroihin, ja kun minä sitten pelastan hänet, niin hän tahtoo mennä minun kanssani väkisin naimisiin.

— Jos sinä edesottamisissasi olet yhtä nopsa kuin elokuvien sankarit, sanoi Janne, — niin kaikki päättyy aivan erinomaisesti.

— Kai teille muille, mutta ei minulle, joka saan mennä naimisiin, lausui Kalle surkealla äänellä.

— Voimmehan me kiitollisuudesta pelastaa sinut sitten tuosta onnettomuudesta, sanoi Janne nauraen. — Mutta nyt nukkumaan, meillä on huomenna ankara hosumisen päivä. Mutta ensin kaikki varovaisuuslaitteet!

Janne telkesi eteisen ulko-oven ja pani pönkän eteen. Kalle meni vuoteeseen ja vaipui heti sikeään uneen, mutta Janne mietti pimeässä kauan keinoja paljastaakseen rikoksen, joka talossa oli tapahtunut.

Päivä kului nopeasti ahkerassa työssä. Janne pani Kallen auttamaan itseään muurauksessa. Kalle sai taas vastaanhankaamisen puuskan.

— Minä en ole mikään muurarin hantlankari, sanoi hän.

— Et olekaan, vaan hänen ystävänsä, vastasi Janne. — Mutta kun tämä työ on lopetettu, niin sitten minä olen puusepän hantlankari, ja se ei vähääkään pienennä minun kunniaani. Minä tahdon oppia maailmassa mitä tahansa.

Kalle ei ensin sanonut mitään, mutta kun

ajatus oli hänelle selvinnyt, niin hän auttoi ahkerasti toista.

Juhola kävi Jannea tapaamassa rakennuksella.

— Me puhuimme siitä Heikin holhoojasta, sanoi hän. — Se on nyt päätetty holhouslautakunnassa, että minä tulen siihen toimeen. Viikon päästä on välikäräjät, ja minä annan siellä vahvistaa sen. Sitten on asia aivan selvä. Kun minä tiedän, että tuomari aina tekee mitä holhouslautakunta on päättänyt, niin voin alustavasti jo tehdä noita metsäkauppoja Heikkilänkin puolesta, vaikka en voikaan kauppakirjan alle ennen kihlakunnanoikeuden päätöstä nimeäni kirjoittaa.

— Onko se niitä kauppoja, joihin minun pitäisi tulla valvomaan hakkuuta? kysyi Kalle.

— Meidän talon metsiin te tulette niihin töihin joka tapauksessa, sanoi Juhola. — Mutta lisäksi tulevat sitten Heikkilän metsät. Minä olen pannut jo miehet sinne laskemaan runkoja. Mutta minulla on omat syyni pitää tämä Heikkilän metsien myynti toistaiseksi salassa.

— Minä en kysy, kenen metsissä minä riehun, sanoi Kalle, — kun vain pääsen toisia komentaamaan. Ja minä en koskaan ole puhunut muille toisten ihmisten asioista.

Juhola hymähti. Hän ryhtyi keskustelemaan rakennuksesta ja neuvoi, mistä saisi tilata parhaita lautoja ja muita rakennuksessa tarvittavia puuaineita.

Juholan rattailla Janne lähti illalla asemalle. Nyt hän oli muistanut pistää taskuunsa rasian, jossa pillerit olivat. Erotessaan Kallesta hän vielä muistutti:

— Vartioi hyvin!

— Halli ja minä olemme samanlaisia, vastasi Kalle, — kun me johonkin ryhdymme, niin kyllä me hyvin kaiken suoritamme. Minä en päästä ketään sisään, en niin ketään!

Toisten lähdettyä Kalle ryhtyi heti telkeämään eteisen ovea. Hän oli päivällä laatinut uuden puusen kangen sahatun sijaan ja lyönyt sille kohtaa, missä kanki tuli ovenraon päälle, raudat ollakseen varma siitä, että kukaan ei voisi raosta sahata sitä. Halli istui hänen vieressään ja pää kallellaan seurasi isäntänsä puuhia. Tuvasta Kalle etsi matonpalasen, asetti sen oven eteen ja komensi Hallin makaamaan siihen ja osoitti ovea sanoen:

— Kukaan ei tule tänne! Vahdi!

Leena oli katsellut tätä valmistelua ja sanoi:

— Onko Janne selittänyt, mitä täällä on tapahtunut?

— On.

— Onhan se ovi nyt niin luja, ettei siitä kukaan tule.

— Siitä ei tule, Hallin ohitse ei tule, ja minun ohitseni ei tule, sanoi Kalle. — Nyt emäntä saa mennä aivan rauhassa nukkumaan.

Leena sanoi hänelle hyvää yötä ja meni huoneeseensa.

Kalle taputti Hallia, meni tupaan ja istui penkille. Hän koetti tuumia, mitä hänen nyt oli viisainta tehdä. Riisuutuisiko hän ja menisi vuoteelleen vai ei? Päätöksen tekeminen tuotti hänelle vaikeuksia. Hän ei ollut tottunut tällaiseen järjestelyyn. Kun Janne oli käskenyt häntä vartioimaan, niin parasta oli ottaa kaikki hänen määräystensä mukaan. Hän päätti jäädä istumaan koko yöksi. Pöydällä oli sanomalehtiä. Hän luki hitaasti niistä kaikki urheilu-uutiset, mikään muu ei häntä huvittanut. Kun se oli suoritettu, niin hän tuumi, mitä nyt tekisi. Kun ei hän löytänyt mitään sopivaa ajanvietettä, niin hän sammutti valon ja jäi paikalleen istumaan. Siinä hän kertaili ajatuksiinsa kaikenlaisia nyrkkeilytemppeja, joita valmentaja oli hänelle neuvonut, tehden pimeässä erilaisia liikkeitä. Kun tämä ei enää tarjonnut hänelle mitään ajateltavaa, niin jäi hän istumaan paikalleen, kaivoi tupakan taskustaan ja verkalleen savuketta poltellen odotti. Hän ei itsekään tietänyt, mitä odotti. Janne oli käskenyt vartioida, ja hän teki sen.

Pari tuntia oli kulunut, kun Kalle kuuli Hallin eteisessä hiukan murahtavan. Varmasti se oli kuullut jotakin epäilyttävää. Savuke putosi Kallen kädestä, ja hän istui aivan liikkumattomana ja odotti.

Eteisen ovelta kuului naputus. Halli murahti. Kalle hiipi eteiseen, laski kätensä rauhoittavasti Hallin päälle ja odotti. Kuului uusi naputus.

— Kuka siellä on? kysyi Kalle.

Pitkään aikaan ei kuulunut mitään vastausta.

— Minä kysyn, että kuka siellä on? kysyi Kalle uudelleen.

— Onko emäntä kotona? kuului naisen ääni.

— On, mutta hän nukkuu, vastasi Kalle.

— Minulla olisi hänelle asiaa.

— Tulkaa päivällä eikä yöllä.

— Mutta minä tulisin varoittamaan häntä, sanoi ääni.

— Täällä ei tarvita nyt varoituksia, sanoi Kalle. — Jos ette jo mene tiehenne, niin minä päästän poliisikoirani irti, ja silloin olette vähän ajan päästä kuin Eeva paratiisissa ja kiipelette puissa.

Askelet poistuivat.

Leena avasi huoneensa oven ja kysyi hiljaa:

— Kenelle te puhutte?

— Siellä oli joku pyrkimässä tänne?

— Kuka hän oli?

— En minä tiedä.

— Mitä hän tahtoi?

— Sanoi tulevansa varoittamaan.

— Ketä?

— Teitä kai, koska hän kysyi, olitteko kotona?

Minä sanoin, että tulkoon päivällä.

Leena ei sanonut mitään. Hän epäili Marian käyneen talossa. Mistä tämä tahtoi varoittaa häntä? Mitä hän tiesi? Oliko hän päässyt selville siitä, kuka aikaisemmin oli pyrkinyt yöllä taloon?

Halli liikkui levottomana oven edessä, kuono raon kohdalla ja vinkuen.

— Maata! komensi Kalle koiraa.

Halli epäröi hetkisen, laskeutui sitten matolle, mutta painoi kuononsa aivan eteisen ovenrakoon kiinni.

Leena sanoi Kallelle hyvää yötä ja palasi huoneeseensa. Kalle meni jälleen tupaan, istui penkille ja odotti. Hän ei ajatellut mitään, hän vain kuunteli ja odotti. Vasta kun aamu hämäräsi, hän nousi, meni eteiseen, avasi oven, päästi Hallin juoksemaan pihalle. Tämä hyppeli ensin isäntänsä ympärillä ja alkoi sitten haistella maata, meni talon portille asti, palasi takaisin, haisteli uudelleen kuistilla, tuli isäntänsä viereen ja lyhyesti haukahti.

— Jaha, sanoi Kalle, — sinä tiedät, jo, kuka siellä kävi.

Halli haukahti.

Istumisesta väsyneenä ja tuntien pientä vilunvärettä Kalle ryhtyi pihalla juoksuharjoitukseen. Veri alkoi jälleen kiertää suonissa, ja tyytyväisenä hän palasi tupaan, missä Leena jo oli sytyttämässä tulta lieteen.

— Minä huomaan, että te ette ole laisinkaan viime yönä nukkunut, sanoi Leena.

— Ei se tee mitään, sanoi Kalle. — Minä nukun silloin, kun sopii. Jos minun pitää valmentaa itseäni kilpailuja varten, niin silloin nukun säännöllisesti. Ja niitä unia on minulla suuri määrä varastossa.

Kun Kalle oli juonut aamukahvinsa ja Juhola oli tullut, lähtivät Heta ja Kalle töihinsä. Leena kertoi vanhalle isännälle öisestä tapauksesta.

— Jos se oli Maria, niin hän tietää jotakin, sanoi Juhola. — Ehkä hän tulee päivällä tänne. Sitten saamme sen tietää.

Mutta Maria ei tullutkaan, ja Leena huomasi erehtyneensä yöllisen vieraan suhteen.

Janne saapui illalla myöhään Helsinkiin ja meni matkailijakotiin yöksi. Aamulla hän oli varhain liikkeellä ja käveli kauan katuja, ennenkuin arveli ajankohdan sopivaksi mennäseen puhuttelemaan professoria anatomiselle laitokselle.

Palvelijatar avasi oven, ja kun Janne oli sanonut haluavansa tavata professoria, vastasi tämä, että vastaanottoaika ei ollut vielä.

— Minä olen tullut maalta, ja minulla olisi tärkeitä asiaa, sanoi Janne.

— Odottakaa, minä menen kysymään, vastasi palvelijatar.

Vähän ajan päästä hän avasi oven professorin työhuoneeseen ja sanoi:

— Professori tulee aivan kohta.

Janne katseli ympärilleen. Hän muisti olleensa muuraamassa juuri tämän huoneen kohdalla. Silloisia alastomia seiniä peittivät nyt kirjojen korkeat hyllyt ulottuen kattoon asti. Janne tunsu itsensä araksi. Häntä alkoi hävettää. Epäilykset, jotka hänellä olivat Heikkilässä olleet

murhan suhteen, tuntuivat nyt aivan järjettömiltä, ja hänen teki jo mieli lähteä pakoon, kun ovi avautui ja professori astui huoneeseen. Hän oli keskikokoinen, hentokainen, vaaleatukkainen mies. Kun hän loi kirkkaat, harmaat silmänsä Janneen, tunsu tämä itsensä aivan vähäpätöiseksi. Mutta kun ystävällinen, pehmeä ääni pyysi häntä istumaan, niin oli Jannen jälleen turvallinen olla. Vaikka hän ei ollut toista koskaan nähnyt, niin oli hänen turvallinen olla, aivan kuin olisi tavannut vanhan, hyvän tut-tavan.

— Teillä oli minulle asiaa? kysyi professori istuen kirjoituspöytänsä ääreen.

— Niin on, sanoi Janne, — se koskee erästä rikosta.

— Jos sillä on anatomian kanssa jotakin tekemistä, sanoi professori, — niin tavallisesti asiat jätetään ensin rikostutkimuskeskukselle, joka sitten toimittaa ne minun ratkaistaviksi. Tämä tulee teille huokeammaksi, sillä tuo laitos on valtion ja suorittaa siis teille työn ilmaiseksi.

— Asia ei ole sillä asteella, että viranomaiset olisivat siihen tarttuneet, selitti Janne, — minä olen tullut omasta aloitteestani tänne, ja minä olen valmis korvaamaan kaikki vaivat.

— Selittäkää asia, sanoi professori.

— Minä koetan päästä selville siitä, onko erään nuoren isännän ja emännän kuolema ollut luonnollinen, vai onko sen takana rikos.

— Millaisissa olosuhteissa kuolema tapahtui?

— Isäntä putosi rakennustelineiltä, ja rautakanki lävisti hänen rintansa.

— Kuolema on tapahtunut harvinaisella tavalla, mutta se ei vielä edellytä rikosta, sanoi professori. — Mitä paikallinen lääkäri arveli asiasta?

— Minä en silloin ollut paikalla, joten en tiedä varmasti hänen kantaansa.

— Jos hän olisi epäillyt rikosta, niin olisi hänen velvollisuutensa ollut ilmoittaa siitä viranomaisille. Nämä olisivat, jos se olisi ollut välttämätöntä, kääntyneet maaherran puoleen oikeudellisen ruumiinavauksen suorittamista varten. Viranomaisten on oltava läsnä leikkausta suoritettaessa, mikä on piirilääkärin tehtävä. Eräissä tapauksissa, joissa piirilääkäri ei ole uskaltanut luottaa taitoonsa, on ruumis lähetetty tänne minun tutkittavakseni. Sanoitte, että emäntä kuoli samalla kertaa.

— Ei samalla kertaa, vaan yksi päivä oli välillä, sanoi Janne. — Hänet löydettiin hukkuneena. Lääkäri selitti, että hänen selkänikamansa oli mennyt sijoiltaan ja aiheuttanut kuoleman.

— Tämäkin tapaus olisi ollut piirilääkärin tutkittava, sanoi professori. — Jos paikallinen lääkäri ei ole katsonut oikeudellista leikkausta tarpeelliseksi, niin on hänellä ollut siihen syynsä. Hän ei kai ole silloin pitänyt rikosta mahdollisena.

Janne tunsi itsensä avuttomaksi tämän kylmän järjen edessä.

— Minä olen myöhemmin ollut huomaaviani seikkoja, jotka voisivat valaista asiaa, sanoi hän.

— Mitä ne ovat?

— Tohtori oli määrännyt emännälle pillereitä rauhoittamista varten.

— Onko teillä näytteitä niistä? kysyi professori.

— On. Minä olen tuonut rasian mukani.

Hän ojensi sen professorille, joka luki reseptin määräyksen.

— Nämä ovat aivan viattomia pillereitä, joiden tarkoituksena on rauhoittaa potilasta ja tuottaa unta, sanoi hän. — Näitä on ollut yhteensä sata määräyksen mukaan. Miten monta niistä on nautittu?

— Nuoren isännän äiti sanoi antaneensa niistä miniälleen kaksi, sanoi Janne. — Minä olen ne laskenut. Vaikka kaksi on otettu pois, niin jäljellä on sittenkin vielä sata.

Professori avasi rasian.

— Täällä on päälläpäin kaksi muista eroavaa pilleriä, sanoi hän.

— Minä huomasin ne, ja vanha emäntä huomasi ne myöskin, lausui Janne.

— Näiden tutkiminen ei oikeastaan kuulu minun alaani, sanoi professori. — Mutta minä voin sen kuitenkin suorittaa.

Hän nousi paikaltaan.

— Olkaa hyvä ja seuratkaa minua.

He menivät parin huoneen halki, tulivat käytävään ja siitä viimein ovelle, jonka professori avasi taskustaan ottamallaan avaimella. Janne seurasi häntä huoneeseen, jonka ikkunoiden alla oli pitkä pöytä täynnä kaikenlaisia tieteellisiä koneita. Huoneen keskellä oli pöytä, jolla myös oli erilaisia koneita. Seinillä oli kaappeja, niissä purkeissa erilaisia kummallisen näköisiä lihamöhkäleitä kellertävässä nesteessä. Professori meni viereiseen huoneeseen ja soitti puhelimella. Janne kuuli hänen tekevän erilaisia kysymyksiä, joita hän niiden monien tieteellisten sanojen vuoksi ei laisinkaan ymmärtänyt.

Professori palasi laboratorioon. Hän otti yhden noista tummista pillereistä pienillä pihdeillä rasiasta, hienolla veitsellä hän irroitti siitä osan asetettuaan pillerin lasilevyille. Kaapista hän otti sitten nesteitä, asetti tuon pienen palasen lasitorveen, kaasi nestettä siihen ja tarkasti sähkölampun valoa vastaan. Janne näki hänen sitten tekevän erilaisia kokeita täten saadulla nesteellä. Kun hän oli ne lopettanut, asetti hän torven telineeseen, jossa oli joukko samanlaisia lasitorvia, meni uudelleen puhelimeen ja käytti taas puheessaan joukon vieraskielisiä tieteellisiä sanoja. Hän palasi Jannen luo ja sanoi:

— Nämä isommat pillerit sisältävät suuren annoksen strykniniä.

— Mitä se on? kysyi Janne.

— Sitä käytetään kettujen tappamiseen, selitti professori. — Kirkkoherran tai nimismiehen suosituksella sitä voi saada apteekista. Odotakaa!

Professori palasi jälleen puhelimeen. Janne kuuli hänen sanovan:

— Voitko tulla tänne luokseni? Täällä on muuan tapaus, joka voi sinua huvittaa. Tarvitsen apuasi sen teoreettisessa ratkaisussa. Hyvä on. Minä olen laboratoriossa. Tunnethan tien sinne?

Palattuaan Jannen luo sanoi professori:

— Olen kutsunut tänne erään ystäväni, jota usein käytetään rikosten teoreettisessa ratkaisussa.

Kun hän näki, että Janne ei ymmärtänyt, selitti hän:

— Hän voi tehdä laskelmat siitä, miten rikos on mahdollisesti suoritettu, ja se voi helpottaa tutkimusta. Me kyselemme hänen tultuaan sitten yksityisseikkoja teiltä. Mutta sillä välin voimme keskustella tuosta toisesta asiasta, joka kuuluu alaani, tarkoitan niskanikaman siirtymistä sijoiltaan. Miten kaikki tapahtui?

— Sen mukaan, mitä minulle on kerrottu, sanoi Janne, — sillä minä en ollut silloin läsnä, mutta olen kysellyt kaikkea, oli emäntä yksinään rannassa vaatteita pesemässä. Palvelijatar meni rantaan ja löysi emännän pesulaiturin vierestä matalasta vedestä hukkuneena. Lääkäri

huomasi myöhemmin, kun oli koetettu häntä herättää henkiin, että niskanikama oli sijoiltaan.

— Sanoiko hän, kuinka mones?

— Sitä en tiedä, siitä ei ollut puhetta.

— Kolmas, neljäs ja viides nikama menevät usein sijoiltaan. Miten se olisi voinut tapahtua?

— Pesutiinu oli laiturilla kumossa, ja ajateltiin, että hän oli saanut halvauksen ja kaatuaan lyönyt kaulansa sen reunaan.

— Se ei ole mahdollista, sanoi professori. — Jos hän on saanut halvauksen, niin hän on sitä ennen tuntenut pyörtymystä ja on silloin tarttunut tukea etsiessään tiinuun, joka on kaatunut, kun ruumis on lyykistynyt kokoon. Halvaus tekee ruumiin ensin veltoksi, ja jos ihminen saa sen seisaallaan ollessaan, niin hän vaipuu alas. Hän ei kangistu sinä hetkenä. Jos ihminen putoaa, niin hän voi saada nikaman sijoiltaan, koska pudotessa ruumis voi joutua sellaiseen asentoon, että tämä on mahdollista, varsinkin jos putoo päälleen, jolloin se usein tapahtuu. Jos tuo nainen on ennen veteen joutumistaan ollut kuollut, niin on hänen täytynyt joko pudota korkealta tai on häntä lyöty niskaan. Jos lyöjä tuntee ruumiin hyvin, niin voi sen tehdä suhteellisen pienellä liikkeellä. Täällä anatomisella laitoksella tarttuu vahtimestari kaniinien korviin, nostaa eläimen pystyyn ja lyö käden syrjällä niskaan. Eläin kuolee silloin heti, sillä niskanikama on

siirtynyt paikaltaan ja vioittanut selkäydintä. Teidän on kai vaikea tätä ymmärtää?

— Ei ole, sanoi Janne innostuneena. — Minä olen nyrkkeilijä ja tiedän, että ei saa lyödä toista koskaan käden syrjällä. Jos pitää käden jäykkänä, niin sellainen lyönti voi herpaista kokonaan lihaksenkin. Minä olen nähnyt sellaista, kun aloittelevat ovat nyrkkeilleet ilman hansikkaita.

Laiha, silmälasinen herra tuli huoneeseen. Hän tervehti tuttavallisesti professoria.

— Selittäkää herra Rinteelle asia, sanoi professori.

— Professori sanoi, että tässä rasiassa on kaksi pilleriä, joissa on strykniiniä, sanoi Janne.

— Nauttikko niitä kukaan? kysyi Rinne.

— Ei ennättänyt.

— Kuka kävi hakemassa rasian apteekista?

— Ei kukaan. Tohtori kirjoitti reseptin ja toi itse rasian.

— Onko teillä mitään syytä epäillä sitä, että tohtori olisi itse pistänyt sinne nuo strykniinipillerit?

— En ole sellaista ajatellut.

Professori sanoi siihen väliin:

— Määräys koski sataa pilleriä. Kaksi on nautittu, ja kuitenkin on sata jäljellä. Kun nuo kaksi pilleriä pantiin rasiaan, niin ei otettu mitään pois, jotta saataisiin määrä reseptin mukaiseksi. Lääkäri ei koskaan tekisi sellaista virhettä, koska

hän varsin hyvin tietää, miten monta hänen määräyksensä koskee.

— Aivan oikein, sanoi Rinne. — Onko kyllään sen jälkeen, kuin rasia oli tuotu, ollut mahdollisuutta pistää ne sinne?

— Vanha emäntä otti rasian tohtorilta ja antoi siitä miniälleen kaksi pilleriä. Emäntä huomasi heti rasian avatessaan, että siinä oli kaksi toisia isompaa pilleriä.

— Nämä kaksi pilleriä on siis pantu rasiaan apteekissa, sanoi Rinne. — Apteekkari ei ole voinut sitä tehdä, koska hän myös tietää, mitä määrää resepti koskee. Sen on kaiken mahdollisuuden mukaan tehnyt henkilö, joka on ollut apteekissa ja sopivassa tilaisuudessa pistänyt pillerit rasiaan. Se on kaiken todennäköisyyden mukaan ollut henkilö, joka ei ole ollut selvillä siitä, miten monta pilleriä rasiaan kuuluu.

— Eikö sitä sitten sanota selvästi reseptissä? kysyi Janne.

— Kyllä, vastasi professori, — mutta sitä merkitsee kirjain C, joka latinan mukaan vastaa sataa. Ihmiset eivät tavallisesti sitä ymmärrä, niinkuin he hyvin harvoin ymmärtävät lääkkeiden latinankielisiä nimityksiä.

Rinne mietti hetkisen ja sanoi sitten:

— Sen mukaan, mitä asiasta tiedän, on teon tehnyt henkilö, joka on hyvä tuttava apteekkarin kanssa ja on nähnyt rasian. Mahdollisesti hän samaan aikaan on itse saanut strykniiini-

pillereitä ketunsyöttiin pantavaksi. Omituista on kyllä, että strykniini on ollut pillerien muodossa. Mutta voihan olla mahdollista, että hän on saanut siksi paljon aikaa, että on valmistanut ne pillereiksi.

Hän kääntyi professorin puoleen ja kysyi:

— Oliko pillereissä mitään muuta?

— Oli hiukan bromia.

— Kulhossa, jossa pillereitä on valmistettu, on mahdollisesti ollut jäljellä vielä samaa sekoitusta kuin pillereissä käytetään. Sitä on voitu ottaa ja siihen sekoittaa strykniiniä. Siten se on voinut tapahtua.

— Olisikohan tohtori syyllinen tähän kaikkeseen? kysyi Janne.

— Te kuulitte jo äsken, että hän olisi tietysti ottanut silloin kaksi pilleriä pois rasiasta ja asettanut nämä niiden sijaan, sanoi Rinne. — Ja hän olisi varmasti katsonut, että pillerit olivat yhtä isoja. Kulhossa, josta sekoitus on otettu, oli jäljellä se laite, jolla pillerit tehdään. Hän olisi varmasti käyttänyt sitä hyväkseen saadakseen pillerit yhtä isoiksi ja samalla valmistaakseen ne helpommin ja nopeammin. Kaiken todennäköisyyden mukaan on teon tehnyt henkilö, jolla ei ole tietoa apteekkien mekaanisista valmistuskeinoista.

Hän kääntyi professorin puoleen ja kysyi:

— Oliko vielä muuta?

Professori selitti hänelle emännän kuolemaa

koskevat yksityisseikat. Rinne mietti vähän aikaa.

— Onko tutkittu rantaa, onko siellä tapahtunut tappelu? kysyi hän.

— Minä en ole kuullut mitään sellaisesta? sanoi Janne.

— Missä tämä on tapahtunut, kaupungissa vai maalla?

— Maalla.

— Aivan oikein, emäntähän putosi laiturilta järveen, sanoi Rinne. — Oliko rannassa kotaa tai pesutupaa?

— On siellä sellainen.

— Onko tutkittu sitä?

— Ei, tietääkseni.

— Murhamies, jos siinä on murha tapahtunut, on tietysti tehnyt tekonsa tuvassa, sanoi Rinne. — Mahdollisesti on sitä ennen ollut tappelua murhaajan ja murhatun välillä. Murhaaja on tekonsa tehtyään vienyt ruumiin järveen. Ellei kaikkia jälkiä ole peitetty, niin pitäisi näkyä tuvassa, joka tietysti on ilman lattiaa, maassa kuolleen korkojen jäljet, kun häntä on laahattu. Samoin on jäänyt tuvan ja laiturin väliin nämä uurteet. Miten pitkä aika on kulunut tapahtumasta?

— Yli kolme viikkoa, sanoi Janne.

— Sitten ovat jäljet ainakin tuvan ulkopuolella jo ennättäneet kadota, sanoi Rinne. — Kun vainaja on nostettu vedestä, on siellä käy-

nyt useita henkilöitä ja tallannut ne, koska hiekka rannalla on kosteata ja siinä voi tallaamalla peittää paljon.

Professori selitti pesutiinun kaatumisen.

— Millainen tämä astia oli? kysyi Rinne.

— En tiedä, vastasi Janne. — Eiköhän se ollut sellainen tavallinen kolmijalkainen maalla käytettävä.

— Minnepäin se oli kaatunut? kysyi Rinne. — Rantaan päin vai järvelle päin?

— En minä tiedä, vastasi Janne hiljaa.

— Jos emäntä on saanut halvauksen, niin on hän tarttunut tukea saadakseen johonkin, sanoi Rinne. — Kun hän sitten on lyyhistynyt maahan, niin on hän kaatanut pesutiinun itseensä päin tietysti. Jos murhaaja on vetänyt ruumista, niin on hän kulkenut takaperin laiturilla vetäen ruumista jäljestään ja huomaamattaan silloin kaatanut pesutiinun, jolloin hänen selkensä on osunut siihen, ja kun se on kolmijalkainen, niin on se keikahtanut järvelle päin kumoon, etenkin jos siinä oli vaatteita ja siis yläpuoli oli raskas. Jos hän on tieteen tahtoen sen kaatanut, niin on hän sen tehnyt nostamalla yläosasta ja kaatamalla silloinkin järvelle päin, koska hänellä ei ollut tilaa kaataa sitä rantaan päin ja koska hän ei missään tapauksessa tahtonut saada astiasta vettä päälleen, sillä se olisi voinut ilmaista kaiken.

— Tämä on aivan yksinkertaista nyt, sanoi Janne. — Minä olen tätä asiaa miettinyt ja miet-

tinyt, mutta huomaa, että en ole osannut ollenkaan ajatella oikein.

— Te olette ajatellut jo paljon, sanoi professori, — koska olette päässyt selvyYTEEN siitä, että siinä mahdollisesti on rikos, kun muut eivät ole huomanneet mitään.

— Minä tulin oikeastaan varmuuteen siitä, että kaiken takana oli rikos, sanoi Janne, — kun olin hautausmaalla. Se on savimaata, ja minä näin, että pitkin haudan reunaa oli pistetty maahan reikiä, jotta ruumiit mätänisivät pikemmin.

— Se on vanha temppu, sanoi Rinne.

— Me olemme nyt antaneet teille kaikki ne tiedot, jotka voimme, sanoi professori. — Teillä on nyt eräitä lankoja käsissänne. Niiden avulla voitte löytää rikollisen.

Janne maksoi professorille hänen määräämänsä palkkion. Molemmat herrat saattoivat hänet eteiseen, missä Jannen päällystakki oli. Hän kiitteli molempia ja lähti.

KAHDEKSAS LUKU.

Kalle oli Heikin mukana tullut Jannea vastaan asemalle.

— Onko Halli jätetty kotiin? kysyi Janne.

— Se on tänään ollut ihan kuin hassu, sanoi Heikki nauraen. — Se luulee varmasti, että isoäiti karkaa jonnekin, kun se on aina hänen kintereillänsä. Kun isoäiti meni tänään illalla navettaan, niin Halli meni sinne myöskin, mutta lehmät olivat sille vihaisia, ja Halli ei tietänyt, millä tavalla se olisi päässyt isoäidin luo, jotta lehmät eivät olisi sitä nähneet. Arvaahan, Janne, mitä se teki?

— Minä en mitenkään voi arvata, vastasi Janne.

— Se meni ihan vatsalleen ja veti hiljaa itseään eteenpäin, ja kun navetassa oli tietysti heiniä, niin ne kulkivat mukana, ja minä jo luulin, että heinäkasa liikkui siellä. Mutta ei se ollut heinäkasa. Halli se oli, joka tahtoi lehmien näkemättä tulla isoäidin luo.

— Minä käskin Hallia varjelemaan vanhaa emäntää, sanoi Kalle.

— Mutta tuo koirahan voi tulla emännälle haitalliseksi, lausui Janne.

— Minun täytyi koettaa ensin, totteleeko se minua ja meneekö se mielellään vanhan emännän turvaksi, selitti Kalle. — Eihän sitä tiedä, milloin tarvitaan sellaistaakin.

— Sinä et saa ruveta millään tavalla koirasi kanssa konstailemaan talossa, sanoi Janne ankarasti.

Kalle raapaisi korvallistaan. Kun he siinä yhdessä istuivat rattailla ja Heikki oli mukana, niin eihän hänen sopinut ruveta selittämään, mitä edellisenä yönä oli tapahtunut. Mutta hän ei viitsinyt kuulla Jannen moitteitakaan, ja hänen yksinkertaiseen mieleensä ei juolahtanutkaan sanoa, että hän selittää asian myöhemmin. Hän oli aina tarttunut kaikkeen heti ja suoraan.

— Kuule, Janne, sanoi hän, — muistatko sinä sitä elokuvaa, jonka nimi oli »Turvattomat eli Jalosydäminen nuorukainen»? Siinä näytteli osaa se kuuluisa koirakin.

— Älä nyt rupea kertomaan noita ainaisia elokuvajuttujasi, sanoi Janne, joka kyllästymiseen asti oli aina saanut kuulla Kallen innostuneita kertomuksia näkemistään elokuvista.

— Minä muistin sen nyt juuri, jatkoi Kalle, — ja se oli niin kovin merkillinen.

— Oliko siinä vaaroja? kysyi Heikki.

— Ei siinä ollutkaan mitään muuta kuin

vaaraa, sanoi Kalle. — Mutta kaikki päättyi sittenkin hyvin.

— Minä tahdon kuulla sen, sanoi Heikki.

— Ellet sinä tahdo kuunnella minua, Janne, niin kerron minä sen pojalle, lausui Kalle. — Siinä oli komean linnan leskirouva, joka eli yhdessä pojanpoikansa kanssa. Linnassa oli kaikki hyvin komeata, ja niinkuin rikkaat ainakin eivät rouva ja hänen poikansa tehneet yhtään mitään.

Kalle tahtoi tällä keinolla eksyttää poikaa syrjään, mutta samalla antaa Jannelle esityksen yöllisistä tapauksista.

— Mitä sitten tapahtui? kysyi Heikki.

— Siellä oli paljon pahoja ihmisiä, jatkoi Kalle. — Ne olivat kaikki jo alunpitäen pahoja. Niiden naamastakin jo näki, kuka oli paha, jotta ei sitten kuvan aikana joutunut sekoittamaan hyviä ja pahoja toisiinsa, mikä olisi voinut tulla kovin haitalliseksi.

— Kaikenlaista roskaa sinäkin juttelet, sanoi Janne.

— Odotahan, niin saat kuulla, jatkoi Kalle. — Mutta linnanrouvalla oli uskollinen palvelija. Hän oli hyvin kaunis mies, ja vaikka hän olikin palvelijan osassa, niin hän oli niitä, joita sanotaan elokuvatähdiksi ja joiden nimi aina on harvemalla painettu ohjelmiin. Tällä palvelijalla, jolla ei ollut yhtään omaisia, oli uskollinen ystävä, koiransa. Eräänä yönä, kun kaikki linnassa jo nukkuivat, oli yksi, joka valvoi. Se oli tämä

palvelija. Hän poltti savukkeita ja valvoi. Hänen yllään oli sellainen ihonmukainen puku, jota keskiajalla käytettiin, sillä tämä elokuva oli keskiaikainen. Ja puku oli tehty niin tiukaksi kuin mahdollista, jotta palvelijan kauniit ruumiinmuodot tulisivat näkyviin. Hän käveli linnan salissa yöllä vartioimassa, jotta salakavalat viholliset, ne pahannäköiset sivunäyttelijät, eivät pääsisi sisään.

Nyt Janne alkoi ymmärtää, että Kalle tarkoitti edellisen yön tapauksia.

— Ja tuliko vihollisia sisään? kysyi Janne.

— Tahtoi tulla, mutta he eivät päässeet, sanoi Kalle. — Tämä uskollinen palvelija kuuli, miten oven takana rapisi, tarkoitan linnan pääoven takana. Hän seisoj toisella puolella, sillä, joka oli paremmin valaistu, ja kysyi: »Kuka siellä on.» Mutta siellä ei ollutkaan ketään noista pahannäköisistä konnista, vaan siellä oli nainen. Häntä ei ollenkaan näytetty yleisölle, vaan sanottiin, että sieltä kuului naisen ääni, joka tahtoi tulla varoittamaan. Mutta tuo kaunis, uskollinen palvelija ei päästänyt häntä sisään, sillä hän oli nähnyt monta elokuvaa ja tiesi, että vihollinen voi käyttää viekkaita keinoja. Hän ajoi halveksivaisesti tulijan tiehensä. Ja sitten hän meni taas sellaiselle paikalle, jossa oli hyvä valaistus.

— Mutta minne se koira jäi? kysyi pikku Heikki.

— Se oli herransa jalkojen juuressa, ja se nuuski

ovea ja jäi ovelle vartijaksi, jotta herra saisi levätä. Mutta tuo komea palvelija ei tahtonut levätä, koska hän oli uskollinen, vaan hän istui keskiaikaisessa ahtaassa puvussaan ja poltti hiljalleen savukkeitaan, joiden renkaat kauniisti nousivat ilmaan. Ja kun sitten tuli viimeinen kuva, niin oli hän vielä paikallaan, ja nouseva aamu paistoi samasta ikkunasta, josta kuu oli aikaisemmin paistanut, ja valaisi hänen jalomuotoiset kasvonsa.

— Kuu ei koskaan paista samalta puolelta kuin aurinko, sanoi Heikki.

— Kun molemmat kiertävät taivasta, niin totta kai ne joskus paistavat samastakin ikkunasta, sanoi Kalle.

— Ja mitä sitten tapahtui? kysyi Heikki.

— Linnanrouva heräsi, sai kuulla vaarasta, joka oli häntä uhannut, jatkoi Kalle. — Ja se elokuva päättyi aivan toisella tavalla kuin kuvat yleensä, tuo linnan rouva ei tahtonut väkisin mennä naimisiin jalon palvelijansa kanssa.

— Mutta minne ne kaikki konnat joutuivat? kysyi Heikki.

— Minä en nähnyt muuta kuin ensimmäisen sarjan, sanoi Kalle. — Tietysti niille kävi pahoin, mutta millä tavalla, sitä minä en tiedä. Minä luulen, että niille antoi rangaistuksen ritari, joka oli jo näkynyt tässä sarjassa, mutta joka oli mennyt huvin vuoksi ristiretkelle. Hän palasi juuri ensimmäisen sarjan lopussa sieltä kotiin.

— Ja millainen hän oli? kysyi Heikki.

— Oli hänkin komea mies, mutta ei hän ollut yhtä kaunis kuin se uskollinen palvelija, sanoi Kalle.

— Nyt minäkin muistan sen elokuvan, sanoi Janne.

— Muistatko sinä todellakin? kysyi Kalle ihmeissään.

— Muistan varmasti. Ja eikö juuri se ritari, joka lähti huvikseen ristiretkelle, jättänyt tuota uskollista, kaunista ja jalomuotoista ja ahtaisiin vaatteisiin puettua palvelijaa sinne vartioimaan?

— Sinä olet ihan oikeassa, sanoi Kalle. — Minä unohdin sen sanaa.

— Ja kun hän sitten tuli retkeltään takaisin ja sai kuulla, miten tuo jalo palvelija oli yönsä valvonut linnan salissa savukkeita polttaen ja asettuen aina sinnepäin, mistä valo parhaiten tuli, niin hän löi häntä olalle ja lausui juhlallisesti: »Sinä olet miehistä parhain. Minä tiesin, kehen minä luotan!»

— Kyllä hän sanoi niin, mutta minä olin sen unohtanut, lausui Kalle ihastuneena.

— Se mahtaa olla kovin jännittävä elokuva, sanoi Janne nauraen. — Meidän täytyy ehdottomasti yhdessä mennä katsomaan loppua.

— Kyllä minä tulen, sanoi Kalle. — Mutta jos lopulla tuo uskollinen palvelija naitetaan jollekulle, niin minä menen vähän ennen sitä pois.

Janne vaipui kokonaan ajatuksiinsa. Kuka oli ollut tuo nainen? Tähän asti ei ollut rikoksen yhteydessä ollut ketään muuta kuin talon palvelijatar Maria. Mutta hänhän ei millään tavalla ollut sekaantunut asiaan. Tiesikö hän jotakin? Oliko hän tullut varoittamaan vanhaa emäntää? Vai oliko olemassa vielä joku, joka tiesi asioista, mutta ei tohtinut niitä julkisesti ilmoittaa ja senvuoksi oli valinnut pimeän ajan, jolloin kukaan ei ollut nähnyt häntä.

Hän ei tahtonut ajatella tätä asiaa nyt enempää, sillä hän pelkäsi joutuvansa umpikujaan, Helsingistä hän oli saanut kaksi avainta rikoksen selvittämiseksi. Niiden avulla hän päätti ratkaista sen, mikä tänä hetkenä oli ratkaistavissa.

— On olemassa ihminen, joka seurustelee läheisesti apteekkarin kanssa, tuumi hän. — Siitä on päästävä selville. Joko hän tai joku muu tuli rantaan ja siellä pesutuvassa surmasi Hannan. Jos vielä on mahdollista, niin minun täytyy ottaa selko siitä, mitä jälkiä siellä on olemassa rikoksesta.

Hän sai aivan rauhassa miettiä, sillä Heikki ja Kalle keskustelivat parhaimpina ystävinä kaikenlaisista asioista.

Heikkilään tultua ryntäsi Halli pihalle ja hyppeli Kallea vastaan iloisesti haukkuen. Tuvassa oli Heta leivinuunin ääressä odotellen, silloin tällöin kurkistellen sisään.

— Kuinka hyvältä tuoksuukaan vastapaistettu

leipä, sanoi Janne. — Mutta kuinka täällä näin myöhään vielä leivotaan?

— Tuo Kalle sanoi pitävänsä rievästä, ja Heta kuuli sen siksi myöhään, että ei ennätetty paistaa, ennenkuin vasta nyt, sanoi Leena.

Kesken vakavia ajatuksiaan täytyi Jannen nauraa. Vanha Hetakin oli jo mennyt hiirenloukkuun. Helsingissä oli aina ollut myöskin vanhojapiikoja, jotka toivat Kallelle lämpimäisiä.

Heikki lähetettiin hänen vastusteluistaan huolimatta nukkumaan, ja Juhola, Leena, Janne ja Kalle siirtyivät salin puolelle, jättäen Hetan yksin tupaan. Halli epäröi, minne se jäisi, mutta seurasi sitten isäntäänsä ja asettui salissa hänen jalkojensa juureen maata.

— Leena on kertonut minulle, mitä varten sinä menit Helsinkiin, sanoi Juhola. — Minä tahdon kuulla, mitä siellä on sanottu.

— Minulla on nyt täysi varmuus siitä, että Hanna on koetettu myrkyttää, vastasi Janne. — Ja minulla oli puolet varmuutta siitä, että joku hänet murhasi ja sitten heitti järveen.

Huoneessa oli aivan hiljaista. Kukaan ei sanonut sanaakaan.

Janne selitti tarkalleen kaiken, mitä Helsingissä oli tapahtunut. Kun hän oli päättänyt kertomuksensa, lausui hän:

— Eräistä Kallen matkalla lausumista sanoista sain tietää, että tänne viime yönä on jälleen pyritty. Kuka se oli?

— Siitä meillä ei ole mitään tietoa, vastasi Leena.

— Meillä on mahdollisesti apulainen, joka on valmis tekemään meille palveluksia, lausui Janne. — Kun hän oli nainen, niin hänet olisi pitänyt päästää sisään.

— Mutta kun sinä sanoit, etten minä saa päästää ketään, lausui Kalle, — niin minä en päästänyt.

— Jos hän on ystävä, niin saamme hänestä vielä tiedon, arveli Juhola, — sillä vaaran hetket eivät kai vielä ole ohitse. Jos hän on vihollinen, niin hän kai säikähti niin, ettei toista kertaa tule, ja vaara on siis vältetty.

— Ovenraosta Halli varmasti tunsu hänen hajunsa, sanoi Janne. — Jos täällä on vielä vaatteita, jotka kuuluvat Marialle, niin me pääsemme siitä selville.

— Maria on vienyt täältä kaikki tavaransa pois, sanoi Leena.

— Jos Maria tulee syystä tai toisesta tänne vielä, niin koira tuntee hänet silloin.

— Minä en usko Marian tulevan tänne enää, sanoi Leena.

— Miksi ei tulisi?

— Heta kertoi riidelleensä hänen kanssaan ja uhkailleensa rajamiehellä, sanoi Leena. — Maria oli kaatunut pihalla heti sen jälkeen.

— Minä näin sen, sanoi Janne.

— Maria on taikauskoinen. Ei hän tule.

— Mutta tähän sanoitte, emäntä, että hän saattoi olla se, joka kävi viime yönä, lausui Janne.

— Niin sanoin, mutta nyt minä en enää sitäkään usko, kun ajattelen asioita tarkemmin.

— Me joudumme siitä tavalla tai toisella ottamaan myöhemmin selvän, kuka täällä kävi, sanoi Janne. — Nyt on pääasia kaiken sen jälkeen, mitä minulle Helsingissä kerrottiin, ottaa selville, ketkä kaikki seurustelevat läheisesti apteekkarin kanssa.

— Minun vävyni on sellainen, sanoi Leena.

— Mutta oliko hän täällä sinä päivänä, jona isäntä kuoli? sanoi Janne. — Jos hän oli ja sai asian tietää, niin miksi hän ei tullut silloin tänne. Minä olen jo epäillyt, että se mies, joka tahtoi tänne tulla väkisin yöllä, oli hän, mutta pankinjohtajan kautta sain tietää, että hän samana iltana oli Ruovedellä. Me voimme poimia kaikki epäilyttävät henkilöt apteekkarin seurapiiristä, sen huomaan nyt, kun kuulin selityksen Helsingissä. Sinä, Kalle, saat tässä auttaa minua.

— Millä ihmeellä minä sen voin suorittaa? sanoi Kalle hätäntyneenä. — Minä en mielelläni puhu järjestäni, mutta en minä ole niin tyhmä, jotta en tietäisi, mihin pystyn.

— Ei tässä sinun järkeäsi tarvitakaan, vaan sinun kaunista, jaloa muotoasi, sanoi Janne. Kalle punastui.

— Sinä tiedät varsin hyvin, että olet kuin sokerinpala karpäsille, jatkoi Janne. — Sinä

menet ensimmäisiin tanssiaisiin, jotka pidetään kirkolla. Siellä annat ulkomuotosi vaikuttaa. Pian sinä olet päässyt tuttavuuteen apteekkarin palvelijattaren kanssa. Kai vanha isäntä tietää hänen nimensä?

— Joku Alma se on, vastasi Juhola. — Suku-nimeä en tiedä. Se on tullut tänne Helsingistä ja on koreanpuoleinen ihminen.

— Jokainen palvelijatar puhuu mielellään herrasväestään, koska hän tätä aina vihaa, sanoi Janne. — Sinä kuuntelet ja teet sopivia kysymyksiä hänelle, Kalle.

— Ei minun ole koskaan tarvinnut kysyä mitään, vastasi Kalle. — Ne ovat aina kertoneet minulle kaikki asiansa aina säästöpankkitiliään myöten.

— Hallin otat mukaasi, lausui Janne.

— Mitä se koira tanssiaisissa tekee?

— Naiset tietävät varsin hyvin, että jos tah-too päästä ystäväksi isännän kanssa, niin pitää hyväillä hänen koiraansa. Ja Halli saa tehdä myös tuttavuuksia erilaisten ihmisten kanssa.

— Ei ole ollenkaan sanottu, että tytöt ovat täällä samanlaisia kuin Helsingissä, sanoi Kalle.

— Mutta onhan tuo apteekkarin palvelijatar Helsingistä ja voi varsin hyvin tuntea sinut.

Kalle raapi korvallistaan.

— Emmeköhän me panisi siellä toimeen ylimääräistä nyrkkeilynäytäntöä, kun se asemamies-kin sitä niin toivoi, sanoi Kalle.

— Se sopii mainiosti, lausui Janne. — Ja sitten saavat tytöt nähdä kireissä vaatteissa olevan keskiajan ritarin.

— Mitä ihmettä tämä on? kysyi Juhola.

— Se on leikinlaskua erään Kallen jutun perustuksella, selitti Janne. — Onko sinulla nyrkkeilypukusi mukana?

— Se on aina minulla mukana.

— Meillä ei ole hansikkaita.

— Minulla on aina kolme paria.

— Minulla ei ole pukua.

— Minulla on aina viisi. Sinä voit saada sen vihreän. Kun se on minulle väljä, niin sopii se sinulle vallan hyvin. Mutta minä tahdon saada voiton.

— Minä annan sen sinulle, sanoi Janne nauraen.

— Mutta sen ei tarvitse tapahtua, ennenkuin vasta yhdeksännessä erässä. Ja sinä et saa lyödä minua kasvoihin, kun ne pöhöttyvät ja minun pitää olla tanssimassa senjälkeen.

— Minä teen kaiken, mitä sinä tahdot, lausui Janne.

— Mutta meillä ei ole erotuomareita.

— Me teemme siitä asemamiehestä yhden ja osuuskaupan hoitajasta toisen, sanoi Janne. — He eivät tietysti osaa mitään, mutta harvoin ne vakinaisetkaan mitään tietävät.

Juhola nousi.

— Meidän täytyy kai jo mennä kotiin. Meillä

on vakavat päivät edessä. Te molemmat nuoret miehet olette omalla tavallanne viisaita. Ehkä saatte jotakin selville, vaikka ette olekaan mitään etsiviä. Kai se Hetakin jo sieltä joutuu.

He palasivat kaikki tupaan, jossa Heta juuri veteli pöydälle viimeisiä leipiä uunista.

— Kai me nyt jo menemme? sanoi Juhola.

— Jo minä tästä joudun, sanoi Heta. — Mutta huomenna minun pitäisi päästä aikaisemmin pois.

— Mihin sinulla on kiire?

— Siellä Seuran talolla on huomenna tanssit, ja ne meidän työtöt tahtoisivat mennä sinne, sanoi Heta. — Minä olen luvannut navetassa hoitaa iltahuushollin, jotta he pääsevät aikanaan. Minä sanoin, että he voivat odottaa siksi, kunnes minä tulen, mutta he sanoivat, että heidän täytyy päästä alkuun. Minä sanoin, että he ehtivät aina tanssia rötköttää. Mutta he sanoivat, että ensin pitää saada puhua poikien kanssa. Ja kun he ovat nuoria, niin minä lupasin tulla.

— Nämä nuoret miehet menevät sinne myöskin, sanoi Juhola. — Me voimme järjestää sillä tavalla, että sinä, Heta, menet heidän rattaillaan. Minä jään tänne emännän seuraksi siksi, kunnes jompikumpi miehistä on palannut. Ja minä tulen sitten vasta kotiin. Sillä tavalla ei vanha emäntä jää tänne yksikseen.

Näin sovittuaan asiasta Juhola lähti Hetan kanssa pois.

Ennen levollemenoa Janne ja Kalle keskustelivat vielä tuvassa. Janne tahtoi antaa viisaita neuvoja Kallelle siitä, miten hänen piti voittaa työtöt puolelleen, mutta Kalle sanoi:

— Sinä olet hyvin monessa kohdassa minua viisaampi, mutta tässä sinä olet alokas. Sinä olet lukenut paljon kirjoja ja tunnet kaikenlaisia asioita, mutta minä olen sitä tyttöjen sydämenkirjaa lukenut koko ikäni. Ja kun minä sille Almalle sanon, että minusta tuntuu kuin joskus ennen olisin tavannut hänet, niin häntä pyöräyttää. Ja kun sanon, että se ilta on elämäni kaunein, niin hän jo melkein hihkaisee.

Aamulla Janne soitti osuuskaupan hoitajalle, että hän samana iltana antaa nyrkkeilynäytöksen juhlassa Seuran talolla yhdessä Kalle Nylundin kanssa, ja pyysi kaupanhoitajaa erotuomariksi. Hän kuuli miehen äänestä, että tämä oli valmis menemään vaikka tuleen hänen tähtensä. Ja sitten hän aivan kuin ohimennen pyysi kaupanhoitajaa pyytämään asemamiestä toiseksi, jotta kaikkia laillisia muotoja noudatettaisiin. Suljetuun puhelimen hän oli aivan varma siitä, että tieto odottamattomasta numerosta kokoisi juhlaan kaikki, jotka vain suinkin sinne pääsivät. Hän muisti sitten vasta, ettei ollut lainkaan tiedustellut, mikä juhla se oli. Mutta sopihan nyrkkeilynäytös mihin tahansa. Kristillinen se ei sentään ollut, koska siellä tanssittiin.

He lähtivät juhlaan vieden Hetan mukanaan

Juholaan. Tämä toivotti heille hauskaa iltaa ja kompuroi rattailta maahan.

Seuran talolle tultuaan oli osuuskaupan hoitaja heitä eteisessä vastassa. Asemamies seisoi siellä myöskin aivan säteilevänä siitä kunniasta, joka oli tullut hänen osakseen. Kaupanhoitaja esitteli Jannen ja Kallen juhlan järjestäjille, ja kaikkien katsellessa heihin pitkään heidän astuessaan täyden salin halki näyttämön vieressä olevaa ovea kohden kulki pari miestä heidän edellään ja pari jäljessä. Jannea tämä huvitti, mutta Kalle asteli käsilaukku kädessään samalla varmuudella ja aivan kuin tietämättömänä yleisön katseista kuin aina ennenkin nyrkkeilytilaisuuksissa, taluttaen hihnasta Hallia.

Näyttämöllä oli järjestetty kaikki nyrkkeilyä varten. Kaupanhoitaja valitti, ettei heillä ollut mitään kehää, mutta Janne sanoi, ettei se mitään merkinnyt. Kansakoulusta oli lainattu kaksi urheilumattoa ja asetettu ne toistensa viereen ja naulattu lattiaan kiinni. Täten muodostui tilapäinen kehä. Sen kahdessa nurkassa oli vesisanko, sieni ja pyyhkeet sekä tuoli. Janne hyväksyi järjestelyn.

Hän meni esiripun reiästä katsomaan saliin.

— Täällä on kai vain maalaisia? kysyi hän kaupanhoitajalta.

— Tietysti, sillä kaupunkilaisia on ainoastaan kesällä. Mutta kaikki kirkonkylän säätyläiset ovat tulleet.

Katsellen toisesta reiästä kaupanhoitaja sitten selitti, kuka kukin eturivissä istuvista on. Janne etsi keinoa kyselläkseen, kuka salissa olevista oli apteekkarin palvelijatar, mutta ei löytänyt, kun kaupanhoitaja sanoi:

— Emme me sentään ole aivan vailla kaupunkilaisia näin syksylläkään. Tuo kaunis neiti, joka istuu kuudennessa tuolirivissä käytävän vieressä, on helsinkiläinen. Hän on apteekissa palveluksessa ja esiintyy tänään näytöskappaleessa pääosassa.

— Vai on teillä täällä sellaisia suuruuksia? sanoi Janne.

— Ellei teillä, herra Koski, ole mitään sitä vastaan, niin minä esittelisin hänet herroille. Hän on sitä kovasti pyytänyt.

— Hyvänen aika, tietysti me mielellämme tulemme esitellyiksi kauniille naisille.

Kaupanhoitaja selitti ohjelmaa.

— Torvisoittokunta on jo soittanut kolme alkusoittoa, kun odotimme herroja. Sitten tulee jonkinmoinen juhlapuhe. Se ei ole mitään, eikä sitä kukaan kuuntelekaan, mutta täytyyhän sellainen olla. Ja sen aikana herrat voivat pukeutua. Ja senjälkeen on nyrkkeily. Sehän on illan päänumero. Ja sitten on yhtä ja toista ja lopuksi näytöskappale ja sitten tanssia, niinkuin tavallisesti.

Samassa räjähti soittokunta soittamaan neljättä alkusoittoa. Janne ja Kalle ohjattiin pukeutumishuoneeseen.

He olivat jo olleet pitkän aikaa valmiita, kun kaupanhoitaja kurkisti ovelta sanoen:

— Se olisi nyt. Minä ilmoitan ensin asian yleisölle.

Janne ja Kalle tulivat näyttämölle. Kalle valitsi sen tuolin, jossa hän sai istua yleisöön päin. Halli asettui tuolin alle maata.

Kaupanhoitaja meni esiripun raosta, ja salissa oli aivan hiljaista.

— Meillä on tänään erinomainen onni saada juhlaamme arvokas numero lisää. Kaksi maamme etevintä nyrkkeilijää, Janne Koski ja Kalle Nylund, ovat ystävällisesti suostuneet antamaan täällä nyrkkeilynäytöksen siten omasta kohdastaan auttaakseen sitä jaloa tarkoitusta, jota varten juhla on järjestetty.

— Tiedätkö sinä, mikä se tarkoitus on? kysyi Kalle Jannelta.

— En kuolemaksenikaan. Ehkä jonkin ompeluseuran hyväksi.

Tänä aikana kaupanhoitaja oli lopettanut puheensa raikuvien kättentaputusten puhjetessa salissa. Hän tuli näyttämölle, asettui istumaan näyttämön toiselle puolelle ja asemamies toiselle. Sitten hän kärsimättömänä huusi sivullepäin:

— Esirippu auki.

Esirippu suhahti auki, ja pitkät kättentaputukset tervehtivät nyrkkeilijöitä. Tapansa mukaan kumarsi Janne kaupanhoitajan lausussa hänen nimensä, ja yleisö taputti taas käsiään.

Mutta kun Kallen nimi lausuttiin, niin hän astui askelen eteenpäin, teki siron kumarruksen yleisölle, ja oikea suosionmyrsky puhkesi. Samassa sattui Janne katsomaan saliin ja näki etumaisella tuolirivillä istuvan Hetan, ja hänen täytyi kääntyä pois päin salatakseen nauruaan.

Kaupanhoitaja karjaisi:

— Ensimmäinen erä!

Hän löi kolmiorautaan, ja nyrkkeily alkoi.

Yhdeksännessä erässä Kalle sopimuksen mukaan sai voiton. Erotuomarit eivät olisi varmuudella voineet mitään päättää, ellei Kalle olisi nostanut kättään ylös ja kaupanhoitaja kiireesti olisi tarttunut hänen ranteeseensa ja huutanut:

— Voittaja!

Pukeuduttuaan Janne sanoi Kallelle:

— Kaupanhoitaja esittelee sinulle sen tarvittavan tytön. Hoida nyt hyvin asiasi. Minä lähden jo pois. Saat kävellä kotiin. Naputa tuvan ikkunaan, niin tulen avaamaan oven. Laukkusi vien kotiin.

Takatietä Janne poistui, nousi rattaille ja ajoi tyytyväisenä kotiin.

Juhola ja Leena nauroivat makeasti Jannen kertomukselle nyrkkeilystä. Juhola valjasti hevonsensa ja ajoi kotiinsa. Janne lähetti emännän nukkumaan. Hän sulki eteisen oven huolellisesti. Sitten hän meni saliin, valikoi kirjahyllyltä itselleen luettavaa, palasi tupaan ja istui pöydän ääreen.

Oli jo keskiyö, kun tuvan ikkunaan naputettiin. Janne meni avaamaan Kallelle.

— No, miten onnistuit? kysyi Janne.

— Hyvin, mutta pussata sitä piti erotessa ja luvata tulla tapaamaan. Halli ei tytöstä pitänyt ollenkaan. Jos menen hänen luokseen, niin pitää jättää koira kotiin, muuten se panee toimeen metakan.

Janne satoi jo ajatuksissaan yhteen tuon tuntemattoman naisen ja apteekkarin Alman, kun Kalle antoikin hänelle selityksen.

— Halli on aina vihainen niille, jotka käyttävät hajuvesiä.

— Saitko tietää, ketkä siellä käyvät usein?

— Totta kai. Se tyttö oli valmis kertomaan mitä tahansa.

— Painoitko nimet muistiisi?

— Parhaani mukaan. Ne ovat nimismies, osuuskaupan hoitaja, pankinjohtaja, kolme talollista, Ketola, joka on naimaton, Villilä, joka on naimisissa ja huonoissa raha-asioissa, Mikkola, joka on kai se sama, josta sinä olet puhunut. Sitten käy tämän talon vävy, se Koivuniemi, joskus, naapuripitäjän nimismies, kruununvouti ja eräs juoppo ylioppilas, jonka nimi on Antero Haikkonen tai jotakin muuta sinnepäin.

— Kysyikö hän, missä sinä asut?

— Tietysti, ja voiko minulle puhelimella soittaa.

— Puhuitteko tämän talon isännän ja emännän kuolemasta?

— Hän puhui siitä paljon. Ja, kummallista kyllä, hän epäili, että siinä oli tapahtunut rikos. Minä olin tietämätön. Eikö se ollut oikein tehty?

— Oli. Jos hän vastedes kysyy jotakin, niin anna hänen puhua, mutta ole itse vaiti kaikesta, mitä tiedät.

— Minä koetin hiukan tiedustella, milloin apteekissa saatiin tieto tämän talon isännän kuolemasta. Hän ei tietänyt mitään, kun oli silloin juuri mennyt Helsinkiin erään ystävänsä häihin. Minun mielestäni ei koko tästä hommasta ollut suurtakaan hyötyä.

— Me emme tiedä vielä, mitä olet tehnyt.

Janne katsoi yksinkertaiseen mutta uskolliseen ystävänsä ja sanoi:

— Minä en ole vielä kysynyt suoraan erästä asiaa.

— Mikä se on?

— Valvoitko sinä koko sen yön, jonka olin Helsingin-matkalla?

— Etkö sinä sitä sitten tarkoittanut?

— Kyllä, mutta kauniisti tehty se sittenkin oli.

Kalle oli vähän aikaa vaiti ja kysyi ujosti:

— Olitko sinä pahoillasi, kun minä tänään tahdoin voiton?

— En. Se oli palkkasi siitä yövalvomisesta.

Kalle puristi toveriaan olkapäästä ja meni

vuoteensa luo, riisuutui, ja pian kuului hänen tasainen hengityksensä.

Jannea väsytti. Hän arveli jo kääntyä nimismiehen puoleen, mutta sitten hän muistikin, että tämä oli hyvä ystävä apteekkarin kanssa, ja hän huomasi olevansa pakotettu jatkamaan tutkimuksiaan yksin.

YHDEKSÄS LUKU.

Janne tunsi itsensä hyvin avuttomaksi seuraavana päivänä. Hän oli pannut paljon liikkeelle päästäkseen selville siitä, kuka mahdollisesti oli pistänyt myrkkypillerit rasiaan, ja tulos oli aivan vähäpätöinen. Toinen lanka hänellä vielä oli, nimittäin väkivallan merkit pesutuvassa. Hän lykkäsi tätä tutkimusta, sillä olihan melkein mahdotonta, että mitkään jäljet olivat säilyneet niin pitkiä aikoja. Oli mieluisempaa kuvitella, että siellä oli jäljet, kuin tulla varmuuteen siitä, että siellä ei ollut mitään. Jos se lanka katkeaisi, niin hänellä ei olisi jäljellä mitään muuta varmaa kuin nuo kaksi pientä pilleriä.

Hän jatkoi muuraustyötään ja kuunteli, miten Kalle puusepäntöissään iloisesti vihelteli. Kuinka huoleton olikaan hänen toverinsa, kuinka onnellinen, kun hän saattoi ravistaa yltään pois kaiken sellaisen, joka ei varsinaisesti kuulunut hänelle. Hän eli joka hetki vain omaa rajoitettua elämänsä, teki mitä hänen käskettiin tehdä, mutta ei sellaisen teon suorittuaan ajatellut sitä enää vähääkään. Samalla tavalla vanha Juholakin

väisti tekoja. Tämä odotti, että joku toinen suorittaisi tutkimukset, kyllä hän sitten olisi valmis rankaisemaan. Leena emäntä oli itse niin viaton ihminen, että rikos sellaisenaan oli hänelle niin perin kaukaista, ettei hän siihen tahtonut takertua, vaan odotti hänkin, että kaikki jollakin ihmeellisellä tavalla selviää.

— Mitä minä tähän sekaannun? sanoi Janne itsekseen. — Mitä tämä minulle kuuluu? Hanna on kuollut, eikä hän minulle enää mitään merkitse. Vaikka saattaisin miten monta tahansa vankilaan, niin enhän minä Hannaa silti voi saada eloon.

Mutta vaikka hän näin taistelikin itsensä kanssa, niin hän ei voinut välttää erästä vaatimusta, joka asettui hänen eteensä. Hänen velvollisuutensa oli ponnistaa voimansa. Hän muisti, kuinka monta kertaa nyrkkeilykilpailuissa oli ponnistanut voimiaan viimeiseen asti, ei enää oman itsensä tähden tai saadakseen palkinnon, vaan sen seuran kunnian vuoksi, johon kuului. Samalla tavalla hän nyt tunsu edustavansa kunniallisten ihmisten pientä seuraa elämässä. Hänet oli asetettu taistelemaan seuran kunniasta, ja hänen oli siis viimeiseen asti iskettävä, iskettävä, vaikka saisikin maata maassa tainnoksissa.

Hän oli aina lueskellut paljon. Ei mitään säännöllisesti, vaan kaikkea mitä tielle osui. Ja aina olivat häntä miellyttäneet sellaiset teokset, joissa joku henkilö otti vapaaehtoisesti suorittakseen vaikean tehtävän. Jostakin teok-

sesta hän muisti nimityksen »Kohtalon käsi». Kenestä se oli sanottu, se oli unohtunut. Jostakin hän oli lukenut myös lauseen: »silmä silmästä ja hammas hampaasta». Ja olihan hän tavannut sellaisia tovereita, jotka olivat eläneet tukkitöissä kaukana saloilla ja olivat kertoneet korpilaista. Oli olemassa yksinkertainen oikeudenkäsite, joka pakotti ihmistä toimimaan. Tuo nimitys »Kohtalon käsi» kiusasi häntä. Hän koetti välttää sitä, mutta kun se kerran oli tullut hänen aivoihinsa, niin se ei enää lähtenyt sieltä. Hän tunsii olevansa määrätty rankaisemaan, samalla tavalla kuin hänet oli määrätty monta kertaa edustamaan seuraansa kilpailuissa. Hänen täytyi kaikin tavoin olla tehtävänsä tasalla, niinkuin hänen ennen kilpailua täytyi harjoitella.

Lopulta aivan kiusaantuneena tästä ajatuksesta hän heitti työkalut syrjään ja meni tapamaan vanhaa emäntää.

— Onko pesutuvassa siivottu sen jälkeen, kuin Hanna kuoli? kysyi hän.

— Ei kai siellä ole käyty, sanoi Leena. — Minä suljin heti tuvan ja jätin kaikki paikoilleen. Kas, minä en ole tullut ajatelleeksikaan että siellä voi olla vaatteita jäljellä. Jos sinä, Janne, viitsisit käydä katsomassa. Tuo vaatteet sieltä tänne. Minä annan avaimen.

Leena haki avaimen ja antoi sen Jannelle.

Tämä meni rantaan. Hän tarkasteli maata pesutuvan lähellä. Mitään jälkiä ei siellä ollut

siitä, että ruumista olisi raahattu. Jalanjälkiä siellä oli runsaasti. Janne ymmärsi, että kyläläiset olivat siellä käyneet katsomassa paikkaa, missä Hanna oli kuollut. Ihmiset hakivat aina ikäänkuin vakuutusta siitä, että itse elivät, käymällä paikoilla, joissa toisen henki oli äkkiä päättynyt. Saattoihan rahvas pitää mielessään monia sukupolvia paikat, joissa oli murhattu.

Hän avasi pesutuvan oven suulla olevan munalukon ja veti oven auki. Hän jäi kynnykselle menemättä sisään.

Tuvassa oli vähän irrallisia esineitä, joten oli vaikeata päättää, oliko siellä tapeltu. Mutta tuvan seinällä oli ollut verkko, ja se roikkui nyt riekaleina. Joku oli siihen tarttunut ja vetänyt sen alas. Keskellä multalattiaa oli kurikka. Janne piti pihtipielestä kiinni ja kynnyksellä seisoen kumartui ottamaan sen. Syyspäivän valossa hän tarkasti sitä. Siitä ei näkynyt mitään jälkeä siitä, että sillä olisi lyöty.

Janne katsoi uudelleen tupaan. Aivan kynnyksen edessä tuvan puolella oli päahuivi. Avatessaan oven hän ei ollut laisinkaan huomannut sitä ensin. Hän nosti sen varovaisesti ylös. Se oli varmasti ollut Hannan päässä ja oli pudonnut maahan. Hän tarkasti sitä sitä koettaen kuvitella, miten se oli ollut Hannan päässä. Ja silloin hän näki pehmeässä kankaassa aivan kuin heikon syvennyksen kulman yli poikittain. Se oli siinä kulmassa, joka oli ollut huivin pitäjän niskassa.

Hän tarttui kurikkaan ja tarkasti sitä uudelleen. Sitä oli käytetty, ja lipeäinen vesi oli kuivunut siihen. Varmuuden vuoksi hän kosketti huulillaan sitä ja tunsu vielä lipeän maun. Ja kun hän nyt tarkasti huivia, niin huomasi hän siinä lipeän jätteitä. Huivi oli villainen, ja lipeä oli polttanut hiukan tuon syvennyksen kohdalta raidasta väriä pois.

Tuntui oudolta ajatella, miksi kurikkaa oli käytetty pesutuvassa, koska se väline oli naisilla tavallisesti vasta rannassa. Janne astui varovasti kynnyksen yli ja pidellen pihtipielestä kiinni laski jalkansa tuvan sisäpuolelle siten, ettei tullut tallanneeksi maata kynnyksen edessä.

Hän meni tuvassa olevalle muuripadalle. Siellä oli vaatteita, jotka tahmeina muodostivat lipeän ja saippuan vaikutuksesta padan pohjalla yhtenäisen kasan. Mitään keppiä, jolla naiset sekoittavat muuripataa, ei ollut näkyvissä. Epäilemättä Hanna oli käyttänyt kurikkaa sekoittaakseen padassa vaatteita.

Kun hän nyt suuntasi katseensa maahan, niin ulkoa tulevassa valossa hän näki selvästi kaksi uurretta. Padan läheltä ne johtivat lähelle kynnystä ja loppuivat siinä. Urteista huomasi selvästi, että siinä oli ruumista vedetty ovea kohden.

Helsingissä oli teko hänelle selvitetty oikealla tavalla, sen hän ymmärsi nyt.

Vielä oli jäljellä pesutiinun tarkastaminen.

Missä se oli?

Hän katseli ympärilleen. Pensaikosta pesutuvan läheltä näkyi jotakin vaaleata. Hän kiiptesi kynnyksen yli varovasti ja lähestyi pensasta. Sen takana oli puuastia kumollaan. Miksi ei sitä oltu nostettu suojaan seinien sisälle? Tietysti se pidettiin ulkona, jotta se ei päässyt ravistumaan. Hän nosti sen ylös. Yhdessä kohtaa oli laitaa muodostava lauta painunut hiukan sisäänpäin. Se oli mahdollisesti tapahtunut silloin, kun se kaatui laiturilla. Mutta tällaisesta astiasta ei hän enää mitenkään voinut päättää, miten se oli ollut laiturilla ja miten päin se oli siellä kaatunut.

Hän muisti emännän lauseet, palasi varovasti jälleen tupaan, otti vaatteet padasta ja kantoi ne ulos. Hän meni laiturille ja huuhteli niistä saippuan ja lipeän pois, kiersi sitten niistä veden pois ja laski ne kasaan viereensä.

Miten teko oli tapahtunut, se alkoi hänelle nyt selvitä.

Tulija oli ollut henkilö, jonka Hanna tunsi hyvin, koska tämä oli päässyt sisään. Siellä oli murhaaja ottanut kurikan ja lyönyt takaapäin voimakkaasti Hannaa niskaan. Kaatuessaan oli Hanna tarttunut verkkoon, joka oli revennyt. Murhaaja oli sitten vetänyt ruumiin ulos, jolloin huivi oli irtaantunut vainajan päästä. Korot vetivät maahan uurteet. Teko oli selvä, mutta kuka oli sen tehnyt, se oli aivan hämärää.

Janne nosti kurikan ja huivin pesutuvan sisä-

puolelle seinän viereen, sulki oven, asetti munalukon paikoilleen, kokosi vaatteet käsivarrelleen ja lähti hitaasti astelemaan taloa kohden.

Hän vei avaimen Leenalle ja laski märät vaatteet tuvan penkille.

— Padassa oli vähän vaatteita, sanoi hän. —
Minä huuhtelin ne rannassa.

Mitään sen enempää sanomatta hän lähti tuvasta ja meni rakennukselle. Täällä hän istui keskeneräisen muurin viereen puulaatikolle ja alkoi miettiä.

— Kuka on käynyt pesutuvassa? kysyi hän itseltään.

Hän muisti, että Maria oli seurannut Hannaa sinne. Tämä oli voinut tehdä tuon teon. Mutta oliko hänellä siihen mitään syytä? Kuinka kylmäverinen mahtoikaan tuo nainen olla, jos hän oli tehnyt teon, palannut taloon ja vasta pitkän ajan päästä emännän käskystä mennyt uudelleen rantaan ja sieltä tullut sitten ilmoittamaan emännän kuolemasta. Mutta kaikkeen tuohon täytyy olla syy? Kukaan ei ollut kertonut mistään vihamielisyydestä Marian ja Hannan välillä. Murhaa ei voitu tehdä muuta kuin pitkän vihan lopputuloksena. Että Maria oli paha ihminen, siitä Janne oli varma, koska lehmät Hetan kertomuksen mukaan olivat olleet levottomia.

Matti, joka talossa oli ollut renkinä, oli sen myös voinut tehdä. Tarvittiin miehen voimaa, ennenkuin kurikalla lyömällä voitiin saada niska-

nikama sijoiltaan. Mutta oliko tälläkään mitään syytä tekoonsa? Maria ja Matti olivat saaneet itselleen hankituksi Mikkolan maalta palstan. Miksi he juuri sellaiseen aikaan olisivat olleet katkeria kenellekään?

Jäljellä oli se, että Mikkola oli kaikkeen syyppää. Hänhän oli varsin hyvin voinut tulla rantaan. Hänet Hanna tunsi eikä siis voinut pelätä mitään pahaa. Jos Mikkola olisikin tappanut Heikin, niin mitä syytä hänellä oli tappaa nuori emäntäkin. Olisihan hän ensin voinut koettaa ostaa tältä itselleen metsäpalstan, jota himoitsi. Jos Heikki ei ollutkaan halukas sitä myymään, niin tietysti Hanna olisi hyvästä hinnasta sen tehnyt. Hanna tahtoi aina pidellä rahaa, sen Janne muisti. Hän ei olisi voinut välttää sellaista kiusausta.

Mutta miten sopivat kaikkeen tähän nuo myrkkypillerit?

Mikkolan olisi täytynyt olla apteekissa tuona hetkenä, jona tohtori toi sinne reseptin. Hänellä täytyi olla itsellään ketunmyrkkyä, sillä tuskin hän ymmärsi apteekkipurkkien kyljessä olevia kirjoituksia. Tohtori voisi mahdollisesti ilmoittaa, oliko hän kirjoittanut Mikkolalle sellaista reseptiä.

Hänen täytyi päästä puheisiin tohtorin kanssa. Helsingistä saamiensa selitysten nojalla ei voinut epäillä, että tohtori oli syyppää mihinkään rikokseen. Hänhän oli epäillyt jotakin, koska oli emännälle puhunutkin siitä.

— Ole varovainen, ole varovainen, sanoi Janne itselleen. — Älä tee liian pian mitään päätelmiä. Sinä voit aivan samalla tavalla johtua harhaan kuin tohtorikin teki epäillessään sinua. Jos hänen kannaltaan katsoo kaikkea, niin on selvää, että minä voisin olla syyllinen. Minä olen vihannut Heikkiä, olen julkisesti riidellyt hänen kanssaan, olin siihen aikaan pitäjässä. Vaikka kanttori todistaa, että menin samaan aikaan kuin Heikki kuoli, asemalle, niin voihan kanttori muistaa ajan suhteen väärin. Kellot eivät maalla aina käy tarkalleen. Asemalta minä olisin voinut tulla metsätietä tänne. Olisin voinut teon tehtyäni piilotella, palata uudelleen, surmata Hannan, olisin yöllä palannut tänne ja koettanut päästä murhaamaan emännän ja pikku Heikin. Koko tämä ajattelun ketju on aivan yhtä luonnollinen kuin ne, jotka teen toisista.

Hän teki äkkiä päätöksensä. Käyköön miten tahansa, nyt hän ei enää jaksanut ajatella yksin, hänen täytyi turvautua tohtoriin.

Hän meni sanomaan emännälle käyvänsä kylässä ostoksilla.

— Ota hevonen, sanoi emäntä.

— Minä tahdon kävellä, lausui Janne. — Minä olen täällä liian paljon paikallani. Minä kaipaen reipasta kävelyä.

— Viivytkö kauan?

— Sitä en tiedä vielä sanoa, minä hoidan nimitäin siellä vähän omia asioitani.

— Minä pidän ruokaa sinulle kyllä lämpimänä.

— Ei tarvitse, minähän voin haukata kylässä kahvilassa jotakin.

— Ihmisen täytyy syödä säännöllisesti, sanoi Leena.

— Minä olen aina syönyt epäsäännöllisesti, sanoi Janne nauraen.

Hän lähti reippaasti astumaan oikotietä kylälle. Tultuaan puoliväliin sitä hän pysähtyi. Maassa näkyivät selvästi auton pyörien jäljet. Tien syrjä oli antanut myöten, ja auto oli vaivalloisesti saatu jälleen maantielle.

— Kuka hullu tätä tietä on pyrkinyt autolaan? ajatteli Janne. — Tämä tiehän on niin pehmeä ja kapea, ettei tätä tietä voi sellaisella raskaalla ajoneuvolla vaaratta kulkea.

Hän tarkasteli tietä. Auto oli tielle päästyään jäljistä päättäen peräytynyt vähän matkaa ja sitten pienellä töyryllä käännetty, koska tien ohessa näkyi vielä selvästi jäljet siitä.

— Milloin tästä on ajatettu autolla, ja kuka on ajanut? kysyi Janne.

Yhä vain uusia pulmia. Hän pelkäsi jo sotkeutuvansa vyyhteen ja lähti reippaasti tietä eteenpäin.

Vanha tohtori oli juuri lopettanut vastaanottonsa, kun Janne saapui.

— Tuliko eilen tapaturmia, ja nyt olette laastaroimassa itseänne? kysyi tohtori.

Janne katsoi ihmeissään tohtoriin.

— Minä olin eilen katsomassa nyrkkeilyänne, sanoi tohtori. — Ihme ja kumma, ettei siinä ihminen mene hengettömäksi, kun toinen iskee pallean.

— Jos pitää vatsalihaksensa kireällä, niin se ei tee mitään, sanoi Janne. — Minulla olisi tohtorille eräs omituinen asia.

Tohtori katsoi häneen pitkään.

— Te olette siellä Heikkilässä muuraamassa, kuulin minä, sanoi hän.

— Niin olen.

— Koskeeko se nuoren isännän ja emännän kuolemaa? kysyi tohtori.

Janne hätkähti.

— Mistä te sen tiesitte? kysyi hän.

— Minä näin teidän nyrkkeilyenne ja huomasin teidät siinä hyvin viisaaksi mieheksi. Kun sellainen mies tulee taloon, jossa on tapahtunut kaksi aivan äkillistä kuolemaa, niin ryhtyy pakostakin sitä ajattelemaan. Minä tavallaan odotinkin teitä.

— Teillä on siis myös epäilykset siitä, että kaikki ei ole oikein?

— Minun täytyy virkani puolesta aina ajatella kaikkia mahdollisuuksia.

— Vanha emäntä kertoi . . .

— Että epäilin teitäkin, eikö niin?

— Niin.

— Ja että otin selkoa matkoistanne heti ja puhdistin siis teidät epäilyksistä.

— Niin. Minä olen tänään ajatellut, että jos

ette olisi sitä tehnyt silloin heti paikalla, niin olisi minun ehkä käynyt huonosti.

— Epäilemättä. Kanttori on hajamielinen herra. Jos viikkojen päästä olisi tiedusteltu menostanne asemalle, niin hän ei olisi sitä enää muistanut. Tuoreeltaan hän sen teki.

— Minä olin sellaisesta epäilyksestä ensin vihainen, sanoi Janne, — mutta kun nyt olen epäillyt melkein ketä tahansa, niin ymmärrän sen varsin hyvin.

— Teillä on siis epäilyksiä?

— On.

— Mihin suuntaan?

— Minä epäilin jo teitäkin osallisuudesta ainakin Hannan kuolemaan, sanoi Janne.

Tohtori hymähti.

— Se oli isku iskusta. Ja millä perustuksella?

— Minä selitän, sanoi Janne. — Tuona päivänä, jona Heikki kuoli, määräsitte Hannalle pillereitä ja toitte ne samana päivänä hänelle.

— Se on totta.

— Pillereitä oli sata, eikö niin?

— Tavallinen määrä.

— Hanna ennätti nauttia niistä kaksi. Kun rasiaa sitten tarkastin, niin oli siellä yhä vielä jäljellä sata.

— Siellä oli siis ollut kaksi liikaa. Sellaista ei juuri tapahdu, koska kone, jolla ne valmistetaan, tekee ne tasaisissa luvuissa.

— Vanha emäntä, joka antoi pillerit Hannalle,

huomasi kaksi isompaa ja jätti ne käyttämättä. Minä vein ne Helsinkiin tutkittaviksi. Ne olivat ketunmyrkyä.

Tohtori katsoi pitkään ja terävästi Janneen.

— Jos minä olisin tahtonut sinne panna vääriä pillereitä, niin totta kai minä olisin katsonut, että määrä oli oikea.

— Sitä ne sanoivat Helsingissäkin.

— Joku on ne tietysti pannut sinne. Mutta missä? Onko Heikkilässä joku voinut sen tehdä?

— Ei ole. Pillerit olivat vanhan emännän huostassa kaiken aikaa.

— Ne on pantu siis apteekissa.

— Minä en ole sille voinut löytää mitään muuta selitystä.

— Me menemme heti ottamaan siitä selkoa.

Tällainen rivakka ryhtyminen asioihin miellytti Jannea. Apteekki ja tohtorin asunto olivat aivan lähetysten.

— Tule sisähuoneeseen, sanoi tohtori apteekkarille.

Apteekkari avasi tiskissä olevan oven ja päästi molemmat vieraansa toiselle puolelle. Edellä astuen hän vei heidät apteekkihuoneen takana olevaan pieneen konttorihuoneeseensa.

— Sinä tunnet tietysti tämän herran ulkonäöltä? sanoi tohtori. — Hänhän nyrkkeili eilisiltana.

— Terve tuloa, sanoi apteekkari ystävällisesti.

Jannella oli nyt ensimmäisen kerran tilaisuus

katsoa miehen silmiin, ja apteekkari miellytti häntä. Hänen kapeilla kasvoillaan väreili jokainen ajatus herkästi.

— Minä en ole koskaan läheltä katsellut nyrkkeilijää, sanoi hän hymyillen. — Tehän ette ole laisinkaan pihvin näköinen, joksi luulisi naaman tulevan sellaisista iskuista.

Janne hymyili niin, että hänen valkoiset, tasaiset hampaansa näkyivät, sanoen:

— Kylmällä vedellä on ihmeellinen, parantava voima.

— Ja millaiset hampaat teillä onkaan!

— Elleivät nyrkkeilijän hampaat kestä jo alkujaan, niin hänen on parasta lopettaa yrityksensä, vastasi Janne.

Tohtori istuutui ja viittasi toisia tekemään samoin.

— Minulla on vakava juttu, sanoi hän. --- Sinä tietysti et muista sitä, että minä otin täältä muutama viikko sitten rasiällisen pillereitä, joissa oli pääasiassa bromia?

— Sinä otat siksi usein potilaillesi vietävät lääkkeet, että yksityistapauksia on aivan mahdoton muistaa.

— Sinä muistat Heikkilän isännän ja emännän äkillisen kuoleman?

— Muistan kyllä.

— Samana päivänä, jona isäntä kuoli, otin nuo pillerit. Minä toin tänne reseptin ja tulin sitten myöhemmin niitä noutamaan.

— Koska muistat sen, niin en väitä vastaan.

— Sanohan suoraan minulle eräs asia. Jos sinä saat määräyksen tehdä sata pilleriä ja tahnaa jää jäljelle, niin teetkö niistä koskaan pillereitä ja panet ne kaupanpäällisiksi?

Apteekkari nauroi ja vastasi:

— En minä tee sellaista.

— Ja jos tahnaa jää, niin mitä teet sillä?

— Se saa jäädä kulhoon, ja palvelijatar, joka pesee astian, heittää sen tietysti pois. Hyvin harvoin mitään jää.

— Minä arvasin, että asia oli täten, sanoi tohtori. — Nyt on tapahtunut tuossa mainitsemissani tilauksessa sellainen juttu, että rasiaan on joutunut kaksi pilleriä, joissa on strykniniä.

Apteekkari kalpeni ja nousi seisomaan.

— Istu, komensi tohtori. — Minä tunnen sinut tarkaksi mieheksi, en minä sinua epäile.

— Onhan se mahdollisuus olemassa, että tuo stryknini on pantu rasiaan myöhemmin, sanoi apteekkari.

— Tässä tapauksessa ei ole muita mahdollisuuksia kuin että joko minä tai Heikkilän emännän anoppi olisi sen tehnyt. Se on mahdotonta. Nyt kysyn sinulta erästä seikkaa. Säilytätkö sinä reseptit siinä järjestyksessä kuin ne tulevat?

— Tilauksen suorittamisen jälkeen ne heitetään laatikkoon, missä ne voivat hiukan sekaantua, vastasi apteekkari. — mutta minä voin sit-

tenkin aina tietää, minä päivänä olen reseptin suorittanut, koska sekä minä itse että farma-seuttini lyijykynällä merkitsemme suoritettuun reseptiin sekä päivän että tunninkin. Ja onhan meidän apteekissa pidettävä päiväkirjaa, johon reseptit kirjoitetaan.

— Mene hakemaan tänne kuukauden reseptit, sanoi tohtori.

Apteekkari meni. Tohtori otti taskustaan sika-rin, puri sen pään poikki ja alkoi hermostuneena vetää sauhuja.

Vähän ajan päästä apteekkari toi pinkan reseptejä ja asetti ne pöydälle. Tohtori sanoi päivämäärän ja ryhtyi etsimään kasasta silloin suoritettuja lääkemääräyksiä.

— Tässä on nyt kasa, joissa on sama päivämäärä, sanoi hän. — Kenen käsialaa tässä on?

Apteekkari katsoi niitä.

— Ne ovat kaikki minun suorittamiani. Mutta miten se on mahdollista, kun minulla on farma-seuttikin täällä? Totta kai hänkin on eräitä suorittanut. Hänellä ei ole näin syksyllä ollut lainkaan lomaa.

— Kysy häneltä syytä sellaiseen, sanoi tohtori.

Apteekkari avasi oven apteekkiin ja sanoi:

— Neiti, olkaa niin hyvä ja tulkaa tänne.

Vähän ajan päästä ilmestyi ovelle hyvin iloinen ja virkeännäköinen farmaseuttinainen.

— Mitä apteekkari tahtoo?

— Muistatteko päivän, jona Heikkilän isäntä kuoli?

— Muistan kyllä, vastasi neiti.

— Resepteistä näkyy, että ette ole silloin suorittanut ainoatakaan tilausta.

— Apteekkari ei kai muista, että meidän palvelijattaremmme Alma oli silloin Helsingissä serkunsu häissä, ja rouva pyysi minua auttamaan häntä taloudessa.

— Ettekö te lainkaan ollut silloin apteekissa?

— En muista varmasti. Kai minä joitakin käteiskauppoja suoritin. Mutta kun oli kirkas päivä, niin rouva tahtoi käyttää sitä hyväkseen, ja me liisteröimme sisäikkunoita.

— Se selittää, sanoi apteekkari. — Kiitos Minä en tarvitse enää teitä.

Neiti meni vilkaisten kuitenkin sitä ennen Janneen ja hymyillen hänelle.

Tohtori alkoi selailla erottamiaan reseptejä. Hän otti erään paperin esiin.

— Tässä on strykniniä, sanoi hän. — Sen on kirjoittanut nimismies, ja se on maanviljelijä Jaakko Koivuniemen nimiin. Tämä on samana päivänä suoritettu kuin tuo pillerireseptikin ja on kasassa heti sen jälkeen.

— Tai hiukan sitä ennen, sillä reseptit pannaan laatikkoon vasta sitten, kun tilaus on annettu pois apteekista, sanoi apteekkari. — Niitä ei aina haeta samassa järjestyksessä kuin ne tuodaan. Minä olen nyt muistavinani tuon reseptin.

Koivuniemi oli täällä silloin. Hän oli hiukan pahoinvoipa, ja minä sekoitin hänelle hiukan vahvistavia lääkkeitä.

— Mikä häntä vaivasi? kysyi tohtori kumartuen eteenpäin.

— Hän sanoi vilustuneensa tai jotakin muuta sellaista. Minun on aivan mahdotonta muistaa enää näin pitkän ajan päästä sitä. Hänhän poikkeaa tänne usein, enkä siis muista, mitä kullakin kerralla on tapahtunut.

— Onko häntä ennen vaivannut tuollainen pahoinvointi?

— Hyvin usein. Hänhän matkustelee siksi paljon, syö epäsäännöllisesti ja saa senvuoksi kaikenlaisia häiriöitä.

— Olisiko hän mahdollisesti voinut sekoittaa pillereihin strykniniä?

— Sitä en usko, vastasi apteekkari. — Ei hän mikään enkeli ole, koska on liikemies, mutta hän ei ole mitenkään sellainen, joka menettelee siten kuin nyt oletetaan. Minä tunnen hänet siksi hyvin.

Tohtori otti silmälasit nenältään ja hieroi sormillaan nenäänsä.

— Kun nyt ei vielä ollenkaan pyydystetä kettuja, niin hän ei ole ainakaan siihen tarkoitukseen voinut käyttää myrkkyä. Olisi hyvä saada tuo strykninipurkki käsiinsä.

— Siinä ei ole mitään muuta keinoa kuin mennä hänen luokseen, sanoi tohtori.

— Ei ole varmaa, onko hän kotona, vastasi apteekkari. — Hänhän on niin paljon matkoilla.

— Kuule, soita hänen kotiinsa ja sano, että on tapahtunut mahdollisesti erehdys ja että sinä tahdot saada sen tarkastettavaksesi. Sellainen selitys on aina luonnollinen. Älä soita itse, vaan anna tuon farmaseutin tehdä se. Kaikki näyttää silloin viattomammalta.

Apteekkari kutsui jälleen farmaseutin huoneeseen.

— Olkaahan, neiti, ystävällinen ja soittakaa herra Koivuniemelle ja kysykää, onko hänellä jäljellä vielä se strykninimäärä, jonka hän täältä sai?

— Ei sitä ole vietykään, purkki on täällä, sanoi neiti. — Minä näin sen pitkän aikaa tiskillä, ja kun sitä ei kysytty, niin panin sen kaappiin tieltä pois sekä määräyksen reseptilaatikkoon. Minä ajattelin, että kai herra Koivuniemi kysyy sitä, kun tarvitsee. Se on vielä maksamattakin.

Tohtori ja apteekkari katsoivat toisiinsa.

— Hyvä on, sanoi apteekkari neidille.

Neiti poistui huoneesta.

— Mene nyt punnitsemaan tuo määrä, jotta näemme, vastaako se reseptin määrää.

Apteekkari poistui huoneesta. Tohtori veteli sikaristaan syvään haikuja.

— Jos Koivuniemi on käyttänyt siitä osan, niin miten hän on sen jättänyt tänne? sanoi Janne.

— Koska hän aina voisi väittää, ettei hänellä

ole koskaan purkkia ollutkaan. Se on viisaasti ajateltu. Hyvin viisaasti.

Apteekkari palasi ja sanoi vakavasti:

— Purkissa on aivan se määrä kuin resepti osoittaa, ei puutu milligrammaakaan.

— Siitä ei siis ole otettu yhtään mitään pois, sanoi tohtori.

— Nyt me olemme kadottaneet senkin langan, sanoi Janne.

— Selittäkää nyt jo toki tämä lähemmin, sanoi apteekkari.

— Siinä ei ole enää mitään selittämistä, sanoi tohtori. — Ilmeisesti on yritetty myrkyttää joku, tässä tapauksessa lähinnä Heikkilän Hannan-
emäntävainaja. Minä olen ajatellut, että Koivuniemi oli siihen syyppää. Moni seikka viittasi siihen. Mutta hän on syytön.

— Mitä syytä hänellä olisi ollut myrkyttää oma kälynsä? kysyi apteekkari.

— Saadakseen periä. Rahasta ihminen tekee mitä tahansa.

— Mutta olihan Heikkilän isännällä poika.

— Niin olikin. Mutta voihan sitten pojankin syrjäyttää.

— Mutta sittenhän olisi pojan perinyt lain mukaan hänen isoäitinsä, koska suora polvi eteenpäin ja taaksepäin perii ensin.

— Voihan odottaa tuon vanhan vaimon kuolemaa tai syrjäyttää hänetkin, sanoi tohtori.

Apteekkari ei voinut olla hymyilemättä.

— Niin monta murha ei voi tehdä joutumatta kiinni.

— Murhayritys vanhan emännän ja pikku Heikin suhteen on tehty, sanoi Janne.

Molemmat herrat hätkähtivät. Janne kertoi tuon yöllisen vieraan käynnin.

— Tämähän on aivan kamalaa! huudahti apteekkari.

— Ja kamalinta on se, että tuollainen ihmispeto on meidän lähettyvillämme, sanoi tohtori. — Ja kaikki on niin epävarmaa, että jokainen voi olla epäilyksen alainen. Minä epäilin tuota nuorta miestä isännän kuoleman suhteen. Kaikeksi onneksi hänelle on olemassa kanttori, joka voi todistaa hänen olleen juuri silloin asemalla. Hän on näiden pillereiden vuoksi epäillyt minua. Me olemme epäilleet Koivuniemeä. Ja jos jatkamme näin, niin sitten saamme epäillä lopulta sinuakin, sillä sinun apteekissasi on joutunut tuo strykniini pillereihin.

— Minä olen epäillyt myös Heikkilän entistä renkiä Mattia, vaikka en voi ymmärtää, mikä syy hänellä olisi kaikkeen tähän, sanoi Janne. — Ja kun nyt olen kuullut kaiken pillereiden suhteen, niin eihän ole laisinkaan mahdollista, että hän olisi osannut niitä valmistaa tai päässyt ollenkaan apteekkitavaroihin käsiksi. Ja minä olen epäillyt maanviljelijä Mikkolaa, koska hän kaikin mokomin tahtoi ostaa itselleen erään takamaankappaleen, mutta ei saanutkaan.

— Mutta minähän olen tahtonut ostaa Heikkilästä erään vuoren, jossa on maasälpää, sanoi apteekkari. — Minähän olisin sen perustuksella myös syyllinen.

— Tässä on rikos, ilmeinen rikos, sanoi tohtori. — Minä epäilin sitä heti alussa. Isännän kuolema ei ollut aivan luonnollinen, vaikka se siltä näyttikin. Ehkä ihminen voi pudota pystyssä olevaan rautakankeeseen.

— Mutta sellainen on aina terä maassa, jos se kerran on pystyssä, sanoi Janne. — Minä näin kangen. Sen kärki oli verinen.

— Sitten on selvä, että isäntä murhattiin, sanoi tohtori. — Emännän niskanikama oli sijoiltaan, kun hän upposi veteen. Minä uskoin, että hän oli ensin saanut halvauksen.

— Minä olen tutkinut paikan tänään, sanoi Janne. — Häntä lyötiin kurikalla niskaan ja sitten ruumis laahattiin järveen. Pesutuvassa näin selvästi ruumiin korkojen jättämät uurteet.

— Koko sarja on siis tällainen, sanoi tohtori. — Ensin on surmattu isäntä, sitten valmistettu myrkky emännälle, pidetty sitä keinoa epävarmana ja tapettu emäntä ja lopulta yritetty murhata vanha emäntä ja poika. On tämän suunnitellut kuka tahansa, niin ei häneltä ainakaan älyä puutu.

— Tuo murhamies ei ole aivan kaukana meistä, sanoi apteekkari, — se on varmaa. Viisainta on, että emme kerro huomioistamme muille kuin toi-

sillemme. Jostakin voi ilmestyä sellainen ikkuna, jonka kautta näemme murhaajan ja saamme hänet edesvastuuseen.

— Tehdään niin, sanoi tohtori.

He erosivat. Janne huomasi, että toiveet rikoksen ilmitulemisesta olivat yhä vielä pienet. Mutta hän oli saanut ainakin kaksi älykästä apulaista. Kummallekin oli tärkeätä, että rikos paljastui, sillä jos tutkimus pantaisiin toimeen, olisi heille epäedullisia yksityiskohtia heti julkisuudessa. Olihan myrkkypillerit pantu rasiaan apteekissa ja olihan tohtori itse ne tuonut Heikkilään. Tosin näiden pillereiden kautta ei oltu saatu aikaan mitään onnettomuutta, mutta asia olisi omiaan järkyttämään molempien herrojen arvovaltaa pitäjässä.

Rivakasti Janne asteli kotia kohden. Hän valikoi jälleen oikotien, ja nyt hän uudelleen tarkasti hyvin huolellisesti auton renkaiden jäljet. Hän oli lukenut, että rikkinäinen rengas jättää maahan merkkinsä. Hän etsi sellaista, mutta auton ajamisesta oli kulunut jo siksi pitkä aika, että renkaiden jäljet olivat heikot. Hän kulki taaksepäin siitä kohdasta, missä auto oli kääntynyt, ja tarkasti, olisiko missään mitään sellaista esinettä tai muuta seikkaa, joka voisi ilmaista ajajan. Kaikki oli turhaa, ja hän ajatteli, että rikoskirjojen kirjoittajat aivan tahallaan usein jättivät esille määrättyihin paikkoihin esineitä ja merkkejä, joiden perustuksella tutkija pääsi salaisuuden perille.

Rikoksen selvittäminen ei ollutkaan niin helppoa kuin hän kuvitteli. Sattuma voi tulla avuksi. Mutta milloin sattuma suvaitsi kääntyä hänen puoleensa?

KYMMENES LUKU.

Viikot kuluivat. Mitään seikkaa ei ilmaantunut, joka olisi näyttänyt, liikkeiko murhamies vielä niillä seuduilla. Käräjät pidettiin, ja Juhola määrättiin pikku Heikin holhoojaksi. Heti vanha isäntä teki metsäkaupat, mutta piti asian aivan salassa. Hän ei edes Kallellekaan puhunut mitään siitä, vaan otti hänet johtamaan hakkuuta Juholan metsissä.

Työt rakennuksella edistyivät säännöllisesti. Janne toi ukko Vinbergin laittamaan ruudut sisäikkunoihinkin.

Kalle kävi ahkerasti tanssitilaisuuksissa ja teki valloituksia, joiden johdosta hän aina rui-kutti. Alman hän oli aikoja sitten hylännyt sen perusteella, että Halli ei tästä naisesta pitänyt. Alma joutui aivan raivoihinsa kuullessaan sellaisen vertailun. Jannelle Kalle valitti sitä, että hän tällä tavalla oli joutunut kadottamaan rikoksen tutkimiselle tarpeellisen henkilön, mutta oli hyvin tyytyväinen, kun Janne vakuutti sen ajan jo olleen ja menneen, jolloin Alma oli tärkeä.

Lokakuun loppuviikolla kävi useita nuoria

naisia tarjoutumassa Heikkilään palvelukseen. Kalle asetti emännälle sen vaatimuksen, että neljääkymmentä vuotta nuorempaa ei saanut ottaa. Muuan itsellisen vaimo, jonka mies oli äskettäin kuollut ja jolla ei ollut lapsia, kävi emäntää puhuttelemassa ja pyytämässä tilapäistä työtä. Tämän emäntä otti palvelukseensa.

Kun talossa näin oli kylliksi väkeä, eivät Juhola ja Heta enää käyneet siellä joka päivä. Mutta ainakin kahdesti viikossa Juhola ajoi sinne ja Heta oli aina matkassa. Hän oli mieltynyt talousaskareisiin ja tyydytti tätä haluaan nyt Heikkilässä.

Katri, tuo uusi palvelijatar, pantiin asumaan uuden rakennuksen keittiöön, sillä Janne ja Kalle tahtoivat pitää tuvan hallussaan. Olihan Leena tahtonut järjestää niin, että hän olisi siirtynyt pikku Heikin kanssa salin perällä oleviin kamareihin ja luovuttanut oman huoneensa miehille. Mutta nämä eivät tahtoneet siitä kuulla puhuttavankaan. He olivat tottuneet avaraan tupaan ja viihtyivät siellä.

Talvi oli jo tullut. Heikki, joka siihen asti oli jalkaisin käynyt koulussa, otti nyt potkurinsa esiin ja tuli ja meni sillä kirkolle.

Jannen huolet pojan suhteen olivat vähitellen haihtuneet, koska mistään ei näkynyt vaaraa uhkaavan. Alussa hän pimeän tullessa oli jo varhain kävellyt poikaa vastaan siihen asti, missä tämä viimeisestä toveristaan erosi. Matkaa oli

siitä Heikkilään enää vain kilometrin verran. Ainoatakaan asumusta ei ollut sen varrella, mutta olihan tie valtamaantie, ja sillä on aina sentään ajajia. Eihän kukaan uskaltaisi hyökätä pojan kimppuun tällä matkalla.

Janne puuhaili rakennuksella ja unohti toisinaan mennä Heikkiä vastaan. Hän katui sitä seuraavana päivänä, mutta unohti asian uudelleen. Ja lopulta kului monta päivää, eikä hän lähtenyt enää tälle matkalle. Kun rekikeli tuli ja Heikki saattoi käyttää potkukelkkaansa, niin pieneni vaara aivan mitättömiin. Olihan torpan luota olemassa pitkä alamäki. Jos keli oli liukas, niin saattoi mäen antamaa vauhtia hiukan lopulla lisäämällä päästä yhdellä kyydillä aivan Heikkilän peltojen kulmaan.

Mutta eräänä päivänä Jannen turvallisuuden tunne sai ankaran iskun.

Miesten ollessa tuvassa puhdetöissään tuli poika kiukkuisen näköisenä lakitta tupaan.

— No, mistä se kananvaras tulee? sanoi Kalle nauraen.

— Senkin roistot, sanoi Heikki kiukkuisena, — kun panevat kaikenlaisia vaijereita tielle.

Janne hyppäsi pystyyn, ja puukko, jolla hän juuri vuoli, putosi kolahtaen lattialle.

— Mistä vaijereista sinä puhut? sanoi hän.

— Niistä, jotka ovat Pitkänähteen alla, sanoi Heikki.

Janne veti pojan eteensä. Hän oli aivan kalpea,

ja kesti vähän aikaa, ennenkuin hän saattoi tyyneesti kysellä.

— Oliko siellä vaijeri mäen alla?

— Oli.

— Onko siellä ennen ollut? Tiedätkö sitä?

— Ei ole ollut. Ja tyhmä paikka se onkin vaijerille. Jos ne tahtovat estää viinankuljettajia, niin mäen päällä on paljon parempi paikka.

Janne hengähti syvään ja koetti pysyä tyynenä.

— Miksi siinä on parempi paikka?

— Kun siinä on tiessä äkkimutka ja jokaisen auton täytyy siinä hiljentää vauhtia. Siinä ne ennen ovat pitäneet vaijeriaan, kun siinä torpassa asuu poliisi ja hän voi paremmin vahtia.

— Missä sinä menetit lakkisi?

— Mäessä.

— Millä tavalla?

— Minä laskin potkurilla, niinkuin aina ennenkin. Ja sitten mäen keskellä se lensi päästäni.

— Selitä selvemmin, sanoi Janne.

— Minähän selitän, vastasi Heikki. — Vaijeri oli tien poikki ja se vei lakkini.

— Millä tavalla sinä laskit mäkeä?

— Tietysti kyyrylläni.

— Miksi tietysti?

— Minä otin oikein kovan vauhdin ja silloin ei pysy, ellei ole kyyryssä. Jos minä lasken tavallisella vauhdilla, niin olen suorassa. Ja oli onni, etten ollut suorassa, sillä silloin olisi vaijeri mennyt ihan kurkkuni kohdalta.

Jannelle teki tämä niin pahaa, että hän nousi paikaltaan ja seiso i selkä poikaan päin katsellen ikkunasta.

Kallelle oli alkanut selvitä, mistä oli kysymys.

— Pitävätkö ne aina vaijeria niin korkealla? kysyi hän.

— Mitä hulluja ne pitäisivät, sanoi Heikki. — Sehän olisi silloin auton koneen yläpuolella. Sen minä sanon, että, jos kerran tahtoo vaijerilla pidättää autoja, niin sen pitää olla alempana, jotta se osuu koneen alle. Tai pitää sen nyt ainakin olla jäädyttäjän kohdalla. Jos se on niin ylhäällä, niin osuu se tuulilasiin, ja siitä se sitten liukuu auton yli. Tietysti sen on joku tyhmeliini sinne laittanut. Minä sanoisin nimismiehelle sellaisesta huolimattomuudesta.

Janne kääntyi ikkunan luota. Hän oli nyt rauhallinen.

— Älä puhu isoäidillesi mitään tästä.

— Mutta kun hän kysyy, missä on minun lakkini, niin mitä minä sanon? kysyi Heikki.

— Minä menen hakemaan sen, sanoi Janne.

Hän viittasi Kallelle, ja molemmat pukivat päällystakit ylleen ja lähtivät pihalle.

— Ota koirasi mukaan, sanoi Janne.

Kalle vihelsi Hallin luokseen.

Miehet astelivat reippaasti eteenpäin pimeätä tietä. Mäen keskikohdalla oli tiellä lakki. Sen Janne pisti taskuunsa, sillä hän tuns i sen Heikin lakiksi.

— Tarkastakaamme nyt tien sivua, sanoi Janne. — Täällä on ehkä vaijeri vielä jäljellä.

He astuivat tien sivuun ja valaisivat taskulampuillaan. Pian he olivat löytäneet puut, joihin vaijeri oli ollut kiinnitetty, sillä kuori oli hankaantunut niistä pois. Mutta vaijeria ei ollut enää missään näkyvissä. Sen asettaja oli ennättänyt irroittaa sen ja viedä mukanaan.

Halli haisteli vaijerin kohdalla, mutta kun satoi lunta, niin ei se päässyt jäljille.

— Se oli taas yritys ja ovelasti keksitty, sanoi Janne. — Tuon vaijerin asettaja on nähnyt, että poika laskee mäkeä potkurillaan, ja oli asettanut sen niin, että se tulisi juuri pojan kaulan kohdalle. Vain se sattuma, että Heikki tällä kertaa oli kyyryllään, pelasti hänen henkensä. Muistan poikana lukeneeni, miten erään mäen alle oli pantu tuollainen vaijeri ja miten kelkalla laskenut neitonen sai sen kaulaansa ja kuoli siihen.

— Mitä me nyt teemme? kysyi Kalle. — Jos minä saisin tuon vaijerimiehen käsiini, niin hän ei vähään aikaan liikkuisi.

— Mutta me emme saa häntä nyt käsiimme, se on selvää, sanoi Janne.

He lähtivät Heikkilää kohden. Janne oli mietteisään, ja Kalle oli silloin tottunut aina olemaan vaiti. Hän ei koettanutkaan ratkaista tätä asiaa. Janne pystyi sellaiseen paremmin. Hän odotti ainoastaan määräystä siitä, mitä hänen oli tehtävä.

Heikkilässä Janne meni heti puhelimeen ja soitti nimismiehelle.

— Tämä on Heikkilästä, sanoi hän. — Onko teidän määräyksestänne pantu vaijeri Pitkänhahteen kohdalle?

— Ei ole, vastasi nimismies.

— Mutta minä olen kuullut, että ennen on ollut, lausui Janne.

— Niin, mutta se on ollut mäen päällä tien mutkassa poliisin asunnon kohdalla. Me emme ole enää kahteen vuoteen käyttäneet vaijeria, kun piikkilankamatto on tehokkaampi. Onko siellä mäessä ollut sitten vaijeri?

— On.

— Minä koetan ottaa selkoa siitä, kuka sen sinne on asettanut.

— Olisitteko hyvä ja soittaisitte sitten tänne Heikkilään ja kysyisitte Janne Koskea.

— Kyllä, kyllä minä soitan, vastasi nimismies, johon Jannen urheilijanimi heti tehosi.

— Toivottavasti tämä tällainen voidaan estää, sillä vaijeri sillä kohtaa on vaarallinen niille, jotka tulevat mäkeä alas.

— Sehän on luonnollista. Mutta vaikka olisikin ollut vaijeri, niin onhan aina sen molemmin puolin merkinantajat.

— Sen minä unohdin, sanoi Janne. — Kaikesta päättäen on tässä kysymyksessä selvä ilkiteko.

— Kyllä minä siitä pääsen selville. Poliisi

asuu siinä aivan lähellä. Minä soitan hänelle ja käsken hänen tutkia asian.

Janne sulki puhelimen ja tuli masentuneena tupaan. Vaara oli olemassa aina ja kaikkialla. Vihollinen oli kekseliäs.

— Tuossa on lakkisi, sanoi hän Heikille. — Ja suu poikki tästä isoäidillesi.

Kallelle hän sanoi:

— Tästä lähtien me menemme vuorotellen poikaa vastaan tuonne mäelle asti.

— Minulla on parempi neuvo. Annetaan Halli pojan mukaan. Jättäköön hän koiran siellä johonkin taloon siksi aikaa kuin on koulussa.

— Tohtorilla on sopiva paikka, sanoi Janne.

— Apteekki on siinä vieressä, ja Halli vihaa Almaa.

— Jättäköön poika sen sitten vaikka Juholaan, lausui Janne. — Heta lihoittaa sen kyllä muodottomaksi, mutta juoksetetaan täällä sitten lihat siitä pois.

Janne odotteli nimismiehen ilmoittavan tutkimuksen tuloksista puhelimesta. Kun ilta oli jo pitkälle kulunut eikä mitään ollut kuulunut, niin hän ei enää voinut hillitä levottomuuttaan, vaan lähti hankkimaan tietoja. Talon hän jätti Kallen huostaan ja käski tämän pitää kaikkea hyvin silmällä.

Ulkona satoi yhä hiljaa lunta, kun Janne tuli maantielle. Nimismies oli sanonut soittavansa poliisille, joka asui Pitkänähteen harjulla. Tänne

Janne pyrki. Hän tiesi varsin hyvin, ettei puhe-
limessa saisi mitään tietää, mutta henkilökohtai-
sesti ehkä jotakin.

Vanha poliisi, joka oli nähnyt monta nimis-
miestä, ei ollut pitänyt mitään kiirettä, vaan istui
aivan rauhallisesti kotonaan sanomalehteä lukien.

— Minä olen tullut Heikkilästä tiedustamaan,
miten pitkällä on tutkimus sen vaijerin suhteen,
sanoi Janne käteltyään poliisia.

— Ei se ole vielä missään, sanoi poliisi. — Siellä
sataa nyt lunta, eikä siellä pimeässä voi mitään
tutkia. Täytyy ensin olla päivä. Tekö siitä asiasta
soititte nimismiehelle?

— Minä soitin.

— Olisitte voinut tulla suoraan tänne, niin
olisi keskusteltu. Minä olen niitä vanhanajan
poliiseja, joka tunnen koko pitäjän, aivan joka
ainoan. Kun minulle sanotaan, millainen juttu
on, niin minä sanon, kuka se on tehnyt. Nimismies
soitti minulle, että mäen keskikohdalle oli pantu
vaijeri. Hän ei tietänyt, miksi se sinne oli pantu.
Hän puhui jostakin vaarasta. Tulenko minä siitä
hullua hurskaammaksi? Mistä nyt on kysymys?

Janne selitti asian perinpohjin, ja poliisi teki
tuon tuostakin kysymyksiä. Siitä Janne ei hiis-
kunut mitään, että hän epäili vaijerin asettajaksi
henkilöä, joka oli syypää Heikin ja Hannan kuo-
lemaan.

— Minä ajattelen nyt sillä tavalla, sanoi
poliisi, —että vaijeri on siksi kallis kapine, ettei sitä

kukaan hanki yhden pienen pojan tappamiseksi. Ja mistä sellaisen sitten ostaa? Ei muualta kuin Helsingistä. Ja missä sellaisen kuljettaa, jotta se ei herätä huomiota. Jos tässä vaijeria on käytetty, sillä varsin hyvin on siinä voinut olla ainoastaan rautalankaa, niin on kai siihen käytetty sitä valtion omaa, joka on takavuosilta minun hallusani.

— Onko se tallella? kysyi Janne.

— En ole katsonut.

— Miksi ette ole? kysyi Janne vihaisesti.

— Koska minä en tätä asiaa ryhdy tutkimaan, ennenkuin vasta päivänvalossa ja vasta sitten, kun sade on lakannut.

— Mutta voittehan toki katsoa, onko oma vaijerinne kotona, jotta sitten yöllä voitte syventyä asiaan, sanoi Janne.

— Se syventyminen oli oikea sana. Odottakaa, niin otan jalkaani ja puen ylleni ja menemme katsomaan.

Vähääkään kiirettä pitämättä poliisi veti saappaat jalkaansa, puki takin ja sitten päällystakin ylleen, sovitteli virkalakkiaan ja sanoi:

— Mennään nyt sitten!

Tultuaan ovesta pihalle hän valaisi taskulampulla tietä.

— Vaijeri on tuolla vajassa.

He menivät hänen osoittamaansa rakennusta kohden. Poliisi avasi oven ja valaisi taskulampullaan seinää ja sanoi:

— Tuossa se . . .

Mutta sanat kuolivat hänen huulilleen, ja hän tuijotti seinään.

— Mutta tuollahan se on aina riippunut.

— Mutta ei riipu nyt.

— Ei näy riippuvan. Kuka roisto sen siitä on siepannut?

— Tietysti se, joka sitä on käyttänyt, sanoi Janne.

— Ja se on tuntenut talon paikat hyvin, koska on sen osannut ottaa. Me emme täällä pääse asiassa minnekään. Menkäämme sisään ja ajatelkaamme.

He palasivat poliisin tupaan, ja tämä riisui yltään päällystakin, takin ja jalastaan saappaat ja sytytti sitten piippunsa ja alkoi rauhallisesti puhella.

— Kyllä se vaijeri löytyy. Se on valtion oma. Sitä ei voi myydä kellekään, sillä kukaan ei sitä osta. Se on siksi epämukava säilyttää, että se on heitettävä jonnekin, ja joku sen tuntee ja tuo tänne.

— Mutta me emme tiedä vielä siten, kuka sitä on käyttänyt, sanoi Janne.

— Kyllä sekin tulee tietoon. Varmasti joku on nähnyt jonkun sitä kuljettavan. Ihmisillä on niin suuri into seurata toistensa hommia. On ihme ja kumma, ellei täällä joku olisi nähnyt, kuka kantaa suurta vaijerikimppua minun pihaltani pois.

Mikkola tuli samalla sisään. Janne ei ollut häntä tavannut sen koommin kuin isäntä kävi

häntä puhuttelemassa, ja hän hämmästyí tämän surkastunutta muotoa.

— Päivää, isäntä, sanoi Janne. — En ole tavannutkaan isäntää pitkään aikaan.

— Minä olen ollut vähän huonovointinen, sanoi Mikkola.

— Onko oikein tauti vaivannut? kysyi Janne.

— On ollut sellaista unettomuutta, ja se tekee miehen niin kovin heikoksi.

— Kun isäntä asuu tässä lähellä, niin minä olisin huomenna tullut taloon, sanoi poliisi. — Minulla olisi vähän asiaa.

— Mitä se olisi? kysyi Mikkola, ja Janne oli huomaavinaan, että hänen äänensä värísi.

— Joku on varastanut minun vajastani valtiolle kuuluvan vaijerin, sanoi poliisi. — Jos te, isäntä, satutte kuulemaan, että joku on nähty kuljeskelevan sellaisen kanssa näillä tienoilla, niin olisi hyvä vihjaista minulle. Joku on käyttänyt sitä koiruuksiinsa, ja minun pitää ottaa selvä siitä, kuka tämä joku on.

— Ainahan meidän talossa ollaan liikkeellä, sanoi Mikkola. — Ja kun meidän pihalta näkee tänne, niin voi hyvinkin joku olla huomannut sen, vaikka ei ole siitä sanonut minulle mitään. Milloin se olisi viety?

— En minä ole sitä ymmärtänyt kaivata, sanoi poliisi. — Mutta tänään sitä on käytetty. Mihín aikaan sitä olikaan käytetty?

— Neljän aikaan, sanoi Janne.

— Niin, neljän aikaan, sanoi poliisi. — Joku on voinut sen ottaa tänään päivänvalon aikana, ellei ole vienyt jo viime yönä tai joskus aikaisemmin. Ellei sitä ole metsään heitetty, jonka melkein uskoisin, niin on se jossakin tässä lähettyvillä. Kuka sellaista uskaltaisi ruveta pitkin maantietä kuljettamaan, ja metsän kautta ei enää ole helppo kulkea, kun on lunta.

— Jos satun kuulemaan, niin kyllä annan heti sanan, lausui Mikkola. — No, miten siellä Heikkilässä on voitu?

— Kyllä meillä hyvin voidaan, sanoi Janne. — Se uusi rakennuskin alkaa jo olla valmiina. Keittiöön on muuttanut uusi palvelijatar, mutta muuta osaa rakennuksesta ei ole vielä käytetty. Pääoven portaat ja kuisti puuttuvat, mutta kyllä se muuten on asuttavassa kunnossa.

— Pian se sitten tulikin valmiiksi.

— Minulle tuli apulainen, joka on puuseppä.

— Niin se, jolla on se vihainen poliisikoira.

— Sama mies.

— Vai on hän puuseppä?

— On ja nyrkkeilijä niinkuin minäkin.

— On siellä vanha emäntä sitten turvattu.

— On.

Mikkola oli vähän aikaa vaiti ja kysyi sitten:

— Onko siitä asiasta, josta me viime kerralla puhelimme, kuulunut mitään?

— Ei ole sen enempää.

— Se asia ei anna minulle rauhaa ollenkaan, sanoi Mikkola.

— Mitä se on? kysyi poliisi.

— Tämä isäntä pyysi minua puhumaan Heikkilän emännän kanssa eräästä ulkopalstasta, jonka hän tahtoisi ostaa, sanoi Janne.

Mikkola loi häneen kiitollisen katseen.

— Se on tietysti se palsta, jossa se rajamies on, sanoi poliisi. — Oletteko te kuullut, miksi se rajamies on niin tavattoman vihainen?

— En ole kuullut, vastasi Janne.

— Se entinen raja maiden välillä oli mennyt tukkoon, ja Mikkolan isäntä, tämän isoisä, hak-kautti uuden, mutta tekikin sen runsaasti Heikkilän maiden puolelle.

— Mitä tuota vanhaa juttua vieraille kertoo, sanoi Mikkola harmistuneena.

— Se on mukava juttu, sanoi poliisi. — Siitä tuli sitten riita, ja tuomari itse kävi paikan päällä sitä katsomassa. Mutta Mikkola oli pannut saap-paiisiinsa multaa omalta pelloltaan, ja kun hänen piti oikeudessa vannoa, niin hän vannoi kunniansa ja omantuntonsa nimessä, että hän siellä metsässä oli seisonut omalla maallaan. Ja hän voitti asian. Mutta siitä asti se rajamies on ollut vihainen. Ker-ran Mikkolan lehmä eksyi metsään, ja sitä haettiin, mutta ei löydetty. Arvattiin, että rajamies siinä oli ollut vehkeilemässä. Lähdettiin kulkemaan rajaa pitkin, ja löytyihän se lehmä. Se oli kokonaisen viikon kiertänyt rajalla yhtä ainoata kor-

keata kuusta ja haukannut siitä ympäriltään sen minkä sai, mutta mustana oli maa ja laihtunut oli lehmä.

— En minä viitsi tätä samaa juttua kuunnella joka vuosi ainakin viisi kertaa, sanoi Mikkola ja meni.

— Tämä on jo kuudes kerta tänä vuonna, huusi poliisi hänen jälkeensä.

Hän kääntyi Jannen puoleen ja sanoi:

— Tuo Mikkola on sitten sen Heikkilän nuoren isännän kuoleman ollut vähän niinkuin sekaisin. Se koski häneen niin kovasti. No, kun he olivat olleet siksikin läheisiä naapureita ja toinen sellaisella äkkinäisellä tavalla temmaistaan pois elävien joukosta, niin onko ihme, jos siinä alkaa katsella elämää toisilla silmillä.

Janne ei nyt välittänyt näistä mietiskelyistä. Mikkolan rauhattomuus oli pannut hänet ajattelemaan, oliko Mikkola syyllinen murhaan, niinkuin hän jo kauan oli epäillyt, ja kärsi siis nyt oman tuntontuskia, vai tiesikö hän murhasta jotakin, mutta ei uskaltanut hiiskua siitä mitään. Hän käänsi puheen uudelleen vaijeriin.

— Te luulette siis, että joku antaa teille tiedon vaijerista?

— Katsokaahan, asian laita on tällainen, sanoi poliisi. — Meillä maaseutupoliiseilla on kovin suuret piirit. Emme osaisi mitään toimittaa, ellei ihmisillä olisi halu seurata toistensa asioita ja puhua sitten niistä. Tulee mitä tahansa, niin minä annan

omassa piirissäni ihmisten puhua minulle, ja aina siinä tulee sitten esille sellainen lanka, josta voi ruveta vetämään. Maalla tapahtuu niin vähän, että jokainen asia huomataan. Siitä on jo monta viikkoa, kun tekin kerran lähditte Helsinkiin, tulitte kävellen meidän mäelle asti ja täällä tapasitte erään isännän, jonka rattaille nousitte. Ja minä tiesin vielä samana iltana, että te olitte mennyt Helsinkiin, ja kun tiedän junien kulun, niin tiesin, mille junalle aioitte. Ja kun tunsin sen isännän, niin tiesin, että hän ei vienyt teitä perille asti, vaan ainoastaan kotinsa kohdalle. Ja muutamaa päivää myöhemmin te taas menitte kaupunkiin ja samalle junalle, mutta tulitte rattailta Juholan ja hänen Hetansa kanssa. Vai mitä?

— Aivan oikein, vastasi Janne. — Minä olen ihmetellyt, miten siitä tieto kulki niin pian. Nyt näen, että huusin sitä tietoa itse pitkin maantietä.

Samassa ovi aukeni ja Mikkola astui sisään.

— Tuossa se on, sanoi hän heittäen kokoonkäännetyn vaijerin lattialle.

— No, mistä se löytyi? kysyi poliisi.

— Puhuin asiasta kotona, ja rengit olivat nähneet sen tallissa, sanoi Mikkola. — Se oli tuotu tänään sinne.

— Kuka sen oli tuonut? kysyi poliisi.

— Sitä en tiedä, vastasi Mikkola.

— Kun varastettu tavara löytyy, niin se kulkee ilman kautta, lausui poliisi. — Koska se on näin pian löytynyt, niin tiedän jo ainakin yhden asian.

Se, joka sitä on käyttänyt, on tässä lähettyvillä ja on sellainen, joka tuntee hyvin minun paikkani ja Mikkolan paikat.

Mikkola ei sanonut mitään, vaan meni pois huoneesta.

— Se taisi suuttua, sanoi Janne.

— Totta kai, kun minä jokseenkin selvästi sanoin, että hän oli sen ottanut. Jos hän on syylinen, niin hän nielee kaiken. Jos hän on syytön, niin hän etsii syyllisen. Kas sillä tavalla sitä täytyy virkaansa hoitaa.

Janne ei voinut olla tunnustamatta, että poliisi oli aivan oikeassa näissä päätelmissään. Hän päätti rohkeasti tiedustella enemmänkin.

— Kun kuulitte Heikkilän nuoren isännän ja emännän kuolemasta, niin mitä ajattelitte?

Poliisi katsoi Janneen ja vastasi:

— En mitään. Kukaan ei pyytänyt minua ajattelemaan mitään.

— Kuulitte kai, mitä täällä sanottiin siitä?

— Jos joku maalla kuolee, niin harvoin hän toisten mielestä kuolee oikealla tavalla. Kun tohtori sanoi, että isäntä kuoli tapaturmaisesti ja emäntä hukkuu, niin minä uskoin sen, sillä minun velvollisuuteni on uskoa esivaltaa.

Janne huomasi, ettei hän tässä suhteessa saisi mitään tietää, ja käänsi puheen toisaanne.

— Sen kai tiedätte, että Mikkola koetti kaikin tavoin estää, ettei kukaan tulisi Heikkilään palvelukseen?

— Totta kai minä sen tiedän, vastasi poliisi. — Ja se oli ihan oikein hänen kannaltaan katsottuna. Jos vanha emäntä joutuu pulaan, niin hän myy metsäpalstan ja myy talonsakin ehkä, ja Mikkola oli valmis ostamaan koko talon. Ja kyllä Mikkolalla rahaa siihen on.

— Kun minä tulin taloon ja huomasin sen, niin minä houkuttelin sinne omalla tavallani palvelijattaret, sanoi Janne.

Poliisi oli utelias, sen näki selvästi. Tässä oli asia, jota hän ei tietänyt.

— Ja mikä keino se oli? kysyi hän.

— Minä toin tänne sen toverini, jolla se poliisi-koira on.

— Nyt minun on vähän vaikea ymmärtää.

— Se mies on saanut sellaisen voiman, että jokainen nainen juoksee hänen jäljessään. Ja kun palkollisten muuttoaika tuli, niin meille oli tarjolla tyttöjä kuin entisajan pappilaan.

Poliisilla oli niin hauskaa, että hän nauroi pitkän aikaa kyynelten valuessa silmistä ja rupesi viimein kovasti yskimään.

— No, nyt minä ymmärrän, miksi ne kaikki sivistysriennot ovat pitäjässä tänä syksynä kukoistaneet, sanoi hän. — Tytöt ovat käyneet kaikissa juhlissa. Ja pojat ovat menneet vahtimaan omiaan. Ja taas on sivistys noussut Suomen maassa.

Hän nauroi ja yski uudelleen. Jannen kertoma juttu näytti hänet tehneen tavallista suopeam-

maksi. Hän katseli kattoon, tuumi ja punnitsi ja sanoi viimein:

— Koska tässä on näin puhuttu asioista ja minä huomaan, että meillä järki kulkee hiukan samalla tavalla, niin voinhan minä sen ilmoittaa, että tänä hetkenä minä en tiedä ketään muuta kuin sen Heikkilän entisen Matin, joka olisi varastanut sen vaijerin. Mikkola myi heille palstan ja taitaa sitä katua. Minä en tiedä hintaa, mutta ei ole sanottu, saako hän mitään siitä. Se Matti uskoo, että hän pääsee tukkitöihin pomoksi, kun se on joskus ollut sellaisissa hommissa. Niillä rahoilla hän sitten kai aikoo sitä velkaansa maksaa.

— Ja minä voin näin salaisuutena mainita, lausui Janne, — että se työnjohtaja on jo valittu, mutta se ei ole Matti.

— Tekö se olette? kysyi poliisi heti.

— En minä, vaan minua paljon parempi.

— Kuka se on? uteli poliisi.

— Sittenhän saatte nähdä.

— Olkoon kuka on, sanoi poliisi, — pääasia on, että se Matti ei pääse. Jos minulta olisi kysytty asiaa, niin minä en koskaan olisi päästänyt sellaista miestä tähän kylään.

— Onko hän rikollinen?

— En minä tiedä mitään sellaista, mutta hän epäilee ihan kaikkia. Hän kaivelee esiin toisten sanoja ja lauseita ja tutkii niitä ja ajattelee, että kaikki tahtovat hänen pahaansa. Ei sellainen ihminen ole sopiva toisten seuraan ollenkaan.

— Mikä hän on ollut ennen tätä? kysyi Janne.

— En minä tiedä, vastasi poliisi. — Puhtaat paperit sillä on, sen minä olen kuullut nimismieheltä. Mutta ei sellainen ihminen ole koskaan voinut olla kauan samassa paikassa, sen huomaa jokainen, joka on viisi minuuttia sen kanssa puhunut.

Janne nousi.

— Nyt minun täytyy lähteä, kun meillä pannaan varhain levolle. Kun nimismies aamulla kysyy, tiedättekö mitään vaijerista, niin sanokaa, että minä kävin täällä jo kysymässä.

— Sanotaan, sanotaan!

Janne kätteli poliisia ja lähti verkalleen astelemaan Heikkilää kohden.

Jos Mikkola oli syytön, mikä varsin hyvin saattoi olla mahdollista, niin oliko Matti rikollinen? Jos poliisi olisi siitä saanut jotakin vihiä, niin varmasti hän olisi tarttunut asiaan tai ainakin ilmaissut jotakin siihen suuntaan.

Mikä oli syynä Mikkolan selvästi huomattavaan riutumiseen? Aivan varmasti hän tiesi jotakin, mutta ei uskaltanut sitä sanoa, koska pelkäsi henkeään. Pelkäsikö hän Mattia?

Verkko tuli tiukaksi Matin ympärillä, sen Janne huomasi. Mutta jäikö Koivuniemi kokonaan sen ulkopuolelle? Hänellä, jos kellä, oli syytä toivoa Heikkilän koko väen kuolevan. Ja mitä tiesi tuo hänen pahoinvointinsa apteekissa samana päivänä, jona Heikkilän isäntä oli kuollut. Ja

miksi hän, joka oli aivan läheinen sukulainen talossa, ei heti mennyt Heikkilään, jos syy pahoinvointiin oli se, että hän tiesi nuoren isännän kuolleen?

Kysymyksiä, aina vain kysymyksiä, ei mistään vastauksia.

Yhdestä asiasta hän oli aivan varma, siitä nimittäin, että heti huomisaamuna vanha poliisi esitti Mikkolalle koko kertomuksen tuosta vaijerijutusta runsaasti kaunistettuna. Ja jos Mikkola oli syytön, niin tohtorin ja apteekkarin lisäksi oli tullut uusi ajokoiria rikollisen etsimistä varten.

YHDESTOISTA LUKU.

Viikot kuluivat, ja Janne alkoi hermostua. Ei mistään kuulunut pienintäkään selitystä rikokselle. Hän kävi tohtorin luona. Tämä oli neuvoton. Apteekkari sanoi, että kaikki oli aivan samaa kuin metsästysretkellä, täytyi jaksaa odottaa. Vanha poliisi ei ryhtynyt asiasta keskustelemaankaan. Hän kertoi vain Matista ja tämän kiukusta, kun metsänhakuun johto olikin uskottu toiselle kuin hänelle.

— Kiukkuiset ihmiset ovat aina hauskimpia, sanoi poliisi, — samalla tavalla kuin valheellisetkin, jotka aina ovat niin kovin ystävällisiä. Jos Matti olisi vielä valheellinenkin, niin kuinka miellyttävä hän olisikaan.

— Te taidatte nauttia hänen kiukustaan, sanoi Janne.

— Näin meidän kesken sanoen, poliisi nauttii aina toisen kiukusta. Sellainen, joka ei mielellään hiukan kiusaa toista, ei koskaan kelpaa poliisiksi. Rikollinen ihminen on kuin paha koira. Sitä pitää lyödä, eikä sille saa puhua kauniita sanoja. Jos sitä vielä voi vähän kiusatakin, niin se muistaa kaiken

paremmin. Kun Matti tulee yhtä kaikki sinne metsätöihin, niin tietysti hän käärmeissään rettelöi siellä toverinne kanssa, joka sai hänen toivomansa paikan. Sanokaa sille toverillemme, että hän pitää Mattia lujilla. Jos jotakin tulee, niin kuuluuhan se metsä minun piiriini. Matti taitaa olla ainoa vieraspaikkakuntalainen siellä tukkimaalla.

— Mikä vieraspaikkakuntalainen hän on, sanoi Janne, — kun hänellä on oma palstansakin.

— Hän ei ole syntynyt täällä, siis hän on vieraspaikkakuntalainen, sanoi poliisi lyhyesti. — No niin, kun hän on vieraspaikkakuntalainen, niin toiset ovat aina häntä vastaan.

— Mutta onhan Kallekin vieraspaikkakuntalainen.

— Sillä miehellä on niin viaton ulkomuoto, että jokainen kunnan ihminen uskoo hänen olevan oikeassa, lausui poliisi. — Ja kun hänen nimensä on ollut usein sanomalehdessä, niin hän on tietysti tukkilaisten mielestä heitä parempi. Jos tuolla Kallella, joksi häntä muistaakseni sanotte, vielä olisi sen verran älyä, että hän kuuntelisi toisten neuvoja, niin hänen valtansa olisi hyvin suuri.

— Hänen heikkoutensa on juuri siinä, että hän kuuntelee neuvoja, sanoi Janne. — Hänellä ei ole mitään suuria käsityksiä älystään.

— Onko sellaisiakin ihmisiä vielä! huudahti poliisi. — Minä olen tavannut viime vuosina ainoastaan hyvin viisaita. Jos hän osaa kuunnella

kaikkia ja sitten tehdä aivan niin kuin itse tahtoo, niin hän on ihmeellinen olento.

— Jos hän saa jonkin ajatuksen päähänsä, niin sitä ei ota sieltä mikään, vastasi Janne. — Hän on itsepäinen.

— Ellen olisi poliisi ja ellen olisi vanha mies, niin menisin nyt hakkuutöihin, sanoi poliisi. — Matti ja Kalle joutuvat jokseenkin pian kinastelemaan keskenään. Silloin Matti sanoo muutamia ajattelemattomia sanoja, ja niitä olisi hauska kuunnella. Tuon miehen tilillä on varmasti jotakin pahaa.

— Mitä pahaa? kysyi Janne.

— Esimerkiksi tuo vaijeri, sanoi poliisi. — Minä menin sitten illalla viellä vähän liikuskelemaan näissä lähitaloissa. Matti oli eräässä tuvassa miesten kanssa puhumassa. Hänen kätensä olivat rasvaiset. Minä kättelin häntä ja haistoin sitten tuota rasvaa.

— Ja mitä huomasitte?

— Sen, että minä olin rasvannut vaijerin eräällä omalla sekoituksellani, jonka hajun tunnen.

Janne odotti. Poliisi pani tupakkaa piippuunsa ja sytytti sen verkalleen.

— Ja mitä sitten teitte? kysyi Janne, kun ei poliisi jatkanutkaan.

— En yhtään mitään.

— Ette sanonut sitä nimismiehellekään?

— En sanonut. Matti ei ole tehnyt mitään rikosta, hän oli yrittänyt sellaista, jota emme olisi

voineet todistaa. Ei koskaan pidä sekaantua sel-laiseen, jota ei voi todistaa. Minä odotan.

— Mitä te odotatte? sanoi Janne kärsimättö-mänä.

— Jotta hän itse sanoo jotakin sellaista, mikä on tärkeätä.

— Mistä asiasta?

— Asioista yleensä.

— Heikkilän isännän ja emännän kuole-mastako?

— Vaikkapa niistäkin, sillä hänhän oli talossa siihen aikaan. Jokainen pitäjässä on sanonut noista kahdesta vainajasta jotakin. Matti ei. Ihminen, joka ei sano mitään toisista ihmisistä, joko ei kuulu ollenkaan tähän maailmaan, vaan korjataan var-hain pois, tai sitten on hänellä syytä olla sanomatta mitään.

— Ehkä Matti häpeää sitä, että hän jätti Heikkilän vanhan emännän pulaan, sanoi Janne.

— Ihminen ei koskaan häpeä vääryyttään, ellei hänellä ole hyötyä häpeämisestään, vakuutti poliisi. — Minä olen huomannut, että te kierte-lette erästä kysymystä ja tarttuisitte mielellänne kurkkuuni saadaksenne minut vastaamaan siihen. Minä en kiusaa teitä. Se, joka on tappanut Heik-kilän isännän ja emännän, on Matti.

Janne istui vähän aikaa vaiti. Toisinaan olivat hänen epäilyksensä kohdistuneet Mattiinkin, mutta hän oli ne aina hylännyt, koska mitään syytä ei

ollut olemassa Matin puolelta sellaiseen tekoon. Hän muisti nuo myrkkypillerit ja sanoi:

— Minä olen epäillyt hyvin monta ihmistä, Mattia niiden joukossa. Mutta kun olen pannut yhteen kaikki seikat, jotka olen saanut selville rikoksen yhteydessä, niin on eräs hyvin tärkeä kohta, joka ei sovi millään tavalla Mattiin.

— Monessa perheessä on lapsia, jotka eivät ole saman isän, vastasi poliisi. — Minä en usko tuota kaikkea uudenaikaista rikostutkimusta. Pitää ajatella, millaisia ihmiset ovat, niin kyllä sitten näkee, mitä he tekisivätkin.

— Oletteko kellekään puhunut tästä epäilyksestänne?

— En ole. Te olette ensimmäinen.

— Ja te elätte täällä hänen lähettyvillään aivan rauhallisesti pelkäämättä mitään.

— Rikollinen ei koskaan tee pahaa poliisille muulloin kuin silloin, kun tämä pidättää hänet. Silloin voi tulla jokin puukonisku. Sivullisille pahaa tehdään, ei poliisille. Rikollinen ja poliisi, ne kuuluvat jollakin tavalla yhteen.

— Mitä te aiotte tehdä?

— Odottaa. Minä olen aina poliisina tottunut odottamaan. Siinä virassa ei mikään muu auta. Matti on kaikille katkera, ja sellainen puhuu väkisininkin sisimmät asiansa, sillä eihän hän muuten olisikaan katkera. Miettimällä katkeruus menee pois, puhumalla se kasvaa. Kun Matti on katkera tuolle Kallelle siitä paikasta, niin hän puhuu tälle

asioita, joita on aina hyvä hiukan muistella. Kun panee lauseet sitten yhteen, niin tulee siitä viimein jotakin kokonaista.

— Jos ottaisitte *Matin* kuulusteltavaksi, niin ehkä saisitte tietää totuuden.

— Kuulustelu ei tuo mitään totuutta esiin, sanoi poliisi. — Kuulustelu on korkeitten virkamiesten keksimä juttu. Se on samaa kuin pappien ajatus, että saarnaamalla ihmiset tehdään hyväksi. Minä odotan sitä, että ihminen itse kertoo asiansa. Sitten minä sanon, että muistatko senkin ja senkin lauseen. Ja kun sitten heitän syylliselle koko jutun alusta alkaen sellaisena kuin hänen omat sanansa sen selittävät, niin täytyyhän siinä lopulta tunnustaa. Mutta *Matti* on viisas ja varovainen. Kovasti suuttuessaan hän vasta voi sanoa vaarallisia sanoja. Ja hän ei suutu nyt kellekään muulle kuin tuolle *Kallelle*. Me emme pääse silläkään keinolla vielä täyteen tulokseen. Mutta sitten voi panna toimeen yleisen hälinän.

— Mitä sillä tarkoitatte?

— Se on sitä vanhanajan poliisikoulua, selitti vanhus. — Minä alan huutaa, että murha on tehty, oikeammin sanoen kaksi murhaa. Kun ihmiset aina mielellään ajattelevat rikoksia, jotta saisivat nauttia sellaisesta, jota eivät itse uskalla tehdä, niin lopulta jokainen tuo esiin kohtia, jotka voivat asiaa valaista. Ja näiden asioiden joukossa on aina tärkeitä todistuskappaleita. Pahat akat ovat aina olleet tärkeitä todistajia oikeudessa.

Janne huomasi vanhan poliisin muodostaneen määrätyn ajatuskuvan aivan samalla tavalla kuin hän itsekin oli tehnyt. Tuota järjestelmää noudattaen voi varsin hyvin todistaa Mikkolankin syylliseksi. Hän ei poliisille kuitenkaan sanonut mitään näistä ajatuksistaan, vaan antoi vanhuksen jäädä siihen uskoon, että hän hyväksyi päätelmät.

Kun hakkuutöiden piti alkaa, niin edellisenä iltana Janne opasti Kallea.

— Pidä silmällä sitä Mattia, joka oli täällä renkinä, sanoi hän.

— Samaa kuiskasi minulle se Mikkolakin, vastasi Kalle.

— Vai varoitti hänkin. Minä luulin heitä hyviksi ystäviksi.

— Kyllä hän varoitti. Ja Juholan nuori isäntä sanoi, että Matti olisi halunnut tulla töiden johtajaksi.

— Sen minä tiedän, vastasi Janne.

— Jos hän alkaa rähistä, niin annan hänelle pienen iskun leukapieliin. Hangella on niin mukava maata, kun on »knock out».

— Joko sinulla on kaikki miehet?

— Juhola sanoi olevan. Ei niitä ole muuta kuin kymmenen. Ne ovat kaikki tästä pitäjästä. Juholan metsä on leimattu jo aikoja sitten, ja Heikkilän metsää leimataan parhaillaan. Sinä et kai tiedä, että me otamme puita tämänkin talon metsästä?

— Olen kuullut siitä.

— Juholan nuori isäntä arveli, että työtä kestää kevääseen asti.

— Sitä parempi siis sinullekin.

— Saa nyt nähdä ensin, miltä se työ tuntuu. Minä tarkastin vähän niitä miehiä, jotka tulevat töihin. Minä tunnustelin, millaiset niillä oli olkalihakset ja kolmiolihas. Ja sitten minä annoin niiden painaa käsivarttani alas, jotta sain tuntea voiman. Kyllä ne olivat useimmat oikein hyviä. Siellä oli sellaisia, joista tekisi vaikka nyrkkeilijän. Minä oikein ihmettelin, miten hyvät selkälihakset niillä oli. Ja melkein kaikkien vatsalihaksetkin olivat hyvät. Ja kun käskin niitä ensin vetämään henkeä syvään keuhkoihin ja sitten tyrkkäsin sydämen kohdalle, niin eivät ne olleet juuri mil-länsäkään. Se Matti on niistä sittenkin väkevin. Hän on lyhyt mies, mutta mitkä lihakset!

Janne ei voinut olla hymyilemättä ajatellessaan, millä tavalla hänen toverinsa valikoi miehiä tukinhakkuuseen.

— Minä uskon varmasti, että työt saa menemään hyvin, sanoi Janne. — Mutta olisi tärkeätä, jos hiukan kuuntelisit heidän puheitaan.

— Mitä puheita?

— Kun kerran on Heikkilä kysymyksessä, niin puhutaan tietysti tämän talon asioista ja siis isännän ja emännän kuolemasta.

— Etkö sinä jo sitten ole selvillä kaikesta?

— En. Heiltä voit kuulla yhtä ja toista. Mutta älä kysy mitään, anna heidän puhua.

Paria päivää myöhemmin Kalle palasi hyvin vakavana metsästä. Hän riisui verkalleen yltään eikä tapansa mukaan tervehtinyt iloisesti toisia.

— No, mitä metsään kuuluu? kysyi Leena.

— Siellä oli tänään vähällä tulla onnettomuus, vastasi Kalle.

— Millainen onnettomuus? kysyi Janne.

— Minä kerron, kun olen ensin syönyt, vastasi Kalle.

Janne tiesi varsin hyvin, että hänen ystävänsä piti syömistä elämässä kaikkein tärkeimpänä asiana lähinnä nyrkkeilyä. Hän jätti siis Kallen rauhaan ja odotti. Kun ateria oli päättynyt, sytytti Kalle tupakan ja sanoi:

— Minusta tuntui tänään, että metsä voi vihata ihmistä.

— Metsä vihaa toisia ja rakastaa toisia, sanoi Leena.

— Mutta se voi olla murhanhimoinen, vakuutti Kalle.

— Onko tapahtunut onnettomuus? kysyi Janne.

— Oli vähällä tulla.

— Kerro, jotta saamme sen tietää, sanoi Janne.

— Eräs mies oli juuri puuta hakkaamassa, kun minä näin, että lähellä oleva puu rupesi kaatumaan juuri hänen päälleen. Minä juoksin kovalla kyydillä eteenpäin ja kiskaisin miehen mukaani ja tein sitten sen kierrosliikkeen, jota käytän nyrkkeilyssäkin, ja vedin miehen hänen oman puunsa

taakse. Samassa se toinen puu tuli meitä kohden. Me heittäydymme maahan hankeen. Kaatuva puu sipaisi runkoa ja olisi kaatanut senkin, jos mies olisi hiukan enemmän ennättänyt sitä hakata. Mutta se kesti nyt pystyssä. Mutta sen minä näin, että ellen minä olisi tullut aikanaan, niin tuo runko olisi osunut juuri tuohon toiseen mieheen, sillä se painui ihan sille kohdalle, missä hän oli seisonut. Minä haukuin silloin kaikki miehet ja sanoin ankarat sanat siitä, että kun puu alkaa kaatua, on aina huudettava varoitus, jos lähellä sattuu olemaan muita hakkaajia.

— Kenen hakkaama puu se kaatunut oli? kysyi Janne.

— Se oli sen Matin. Hän pyyteli kyllä anteeksi, ja asia sai jäädä siihen. Ellei hän olisi pyytänyt anteeksi, niin minä olisin erottanut hänet työstä. Minä sanoin senkin ihan suoraan hänelle kaikkien kuullen. Ja sitten ne toiset hurrasivat minulle. Kas, minä olin pitänyt ensimmäisen puheeni elämässä. Minä muistan, että eräs mies sanoi agitaattorien ensin ärsyttävän itsensä kiukkuun, jotta he vaikuttaisivat yleisöön. Ja minä olin silloin kiukkuinen.

Janne ei voinut olla ystävällisesti hymyilemättä tuolle viattomalle toverilleen, joka kaikessa näki vain sivuseikan eikä laisinkaan pääasiaa. Hänen itserakkautensa oli tyydytetty sillä, että hän oli pitänyt puheen ja saanut hurraa-huudot. Hän ei käsittänytäkään, että oli neuvokkuudellaan pelastunut toisen hengen.

— Minä panen nyt miehet hakkaamaan rivissä, sanoi Kalle. — Suora rivi ja puut kaatumaan kaikki samaan suuntaan. Minä rakastan järjestystä.

Eräänä iltana työstä palattuaan ja istuessaan sanomalehdestä urheiluosastoa lukemassa kat-
sahti Kalle Janneen ja sanoi:

— Onko se tämän talon vävy, se Koivuniemi, oikein viisas?

— Kuinka niin? kysyi Janne.

— Se taitaa olla autoiluhullu.

— Kuka sellaista on kertonut?

— Ne nauroivat siellä työmaalla hänelle. Hänellä taitaa olla paljon metsiä ostettuna. Hän kävi siellä meilläkin ja tahtoi viedä miehiäni ja lupasi korkeamman palkan.

— Ja mitä miehet sanoivat?

— He laskivat, että kun oli elettävä vieraalla paikkakunnalla, niin ei se suurempi palkka vastannut sitä, mitä menee asuntoon ja ruokaan.

Janne huomasi toverinsa ajatusten harhai-
levan. Hänhän oli ruvennut puhumaan autoilusta ja pääsi metsänhakuuseen.

— Mitä ne sanoivat autoilusta? kysyi hän.

— Ketkä? kysyi Kalle.

— Ne työmiehet, ja Koivuniemen hulluudesta.

— Se oikotie, jota me joskus olemme kulkeneet, päättyy isoon maantiehen pienen torpan kohdalla, selitti Kalle.

— Entä sitten? sanoi Janne jännittyneenä, aavistaen erään kaipaamansa selityksen tulevan.

— Se torppari on minulla siellä töissä ja kertoi, että Koivuniemi on autollaan valmis menemään vaikka seinää ylös.

— Kenen seinää ylös?

— Noin ylipäänsä seinää ylös. Eikä hän katso aina, onko tietä vai eikö ole tietä.

— Missä? kysyi Janne kärsimättömänä.

— Maan päällä tietysti.

Janne oli vaiti. Hän ei tietänyt, millä tavalla olisi johtanut toverinsa oikealle kohdalle asioissa.

— Koivuniemi oli kerran lähtenyt ajamaan tännepäin sitä oikotietäkin. Tietysti hän ei päässyt pitkällekään, vaan palasi vähän ajan päästä, ja torppari kysyi, kestikö tie.

— Milloin se tapahtui? kysyi Janne jännittyneenä.

— Joskus. En minä tiedä, milloinkaan se oli.

— Etkö kysynyt?

— Taisin kysyä, mutta ei tuo mies sitä muistanut.

Janne muisti nuo oudot autonrenkaiden jäljet oikotiellä. Olivatko ne yhteydessä Heikin tai Hannan kuoleman kanssa, vai ei? Väkisinkin hän tuli ajatelleeksi sitä, että Koivuniemi oli tullut tätä syrjätietä, jotta hänen tuloaan ei huomattaisi, ja oli sillä matkalla murhannut joko Heikin tai Hannan.

Koivuniemi oli mahdollisesti tullut taloa kohden. Hän oli surmannut Heikin, mennyt sitten apteekkiin ja siellä sopivana hetkenä pistänyt

myrkkypillerit rasiaan. Sitten hän oli tuona torstaina palannut Heikkilään jälleen, mennyt rantaan ja siellä surmannut Hannan. Mutta kaikki tämä oli niin perin hataraa.

Seuraavana päivänä hän meni apteekkiin neuvottelemaan.

Apteekkari ravisti päätään kuullessaan hänen selityksensä.

— Minä en yhdistäisi näitä seikkoja toisiinsa, sanoi hän. — Olen jo alunpitäen sanonut, että en usko Koivuniemeä syylliseksi.

— Emmeköhän voisi kysyä häneltä aivan suoraan, ehdotti Janne. — Jos hän on syyllinen, niin sekaantuu hän sanoissaan jollakin kohtaa, koska me tiedämme eräitä yksityiskohtia, joista hänellä ei ole aavistustakaan.

— Jotakin meidän kai jo täytyy tehdä, sanoi apteekkari, — sillä muuten hapuilemme aivan liian paljon. Koivuniemi oli kylässä tänään. Hän poikkesi tänne ja sanoi menevänsä pankkiin. Hänen pitäisi saada sieltä uusi laina, ja hän kävi pyytämässä minua takaajaksi. Jos hän saa lainan, niin tulee hän tänne hakemaan nimikirjoitustani. Jos hän ei saa, niin hän tulee kai sittenkin.

— Eiköhän olisi hyvä, että kutsumme tänne tohtorinkin, ehdotti Janne.

— Aioin juuri sanoa samaa. Minä soitan hänelle ja kysyn, onko hänellä aikaa. Hänellä on kyllä parhaillaan vastaanottonsa.

Hän oli puhunut Jannen kanssa konttori-

huoneessaan ja meni apteekin puolelle soittamaan. Palattuaan hän sanoi:

— Kun hän on hoitanut pari potilasta, niin hän tulee kyllä.

— Minä olen nyt päässyt niin pitkälle, sanoi Janne, — että ainoastaan kolme voi olla syyllisiä, Koivuniemi, Heikkilän entinen renki Matti ja Mikkolan isäntä. Jokaista voi epäillä eräiden syiden perusteella, mutta aina ovat nuo myrkkypillerit esteenä. Miten on Koivuniemi voinut ne valmistaa? Onko Mikkola ollut laisinkaan silloin apteekissa? Ja miten on Matti päässyt niihin käsiksi? Ehkä tuo apteekkineiti tietäisi jotakin.

— Mehän pääsimme siitä selville, että hän oli silloin sisähuoneissa vaimoani auttamassa, sanoi apteekkari. — Minä en ole uskaltanut hänelle vihjaistakaan mitään, kun hän on nainen ja levittäisi tietysti kaiken pitkin pitäjää. Minulle tapahtui kerran apteekissa pieni erehdys ja puhuin siitä farmaseutille. Olen sitä katunut, sillä hän ei pitänyt suutaan kiinni. Minä sain muistutuksen lääkintähallituksesta ja olin vähällä menettää apteekkioikeuteni. Jos tämä juttu tulee tietoon, emmekä voi sitä millään tavalla selittää vieraan tekemäksi, niin saan sanoa hyvästi apteekilleni ja ruveta ajattelemaan toista ammattia.

— Mutta jokin selitys täytyy olla noille pillereille, sanoi Janne.

— Tietysti on, ja mahdollisesti niin yksin-

kertainen, että hämmästymme, kun se tulee tietoomme. Minun täytyy mennä valmistamaan eräitä lääkkeitä, jätän teidät tänne siksi, kunnes tohtori tulee.

Apteekkari poistui ja jätti Jannen yksikseen. Hän kuuli, miten apteekkiin tuli ihmisiä, he pyysivät lääkkeitä ja poistuivat sitten. Jannen mielestä pitkän odotuksen jälkeen saapui tohtori ja tervehti ystävällisesti Jannea.

— No, onko mitään uutta tiedossanne? kysyi hän.

— Ei varsinaisesti mitään aivan uutta, sanoi Janne, — mutta minä tahtoisin, että me kyselimme kaiken Koivuniemeltä, jotta pääsemme selvyYTEEN siitä, erotammeko hänet jutusta pois vai etsimmekö lisää todistuksia häntä vastaan. Täytyy kai meidän vähitellen supistaa tätä asiaa, sillä muuten emme pääse koskaan mihinkään tulokseen.

— Minä en pidä sellaista oikein viisaana, sanoi tohtori. — Jos Koivuniemi on syyllinen, niin hän ennättää peittää jälkensä.

— Murhasta on kulunut jo siksi pitkä aika, että mitään jälkiä ei enää voi peittää, jos kerran sellaisia on ollut, sanoi Janne.

— On se niinkin. Mutta jos hän on syytön, niin hän voi loukkaantua.

— Jos hän on syytön, niin hän on kai iloinen, että pelastamme hänet, sanoi Janne. — Jos hän on syyllinen, niin...

Kirkonkellojen ääni kuului.

— Hautauskellot, sanoi Janne. — Ne vaikuttavat meidän eduksemme, jos hän niiden soidessa tulee.

— Millä tavalla? kysyi tohtori.

— Siellä Helsingissä ovat pidätetyt Senaattorin varrella, selitti Janne. — Minä olen kuullut tutuilta poliiseilta, jotka ovat nyrkkeilijöitä, että kirkonkellojen vaikutus syyllisiin on hyvin suuri. Moni, joka on kieltänyt syyllisyytensä kiven kovaan, taipuu monta kertaa niiden soidessa. Eräsikin murhamies oli kieltänyt kaiken kuulustelujen aikana. Mutta kun hän istui kopissaan ja kuuli kirkonkellot, niin hän huusi poliiseja sinne ja tunnusti kaiken.

Tohtori hymähti.

— Tuo on romantiikkaa, sanoi hän. — Mutta me sivistyneet emme osaa aina laskea, mikä vaistoihmiin vaikuttaa. Tuossa jutussa voi olla hyvinkin perää. Mutta mistä saamme Koivuniemen käsiimme?

— Hän kuuluu olevan pankissa tänään ja poikkeaa tänne, sanoi apteekkari.

Hän katsoi ikkunasta ja sanoi:

— Tuolla hän tulee. Kuka kysyy?

— Jokainen kai kysyy sen kohdan, mikä on häntä lähinnä, vastasi tohtori.

He odottivat aivan liikkumattomina. Apteekin ovikello helähti, ja Koivuniemi kuului kysyvän:

— Onko apteekkari kotona?

— On. Hän on konttorissa, vastasi farma-seutti.

Koivuniemi tuli sisään, ja apteekkari sulki hänen huomaamattaan apteekkiin vievän oven. Koivuniemi tervehti tohtoria. Kun hän seisoi epäröiden Jannen edessä, kysyi apteekkari:

— Kai te tunnette toisenne?

— En minä tunne, vastasi Koivuniemi.

Tohtori katsoi pitkään apteekkariin. Jannehan oli ollut jo kuukausia Heikkilässä.

— Minä olen Janne Koski, sanoi Janne, — ja olen Heikkilässä ollut muuraamassa.

— Minä olen kuullut nimenne, sanoi Koivu-niemi, — mutta kun en ole ollut talossa hauta-jaisten jälkeen, niin en ole nähnyt teitä. Ettehän te ollut silloin vielä siellä?

— En, minä tulin yli kaksi viikkoa sen jälkeen.

— No, miten vanha emäntä voi?

— Hyvin hän voi.

— Se Juhola tuli pikku Heikin holhoojaksi. Hyvä mies ja sopiva toimeensa, mutta olisin minä läheisenä sukulaisena odottanut saavani sen toimen.

— Juhola tuli vanhan emännän tahdosta.

— Sen arvasin. Minä en ole koskaan tullut oikein hyvin toimeen anoppini kanssa. Sellaista-han tapahtuu usein. Senvuoksi en olekaan käy-nyt talossa, jotta ei tulisi mitään tarpeetonta riitaa.

— Meillä olisi tehtävänä sinulle eräitä kysymyksiä, sanoi apteekkari.

— Sitä ennen ilmoitan, että pankissa ei ole rahaa, sanoi Koivuniemi. — Kiitos vain lupauksestasi nimesi suhteen. No, mitä tahdotaan tietää?

Janne katsoi toisiin ja kysyi:

— Muistatte kai sen päivän, jona nuori isäntä kuoli?

— Muistan hyvin.

— Olitteko sinä päivänä talossa?

Koivuniemi kalpeni ja oli vaiti.

— Ettekö ajanut autolla oikotietä ja pysähdyttänyt autoanne ennen Heikkilää, kun ette päässytäkään eteenpäin?

Koivuniemi puri huuleensa.

— Mitä tällä kysymyksellä tarkoitetaan? kysyi hän.

— Minä kysyn, oletteko tehnyt sen? sanoi Janne.

— Minä tulin autollani oikotietä, ja kun se oli pehmeä, niin jätin auton tielle ja kävelin Heikkilään.

— Tapasitteko siellä ketään? kysyi Janne.

Koivuniemi oli vaiti.

— Me emme tabdo mitään muuta kuin parastasi, sanoi apteekkari.

Koivuniemi katsoi häneen. Hän huokasi syvään ja vastasi:

— Ei kai sitä enää voi salata. Minä tulin

Heikkilään juuri sinä hetkenä, jona Heikki murhattiin.

Kaikki hätkähtivät.

— Te näitte sen siis? kysyi tohtori.

— Minä kerron kaikki ihan niinkuin se on, sanoi Koivuniemi. — Minä tulin pyytämään Heikin nimeä erääseen lainaan takaajaksi. Kun oikotie lyhensi matkaa paljon, niin valitsin sen. Tulin rakennuksen kohdalle ja näin ikkunasta jotakin aivan kauheata.

Kaikki kumartuivat hänen puoleensa.

— Heikki makasi maassa, ja kanki oli hänen rinnassaan, ja eräs mies kumartui nyrkki ojossa hänen puoleensa.

— Kuka se mies oli? kysyi tohtori.

— Minä näin vain hänen selkensä, vastasi Koivuniemi. — Minä en voi katsella verta. Minä voin siitä aina pahoin. Kun sellainen on niin kovin akkamaista, niin enhän minä sitä mielelläni tunnusta. Minä lähdin horjumaan sieltä pois. Kun olin tullut takatietä taloon, niin ei kai kukaan minua nähnyt. En tiedä, miten kauan sainkaan kävellä, ennenkuin pääsin autoni luo. Kaikeksi onneksi olin kääntänyt sen jo aikanaan, sillä silloin en olisi jaksanut enää sitä tehdä. Minä ajoin tänne apteekkiin ja pyysin lääkettä, ja kun olin sitä saanut, niin lähdin kotiin.

— Miksi ette ole kellekään puhunut siitä, mitä näitte? kysyi tohtori ankarasti.

— Minä tulin kotiin, ja siellä vaimoni ilmoitti lankoni kuolemasta, selitti Koivuniemi. — Minä vastasin, että olin jo saanut sen tietää ja että se oli järkyttänyt minua. Menin levolle.

— Minä kysyin jo äsken, miksi ette ole kellekään ilmoittanut sitä, mitä näitte? kysyi tohtori.

— Kyllä minä aioin sen tehdä, sanoi Koivuniemi, — mutta kun ei murhasta puhuttukaan mitään, vaan sitä pidettiin tapaturmana, niin miten minä menin puhumaan murhasta. Minä olin nähnyt miehen Heikin ruumiin ääressä. Mistä minä tiesin, oliko se murhaaja vai oliko se auttaja. Jos minä olisin sanonut, että siinä oli tapahtunut murha, niin olisiko minua uskottu, kun kerran kukaan ei sellaista epäillytkään? Ja eihän siinä ollut välillä kuin kaksi yötä, kun vaimoni ilmoitti puhelimesta minulle, että kälyni Hannakin oli kuollut äkkiä. Siinäkin saattoi olla rikos kysymyksessä, mutta kun ei kukaan sellaisesta puhunut, niin enhän minä voinut sitä ruveta väittämään.

— Mutta ettekö laisinkaan ajattele sitä, että jos silloin olisitte toiminut, niin murhaaja olisi saatu mahdollisesti kiinni? huudahti tohtori suuttuneena.

— Minä en nähnyt Heikin vieressä seisovaa miestä, minä en tiedä, miten Hanna kuoli, sanoi Koivuniemi kiivaasti. — Koettakaa nyt toki, miehet, ymmärtää minua. Enhän minä voi mennä tekemään kaikenlaisia syytöksiä. Ja totta

kai minä sen verran asioita ymmärrän, että kun he molemmat olivat kuolleet, niin sitä voitiin pitää minun työnäni.

— Vai ajattelitteko tekin sitä? sanoi Janne.

— Sehän on aivan lähellä, selitti Koivuniemi. — Minä olin tahtonut tehdä kauppoja Heikin kanssa, mutta tämä ei luottanut minuun. Kaikki voitiin selittää kostoksi. Kun nyt molemmat kuolivat, niin jäljelle jäi Heikki. Minä koetin järjestää asian sillä tavalla, että olisin hyvällä hinnalla ostanut talon, jotta pojalle olisi jäänyt kunnollinen pääoma. Minun olisi kannattanut maksaa, sillä talossa on hyvät metsät. Minä puhuin siitä vanhalle emännälle hautajaispäivän iltana. Mutta hän oli sitä kivenkovaan vastaan. Ja mitä pitemmälle aika kului, sitä mahdottomammaksi tuli epäilyksien herättäminen. Jos pikku Heikki kuolisi, niin vanha emäntä perisi hänet. Kun hän kuolisi, niin perisi vaimoni taas äitinsä. Enhän minä voinut millään tavalla sekaantua asioihin. Ja sitäpaitsi, niinkuin jo sanoin, eihän kukaan voi varmuudella sanoa sitä, oliko siinä murha vai oliko siinä tapaturma.

Toiset katsoivat pitkään häneen. Koivuniemen puhe tuntui aivan rehelliseltä. Hänen kannaltaan katsottuna hän ei voinut tehdä toisin, vaikka sitä ajatusta ei voinutkaan poistaa, että hän oli ollut kaikesta huolimatta raukkamainen.

Apteekkari katkaisi vaitiolon.

— Tiedätkö, että heti Heikin kuoleman jäl-

keen ja vielä samana päivänä tehtiin murhayritys Hannaa kohtaan?

— Siitä minä en ole kuullut yhtään mitään, vastasi Koivuniemi rehellisesti.

— Muistatko sinä jättäneesi tänne määräyksen strykniinin saamista varten? kysyi apteekkari.

— Jätinkö minä sen tänne? kysyi Koivuniemi. — Minä olin saanut sen ja olen sitä etsinyt ja luullut hukanneeni sen.

— Se on ollut täällä, vastasi apteekkari. — Tilaus on toimitettu, mutta sinä et ole perinyt lasipurkkia, jossa sitä on.

— Sittenhän minä vain sen saada mensesäni, kun takamaillani on nähty ketunjälkiä.

— Odota vähän, sanoi apteekkari. — Samana päivänä, jona lankosi kuoli, tuli tohtori tänne tuoden reseptin, jossa oli määräys rauhoittavista pillereistä Hanna-emännälle. Tohtori vei rasian itse Heikkilään. Myöhemmin huomattiin, että pillereiden joukossa oli kaksi, joissa oli strykniiniä. Emäntä ei kuitenkaan ennättänyt niitä pillereitä nauttia. Jos hän olisi sattumalta ottanut ne molemmat samalla kertaa, niin hän olisi varmasti kuollut.

Koivuniemi nousi kauhuissaan.

— Ja te uskotte, että minä olen ne valmistanut, niinkö? sanoi hän.

Tohtori painoi miehen uudelleen istumaan.

— Me tiedämme, että siitä purkista, missä strykniini oli, ei oltu sitä otettu, sillä siinä oli

määräyksen osoittama määrä, sanoi hän. — Olkaa nyt rauhallinen. Me emme syytä teitä mistään. Mutta jos käytätte järkeänne, niin huomaatte, että meillä on ollut oikeus epäillä teitä.

— Kyllä minä sen ymmärrän, vastasi Koivuniemi. — Ja jos kaikki tämä tulisi viranomaisten tietoon, niin millä minä itseni puhdistaisin.

— Koettakaa nyt muistella tuota päivää, jolloin olitte täällä, sanoi tohtori. — Kun tulitte apteekkiin, niin mitä teitte?

— Valitin olevani sairas.

— Mitä apteekkari teki?

— Toi minut tänne ja kysyi, mikä minua vaivasi.

— Mitä vastasitte?

— Sanoin päätäni pyörryttävän. Hän meni silloin apteekkiin ja toi sieltä minulle lääkettä, joka auttoi hyvin pian.

— Jäikö apteekkari tänne luoksenne?

— Hän kävi välillä apteekissa myymässä ostajille.

— Ettekö muista mitään muuta? Koettakaa pinnistää muistianne. Tämä on tärkeätä.

— Minä muistan sellaista, että joku tuli sanomaan, että oli tuotu tavaraa asemalta. Se oli naisen ääni.

— Koska palvelijattareni oli poissa, niin se ei voinut olla kukaan muu kuin joko vaimoni tai farmaseutti, lausui apteekkari.

— Ja mitä teki apteekkari? kysyi tohtori.

— Meni kai ottamaan niitä vastaan, sanoi Koivuniemi. — Minulla on sellainen hämähä muisto, että hän laski minut sohvalle pitkälleni ja meni kysyen sitä ennen, joko voin paremmin.

— Odottakaa, sanoi apteekkari.

Hän otti hyllyltä kirjesäiliön ja selaili sitä.

— Aivan oikein, sanoi hän. — Tässä on lasku tavaroista.

Hän selaili muuatta konttorikirjaa.

— Täällä on merkitty tavarat tulleeaksi, jatkoi hän. — Niiden joukossa on sellaista, jota säilytetään makasiinissa. Minä olen kai mennyt katsomaan, että ne pantiin oikealle paikalleen.

— Kuka ne toi? kysyi tohtori.

— Minun tavarani tuodaan tavallisesti osuuskaupan tavaroitten joukossa asemalta. Tuoja on kai ollut kaupan renki.

— Tuliko hän apteekkiin?

— Ei hän tavallisesti tule. Minä otan tavarat vastaan, ja sillä hyvä. Jos hän tulee sisään, niin hän menee keittiöön saamaan kahvia. Tuskin hän tälläkään kertaa on tehnyt toisin. Ja jos hän olisi tullut apteekkiin, niin luonnollisesti minä olisin tullut hänen mukanaan.

— Muistatteko, Koivuniemi, kysyi tohtori, — tuliko sinä aikana, jona olitte pitkällänne, apteekkiin ketään?

— Miten minä sellaista voisin muistaa? Minä olin lääkkeestä vielä aivan hervoton.

Tohtori mietti ja sanoi sitten:

— Minä en voi käsittää asiaa millään muulla tavalla, kuin että juuri sinä hetkenä, jona sinä olet ollut makasiinissa, on joku tullut apteekkiin ja siellä tehnyt nuo kaksi pilleriä. Kuka hän on, sitä emme vielä tiedä.

— Mutta ellen pääse tästä verkosta vapaaksi, sanoi Koivuniemi, — niin minä tapan itseni. Vaikka minua ei tuomittaisikaan, niin enhän minä voi elää siinä ajatuksessa, että kaikki epäilevät minua syylliseksi murhaan.

— Rauhoitu, rauhoitu, sanoi apteekkari. — Me olemme juuri ryhtyneet ottamaan selkoa siitä, kuka oikeastaan on syyllinen. Jokainen meistä kolmesta on sellainen, jonka yli on langennut epäilyksen varjo samalla tavalla kuin sinunkin. Kun me emme voi koskaan pestä itseämme aivan puhtaiksi, ellei syyllinen joudu kiinni, niin me teemme kaiken voitavamme päästäksemme hänestä selville. Nyt sinä olet neljäntenä tässä joukossa.

— Keitä muita vielä epäillään? kysyi Koivuniemi.

— Maanviljelijä Mikkolaa ja Heikkilän entistä renkiä Mattia, sanoi Janne. — Ovatko nämä toimineet yhdessä vai erillään, sitä emme tiedä. Onhan aivan mahdollista, että hekin voivat puhdistautua ja että syyllinen on etsittävä muualta. Mutta se verkko, johon tuo syyllinen viimein jää, on aivan kuin nuotta, jota hoitamaan tarvitaan monta miestä.

— Meidän on kai hänelle kerrottava kaikki ne yksityiskohdat, jotka kuuluvat rikokseen, sanoi tohtori, — sillä silloin hän voi mahdollisesti sattuman kautta löytää selvityksiä. Kun te, herra Koski, tunnette ne kaikki, niin selittäkää.

Jaakko Koivuniemi kuunteli kauhuissaan, kun Janne kertoi Hannan kuolemaan liittyvät yksityiskohdat, kertoi yöllisestä hyökkäyksestä, joka oli vain sattuman kautta epäonnistunut, ja siitä vaarasta, jonka alaiseksi pikku Heikki viimeksi oli joutunut. Tämä vaijerijuttu oli toisille uutta.

— Voi todella sanoa, että sattuma on auttanut, sanoi tohtori. — Miten vähästä riippukaan, että tuo poika ei leikannut kaulaansa vaijeriin. Siitä olisi ollut kuolema ehdottomasti seurauksena, koska hän maantiellä viruessaan ei olisi saanut lääkäriä apua aikanaan.

— Meidän on muistettava yksi seikka, sanoi apteekkari, — että jokainen tällainen yritys saattaa meidät yhä lähemmäksi niiden tekijää. Jos ei olisi siksi monta rikollista tekoa, niin emme mekään kaikki olisi voineet puhdistautua. Aina on sittenkin sellaisia kohtia, joiden suhteen voimme itsemme kokonaan puhdistaa, joko todistamalla, että olimme silloin muualla, tai että teko sellaisenaan on jo mahdoton jollekulle meistä.

— Niin, niin, lausui tohtori, — yksi ihminen on, joka on voinut kaikki nämä teot suorittaa.

Muutama tällainen tapaus vielä, ja me voimme päättää, mistä hänet etsimme.

— Aivan oikein, lausui Janne, — ja meillä on joku tuntematon ystävä. Tarkoitan häntä, joka tahtoi tulla varoittamaan, mutta jota Kalle ei päästänyt sisään. Hän on nainen. Syystä tai toisesta hän ei ole yritystään uusinut. Mutta minä olen aivan varma siitä, että hän joskus ilmaisee itsensä.

— Niin, ellei hänellä ole syytä pelätä omaa henkeään, sanoi tohtori. — Jos mikään vaara ei häntä uhkaisi, niin hän varmasti olisi uskaltanut tulla päivällä Heikkilään.

— Minulla oli jo sellainen ajatus, että tämä nainen olisi ollut tämän talon palvelijatar Alma, sanoi Janne.

— Miksi juuri hän? kysyi apteekkari.

— Kallen poliisikoira Halli oli oven takana silloin, kun tuo tuntematon varoittaja pyrki sisään, selitti Janne. — Sellainen koira muistaa ihmisen hajun pitkät ajat. Kalle, joka seurusteli Alman kanssa, sanoi Hallin vihanneen tuota naista. Hän kyllä selitti syyksi sen, että tuo tyttö helsinkiläisenä käytti liian paljon hajuvettä.

— Mutta mikä syy hänellä olisi sellaiseen varoittamiseen? sanoi apteekkari. — Eihän hän voi mitään tietää. Vai oliko hän ihastunut nuoreen mieheen ja tahtoi hänet pelastaa.

— Minä ajattelin aivan samoin, lausui Janne, —

— kunnes huomasin, että he eivät silloin vielä tunteneetkaan toisiaan. Minä kerroin tämän sen vuoksi, että näkisitte, miten helposti voi tehdä päätelmän, joka raukee omaan mahdottomuuteensa.

— Ketkä muut naiset voisivat tulla kysymyseen? sanoi tohtori.

— Jos otaksumme, että entinen renki Matti on tuo murhamies, sanoi Janne, — niin voisi hänen vaimonsa Maria käydä varoittamassa.

— Tämä on hyvin otaksuttavaa, lausui apteekkari.

— Mikä jälleen tulee mahdottomaksi sen kautta, että Juholan vanha Heta oli Mariaa peloitellut rajamiehellä, joka on tullut taloa suojaamaan. Kun Heta uhkasi, että rajamies kaataa konnankoukulla Marian, ja tämä sattui samassa kaatumaan pihalla olevaan pölkkyyn, niin ei kukaan nainen sellaisen tapauksen jälkeen lähde varsinkaan yön aikana juuri sellaiseen taloon. Minä en tunne sitten ketään muuta naista, joka olisi tälle matkalle voinut lähteä.

— Meidän täytyy löytää tuo apulainen, sanoi tohtori, — sillä hän tietää jotakin aivan varmasti, kun me sensijaan vain hapuilemme.

— Mikkolan lähellä asuva vanha poliisi sanoi minulle, että jos päästää julkisuuteen epäilykset murhasta, niin kyllä ilmestyy kaikenlaisia selittäviä seikkoja.

— Se on luonnollista, lausui tohtori. — Mutta

jos me päästämme tämän salaisuuden kaikkien tietoon, niin me neljä olemme heti epäilyksenalaisia. Jokainenhan meistä voidaan selittää syylliseksi. Olen ajatellut tätä asiaa oman itseni suhteen, ja näette, kuinka helposti voi ajattelun avulla tehdä minusta syyllisen. Minä tulen Heikkilään heti tapahtuman jälkeen. Mikä on sen selvempää kuin että murhattuani Heikin piilottelin jossakin ja jälkiäni peittääkseni tulin taloon. Kirjoitin kuolintodistuksen heti enkä pannut toimeen rikostutkimusta. Peitin siis jälleen jälkeni. Menin apteekkiin, otin pillerit, panin rasiaan kaksi myrkkypilleriä lisää. Päätin toimia toisella tavalla. Menin oikotietä rantaan tai ehkä veneellä tulin sinne, mikä myös voi olla mahdollista. Nuori emäntä ei epäillyt minua. Minä voin tietää, mille kohtaa niskasta pitää lyödä, jotta nikama menee sijoiltaan. Lähden taas pois ja peittääkseni jälkeni tulen taloon. Annan kuolintodistuksen liian helposti.

— Pistitte haudan ympärille maahan reikiä, jotta ruumiit pikemmin mätänisivät, lisäsi Janne.

— Vai on sellaistaikin ollut, lausui tohtori. — Sitä en olisi sentään tehnyt, sillä olisinhan voinut ruumiisiin panna aineita, jotka jouduttivat mätänemistä. Mutta tätä seikkaa lukuunottamatta olisin jatkanut tekojani. Olisin yöllä pyrkinyt tappamaan emännän ja pojan. Mutta minä en olisi vanhalla iälläni mitenkään lumipyryssä mennyt tienviereen vaijerin kanssa, sillä minä en olisi

jaksanut sitä pingoittaa tien poikki. Mutta jos jättää pois nuo muutamat kohdat, niin minä voin olla aivan syyllinen kaikkiin noihin tekoihin. Ja aivan samanlaisia olette te kaikki.

— Meillä ei ole mitään muuta mahdollisuutta rikollisen löytämiseen, sanoi apteekkari, — kuin se, että hän uusissa yrityksissään joko lyö laimin erään varovaisuustoimenpiteen tai hän on niin ovela, että on liian varovainen ja tekee siis eräitä tekoja, jotka eivät tunnu aivan luonnollisilta. Tai että hän rupeaa puhumaan rikoksesta liian paljon kääntääkseen huomion pois itsestään.

— Niinkuin me juuri teemme, sanoi tohtori. — Minä sanon aivan suoraan, että me luomme liian paljon teorioja. Meidän on etsittävä mies, jolla on ensiksi syytä vihata Heikki-vainajaa ja samalla hänen vaimoaan, jolle siis ainakin hänen oman käsityksensä mukaan on tehty vääryyttä. Ja miehen täytyy olla väkevä, koska hän voi kurikalla iskemällä surmata emännän ja koska hän jaksaa vetää vaijerin kireään tien yli.

— Niin vahva on Heikkilän entinen renki Matti, sanoi Janne.

— Mutta oliko hänellä mitään syytä vihaan? kysyi tohtori.

— Sitä minä en tiedä. En ole kuullut mistään sellaisesta, vastasi Janne.

— Ja lopuksi tulemme siihen, että kaiken on tehnyt henkilö, jolla ei ole mitään syytä, joka on vain mielisairas, sanoi tohtori.

— Jos tässä rahalla voitaisiin jotakin tehdä, sanoi Koivuniemi, — niin minä olen valmis antamaan miten paljon tahansa.

— Täytyy ensin tietää, kelle rahan tarjoo, sanoi apteekkari. — Moni salaisuus on ostettavissa, sen te kaikki kyllä tiedätte.

— Nyt me lopetamme tämän, sanoi tohtori, — sillä me emme tule tällä kertaa yhtään viisaammiksi. Jokainen meistä ajatelkoon asiaa, ja jos uutta ilmestyy, niin sitten tulemme yhteen. Sen päätöksen tehtyään he erosivat.

KAHDESTOISTA LUKU.

Janne alkoi käydä hermostuneeksi. Aina olivat hänen ajatuksissaan vaarat, joiden alaisena vanha emäntä ja hänen pojanpoikansa voivat olla. Vaikka Halli seurasikin poikaa kouluun ja sieltä takaisin, niin Janne ei voinut luottaa siihen, vaan joka päivä hän käveli poliisin asunnolle asti odotellen siellä Heikkiä. Hän ei ollut enää turvallinen öistäkään ja pelkäsi murhapolttoa. Tämän vuoksi hän käski Kallen rakentaa Hallille kopin pihalle.

— Ei se ole mikään pihakoira, sanoi Kalle suuttuneena.

— Olkoon mikä tahansa, vastasi Janne, — mutta sinun täytyy panna se pihalle vahtimaan.

— Se ei ole koskaan nukkunut ulkona.

— Laita sinne koppiin sille vaikka vällyt.

— Minä saan olla metsässä kaiken päivää, ja kun tulen kotiin illalla, niin en saisi pitää Hallia edes samassa huoneessa. Minä en suostu siihen koskaan.

Janne ei sanonut enää mitään, vaan istua murjotti pöydän ääressä.

Kalle käveli rauhattomana huoneessa. Hän ei muistanut koskaan tätä ennen riidelleensä toverinsa kanssa.

— Mitä sinä oikeastaan sitten pelkää? kysyi hän.

— Murhapolttajia, jos tahdot tietää, vastasi Janne.

— No, joko niitäkin tulee, vastasi Kalle. — Sinä aiot koota tänne rikokset oikein yhteen kasaan.

— Kaikki muut ovatkin jo olleet, paitsi varkaus ja murhapoltto, sanoi Janne.

— Ota tuo rikollinen kiinni.

— Ottaisin, jos saisin, sillä kohta minä en enää kestä tätä jännitystä.

Ja mies, joka ei koskaan ennen elämässään ollut kadottanut tasapainoaan kokonaan, tunsu kyynelten nousevan silmiinsä.

Kalle näki sen, vaikka toinen kääntyikin poispäin. Hän tuli toverinsa taakse ja laskien kätensä hänen olalleen sanoi ystävällisesti:

— Älä ole minulle vihainen!

— Anna minun olla, vastasi Janne ravistaen toisen käden olaltaan pois.

Mutta ellei Kallella ollut muuta suurta elämänkokemusta ja ylenpalttista viisautta, niin oikuttelevien ihmisten kanssa hän oli tottunut olemaan. Hänen äänensä oli vastustamattoman sydämellinen hänen sanoessaan:

— Minä olen tässä ollut väärässä, kyllähän

minä sen ymmärrän. Mutta minä olen ollut väsynyt enkä ole ottanut sitä varteen. Sinä olet viimeinen ihminen maailmassa, jonka mielenrauhan tahtoisin rikkoa. Katsohan, minä poikkesin tänään kirkolle ostoksille, ja se Alma näki minut ja pani toimeen pienen kohtauksen. Minä hän olen sanonut sinulle, etten ole voinut olla hänen seurassaan, kun Halli ei häntä siedä. Minä olen sanonut sen hänelle itselleenkin. Hän oli silloin siitä tavattomasti suuttunut. Ja kun sanoin, että hän käytti liian paljon hajuvesiä, niin . . .

— Mitä sinun ja hänen väliset riitanne minuun kuuluvat? sanoi Janne.

— Anna minun nyt ensin puhua loppuun. Saanko minä puhua loppuun?

— Puhu sitten, ärähti Janne katsomatta häneen.

— Minä olen ollut toisten tyttöjen kanssa, ja se on kismittänyt häntä, jatkoi Kalle. — Ne tytöt nostavat aina siitä melun, niinkuin minä koskaan olisin heille mitään luvannut. Ja sitten hän sanoi tehneensä minulle suuren palveluksen. Minä sanoin, että hän ei ole sellaista koskaan tehnyt eikä koskaan sellaiseen pystyisikään. Minä olin suuttunut jo hänen puheistaan. Ja silloin hän sanoi, että hän on käynyt varoittamassa minua vaarasta.

Janne kääntyi äkkiä ja kysyi terävästi:

— Mitä sinä puhut?

— Sitä, mitä hän sanoi, että hän on varoittanut minua vaarasta.

— Milloin?

— Niin minäkin kysyin.

— Ja mitä hän vastasi?

— Että hän eräänä iltana myöhään kävi täällä varoittamassa vaarasta, mutta että minä en päästänyt häntä sisään.

— Se oli siis hän, sanoi Janne.

— Niin, se oli hän, lausui Kalle. — Minä muistin sen vasta sitten, kun hän jo oli mennyt pois. Minä juoksin hänen jälkeensä ja sain hänet kiinni. Minä koetin puhua hänelle kauniisti ja pyysin, että hän kertoisi, mitä oikeastaan tietää.

— Ja mitä hän sanoi?

— Hän vaati, että minä en saisi seurustella ollenkaan toisten tyttöjen kanssa. Ellen anna sitä lupausta, niin hän ei kerro mitään.

— Ja sinä annoit sen lupauksen?

— Kuulehan nyt! Minä voin tehdä hyvin paljon, mutta minä en voi mennä sellaisiin lupauksiin.

Janne tunsu Kallen ja tiesi varsin hyvin, että tässä eivät mitkään pyynnöt auttaisi. Hän keksi kuitenkin keinon, jonka arvasi tepsivän, ja sanoi:

— Sinä lupaat hänelle, ja sitten riitelet siksi, kunnes hän käskää sinun mennä tiehesi, jolloin olet lupauksestasi tietysti vapaa.

Kalle alkoi vähitellen ymmärtää.

— Minä siis suostun ja houkuttelen häneltä kaikki tiedot. Hyvä on. Kun hän sitten alkaa vaatia lisää, sillä naiset eivät koskaan tyydy yhteen lupaukseen, niin minä panen vastaan. Hän nostaa melun, minä olen taas vastaan. Hän sanoo menevänsä tiehensä. Minä sanon, että minulla ei ole mitään sitä vastaan. Hän itkee ja sanoo, että minä olen julma. Minä sanon, että se on minun oikea luontoni. Hän toivoo, ettei hän koskaan enää näkisi minua. Ja minä sanon, että minä toivon aivan samaa. Minä osaan jo tällaisen keskustelun. Minä olen sanasta sanaan kuullut sellaista monen monituista kertaa.

— Kalle hyvä, sinä olet aivan verraton ihminen, sanoi Janne sydämellisesti.

Kalle heltyi aivan tästä kiitoksesta ja oli valmis tekemään mitä tahansa.

— Me laitamme yhdessä Hallille oikein mukavan ja lämpimän kopin jo tänä iltana.

— Kyllä sen ennätämme huomennakin.

— Ei, ei, se tehdään jo tänä iltana. Siellä rakennuksella on iso pakkilaatikko. Me lyömme siihen vain oviaukon, ja sitten asetamme sisään heiniä ja jonkin matonriekaleen.

Ja innoissaan hän vei Jannen pihalle ja houkutteli Hallin mukaan. Jannen taskulampullaan valaistessa Kalle naulasi kopin valmiiksi, vei sen pihalle, nouti tallista sinne runsaasti heiniä, puhutteli kauniisti Hallia ja komensi sen menemään koppiin. Kun he poistuivat rakennusta

kohden, vinkui koira surkeasti, mutta Kalle lausui muutaman käskevän sanan, ja Halli vai-
keni. He palasivat tupaan.

— Jos olet oikein kiltti, sanoi Janne aivan
kuin pikkulapselle, — niin menet heti työstä
päästyäsi sopimaan Alman kanssa ja saatuasi
tietää, miksi hän oli tänne tullut, kiiruhdat
minulle ilmoittamaan.

— Mutta, hyvä mies, valitti Kalle, — minä
en mitenkään pääse huomenna heti sinne, kun
on palkanmaksupäivä.

— Pianhan sinä sellaiselle pienelle joukolle
rahat maksat.

— Se on helposti sanottu, mutta kun minä
maksan ensin ajan mukaan ja sitten maksan työ-
tehon mukaan ja sitten vielä perheellisille lisä-
avustusta, niin kyllä siinä on laskemista.

— Mutta miksi sinä olet tuon palkanmaksa-
misen tehnyt noin kovin monimutkaiseksi? kysyi
Janne. — Olisit kysynyt minulta, niin minä
olisin järjestänyt sen hyvin helpoksi ja yksin-
kertaiseksi.

— Sinä olet viisas mies, sanoi Kalle, — mutta
sinä teet sen virheen kuin kaikki muutkin viisaat
miehet, että luulet muita yhtäläiseksi. Minä
tiedän olevani tyhmä ja uskon, että kaikki muut
ovat samanlaisia. Ja minä en tahdo nyt työ-
maalleni lakkoa.

— Mutta miksi nämä oman pitäjän miehet
lakkoa tahtoisivat?

— Ei koskaan tiedä, miksi lakko puhkee, vastasi Kalle. — Minä en ole vielä kertaakaan ollut niistä aivan selvä. Joku sanoo, että lakko on tehtävä, ja toiset tekevät sen sitten. Se, joka käskee, ei koskaan kuulu itse lakkolaisiin. Ja aina on kysymys palkasta. Minä ajattelin sillä tavalla, että jos teen palkanmaksun monimutkaiseksi, niin eivät miehet tiedä, mistä he aloittaisivat.

— Selitähän nyt minulle tämä sinun palkka-järjestelmäsi, lausui Janne, — se alkaa minua jo huvittaa.

— Kerrottuna se voi kyllä huvittaa, sanoi Kalle, — mutta olisitpa laskemassa niitä, niin sanoisit toista. Ensiksi on joka miehellä pohjapalkka. Se on kaikilla aivan sama, jotenka kukaan ei voi väittää, että häntä poljettaisiin ja toista suosittaisiin.

— Siinä ei ole mitään uutta, lausui Janne.

— Ei olekaan. Mutta nyt tulee, sanoi Kalle. — Kun puut eivät ole kaikki yhtä isoja, niin maksetaan palkka puun kuutiomitan mukaan.

Janne katsoi pitkään Kalleen.

— Oletko sinä ruvennut mittaamaan puiden kuutioita?

— Ei minulla ole siihen aikaa, vastasi Kalle hiukan hämillään. — Siellä on eräs mies, joka on ollut erään professorin matkassa tieteellisillä retkillä, ja hän osaa sen tehdä.

— Ei suinkaan hän mittaa senttimetrimittalla rungon pituutta ja paksuutta?

— Ei muulloin kuin silloin, kun tulee riita toisten kanssa. Kun puu kaatuu, niin hän sanoo heti sen kuutiomitan. Minä kirjoitan sen sitten puun kaatajan tilille. Jos syntyy erimielisyyttä, niin mittaa tuo mies, Eevertti on hänen nimensä, puun pituuden ja paksuuden ja kertoo sitten numeroita pitkän aikaa, ja aina hän on ollut oikeassa.

— Sitä en ihmettele, vastasi Janne.

— Alussa miehet väittivät vastaan, mutta kun he huomasivat, että odottaessaan laskujen tekoa he kadottavat ansiotaan, koska eivät joudu kaatamaan puita, niin ei kukaan enää tee mitään valituksia.

— Sinäkö sitten kirjoitat nuo numerot muistiin?

— Niin, minä sen teen. Miksi sitä kysyt?

— Minä jo luulin, että sinä olit perustanut uuden valtionviraston ja laittanut lisää virkamiehiä työmaallesi, sanoi Janne. — Ja mitä tuo kuutioidenlaskija saa palkkaa? Totta kai hän saa erikoisen palkan, hänkin.

— Hän saa aina sen palkan, mitä parhain työmies saa, selitti Kalle. — Tällä tavalla hän ei laiskoittele, vaan kiiruhtaa noita toisia kaatamaan yhä lisää puita.

— Mutta jos hän itse laiskoittelee? Sapoteeraa nimittäin.

— Toiset miehet antavat kyllä silloin hänelle selkään. Kas, hän ei ole mikään työnjohtaja,

vaan hakkaaja, niinkuin toisetkin. Jos hän ansiot-
taan saa liian suuren palkan, niin siitä syntyy
metakka. Eevertti ei ole kovin vahva mies,
mutta hän osaa kaataa puun viisaalla tavalla ja
pääsee monta kertaa vähemmällä työllä kuin
muut.

Ja Kalle piti pitkän selityksen siitä, miten
puuta kaadettaessa on otettava varteen puun
kaltevuus, jotta se omalla painollaan auttaa
syiden katkeamista ja lukemattomia muita seik-
koja.

— Jos Eevertti ei olisi laskija, vaan ainoastaan
kaataja, niin hän tulisi sittenkin lähinnä parhaim-
malle palkalle, sanoi Kalle. — Paras palkka on
aina sillä Matilla, joka oli täällä ennen renkinä.
Kukaan muu ei ole käärmeissään Eevertille kuin
hän. Ja katsohan nyt, mikä tästä kaikesta on
seurauksena. Hyvät työntekijät ansaitsevat enem-
män kuin mitä koskaan ovat tehneet eivätkä
siis tahdo muuttaa mitään. Heikommat saavat
palkan sen mukaan kuin he ponnistavat voimiaan
ja tekevät parhaansa. Ja minä unohdin sanoa,
että perheelliset saavat lisää palkkaa kaksi
prosenttia palkkaansa jokaista alaikäistä lasta
kohti. Jos nyt joku tahtois panna toimeen
lakon, niin hänen täytyisi ensin sanoa, missä
muutos on tehtävä. Mutta kun tämä lasku-
tapa on monimutkainen, niin ei kukaan osaa
löytää siitä sopivaa rakoa. Ja kun jokainen
ansaitsee enemmän kuin koskaan ennen on teh-

nyt, niin ei kukaan ajattelekaan lakkoa. Ja mitä tulee tuohon kuutiomittaamiseen, niin jokainen mies sanoo sen jo heti itsekin. Eevertti sen vain hyväksyy.

— Mutta millä ihmeen tavalla hän joutuu juoksemaan joka puun luona? kysyi Janne.

— Me kaadamme metsää rivissä, vastasi Kalle. — Rinteen yläpäästä alas.

Janne purskahti nauruun.

— Mutta sehän on aivan nurinkurista. Totta kai kaadatte alhaalta ylöspäin.

— Älä naura, sanoi Kalle. — Me kaadamme puut niin, että latva on aina mäelle päin. Katsohän nyt, mitä varten. Kun puu karsitaan sitten ja se on kuljetettava pois, niin alamäkeä kai niitä viedään, ja totta kai tyvi pannaan rekeen eikä päinvastoin. Jos me siis kaadamme puut niin, että latva on mäelle päin, niin ovat ne siinä jo heti valmiissa asennossa. Ja tasaisella maalla me katsomme aina, minnepäin tukit sitten vedetään. Sinun pitäisi tulla kerran katsomaan töittemme jälkeä. Se on kovin siistiä. Ja minä olen päättänyt, että kun puita ruvetaan karsimaan, niin kaikki oksat hakataan siellä heti samalla pieniksi, pannaan kasoihin ja kuljetetaan heinähäkissä pois. Niistä saa mukavia polttopuita keittiöön, eikä mitään jää metsään suotta mätänemään.

Janne kuunteli toveriaan hämmästyneenä. Hän oli aina tottunut käskemään Kallea eikä milloinkaan ollut ajatellutkaan sitä mahdoli-

suutta, että tämä vastuullisessa hommassa, jos se vain hänelle sopi, oli mahdollinen keksimään uusia ratkaisuja.

— Tämä kaikki kuulostaa järkevältä, sanoi hän, — mutta mitä sanoo Juholan nuori isäntä, joka palkat maksaa.

— Hän on tyytyväinen, lausui Kalle leveästi hymyillen. — Hän sanoi minulle suoraan, että hän ei ole kuullut vielä kenenkään saaneen kaade-
tuksi metsää niin huokealla runkoa kohti.

— Sinä olet monta kertaa viisaampi, kuin koskaan olen kuvitellutkaan, menkäämme levolle.

Jännittyneenä Janne odotti seuraavana päivänä Kallen paluuta. Ilta oli jo pitkälle kulunut, Leena oli mennyt nukkumaan, ja Janne käveli levottomana tuvassa. Kalle saapui myöhään aivan säteilevänä.

— No, miten onnistuit? kysyi Janne.

— Aivan erinomaisesti, vastasi Kalle liikuskellen tuolla samalla varmuudella, kuin nyrkkeilykehään astuessaan palkintoja saamaan.

— Alma kertoi siis kaiken?

— Mitä siitä Almasta, sanoi Kalle välinpitämättömästi. — Se on oikullinen, tyhmä tyttö.

— Etkö sinä siis tehnytään niin kuin käskin? sanoi Janne vihaisena.

— Kun olin työn lopettanut, menin hänen luokseen ja jätin Eevertin laskemaan Juholan tuvassa summia yhteen.

— Ja lupasitko Almalle, että et seurustele

toisten tyttöjen kanssa, jos hän kertoo, miksi hän kävi varoittamassa?

— En minä päässyt niin pitkälle, sillä juuri kun minun piti siihen tulla, niin keittiöön astui se apteekin farmaseutti. Millainen tyttö, millainen tyttö?

— Sinä jätit siis asian Alman kanssa sikseen? kysyi Janne terävästi.

— Tietysti minä jätin, kun tuo farmaseutti sanoi menevänsä Juholaan ja kysyi, miksi minä en ollut siellä, ja pyysi minua häntä saattamaan. Olisit nähnyt Alman silmät. Minä luulin, että hän olisi ollut valmis hyökkäämään tuohon toiseen ja panemaan tappelun toimeen keskellä keittiötä. Enhän minä sellaista voinut sallia, kun se farmaseutti on heikompi, vaan tahdoin suojata häntä ja lähdin hänen seurassaan.

— Sinä, sinä . . ., sanoi Janne vihoissaan.

— Älä nyt suotta riitele, lausui Kalle. — Minä voin Alman kanssa sopia sitten myöhemmin. Aina hänen kaltaisensa tyttö on valmis sovintoon pojan kanssa. Ja eihän minulla ollut aikaa siinä sillä kertaa mihinkään, kun palkanmaksu odotti. Minä sanoin Almalle hyvästi, johon hän ei vastannut mitään, ja lähdin sen neidin kanssa.

— Joko nyt sekin neiti juoksee sinun jäljesäsi? lausui Janne halveksivaisesti.

— Ei hän minun tähteni tullut Juholaan, vaan Hetalle hänellä oli asiaa.

— Minä en viitsi kuunnella enää sinun puheitasi, lausui Janne kiukuissaan.

— Älä nyt viitsi tuolla tavalla vastata, lausui Kalle, — kuuntele nyt, mitä Juholassa tapahtui. Heta on siellä riehunut tänään ja säikyttänyt miehiä. Jos se akka ei ole noita, niin sitten en tiedä, mikä hän on.

— Minä en välitä siitä yhtään mitään, mitä Heta on puhunut tai tehnyt.

— Välität kyllä vähän ajan päästä, vastasi Kalle. — Lyötkö vetoa kanssani kymmenen markkaa siitä, ettäkiität minua uutisista puolen tunnin päästä.

— Lyön varmasti, vastasi Janne, — ja minä tiedän, että puolen tunnin päästä olen valmis sinut vaikka hirttämään.

Kalle hymyili itsetietoisesti. Hän oli vähän aikaa vaiti ja pudotti sitten lauseensa aivan kuin nyrkkeilyiskun toisen leukapieleen.

— Heta tietää, kuka on murhannut isännän ja emännän!

Janne heittäytyi penkillä istuessaan sellaisella voimalla seinää vastaan, että kuului heikko jysähdys.

— Mitä sinä anot! huudahti hän.

— Anna tänne kymmenen markkaa, sanoi Kalle nauraen.

— Jatka, jatka, huudahti Janne.

— Anna ensin se kymmenen markkaa.

Janne kaivoi lompakostaan kiireesti rahan ja ojensi sen Kallelle.

— Jatka nyt.

Hän tunsi toverinsa, ja kun hän näki tämän kaivavan esiin savukkeen ja sen verkalleen syttävän, niin hän tiesi varsin hyvin, että mikään pyyntö ei tässä enää auttanut, vaan Kalle tahtoi kertoa kaiken hitaasti ja monine yksityiskohtineen.

— Me olimme juuri lopettamassa palkanmaksua, kun Heta ja se neiti tulivat tupaan, missä me olimme.

Janne huokasi. Hän arvasi, että kertomus venyisi pitkäksi.

— Heta kysyi, milloin me menemme tämän talon metsään. Eräs nuori mies kysyi silloin, pelkääkö Heta sulhasensa puolesta, että se nimitäin jää taivasalle ilman asuntoa, kun isot puut kaadetaan. Minä jo luulin, että tästä tulee oikein kaunis tappelu, kun se yksisilmäinen akka hyppää miehen silmille. Mutta eihän siitä mitään tappelua tullut. Heta hymyili. Hyvänen aika, kuinka hirvittävän näköinen hän on hymyillessään, kun se vaivainen yksikin silmä menee raolleen.

- Jätä hymyilyt pois, sanoi Janne.

— Mielelläni minä niin kauheat asiat jätän pois, lausui Kalle. — Ja sitten Heta sanoi merkillisiä asioita.

— Mitä?

— Älä hätäile, anna minun selittää järjestyksessä.

Janne huokasi. Hän oli ihmetellyt monta kertaa, miksi kissa kiusaa hiirtä. Hän tunsii olevansa nyt aivan kuin tuollainen hiiri toisen kynsissä.

— Heta ei hävennyt ollenkaan tuota juttua rajamiehestä, vaan hän näytti ylpeilevän sulhasestaan. Ja sitten hän sanoi sellaista, josta minä päätin hänen tietävän murhasta. Hän selitti, että oli kutsunut sulhasensa Heikkilään vahtimaan ja että se kulkee siellä nyt kaiket yöt nurkissa ja odottaa pahantekijöitä.

— Sanoiko hän suoraan, ketä hän tarkoitti?

— Ei sanonut, mutta että hän tiesi, kuka oli syyllinen, se oli aivan varmaa, sen minä huomasin. Ja hän väitti, että kun tullaan Heikkilän metsään, niin rajamies tulee sinne myös ja odottaa pahantekijää kostaakseen tälle.

— Mitä miehet sanoivat?

— Nauroivat tietysti, mutta minä en nauranut. Satuun katsomaan tuohon farmaseuttiin, ja minä näin, että hänkin uskoi lujasti kaikkeen. Ja silloin minä tulin ajatelleeksi, että nuo kaksi naista ovat yhdessä juonessa. Hän oli varmasti tullut taloon kertomaan jotakin Hetalle, joka sitten oli ryhtynyt omalla tavallaan hommiin. Muut katsoivat Hetaan, mutta minä katsoin tuohon neitiin. Ja minä huomasin, että tämä piti kaikkia silmällä nähdäkseen, minkä vaikutuksen Hetan sanat tekevät.

— Katsoiko Heta puhuessaan erikoisesti johonkuhun?

— Eihän sitä yksisilmäisen katseista mitään tiedä, vastasi Kalle.

— Oliko siellä Matti?

— Oli kyllä.

— Sanoiko hän mitään?

— Sanoi ja sanoi paljon. Hän oikein ärsytti Hetaa. Minä luulen, että heillä on vanhaa kaunaa keskenään. Ja pian se tuli selvillekin. Oletko sinä nähnyt kissan tappelevan poikastensa puolesta, kun koira tulee lähelle?

Janne huokasi.

— Heta oli aivan kuin tuollainen kissa, jonka karvat nousevat pystyyn. Hyvänen aika, mitä hän syyti suustaan. Hän väitti, että Matti oli paha ihminen, joka oli täällä Heikkilässä kiusannut eläimiä niin, että ne olivat tulleet aroiksi.

— Mitä toiset sanoivat siihen?

— Jotkut nauroivat, mutta useimmat olivat vakavia. Minä luulen, että maalaiset ajattelevat kotieläimistä toisella tavalla kuin me kaupunkilaiset.

— Jätä tuo ja kerro eteenpäin.

— Heta puhui oriista, joka oli tullut hermostuneeksi, ja Matti nauroi sille.

— Mutta eihän tämä vielä todista yhtään mitään, että Heta olisi epäillyt rikoksen tapahtuneen täällä, sanoi Janne.

— Vai ei todista, se juuri todistaakin, sanoi

Kalle. — Hän koetti etsiä, kuka joukossa oli paha ihminen. Ja kun hän oli miehiä puheillaan ensin säikytellyt, niin hän alkoi uhkailla. Hän sanoi tehneensä sellaisen sopimuksen rajamiehen kanssa, että tämä ajaa takaa jokaista, joka Heikkilän tiluksilla on tehnyt rikoksen. Niin juuri, hän puhui ihan suoraan rikoksesta. Hän ei enää puhunut eläinten kiusaamisesta. Ja että hän ja apteekin neiti olivat samassa juonessa, sen huomasi siitä, että he katsoivat joskus toisiinsa, ja Heta yltyi aina senjälkeen puheissaan.

— Huomasitko, että hän erikoisesti olisi puheillaan tarkoittanut Mattia?

— Ensin luulin sellaista, mutta sitten aloin epäillä, kun hän ei koko aikaa puhunutkaan tälle, vaan kaikille miehille. Ja minä tulin ajatelleeksi, että Heta tahtoi levittää pitäjällä sitä tietoa, että murhaaja säikähtäisi. Kun nyt kaikki tiesivät, että Hetalla oli hellät suhteet tuohon peikkoon, niin tietysti jokainen mies pitkin pitäjää kertoi, mitä Heta oli uhkaillut. Vai mitä sinä arvelet?

— Jos ajattelee sitä, että nuo molemmat olivat naisia, niin se oli kyllä heidän kaltaistaan, sillä juorujenhan avulla he saavat tavallisesti asiat selville, kun syyllinen alkaa puhdistaa itseään ja kertoo enemmän, kuin mitä olisi hänelle terveellistä.

— Juuri niin, juuri niin, sanoi Kalle. — Jos Matti olisi syyllinen, niin tietysti hän olisi sano-

nut jotakin vaarallista. Mutta hän nauroi vain Hetan uhkauksille, ja samalla tavalla nauroivat monet toisetkin.

Janne mietti ja sanoi sitten:

— Kaikella voi olla aivan tavallinenkin selitys.

— Mikä se on?

— Matti tahtoi alussa saada sen paikan, joka sinulla on, ja vihaa siis sinua.

— Ei ole mitään syytä, sillä hän saa melkein saman palkan kuin minäkin saan, vastasi Kalle. — Ja hän tietää senkin varsin hyvin.

— Ei aina palkka määrää, vaan se, että on toisia korkeammassa asemassa, selitti Janne. — Tuo apteekkineiti on sinuun ihastunut, ja kun hän on Hetan kanssa laskenut, että Matti voi tehdä sinulle, kiivas kun on, jotakin pahaa, niin hän koetti tällä tavalla säikyttää Mattia. Kysymyksen oli kokonaan siitä, että rajamies vartioisi metsässä. Jos muistat, niin tässä jokin aika sitten tapahtui puun kaatuminen, jolloin sinä pelastit miehen joutumasta sen alle. Tietysti sellainen tapaus kerrottiin Juholassa. Heta kuuli sen ja kertoi sen apteekkineidille. Nämä ovat nyt pelänneet sinun henkesi puolesta, Heta yhtä hyvin kuin neitikin.

— Olisikohan se neiti minuun niin rakastunut? sanoi Kalle tyytyväisenä. — Mutta kun Heta puhui murhasta.

— Naisten ajatuskannan mukaan on tuollainen valmistettu tapaturma selvä murha.

— Minä taidan jättää sen Alman.

Janne huomasi päätelmiensä horjuvan.

— Jos sinusta olisi kysymys, niin miksi Alma olisi tullut varoittamaan tänne, ennenkuin tiedettiinkään, että sinä olit talossa ja ennenkuin oli päätettykään, että tulit johtamaan metsätöitä? sanoi Janne.

— Almalla voi olla omat ajatuksensa, sanoi Kalle. — Eihän se yhtään estä sitä, että apteekkinoidilla on omansa.

— Sinun täytyy houkutella Almalta tuo salaisuus.

— Kuule, etkö sinä voisi sitä tehdä, sanoi Kalle. — Alma on sellainen, että hänelle varsin hyvin kelpaa sellainenkin mies kuin sinä olet. Sinulla olisi aikaa mielistellä häntä, kun ei sinulla ole muita. Ole nyt ystävällinen ja tee minulle tämä palvelus. Kyllä minä sitten olen valmis sen sinulle korvaamaan jollakin toisella tavalla.

— Sinä olet hyvä ihminen, sanoi Janne, — mutta minä en ymmärrä, mitä on tarkoitettu, kun sinut on luotu maailmaan.

KOLMASTOISTA LUKU.

Seuraavana päivänä, joka oli sunnuntai, jätti Janne Kallen vartioimaan taloa ja suojaamaan Heikkiä lähtien Leenan kanssa tohtorin luo.

— Minä olen nyt tullut siihen, selitti Janne tohtorille, — että Heikkilän nuoren isännän ja emännän murhaaja on talon entinen renki Matti.

— Te olette siitä jo ennenkin puhunut, vastasi tohtori rauhallisesti. — Onko tullut mitään lisätodistuksia?

— Ei, mutta me voimme mahdollisesti ne hankkia.

— Mitä emäntä arvelee tästä kaikesta? kysyi tohtori Leenalta.

— Minä olen ennättänyt jo epäillä melkein ketä tahansa, vastasi Leena, — Mattia yhtä hyvin kuin muitakin.

— Tiedättekö, missä toimesta tuo Matti oli, ennenkuin hän tuli teille? kysyi tohtori.

— Hän on ollut vaikka missä hommissa, selitti Leena. — Kyllä minulla siellä kotona on hänen kaikki todistuksensa. Hän ei ole niitä

muistanut pyytää, kun ei ole mennyt mihinkään uuteen paikkaan.

— Muistatteko mitään siitä, missä paikoissa hän on ollut?

— Hän on ollut renkinä, vaikka ei siitä ole mitään todistusta, vastasi Leena, — mutta hän on niin sanonut. Eihän poikani olisi ottanut taloon häntä, ellei hänellä olisi ollut kokemusta maanviljelyksessä. Sitten poikani sanoi, että hän oli ollut tukkitöissä jonkinmoisena työnjohtajana. Mutta kenen töissä, sitä minä en nyt muista. Ja oli hän vuoden ajan jossakin kaupungissa jonkun apteekkarin renkinä. Minä en muista kaupunkia enkä apteekkaria. Kun tulee vanhaksi, niin muisti alkaa pettää.

— Mutta siitä olette varma, että hän oli ollut apteekissa töissä? kysyi tohtori.

— Hän sanoi sen kerran minulle itsellenikin, kun oli kysymys karjan lääkkeistä, vastasi Leena. — Hän näytti tuntevan apteekkitavaroitten vieraskielisiäkin nimiä. Tiesikö hän ne oikein, sitä minä en ymmärrä. Mutta hän käytti sellaisia sanoja.

— Nyt meidän on viisainta mennä kaikkiin apteekkarin luo, lausui tohtori. — Ratkaisu voidaan löytää mahdollisesti sieltä.

— Minulla on siinä talossa muutakin tiedusteltavaa, lausui Janne.

— Puhutaan niistä sitten siellä, lausui tohtori. He läksivät yhdessä lähellä olevaan apteekkiin.

— Me olemme taas tulleet puhumaan niistä entisistä asioista, sanoi tohtori. — Nyt aiomme-kin pitää oikein pitkän neuvottelun.

Apteekkari vei heidät konttorihuoneeseensa.

Istuuduttuaan tohtori sanoi:

— Kun me viimeksi täällä keskustelimme, vai oliko se sitä edellisellä kerralla, en nyt muista tarkoin, niin me pääsimme selville siitä, että tuona päivänä, jona Heikkilän nuori isäntä kuoli, sinä yksinäsi hoidit apteekkia. Kai muistat sen vielä?

— Kyllä, vastasi apteekkari. — Minulle tuli lähetys öljyjä, jotka välillä menin ottamaan vastaan ja toimitin ne makasiiniin.

— Juuri niin, lausui tohtori. — Ja sinä aikana oli apteekki tyhjänä, ja me teimme sen laskelman, että sinä aikana oli joku mahdollisesti käynyt sisällä ja pistänyt nuo kaksi myrkky-pilleriä rasiaan. Nyt olemme tulleet niin pitkälle, että tiedämme Heikkilän entisen rengin, Matin, jota olemme muiden muassa epäilleet syylliseksi, palvelleen jonkin vuoden ajan apteekissa ja tuntevan erinäisten lääkkeiden latinaisia nimiä. Nyt meidän olisi päästävä selville siitä, oliko tuo Matti silloin apteekissa.

— Se on kai mahdotonta, vastasi apteekkari.

— Tavarathan toi sinulle silloin osuuskaupan renki, eikö niin? kysyi tohtori.

— Niin, koska olen tehnyt sopimuksen osuuskaupan kanssa, että asemalta tuodaan tavarat

aina heidän autollaan samalla kuin liikkeen tavaroita tuodaan. Sama mies on ollut aina näissä hommissa, nimittäin osuuskaupan vanha renki, joka ajaa myös liikkeen autoa.

Janne yhtyi puheeseen:

— Isäntä vainaja oli lähettänyt Matin ostamaan osuuskaupasta nauvoja. Minä olen tarkastanut vastakirjan ja nähnyt, että hän todella osti kaksituumaisia nauvoja kolme pakettia, ja nämä olivat todella rakennuksella. Matti oli lähetetty ostoksille juuri ennen kuin tuo onnettomuus tapahtui.

— Onko teillä mitään todistusta siitä, että hän juuri sillä matkalla teki tuon kaupan? kysyi tohtori.

— Sitä en ole tullut ajatelleeksi, vastasi Janne.

— Se mahdollisuus on olemassa, että hän teki murhan, ilmestyi vähän ajan päästä taloon ja muisti sitten vasta, mille asialle hänet oli lähetetty, selitti tohtori. — Jälkiään peittääkseen hän kiiruhti ostoksille. Huomasitteko te, emäntä, että Matti olisi myöhemmin poistunut talosta.

— Minä en mitenkään voi muistaa, mitä sinä päivänä tapahtui, vastasi Leena. — Voihan olla mahdollista, että hän hyvinkin on mennyt, mutta minä en voi sitä varmuudella sanoa.

— Me emme ole kuulustelleet vielä tuota renkiä, sanoi Janne. — Minulla on sellainen aavistus, että hän varsin hyvin tietää jotakin.

— Jos hän jotakin on nähnyt, niin hän muistaa sen varmasti, sanoi apteekkari, — sillä hän on aivan kiusoittavan tarkka selittämään yksityiskohtia asioista, jotka ovat jo vanhoja.

— Miten saamme hänet tänne? kysyi tohtori.

— Jos hän on kotona, niin voimme pyytää häntä tulemaan, vastasi apteekkari.

Hän meni puhelimeen ja palasi vähän ajan päästä ilmoittaen, että renki oli kotona ja tulee vähän ajan päästä.

— Me emme kai sano hänelle mitään siitä, mitä etsimme? lausui apteekkari.

— Tietysti emme, sillä koska asia on vielä aivan epäselvä, ei ole hyvä siihen sekoittaa liian paljon ihmisiä, vastasi tohtori. — Sinä saat keksiä sopivat kysymykset. Ja nyt me emme pohdi tätä asiaa ennen hänen tuloaan, sillä meidän täytyy päästä ensin tästä kohdasta selvyyteen.

Tohtori jätti Leenan ja Juhon huoneeseen ja meni apteekin puolelle, missä hän mietiskellen käveli sikaria polttaen.

Oli aivan hiljaista. Kuului vain apteekin kellon tasainen naksutus ja tohtorin askelten ääni. Apteekin ovikello kilahti, ja osuuskaupan vanha renki tuli sisään.

— Päivää, sanoi hän, — se meidän herra sanoi, että apteekkarilla olisi minulle asiaa.

— Muistatteko sen päivän, jona toitte tänne asemalta öljyjä? kysyi apteekkari huolettomasti.

— Kyllähän minä sen muistan, vastasi renki

verkalleen. — Kolme kolla öljyä ja kaksi laatikkoa rohtoja.

— Kylläpä teillä on tarkka muisti, sanoi apteekkari.

— Tässä toimessa täytyy olla, jos sattuisi jotakin hukkumaan.

— Muistatte kai päivänkin, jona toitte tavarat?

— Kirjoistahan sen päivämäärän saa, mutta muistan minä sen muutenkin. Sehän oli samana päivänä, jona Heikkilän nuori isäntä kuoli.

— Miten sen muistatte?

Renki naurahti ja vastasi:

— Totta kai sellaisen muistan, kun apteekkari itse sen kertoi minulle. Tämä meidän tohtorimme oli käynyt täällä juuri vähän ennen ja tuonut sanan. Ja kun se oli sellainen merkillinen tapaus, niin apteekkarihan jäi sinne makasiiniin, ja me puhelimme siitä jonkin aikaa. Ja jos apteekkari tahtoo tietää, mitä silloin puhuttiin, niin kai minä senkin muistan, jos saan vähän tuumia.

— Se on pieni asia, vastasi apteekkari. — Oliko teillä silloin paljon tavaraa osuuskauppaan.

— Olihan sitä tavallista tavaraa, tupakkaa neljä laatikkoa, tulitikkuja kaksi, rautaa sata kilo, muutama laatikollinen — niitäkin oli kolme — rautanauvoja . . .

— Kyllä minä jo uskon teidän muistiinne, sanoi tohtori. — Muistatteko tuosta matkasta mitään erikoista muuta?

— Olihan yhdestä tupakkalähetyksestä taas varastettu matkalla, vastasi renki. — Minä näin, että kulma oli irroitettu ja sitten koetettu se panna samalla tavalla jälleen kiinni. Minä tein siitä heti ilmoituksen asemapäällikölle. Niistä tupakkalähetyksistä katoa aina matkalla. Rautanauloista ei tietysti koskaan. Ja mitä Heikkilään tulee, niin noita rautanaulojahan siellä tarvittiin. Se isäntävainaja oli rakennukselleen niitä pyytänyt. Ja minä muistan, että Heikkilän renki oli juuri silloin meillä kaupassa ja sai ne naulat mukaansa. Kolme pakettia niitä oli, kaksituumaisia. Minä näin, kun se kauppa tehtiinkin.

— Seurasiko se renki teitä minnekään?

— Pyysi Matti päästä autolla vähän matkaa, ja minä otin sen mukaani, vastasi renki. — Kun minun sitten piti kääntyä pihaan, niin hän hypäsi pois, ja minä muistan senkin, että hän oli vähällä unohtaa ne naulat. Mutta kun minä tiesin, että niitä talossa tarvittiin, niin minä pistin ne hänen kouraansa.

— Puhuiko hän isännän kuolemasta?

— Ei puhunut. Ei kai silloin vielä tietänyt. Minähän sanoin jo, että apteekkari itse kertoi sen asian minulle. Saanko minä kysyä, että olisiko niistä tavaroista silloin kadonnut jotakin?

Apteekkari käytti heti tätä tilaisuutta hyväkseen.

— Minä en ole aivan varma siitä.

— No, ei siihen Mattiin oikein pitäisi luot-

taakaan, lausui renki. — Eihän sitä pitäisi puhua pahaa toisista, mutta en minä sille miehelle uskoisi mitään. Sillä on niin luihu katsekin.

— Kiitos näistä tiedoista, sanoi apteekkari. — Kun minä en ole vielä mistään aivan varma, niin älkää mainitko kellekään mitään kysymyksistäni.

— Mitä minä noista, vastasi renki. — Eihän niitä minun tavaroitani oltu varastettu.

— Kiitos nyt vain ja hyvästi, sanoi apteekkari. — Odottakaahan, näittekö, minne päin se Matti meni autosta noustuaan?

— Antakaahan, kun ajattelen, vastasi renki. — Minä olin kääntänyt silloin autoa liian jyrkästi ja sain ottaa takaisin. Minä näin, että se mies meni apteekin portaita kohden. Hän seisoi portailla juuri silloin, kun minä ajoin portista, mutta en minä joutanut siinä sitten katsomaan, tuliko hän sisään vai ei.

— No, se asia ei merkitse tässä yhtään mitään, sanoi apteekkari.

Renki kumarsi ja poistui.

Apteekkari palasi tohtorin kanssa huoneeseen, missä Janne ja Leena olivat.

— Te kuulitte tietysti tuon keskustelun, sanoi apteekkari. — Sen me olemme nyt saaneet varmuudella tietää, että Matti kävi kaupassa, mutta ei sillä matkalla kuin on otaksuttu, vaan paljon myöhemmin.

— Jos tuo renki sai tiedon isännän kuole-

masta juuri sillä kertaa, sanoi tohtori, — niin olin minä jo ollut Heikkilässä, olin palannut sieltä ja jätin tietysti reseptin tänne. Ja tämä on kaikki tapahtunut ennen Matin tuloa. Pillerit ovat mahdollisesti olleet jo silloin valmiit. Matti tiesi lääkkeet ja tiesi varmasti, missä myrkkyyjä säilytettiin, koska hän on apteekissa palvellut. Hän on varsin hyvin ennättänyt tehdä mitä tahansa, koska sinä jäit puhelemaan rengin kanssa makausiiniin. Hänen on täytynyt ottaa esiin strykniini myrkkyykaapista, koska Koivuniemen purkissa oli täysi määrä. Tämä tuntuu minusta hiukan sekavalta, mutta, ennenkuin toisen selityksen saamme, täytyy meidän tyytyä tähän.

— Me alamme nyt lähestyä asioiden ratkaisua, sanoi Janne, — ja minä huomaan, että kaikki yksityiskohdat liittyvät toisiinsa aivan luonnollisesti.

— Niin, niin, nuori mies, sanoi tohtori. — Miten monessa selityksessämme yksityiskohdat ovat liittyneet toisiinsa.

— Tähän asti ei nyt ole mitään vaarallista aukkoa olemassa, sanoi Janne. — Minä olen päässyt selville jo siitäkkin, kuka on se tuntematon ystävä, joka kävi varoittamassa Heikkilässä. Te, emäntä, ette tiedäkään, että sinä iltana, jona lähdin Helsinkiin, kävi muuan nainen talossa varoittamassa, mutta kun Kalle oli saanut määräyksen, että ketään ei saa päästää sisään, niin hän ajoi tämän pois.

— Ja kuka hän on? kysyi apteekkari.

— Teidän palvelijattarenne Alma.

— Miten ihmeellä hän on tähän sekaantunut?

Ja mistä te tiedätte, että hän on tuo nainen?

— Hän on itse sen tunnustanut Kallelle, mutta kun tämä tahtoi saada lähempiä tietoja, niin tyttö oli vaiti ja asetti ehtoja, joita Kalle ei tahtonut täyttää.

— Me otamme hänet koville, niin saamme tietää kaiken, sanoi apteekkari.

Hän avasi oven apteekkiin ja sanoi:

— Neiti, kutsukaa Alma heti paikalla tänne.

Vähän ajan päästä Alma ilmestyi ovelle.

— Minkä tähden te kävitte Heikkilässä varoittamassa? kysyi apteekkari tiukasti.

— En minä ole käynyt? Kuka sellaista on puhunut?

— Te itse olette sen tunnustanut. Parasta on, että puhutte nyt suunne puhtaaksi. Oletteko käynyt siellä vai ettekö ole?

— Kävinhän minä, sanoi Alma hiljaa.

— Ja minkä tähden?

— Minua pyydettiin siihen.

— Kuka pyysi?

Alma oli vaiti.

— Miksi ette sano sitä?

— Minä en tahdo sanoa sitä, vastasi Alma ynseästi.

— Me saamme nähdä, ettekö tahdo, vastasi apteekkari vihaisena. — Mitä salaperäistä

pelää täällä talossani harjoitetaan minun selkäni takana?

— Annahan, kun minä kyselen, sanoi tohtori.— Te olette siis käynyt Heikkilässä?

— Johan minä sen sanoin, vastasi Alma.

— Varoittamassa heitä.

— Niin.

— Mistä?

— Vaarasta tietysti.

— Ja te ette tahdo sanoa, kuka teidät lähetti. Alma oli vaiti.

— Minä kysyisin, mitä farmaseutti tietää, sanoi Janne.

Alma loi vihaisen katseen Janneen ja sanoi:

— Mitä te siihen sekaannutte! No, jos se teille on välttämätöntä tietää, niin neiti minut lähetti sinne. Ja nyt se kai riittää.

Samassa hän oli mennyt ja paiskasi oven jäljestään kiinni.

— Mitä ihmettä tämä tietää? kysyi apteekkari.

Janne hymähti ja vastasi:

— Minä voin antaa siihen selityksen. Alma on luvannut Kallelle, johon hän on ihastunut, ilmaista salaisuuden, jos Kalle lupaa olla seurustelematta toisten tyttöjen kanssa. Kalle tuli tänne sopimaan siitä, kun farmaseutti saikin hänet käsiinsä, ja he menivät yhdessä Juholaan. Alma ei nyt tahtonut ilmaista mitään, koska sen kautta vain lisäisi Kallen intoa farmaseuttiin.

Apteekkari avasi oven apteekkiin. Huone oli

tyhjä. Toiset olivat nousseet seisomaan ja seuraivat häntä apteekkiin. He näkivät apteekkarin katoavan sisähuoneisiin. Kului hetkinen, ja hän palasi sieltä yhdessä farmaseutin kanssa, joka kalpeana kulki hänen edellään.

— Nyt te, neiti, sanoi apteekkari, — saatte vastata meille eräisiin kysymyksiin.

Neiti kalpeni.

— Te lähettitte Alman Heikkilään eräänä iltana varoittamaan. Miksi?

— Minä olin alkanut ajatella Heikkilän isännän ja emännän kuolemaa enkä pitänyt niitä luonnollisina.

— Millä perustuksella?

— Kävin hautausmaalla, ja haudan reunaan oli pistetty syvälle reikiä. Minä arvasin, että jotakin tahdottiin peittää.

— Miksi ette puhunut siitä minulle? ärjäisi apteekkari.

— Minulla ei ollut mitään todistuksia, enkä senvuoksi tahtonut sekaantua asiaan, vastasi neiti. — Minä arvelin, että kai joku muukin kuin minä huomaa nuo reiät maassa.

— Epäilittekö te ketään?

— Epäilin kyllä.

— Ketä?

— Mattia, Heikkilän renkiä.

— Millä perustuksella?

— Minä ajattelin, että hän aikoi myrkyttää jonkun talossa.

Kaikki säpsähtivät.

— Mistä saitte sellaisen ajatuksen? kysyi apteekkari.

— Minä näin erään tapauksen, joka pakotti minut ajattelemaan, ei kyllä heti, vaan myöhemmin.

— Ja mikä se oli?

— Samana päivänä, jona Heikkilän isäntä kuoli, tuli Matti tänne apteekkiin. Jos apteekkari muistaa, niin te menitte ottamaan tavaroita vastaan. Minä olin silloin auttamassa rouvaa. Minun piti tulla noutamaan täältä pumpulia ikkunoiden väliin pantavaksi, kun kuulin täältä liikettä ja satuin katsomaan sisään. Tiskin sisäpuolella oli tuo Matti. Hän hävisi sitten ulko-ovesta.

— Näittekö, mitä hän teki?

— En. Jotakin hän hommasi ekspeditsionipöydän luona.

— Ja kun tulitte sisään, huomasitteko silloin mitään?

— Hän oli ottanut Koivuniemen strykniinipurkin ja avannut sen. Se oli kaatunut hänen mennessään. Jäljestäpäin ajattelin, että hän ehkä oli ottanut siitä jotakin.

— Miksi ette siitä sanonut minulle mitään?

— Minä en silloin vielä tullut mitään ajatelleeksi. Myöhemmin vasta arvelin, että hän aikoi kai myrkyttää vanhan emännän ja lapsen.

— Ja mikä teidät saattoi niihin ajatuksiin?

— Kun kuulin, kuinka vaikeata oli saada palkollisia Heikkilään.

— Kuka sen teille kertoi?

— Juholan vanha Heta. Minä käyn toisinaan hänen luonaan kuulemassa hänen juttujaan. Ja minä arvelin, että sellaista ei tehdä, ellei tahdota tuhota määrättyä taloa kokonaan.

— Miksi ette menneet itse viemään tuota sanaa?

— Minulla ei ollut siihen tilaisuutta, kun minulla sinä päivänä, jona se ajatus tuli, oli yövuoro. Minä hätäännyin ja pyysin Almaa toimittamaan asian.

— Selitittekö hänelle mitään?

— En, sillä hän ei olisi voinut pitää suutaan kiinni.

— Kertomuksessanne on eräs kohta, joka kaipaa selitystä. Sanoitte, että tuo strykniiinipurkki oli kaatunut.

— Niin oli ja siitä oli valunut strykniiiniä lattialle, vastasi neiti. — Minä katsoin, mitä määryksessä oli, punnitsin kaiken uudelleen ja asetin purkin paikalleen odottamaan Koivuniemeä, jolle se kuului.

— Onko teillä vielä ehkä tiedossanne jotakin, joka valaisisi asiaa? kysyi apteekkari ystävällisesti.

— Heta kertoi, että Heikkilän eläimet olivat tulleet aroiksi ja että joku oli niitä säikäyttänyt. Kun hän puhui oriista, niin minä ajattelin, että eläin ehkä vainusi jotakin. Heta vakuuttaa, että ne tietävät paljon sellaisia asioita, ja minä olen alkanut vähitellen sitä uskoa.

Janne lähestyi neitiä ja sanoi:

— Te olitte eilen Juholassa, kertoi toverini Kalle.

— Niin olin.

— Tekö kiihoititte Hetaa kertomaan metsämiehille kummitusjuttujaan?

— Tuuma oli kyllä minun.

— Epäilikö Hetakin, että Heikkilän isäntä ja emäntä murhattiin?

— Hän oli siitä aivan varma.

— Epäilikö hän Mattia?

— En tiedä. Hän ei ainakaan sanonut sitä.

— Miksi hän siis puhui miehille?

— Jotta leviäisi tieto pitkin pitäjää siitä, että rajamies on vihaisella tuulella. Minä tahdoin säikyttää siten rikollista.

— Tiedättekö, että samana päivänä, jona Heikkilän isäntä kuoli, tohtori määräsi hänelle pillereitä?

— En, koska en sinä päivänä ollut apteekissa.

— Ette siis tiedä sitäkään, että näiden pillereiden joukkoon oli tullut kaksi, joissa oli strykniiniä?

— En tiedä. Ei kai niitä ennätetty nauttia?

— Ei, kaikeksi onneksi.

— Tuo Matti oli ehkä ne valmistanut, sanoi farmaseutti. — Miksi hän muuten seisoi pöydän luona.

— Mistä sen päätätte?

— Koska hän jotakin teki ja koska apteekkari

oli itse valmistanut pillerit ja koska tätä tahnaa oli kulhossa jäljellä pöydällä, sillä aina sitä jää vähän.

— Mistä tiedätte, että kulho oli siinä?

— Minähän ne aina toimitan keittiöön pestäviksi, ei apteekkari koskaan itse tee sitä.

— Nyt on taas yksi rengas ketjussa tullut valmiiksi, sanoi Janne.

— Niin kyllä, mutta ainoastaan sellainen, joka ei vienyt sitten mihinkään rikokseen, lausui tohtori.

— Te olette tehnyt meille palveluksen, sanoi apteekkari neidille. — Minä kiitän teitä. Toistaiseksi pyydän teitä olemaan asiasta vaiti. Me kokoamme vielä lisää todistuksia.

NELJÄSTOISTA LUKU.

Niin vakuutettu kuin Janne olikin Matin syyllisyydestä, niin, kun asiaa tarkemmin ajatteli, ei ollut vielä yhtään mitään, joka aivan täydellisesti olisi todistanut hänen syyllisyytensä. Vaikka oltiinkin varmoja siitä, että hän oli koettanut myrkyttää Hannan, niin eihän teko ollut onnistunut. Vaikka poliisin todistelu olikin pätevää siitä, että Matti oli käyttänyt vaijeria ja siis koettanut tappaa Heikin, niin eihän sekään ollut onnistunut.

Kukaan ei ollut nähnyt hänen murhaavan Heikkiä. Jonkun oli Koivuniemi nähnyt seisovan ruumiin vieressä, mutta eihän sen tarvinnut olla Matti. Ja pienintäkään todistusta ei ollut siitä, että Matti oli lyönyt Hannan kuoliaaksi.

Seuraavana päivänä, joka oli maanantai, Janne ryhtyi ottamaan selkoa näistä puuttuvista kohdista. Hän teki rohkean päätöksen, meni Mikkolan luo ja jäätyään miehen kanssa kahden aivan äkkiä heitti hänelle kysymyksen:

— Mitä tekemistä teillä on Heikin murhan kanssa?

Mikkola, jonka hermot olivat muutenkin heikot, tuli aivan tahdottomaksi.

— Siinä sitä nyt ollaan, sanoi hän. — Mitä minä suotta olen antanut tässä kiusata itseäni.

— Kuka teitä on kiusannut? kysyi Janne.

— Matti ja Maria.

— Miten he ovat voineet teitä kiusata?

— Uhkaamalla syyttää minua Heikin murhasta.

— Teitäkö? kysyi Janne ihmeissään.

— Niin, vastasi Mikkola valittavalla äänellä. — Minun täytyy jo jollekulle selittää tämä asia. Vaikka joutuisin vankilaan, niin parempi se on kuin tämä ainainen kidutus ja piina.

— Mitä tekemistä teillä siis on Heikin kuoleman kanssa? kysyi Janne.

— Eihän minulla mitään tekemistä sen kanssa ole. Mutta asia on sillä lailla, että minä kävin Heikin luona rakennuksella. Minä olin puhumassa siitä takamaan palstan ostamisesta vielä kerran. Mutta eihän Heikki suostunut millään sitä myymään. Minä menin pois ja aioin jo mennä kotiin, kun valjaat särkyivät. Siinä korjaillessani sain sen ajatuksen, että vaihdan nuo kaksi takamakkappaletta, jotta saan maani yhteen. Eihän Heikki olisi sillä tavalla hävinnyt yhtään mitään, päinvastoin olisi saanut hiukan paremman oman palstansa sijaan. Tohtori ajoi siinä ohitseni Heikkilään. Kun minä tulin pihalle saatuani valjaat kuntoon, niin sain kuulla, että Heikki oli kuollut. No, eihän

siinä sitten enää mitään muuta ollut kuin mennä kotiin. Mutta kun pääsin portista maantielle, niin tuli talon palvelijatar Maria minua puhuttelemaan ja sanoi nähneensä minun juuri vähän ennen Heikin kuolemaa käyneen rakennuksella. Jos hän niin väitti, niin tiesinhän minä joutuvani syytteeseen, ja maineeni olisi ainiaksi mennyt, vaikka minua ei tuomittaisikaan.

— Nyt minä ymmärrän eräitä asioita, sanoi Janne.

— Hän pani vaitiolonsa ehdoksi sen, että luovutan heille tuon lohkon, jolla he nyt asuvat, jatkoi Mikkola. — Minä hätäännyin ja suostuin siihen. Parempihan se on kuin joutua oikeuteen syytteeseen murhasta. Mutta päättyikö se siihen? Kun kerran olin joutunut noiden kiristäjien käsiin, niin sitten vasta surkea elämä alkoi. He saivat siis asunnon ja maan oikeastaan ilmaiseksi, vaikka siitä tehtiin näennäinen kauppakirja. Kyllä he osasivat pitää huolen siitä, etten saisi sitä heiltä takaisin.

— Ja mitä sitten?

— Jostakin syystä, jota minä en ymmärrä, vaativat he, että minun pitää estää Heikkilään tulemasta palkollisia. Se oli hävytöntä, sen minä ymmärrän, sillä ainahan me maalaiset olemme auttaneet toisiamme. Ei auttanut mikään muu. Minä tein senkin. Mutta Juholaa ja hänen Hetaansa en minä tietysti voinut estää. Heikkilässä päästiin jälleen alkuun, ja sitten tulitte te, ja sitten tuli se

toinen mies, ja sitten tuli rakennus valmiiksi, ja sitten siellä juoksi tyttölapsia tarjolla niin, että itse olin vähällä jäädä aivan ilman palkollisia. Minä olin pilannut hyvän nimeni, siinä oli ainoa tulos tästä kaikesta. Ja jos siinä olisi sitten ollut kaikki!

— Mitä muuta vielä? kysyi Janne.

— Nuo molemmat ovat kynineet minulta rahaa tavattomasti. Sain antaa rahaa lehmiä varten, huonekalujen ja vaatteiden ostamiseen. Ja minä ajattelen kauhulla kevättä, jolloin heille pitää antaa siemen ja kaikki maanviljelyskoneet. He pyytävät ehkä vielä traktorin. Minä olen joka päivä saanut istua peläten ja vavisten, mitä uutta he taas vaativat.

— Miksi ette ole antanut heitä ilmi kiristyksestä?

— Ja he olisivat antaneet minut ilmi murhasta. Heitähän on kaksi. He voivat vannoa nähneensä minut itse teossa. Kuka heistä tietää. Se olisi toista, jos voisin todistaa, että Matti on murhaaja. Mutta sitä ei voi todistaa kukaan, sillä sitä ei ole kukaan nähnyt.

Pitkän aikaa Mikkola purki Jannelle vuoroin kiukkuaan, vuoroin pelkoaan.

— Jos me löytäisimme edes yhden ihmisen, joka on nähnyt jotakin, sanoi Janne, — niin me voisimme ainakin haastaa Matin ja Marian oikeuteen, ja kai silloin tulisi uusia todistuksia ilmi. Mutta meillä ei ole mitään todistuksia heitä vastaan.

— On yksi todistaja, joka tietää jotakin, mutta ei sano.

— Kuka se on?

— Vinbergin äijä.

— Mistä sen päätätte?

— Hän pelkää Mattia aivan kuin kuolemaa. Minä tarvitsin äijää tänne meidän taloon, mutta hän ei jäänyt, vaikka lupasin millaisen palkan tahansa. Ja kun ahdistin häntä, niin hän sanoi, että hän ei uskalla tulla Matin vuoksi.

— Mutta eihän Vinberg ollut lähimaillakaan sinä päivänä, jona Heikki sai surmansa.

— Ei olekaan kysymys Heikistä, vaan nuoresta emännästä.

Janne hyppäsi pystyyn.

— Mitä Vinberg siitä tietää?

— Minä en ole varma, sanoi Mikkola, -- mutta kun olin hänen kanssaan järvellä ja tulimme soudellessamme lähelle Heikkilän rantaa, niin hän rupesi parkumaan ja rukoili, etten veisi häntä sinne päin. Sillä äijällä on erittäin hyvä onni uistimenvedossa, minä pidän häntä senvuoksi aina veneesäni. Minähän olisin ihan pässinpää, ellen olisi siitä ymmärtänyt ukon tietävän jotakin Hannan kuolemasta. Ei ihminen koskaan pelkää syyttä suotta määrättyjä paikkoja. Se äijä ei tekisi pahaa kellekään, sen minä tiedän, ja sellainen heikko ihminen kuin hän on, ei hän olisi jaksanut heittää Hannaa veteen. Siinä ei ole mitään muuta selitystä kuin se, että hän on nähnyt jonkun toisen sen tekevän.

— Hanna ei hukkunut, selitti Janne. — Hänen niskanikamansa lyötiin ensin sijoiltaan, ja sitten ruumis heitettiin veteen. Minä menen nyt puristamaan tunnustuksen ukon suusta. Minä palaan tänne vielä.

Janne kiiruhti Vinbergin asunnolle. Hän päätti käyttää suoraa keinoa äijän suhteen.

— Nyt saatte kertoa minulle, millä tavalla Matti surmasi Heikkilän emännän, sanoi hän.

Vinberg retkahti istumaan.

— Jos se tiedetään, niin eihän mikään muu auta kuin kertoa kaikki, ruikutti hän.

— Ja muistakaakin, ettette jätä mitään pois, sanoi Janne. — Minä tiedän jo kaiken, voin aina seurata, missä koetatte väistää totuutta.

— En minä tahdo totuutta väistää, sanoi Vinberg valittaen. — Se on sillä lailla, että minä olin kalastamassa ja olin vetänyt veneeni rantaan lähelle Heikkilän pesutupaa. Olin aikonut poiketa viemään kaloja vanhalle emännälle, kun hän oli niitä pyytänyt minulta. Kun tulin lähelle tupaa, kuulin sieltä kovaa riitaa, ja minä erotin heti nuoren emännän ja Matin äänet.

— Te lähditte silloin pakoon, sanoi Janne.

— En minä lähtenyt. Minä kyyristyin pensaankuuseksi ja katselin sitä. Ja minä näin, miten Matti otti kurikan ja löi sillä emäntää niskaan. Hanna vaivainen retkahti maahan. Matti kiroili. Sitten hän laahasi ruumiin veteen.

— Ja kaasi pesutiinun laiturilla niin, että se kaatui rantaan päin, sanoi Janne.

— Ei, ei se ollut sillä lailla. Hän potkaisi sitä, ja se kaatui järvelle päin. Minä näin sen ihan selvästi.

— Juuri niin, lausui Janne. — Minä tahdoin vain koetella, miten tarkkaan te pysytte totuudessa. Siinäkö on kaikki?

— Siinä on kaikki, vakuutti Vinberg. — Ja kun minua sitten tahdottiin sinne taloon töihin, niin minä olin sitä vastaan, koska pelkäsin omaa henkeäni.

— Minä voin lisätä vielä todistukseenne eräitä kohtia, sanoi Janne. — Kun olitte nähnyt tämän murhan, niin odotitte kyyryssä pensaan takana. Vasta sitten kun Matti oli juossut pois, te kiireesti hiivitte veneenne luo ja souditte rantoja myöten. Te pelkäsitte joutuvan todistamaan oikeudessa. Ja senjälkeen ette ole käynyt Heikkilässä muuta kuin sen kerran, jolloin minä teidät sinne vein puoliväkisin. Ja kun Matti muutti Mikkolan maalle asumaan, niin ette ole siellä päin pitäjää laisinkaan käynyt.

— Tämä on ihan kuin minun suustani, sanoi Vinberg. — Ja kun ei nostettu mitään kysymystä siitä, että nuori emäntä olisi kuollut väkivallan uhrina, niin enhän minä mennyt nimismiehelle mitään kertomaan.

— Ja te kuulitte, mitä Matti sanoi Hannalle, tietysti te kuulitte.

— Olihan pakko kuulla, kun toinen sillä tavalla huusi, sanoi Vinberg.

— Minä tiedän, mistä oli kysymys, vakuutti Janne, — mutta minä tahdon nähdä, miten paljon te pysytte totuudessa.

— En minä nyt enää mitään peittele, jos siitä kerran tulee julkinen asia, vakuutti Vinberg. — Matti aikoi mennä naimisiin Marian kanssa, ja yhteenhän nuo sitten menivätkin. Matti syytti pesutuvassa, että Heikkilän Heikki oli luvannut ensin mennä naimisiin Marian kanssa ja sitten olikin ottanut Hannan. Kun nyt Heikki oli kuollut, niin hän vaati hyvitystä Hannalta, joka oli anastanut kavaluudella emännän paikan, joka oikeastaan olisi kuulunut Marialle. Hanna vastasi siihen vihaisesti ja sanoi, että se kaikki oli silkkaa valhetta. Kun Matti on kovin kiivas, karjaisi hän, ja sitten hän tarttui kurikkaan, ja siinä oli nuoren emännän loppu.

— Tämä on aivan oikein kerrottu, vakuutti Janne. — Mutta hän sanoi vielä jotakin sen jälkeen, kuin emäntä jo makasi maassa. Mitä se oli, sitä minä en tiedä.

— Kyllä minä sen sanon, lausui Vinberg, — sillä minä kuulin sen aivan selvästi. Matti kirosi ensin ja sanoi sitten: »Siinä oli sinun vuorosi!» Ja enhän minä voinut siitä ajatella mitään muuta kuin että Heikinkin kuolema oli hänen työtään.

— Nyt te tulette minun kanssani Mikkolaan, sanoi Janne.

— Minä en tahdo tulla sille puolelle pitäjää ollenkaan, sanoi ukko aivan kauhuissaan.

— Tahdotte tai ette, te tulette nyt, sanoi Janne.

Hän puki palttoon äijän ylle ja vei hänet hänen asunnostaan pois. Mikkolassa hän vei Vinbergin isännän luo ja antoi hänen kertoa kaikki, mitä tiesi. Kun ukko oli lopettanut, sanoi hän:

— Nyt te saatte tehdä vielä yhden toimituksen, ja sitten pääsette rauhaan.

Vinberg katsoi vanhat silmät kauhusta suurina Janneen.

— Eikö tämä jo nyt riitä? ruikutti hän.

— Ei.

— Voi minua turvatonta ihmistä. Mitä minulta vielä vaaditaan.

— Te menette Matin kotiin, sanoi Janne. — Älkää pelätkö, hän on nyt metsätöissä, ei hän ole kotona. Maria on siellä. Te sanotte, että sahanne, joka jäi Heikkilän rakennukselle, on hukunut.

— Ei minulta jäänyt sinne mitään sahaa, minä toin kaikki työkalut kotiin, sanoi Vinberg.

— Te sanotte, että sahanne jäi ja olette nyt hakenut sitä kaikkialta ja olette poiketessanne Mikkolaan tullut kysymään, olisiko se ehkä Matin tavaroitten joukossa tullut sinne.

— En minä muista niin pitkiä valheita yhteen menoon, valitti äijä.

— Painakaa kaikki hyvin päähänne, niin muistatte.

— Mistä minä sen sahan sitten tunnen, koska se ei ole omani?

— Siitä, että sen hampaat ovat menneet rikki.

— Ja minä otan sen, niinkö?

— Ette ota. Te katsotte, onko siellä sellainen saha. Jos sen näette, niin sillä hyvä. Mitään muuta minä en tahdo. Ja kun ei teiltä ole mitään sahaa kadonnut, niin tietysti ette sieltä mitään löydä, vaikka etsittekin. Onko se nyt selvää?

— On, mutta kamalaa se on.

— Mitä siitä. Minun täytyy saada tietää, onko tuollainen saha Matin huostassa.

Vinberg nousi vaivalloisesti paikaltaan ja kompuroi pois. Tänä aikana Janne selitti Mikkolalle, mitä sahaa hän etsi ja että se oli sama, jota yöllinen vieras oli käyttänyt.

— Mutta kai hän sen on heittänyt pois? sanoi Mikkola.

— Hän on siksi omanvoitonpyyntöinen ihminen, ettei hän sitä tee, siitä olen varma. Minä tiedän, että moni murhamies säilyttää vaarallisen puukon ainoastaan sen vuoksi, että hän tietää sen aineellisen arvon.

Vinberg kompuroi viimein huoneeseen.

— Miten kävi? kysyi Janne.

— Hyvin, vastasi ukko. — Mutta minä en sanonut sitä, mitä käskettiin.

— Senkin tyhmeliini, huusi Janne. — Olette varmasti pilannut kaiken.

— Minä en ole pilannut mitään, vastasi Vin-

berg. — Ei pidä suuttua, ennenkuin olen ker-
tonut. Minä en ollut vielä ennättänyt puhua
mitään, kun Maria sanoi: »Jaha, te olette siis
tullut kumminkin. Minä sanoin jo kauan sitten
Mikkolalle, että tänne on tultava laittamaan
ruutuja!» Ja minä tietysti sanoin siihen, että olin
tullut ensin katsomaan, mitä siellä tarvitaan, jotta
voin tuoda aineet mukani. Ja kun siinä sitten
katseltiin ikkunoita, niin minä kysyin, millaiset
työkalut oli talossa, jotta en toisi liikoja. Ja Maria
vei minut kylmään tupaan ja näytti miehensä työ-
kaluja. Ja siellähän se kaivattu saha oli. Minä
sanoin, ettei sillä tee yhtään mitään. Maria
sanoi siihen, ettei hän tiedä, millä lailla se on tul-
lutkaan taloon. Hän aikoi heittää sen pois, mutta
minä sanoin, että voin vallan hyvin katsoa, tuleeko
siitä vielä kelvollista viilaamalla. Ja tässä se
nyt on!

Tyytyväisenä hymyillen Vinberg veti takkinsa
alta sahan.

— Milloin lupasitte tulla töihin? kysyi Janne.

— Ensi viikolla.

— Sitä viikkoa ei tule koskaan, siitä voitte olla
varma, sanoi Janne. — Nyt pääsette minusta
rauhaan ainakin toistaiseksi.

Hän lähti kiireesti Heikkilään. Hän etsi Leenan
ja vei hänet saliin.

— Nyt, emäntä, on rangaistuksen hetki tullut,
sanoi hän. — Entinen renki surmasi poikanne,
miniänne, tahtoi surmata teidätkin ja sitten erik-

seen vielä pikku Heikin. Minulla on nyt todistukset aivan kaikkeen. Eikä ainoastaan kaikenlaisia näkyviä todistuksia, vaan vielä silminnäki-joitä, jotka oikeudessa voivat kaiken ilmoittaa.

Leena ei sanonut mitään. Kauan hän istui paikallaan, ja hänen silmänsä olivat suunnattuina ikkunasta ulos. Peto, joka oli hänen taloaan vainonnut, oli nyt saatu verkkoon. Nyt ei hänellä ja hänen pojanpojallaan ollut enää mitään vaaraa. Pitkäaikainen jännitys laukesi, elämä alkoi taas näyttää valoisalta.

— Me lähemme nyt kirkonkylään, sanoi Janne hellästi.

— Minä menen sinne, minne sinä käsket, vastasi Leena. — Sinun kanssasi on turvallista olla.

— Me menemme ensin tohtorin luo, ja sitten vangitsemme syyllisen.

— Mutta pikku Heikki tulee sillä välin kotiin, eikä täällä ole ketään.

— Jätämme koululle sanan, että hän tulee Juholaan.

— Käyhän se niin.

— Minä menen valjastamaan hevosen.

Janne meni iloisella mielellä talliin, otti oriin pilttuusta, hyväili hellästi sen kuonoa, talutti sen lepperellen sille aivan kuin lapselle pihalle, valjasti reen eteen ja ajoi rakennuksen kuistin luo.

Leena tuli pihalle. Janne peitti hänet vällyjen sisään rekeen, istui itse kuskipukille, ja kauan talissa seisonut ori lähti kiitämään maantietä pitkin

Tohtorin luona Janne selitti kaiken.

— Nyt on ketjussa jokainen rengas valmis, sanoi hän säteillen. — Kuukausien jännitys on nyt poissa. Nyt olen minä saanut työni loppuun, ja oikeus saa suorittaa omansa.

— Sanokaahan, nuori mies, lausui tohtori, — miksi te oikeastaan olette tätä asiaa ajanut?

— Minä olen lukenut jostakin, että ihminen vastaa määrättyistä asioista maailmassa, sanoi Janne. — Minä olen nyrkkeilijä, ja kun olen mennyt kilpailuihin, niin olen vastannut oman seurani kunniaa. Ei se ole aina pääasia, että itse saa voiton kun seura sen vain saa. Sillä tavalla me urheilijat ajattelemme, kun ajattelemme parhaimmin. Minä olen nyt edustanut sitä seuraa, jonka nimi on rehelliset ihmiset. Ja tänään olen selvästi tuntenut, että ihminen voi olla aivan kuin kohtalon käsi.

VIIDESTOISTA LUKU.

Todistusten sarja oli nyt eheä. Matti oli se henkilö, johon jokainen yksityistapaus täydelleen sopi. Vaikka ei kukaan ollutkaan nähnyt hänen surmaavan Heikkiä, niin Hannan kuolemasta oli todistaja. Myrkytysyritys voitiin melkein selvästi todistaa, samalla tavalla näytti tuo saha, että hän oli ollut yöllinen taloonpyrkijä, ja hän oli vaijerilla koettanut surmata pikku Heikin.

— Nyt me olemme kaiken selvittäneet, sanoi Janne apteekkarille, jonka tohtori oli kutsunut luokseen kuulemaan viimeisiä uutisia.

— Meille on asia kyllä aivan selvä, sanoi apteekkari, — mutta oikeudellisesti se ei sitä vielä ole.

— Mutta mehän tiedämme, että jokainen yksityiskohta sopii Mattiin.

— Niin tiedämmekin ja olemme vakuutettuja siitä, että hän on syyllinen, lausui apteekkari, — mutta oikeudellisesti ei häntä vielä voida tuomita.

— Mutta sehän on aivan hirveätä, ellei häntä voida tuomita, sanoi Janne, — vaan hän saa jatkaa noita murhayrityksiään ja ehkä onnistuakin niissä!

— Kuulkaahan nyt rauhallisesti, sanoi apteek-kari. — Koivuniemi näki Heikin ruumiin luona miehen, mutta hän näki tämän ainoastaan takaa-päin. Hän ei siis voi varmuudella sanoa, että se oli Matti. Meidän farmaseuttimme näki Matin pöydän luona jotakin hääraävän, mutta hän ei voi todistaa, että tämä pani pillerit rasiaan. Vinberg näki kyllä, miten Matti löi Hannan kuoliaaksi, mutta Vinberg on vanha mies ja voi kuulustelussa puhua aivan toista.

— Sen minäkin uskon, sanoi Janne. — Kun kerroin, mitä hän oli tehnyt, niin hän myönsi kaiken. Minä valikoin ne muodot, jotka olivat kaikkein mahdollisimmat, ja koetin siis asettua hänen sijaansa ja ajattelin, mitä olisin tehnyt. Jos nyt toinen selittää asian toisin, niin ukko voi myöntyä siihenkin.

— Aivan oikein, lausui apteekkari, — ja jos hän selittää yhdenkin kohdan kahdella tavalla, niin voidaan pääasiaa, siis sitä, että hän näki Matin lyövän emännän kuoliaaksi, epäillä. Ja kun Matti rohkeasti kieltää kaiken, niin Vinberg varmasti peruuttaa kaiken, peruuttaa ainakin pelosta. Ja sitten tuo yöllinen pyrkiminen taloon. Millä sen todistaa? Sahan avulla. Kuka voi enää sanoa, että se on Heikkilän saha? Heikki, joka olisi sen tuntenut, on kuollut. Mariaa ei voida käyttää todistajana. Sellaisia sahoja, joissa ham-paat ovat menneet rikki, on miten paljon tahansa, varsinkin jos pikkupojat ovat päässeet niitä käyt-

tämään. Vaijerijutun hän kieltää yksinkertaisesti. Poliisi voi sanoa, että hän tunsi rasvan hajun. Matti, joka asuu lähellä sitä paikkaa, voi selittää asian aivan hyväksyttävästi.

— Mutta ettehan te, apteekkari, toki väitä, että kaikki nämä rikosta koskevat ratkaisut ovat vääriä, sanoi Janne aivan kiihdyksissään.

— Minä tiedän, että olemme löytäneet syyllisen, vastasi apteekkari, — minä olen siitä aivan varma. Mutta minä tunnen myös oikeusmenetelmät ja tiedän, että Mattia ei voida tuomita syylliseksi kaiken sen perusteella, mitä me esitämme. Meillä on oikeastaan vain yksi hyvä todistaja, Vinberg, mutta, niinkuin sanoin, hän voi säikähtyneenä sekoittaa kaiken. Me tarvitsemme yhden aivan ensiluokkaisen todistajan.

— Ja sellaista me emme saa, ellei itse rajamies tule, sanoi Janne.

— Tuo ei ollut aivan hulluimmin sanottu, lausui tohtori. — Niin, ellei kaiken rajamies, omatunto nimittäin, tule avuksemme. Lähtekää te kaikki edeltäpäin Juholaan. Minä käyn nimismiehen luona, selitän hänelle asian ja pyydän häntä tulemaan matkaamme. Ehkä meidän onnistuu saada tuo rajamies liikkeelle.

Juholan vanha isäntä oli aivan samaa mieltä kuin apteekkari, että vaikka Matti näyttäisikin kuinka syylliseltä tahansa, niin näiden käytettävissä olevien todistusten nojalla häntä ei vielä voisi tuomita.

— Minä olen vanha lautamies, sanoi Juhola. — Olen monta kertaa ollut vakuutettu henkilön syyllisyydestä, mutta lakia on noudatettava, sillä ellemme niin tekisi, niin tunteemme, suuttumuksemme, vihamme voisi ajaa meidät vääriin tuomioihin. Laki vaatii kaksi todistajaa, monta kertaa on minusta ollut kaksi liian vähän. Jos Matista voidaan keinolla millä tahansa saada tunnustus esiin, niin asia muuttuu aivan toiseksi, sillä silloin jokainen sellainen kohta, joka todistaa hänen omat sanansa, saa täyden painon. Hänen tunnustuksensa jälkeen voidaan kaikki etsiskelyjen ja ajattelujen tulokset ilmoittaa.

Leena oli kaikkea kuunnellut aivan vaiti, nyt hän liittyi puheeseen:

— Minä luulen tuntevani Matin, hän on kova ihminen. Hän ei tunnusta mitään, sillä hän on vakuutettu siitä, että hänen tekonsa oli oikea ja että hänen syyllisyytensä peittäminen on siis myös oikea. Ihminen on sellainen, että hän helposti tahtoo ottaa oikeuden omiin käsiinsä.

Näistä sanoista Janne sai varmuuden siitä, että Heikki-vainaja oli antanut Marialle joitakin lupauksia, jotka olikin myöhemmin rikkonut. Olikohan Leena heti alussa aavistanut, mistä oikeastaan oli kysymys, ja olikohan siinä syy, miksi hän ei tahtonut jättää kaikkea heti tutkittavaksi? Kuinka tuskalliseksi tulisikaan vanhalle emännälle tämän rikosjutun tutkiminen oikeudessa, jossa

hänen poikavainajansa entisyys vedettäisiin kaikkien utelioiden kuultavaksi.

Ensimmäisen kerran elämässään Janne tunsikävevää halua murhaan. Jos Matti olisi raivattu tieltä pois, niin silloin kaikki raukeaisi aivan itsestään. Vaarallinen peto oli syrjäytetty, ja tehty rikos oli saanut rangaistuksensa.

Hän oli sanonut itseään kohtalon kädeksi. Oliko hän sellainen? Oliko hänellä oikeutta tarttua kohtalon oikeuksiin? Hän mietti tätä kuulematta laisinkaan apteekkarin selityksiä Juholalle. Matti oli taitavasti osannut peittää tekonsa. Miksi ei hän, Janne, voisi tehdä yhtä hyvin? Pimeässä ammuttu kuula päättäisi kaiken. Matti oli yleisesti vihattu. Teko ymmärrettäisiin, mutta häntä ei voitaisi syyttää, sillä hän ei ollut julkisesti riidellyt miehen kanssa.

Tohtori saapui nimismiehen seurassa. Tämä oli nuori mies, joka virantoimituksessa oli vielä epäröivä.

— Minä en tiedä, voinko hänet panna kuulustelua varten kiinni? sanoi hän.

— Minun mielestäni on olemassa siksi paljon raskauttavia asianhaaroja, sanoi vanha Juhola, — että hänet voi panna kiinni kuulustelua varten.

— Jos herastuomari niin ajattelee, niin me ehkä sitten otamme hänet kiinni, sanoi nimismies. — Missä hän asuu?

— Hän on nyt juuri metsässä hakkuutöissä, sanoi Janne. — Me voimme mennä sinne.

— Voimmehan odottaa siksi, että hän tulee kotiin, sanoi nimismies, joka vastenmielisesti kaupunkilaisena lähti lumiseen metsään rämpi-mään.

— Jos saamme hänet enää silloin kiinni, sanoi Janne. — Eräs lähettämäni mies kävi hänen asunnollaan ja otti sieltä sahan, joka todistaa Mattia vastaan. Jos nyt Maria kertoo tästä miehelleen, niin hän sahan katoamisesta päättää heti, että me olemme jäljillä. Hän voi karata äkkiä. Parasta olisi mennä metsään. Vai mitä vanha isäntä asiasta ajattelee?

— Tuo puhe on kyllä oikea, mutta vaikeata on teidän päästä sinne Heikkilän takamaille, sanoi Juhola.

— Joko he ovat siirtyneet sinne? kysyi Janne.— Eiväthän he vielä ole saaneet kaadetuksi tänään talon metsää.

— Kun miehet aamulla olivat menossa metsään, niin Heta puheli jotakin Kallen kanssa, vastasi Juhola. — Mitä he puhuivat, sitä en tiedä, mutta minä kuulin heidän äänensä tuolta keittiön puolelta. Minä kuulin sitten myöhemmin, että Kalle olikin mennyt miesten kanssa Heikkilän metsään.

— Ehkä Heta tietää sanoajo takin, sanoi Leena

— Hetaa en ole nähnyt pitkään aikaan talossa, vastasi Juhola. — Hän on viime aikoina käynyt usein apteekissa sitä neitiä tapaamassa. Mitä lienee heillä yhteisiä asioita. Kai hän on siellä?

— Ei hän ole ollut meillä, vastasi apteekkari.

— No, ehkä hän on mennyt tapaamaan sulhastaan, sitä rajamiestä, sanoi apteekkari. — Sanokaahan, isäntä, minulle kesken kaiken eräs asia. Täällä on puhuttu aina siitä Hetan sulhasesta, siitä rajamiehestä. Kenen rajan vartija tuo mies oikeastaan on? Juholan vai Heikkilän? Eikö Heta kerskunut tuoneensa sen sulhasensa Heikkilään?

— Sen rajamiehen laita on sellainen, sanoi Juhola, — että se kuuluu aina siihen taloon, mistä kertoja on. Minä en ole koskaan päässyt Hetan sulhasesta selville.

— Onko sinne Heikkilän metsään mitään tietä? kysyi nimismies.

— Kyllä sinne kesällä on jonkinmoinen polku, mutta näin talvella on pääsy sinne hankalaa, selitti Juhola. — Jos otatte sukset, niin pääsettehän sillä tavalla. Mutta perille ette silläkään lailla pääse, sillä Kalle aloittaa hakkuun mäeltä alaspäin laaksoon. He ovat siis juuri nyt kukkulan laella.

— Meidän on pyrittävä sinne tavalla tai toisella, sanoi Janne.

Talosta löytyi suksia siksi monta paria, että Janne, nimismies ja apteekkari lähtivät matkaan. Juhola ja tohtori jäivät Leenan seurassa odottamaan.

Hetan pyynnöstä Kalle oli siirtänyt hakkuun Heikkilän metsään. Kauniisti olivat vanhat rungot kaatuneet riviin mäen laella. Suotuisa tuuli puhalsi

laaksosta mäelle päin juuri niin, että puiden kaatuminen oli helppoa. Kun metsä oli vanhaa, niin oli puiden kuutiomäärä tavallista korkeampi, ja miehet huomasivat päiväpalkan nousevan tuntuvasti. Mäen laki oli jo paljaana, ja sieltä oli kaunis näköala laaksoon, missä viljelysmaat nyt tasaisina lumikenttinä levisivät kaikkialle ja talot nousivat kirkkaanpunaisina niiden keskeltä.

Kalle oli määrännyt pienen lepo hetken. Miehet istuivat kaatuneiden puiden rungoilla ja katselevat laaksoon. He olivat tuoneet evästä mukaansa ja söivät parhaillaan.

— Nuo näyttävät tulevan meitä kohden, sanoi Kalle osoittaen pientä joukkoa, joka hiihtäen läheni.

Miehet nousivat katsomaan.

— Siellähän on se Janne, sanoi muuan mies. — Hän näyttää osaavan hiihtääkin. Ja siellä on apteekkari, ja onhan siellä meidän nimismiehemekin.

— Onkohan niillä tänne asiaa? sanoi Kalle.

— Jos on, niin kai he hoilaavat, vastasi eräs mies.

— Ovat kai tulleet katsomaan hakkuuta, kun on kaunis päivä, selitti Kalle. — Mutta ei meidän kannata heitä nyt odotella tässä. He pääsevät perille vasta tunnin päästä, sillä mäkeä he eivät kai sentään suksilla nouse. Parasta on aloittaa työt. Mitä me heitä tässä laiskoina odotamme.

Miehet nousivat paikoiltaan, ja pian kuuluivat kirveiden tasaiset, voimakkaat lyönnit, kun ne iskivät vanhojen honkien runkoon.

Kalle merkitsi muistikirjaansa kunkin kaataman puun, kun äkkiä hänen aivoissaan heräsi ajatus siitä, että tulijat mahdollisesti olivatkin tärkeillä asioilla. Hän nousi suksilleen ja laski mäkeä alas heitä vastaan.

Syrjässä toisista oli Matti kaatamassa isoa honkaa. Voimakkaat terävän kirveen iskut lennättivät isoja lastuja. Hänen huulillaan väikkyi ilkeä hymy. Miksi nuo tuolla laaksossa pyrkivät mäelle, oli hänelle selvää. Mutta hän ei pelännyt mitään. Kaikki jäljet hän oli taitavasti peittänyt. Vaikka häntä syytettäisiinkin, niin kukaan ei voinut todistaa mitään häntä vastaan. Tulokoot vain, ja hän kostaa kyllä vielä jokaiselle vainoojalleen.

Ja silloin kuului metsästä outo ääni. Oliko se eläimen vai oliko se ihmisen? Pitkänä, käheänä ja vihaisena huutona se kaikui sieltä, missä metsä oli tihein. Miehet lopettivat työnsä. He olivat nauraneet tarinoille rajamiehestä, mutta sittenkin taikausko eli heissä. Mäen päällä oli rajakivi. Olivatko he menneet luvattomille alueille? Varoittiko rajamies heitä?

Äkkiä tuli tuulenpuuska, tuli laaksosta ja kiiti mäen yli. Se kohisi latvoissa, ja puoliksi poikkihakatut rungot alkoivat huojua. Miehet juoksivat mäkeä alas, sillä sielläpäin oli turva.

Äkkiä he kuulivat takanansa kovaa ryskettä. Puu kaatui siellä. He kääntyivät vilkaisemaan taakseen.

He näkivät Matin hakkaaman hongan verkalleen taipuvan. Mutta rungon takana oleva mies ei liikkunutkaan. Hän seisoi kuin kivettyneenä paikallaan. Miehet huusivat varoittaakseen häntä. Matti ei liikahtanut. Miehet alkoivat juosta apuun, mutta juuri kun he lähestyivät honkaa, tulikin uusi tuulenpuuska, ja kovalla ryskeellä se kaatui haudaten miehen alleen.

Kun nimismies toisten seurassa alkoi kiivetä mäkeä ylös, niin tuli heitä vastaan saattue. Miehet kantoivat keskellään Mattia, joka oli murskaantunut hongan alle.

— Me kyllä huusimme, sanoi muuan mies Kallelle, — mutta hän ei kuullut. Me juoksimme apuun, mutta tulimme liian myöhään. Kun saimme hänet puun alta pois, oli hän kuollut.

— Miksi hän ei väistänyt? kysyi Janne.

— Hän kai säikähti sitä huutoa, joka kuului. Ettekö te kuulleet sitä?

— Emme kuulleet mitään.

— Me kuulimme huudon, joka ei ollut ihmisen eikä eläimen. Taisi olla se rajamies.

— Viekää mies Juholaan, sanoi nimismies. — Tohtori on siellä ja voi tarkastaa, onko hänessä vielä henki.

Miehet laativat nopeasti nuorista männyistä tilapäiset parit, laskivat vainajan niille, ja neljä

miestä, kukin kantaen paarin kulmasta, lähti tasaisesti hiihtäen Juholaa kohden.

Mutta ylhäällä mäellä seisoivat vanha, yksisilmäinen nainen katsellen alas laaksoon. Vasta kun toiset jo olivat kaukana, alkoi hän hiljalleen kahlata lumessa mäkeä alas. Ryteiköistä hän otti sukset ja hiihti verkalleen ihmisasuntoja kohden.

Hinta nid. 36 mk, sid. 48 mk.

Suom. kaunok. 1.

Finne

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1182

X

